Рібцун Ю. В.

ПРОГРАМА
КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ «ПІЗНАВАЛЬНИЙ РОЗВИТОК». 1-4 КЛАСИ» ДЛЯ УЧНІВ З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ДРУГОГО-П'ЯТОГО РІВНЯ ПІДТРИМКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України

Юлія Рібцун

ПРОГРАМА КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ «ПІЗНАВАЛЬНИЙ РОЗВИТОК». 1-4 КЛАСИ» ДЛЯ УЧНІВ З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ДРУГОГО-П'ЯТОГО РІВНЯ ПІДТРИМКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Київ

Видавець Цибульська В. О.

2026

УДК 373-3.091.26:376.1
ББК 74.202.42
Р 49

Надано гриф «Схвалено для використання в освітньому процесі»
засіданням експертної комісії зі спеціальної педагогіки
(протокол №17 від 8.10.2026 р.)

Рібцун, Ю. В.
Р 49 Програма корекційно-розвиткової роботи «Пізнавальний розвиток». 1-4 класи» для учнів з функціональними мовленнєвими труднощами, які потребують другого-п’ятого рівня підтримки в закладах освіти. Київ : Видавець Цибульська В. О., 2026. 172 с.

У програмі з корекційно-розвиткової роботи для учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти відповідно до авторського логопсихосинергетичного підходу (Рібцун, 2021), Державного стандарту початкової освіти (2025), Типової освітньої програми для 1-4 класів закладів загальної середньої освіти (2026) репрезентовано змістове наповнення з 11 напрямів, як-от: когнітивно-мовленнєвий, мотиваційно-активізувальний, нейрофізіологічно-мовленнєвий, емоційно-ціннісний, діяльнісно-мовленнєвий, просодичний, фонологічно-фонетичний, лексико-граматичний, синтаксично-інформативний, рецептивно-орфографічний, соціально-комунікативний.

Програма розрахована на роботу спеціальних педагогів (дефектологів). Вона також стане у пригоді практичним психологам, учителям-логопедам, учителям закладів загальної середньої освіти, працівникам інклюзивно-ресурсних центрів, студентам закладів вищої освіти педагогічного спрямування, батькам дітей з особливими освітніми потребами.

ISBN 978-617-8324-24-7

© Ю. В. Рібцун, 2026

Інвестиції в знання
завжди дають найбільший прибуток.
(Бенджамін Франклін)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Сучасна освіта переживає наразі непрості часи через нелінійні тенденції світового розвитку, зокрема парадигмальні (гуманістична, раціоналістична, інформаційно-технологічна), глобальні (пандемії, військові дії в нашій країні, виклики для освіти), національні (стандартизація, децентралізація в освіті), темпоральні трансформації європейського освітнього простору. Крім того, останнім часом, на жаль, зберігається тенденція до збільшення кількості учнів з освітніми труднощами, зокрема з функціональними мовленнєвими труднощами.

Патогенетичні механізми виникнення освітніх труднощів різних типів здавна пов'язують з наявністю негативних екзо- та ендогенних факторів, впливом широкого соціокультурного простору та окремих суб'єктів освітніх процесів, що дозволяє диференційовано підходити до аналізу особливостей психофізичного розвитку дітей і знаходить своє відображення у розробленні модельних, парціальних, типових освітніх, корекційно-розвивальних програм для роботи з дітьми різноманітних категорій (В. Бондар, Л. Виготський, Е. Данілавічютє, В. Засенко, А. Колупаєва, С. Кульбіда, С. Литовченко, І. Омельченко, Л. Прохоренко, Ю. Рібцун, В. Синьов, Є. Соботович, М. Супрун, В. Тищенко, Л. Трофименко, О. Таранченко, О. Хохліна, О. Чеботарьова та ін.).

Програма з корекційно-розвиткової роботи «Пізнавальний розвиток» – це нормативний документ, схвалений на рівні Міністерства освіти і науки України, який передбачає надання корекційно-розвиткових послуг дітям з різними типами освітніх труднощів шляхом зазначення мети, завдань, змісту, очікуваних результатів корекційно-розвиткової роботи та виступає базисом для планування відповідних занять у спеціальних закладах загальної середньої освіти, спеціальних класах, під час інклюзивного навчання, спрямованих насамперед на розвиток психомовленнєвої діяльності здобувачів (Рібцун, 2026).

Оновлення нормативно-правової бази стосовно навчання в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО), збільшення кількості інклюзивних початкових класів, прогнозоване відкриття спеціальних класів для дітей з особливими мовленнєвими потребами при ЗЗСО підтверджують актуальність розроблення програм корекційно-розвиткової роботи, зокрема «Пізнавальний розвиток», що обов'язково має як науково-теоретичне підґрунтя, так і практичну спрямованість.

Під час розроблення авторської програми нами використаний ряд нормативно-правових документів, як-от (для зручності розмістимо їх за абеткою): Візія майбутнього освіти і науки України [1], Закон України «Про освіту», Закон України «Про повну загальну середню освіту», Державний стандарт початкової освіти [20], Національна стратегія розвитку інклюзивного

навчання на період до 2029 року [14], Положення «Про навчально-реабілітаційний центр», Положення «Про спеціальну школу», затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 221 (в редакції Постанови Кабінету Міністрів України від 03.11.2021 № 1132), «Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» (затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 15 вересня 2021 р., в редакції Постанови кабінету Міністрів України від 5 лютого 2026 р., №129), «Порядок утворення та умови функціонування спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти» (затверджений наказом МОН України від 22.08.2024 № 1182) та ін.

Науково-теоретичне підґрунтя створення програми

Важливим науково-теоретичним підґрунтям корекційно-розвиткової програми став авторський логопсихосинергетичний підхід, який доречно використовувати при роботі з особами всіх вікових груп (ранній, дошкільний, молодший шкільний, підлітковий, дорослість) і різних типів освітніх труднощів, зокрема функціональних мовленнєвих і навчальних.

Модернізація інклюзивної освіти передбачає оновлення нормативно-правового, розроблення програмно-методичного забезпечення, проведення якісної логопсиходіагностики, прогнозування індивідуального освітнього маршруту кожного вихованця, ефективної взаємодії команди фахівців медико-психолого-педагогічного супроводу. При цьому важливу роль відіграє обернений зв’язок, адже, за відомим висловом австрійського фізика Людвіга Больцмана, «немає нічого практичнішого, аніж хороша теорія».

Процеси оберненого зв’язку є особливо важливими у спеціальній освіті, адже стосуються усіх її суб’єктів – як дітей з різними типами труднощів, зі своєрідністю перцептивних і психомовленнєвих функцій, так і дорослих, які працюють із зазначеними категоріями – вчителів і їх асистентів, практичних психологів, логопедів, дефектологів, соціальних працівників, музичних керівників, інструкторів із фізичної культури, фахівців інклюзивно-ресурсних центрів, медиків і батьків.

Як у педагогічних колективах (у вигляді самоосвіти та взаємодопомоги), у роботі з учнями молодших класів за умов первинно збережених інтелектуальних функцій, так і організуючи комунікативно-розвивальне освітнє середовище, доречно використовувати принцип оберненого зв’язку.

Приміром, після проведеної педагогічної наради кожен педагог, спираючись на власний досвід, використовуючи одноосібні своєрідні фільтри сприймання, опрацьовує отриману інформацію відповідно до індивідуальних критеріїв у вигляді цінностей, установок, уявлень, оцінок тощо, інтерпретує сприйняте, адаптує побачене та почуте, супроводжуючи певними емоційними реакціями. Так само в класі кожна дитина зокрема, отримавши від вчителя завдання, виконує його у відповідності з рівнем сформованості уваги, мнестичних, при потребі рухових функцій, своїх психомовленнєвих можливостей. Саме тому в корекційно-розвитковій роботі настільки важливим є

використання петель оберненого зв'язку. Раз за разом повертаючись до проміжних етапів діяльності, де вихідний елемент стає стартовим для подальшої роботи, це дозволяє системі саморегулюватися, не виходячи за межі контролю та враховуючи можливі похибки, несподівано виникаючі фактори.

Цікавою та продуктивною, самовідтворювальною та аутокерованою моделлю є *петля оберненого зв'язку* найвпливовішого американського військового стратега-теоретика, пілота військово-повітряних сил США, полковника *Джона Річарда Бойда*.

Безперервний цикл ухвалення рішень раціональної людської поведінки, петля Бойда, або OODA складається з чотирьох процесів: 1) O – observe – спостереження (спостерігай, вивчай, збирай інформацію); 2) O – orient – орієнтування (аналізуй – виокремлюй частини для полегшеного розуміння, синтезуй – складай план); 3) D – decide – рішення (вибирай шлях, вирішуй); 4) A – act – дія (виконуй, втілюй, дій) [100].

Зазначену петлю Бойда можна проаналізувати у світлі програми з корекційно-розвиткової роботи, адже власне корекції передує діагностичне обстеження (observe), на основі виявлених пошкоджених (дефіцитарних, спотворених) психомовленнєвих механізмів (orient) педагог приймає рішення щодо створення індивідуальної програми розвитку для кожного школяра, обираючи необхідні напрями корекційно-розвиткової програми (decide) і надалі рухається маршрутними точками розвитку, використовуючи намічені шляхи, орієнтуючись на очікувані результати (act).

Аналогічно учень з освітніми труднощами спочатку уважно спостерігає за мовними явищами, зразками виконуваних педагогом дій (observe), далі починає орієнтуватися у навчальній інформації, аналізуючи побачене і почуте (orient), вирішує який саме покроковий алгоритм (схему, модель, зразок) доцільно використати (decide), застосовує його (її), підсумовуючи чи успішним було виконання поставленого завдання (act), а може варто повторити петлю оберненого зв'язку.

Французький психолог-психотерапевт, засновник Паризької школи гештальту *Серж Ґінґер* запропонував символічний образ цілісного та багатовимірного бачення людини у вигляді *п'ятикутної зірки-пентаграми* (голова – думки, дві верхні кінцівки – взаємини з ін. людьми, дві нижні кінцівки – корені, рівновага між фізичним і метафізичним; див. рис. 1).

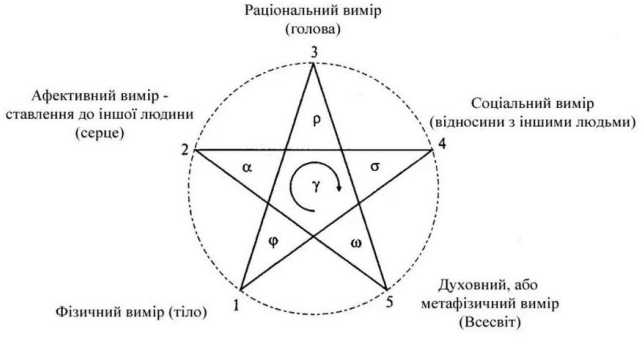

Рис. 1. Пентаграма Ґінґера

Зіркові промінці являють собою взаємопов'язані аспекти людської діяльності: 1) фізичний вимір – тіло, сенсорика, рухова функція; 2) афективний вимір – серце, почуття, любов, значущі інші; 3) раціональний вимір – голова з обома півкулями, думки, креативна уява; 4) соціальний вимір – інші люди, людське оточення, культурне середовище; 5) духовний вимір – місце і роль людини в космосі, загальній екосистемі [3].

Зазначена пентаграма дуже добре накладається на схему корекційно-розвиткової роботи з дітьми з різними типами освітніх труднощів: 1) *фізичний вимір* забезпечує не лише усвідомлення учнями власної тілесності, а й акцентує увагу на розвитку різноманітних, від найпростіших до найскладніших, видів кінетичного та кінестетичного праксису у різновидах діяльності, що нерозривно пов'язані з мовленням; 2) *афективний вимір* – це світ дитячих емоцій, які досить часто бувають недостатньо контрольованими, але надзвичайно важливими у гармонійному психофізичному розвитку; 3) *раціональний вимір* реалізує розвиток символічної немовленнєвої діяльності (гностичних, мнестичних, мисленнєвих функцій, функцій уваги), а також і мовлення; 4) *соціальний вимір* втілюється через інших людей, які оточують дитину та сприяють її всебічному розвитку в сім'ї, в умовах освітнього чи лікувального закладу тощо; 5) *духовний вимір* презентує можливості комунікації з навколишнім світом.

Запропонований холістичний підхід дозволить креативному та відповідальному педагогу здійснювати цілісний особистісний розвиток кожної дитини зокрема, незважаючи на наявні у неї психофізичні особливості.

Мета та основні завдання програми

Корекційно-розвиткові заняття являють інваріантну складову навчального плану освітньої програми закладу, тому є обов'язковими для здобувачів початкової освіти відповідно до певного типу труднощів.

Метою програми є коригування (компенсація) наявних у здобувачів освіти психомовленнєвих труднощів, навчання та виховання гармонійно фізично, інтелектуально, емоційно, соціально розвиненої, зрілої, відповідальної особистості з чітким фонетично, лексично та граматично правильним мовленням.

Загалом програма завдяки продуманій гнучкості вирішує ряд ***різнобічних завдань***:

– презентує ті *психологічні механізми*, які створюють базу подальшої ефективної психологокорекційної роботи, т. ч. утворюючи цілісний алгоритм формування у молодших школярів психомовленнєвої діяльності;

– спирається на *найбільш збережені компоненти* мовленнєвої та пізнавальної діяльностей;

– передбачає *випереджувальне навчання*, тобто має на меті максимально розширити коло знань і уявлень дітей (зона найближчого розвитку (за Л. Виготським);

– розрахована на різнотривалу творчу роботу *ряду фахівців*, з урахуванням індивідуальних психофізичних можливостей кожного здобувача початкової

освіти зокрема, передбачає розроблення короткочасних (переважно помісячних) індивідуальних програм розвитку, їх оновлення та коригування за потреби відповідно до процесуальної динаміки;

– охоплює *всі складові психомовленнєвої діяльності*, які не чітко відокремлені одна від одної, а тісно взаємодіють і переплітаються;

– розроблена з урахуванням *кризових викликів сучасності*;

– спрямована на *здійснення комунікації* в усіх сферах спілкування;

– побудована на *векторі реалізації здібностей і потенціалів* кожного учня;

– передбачає *наступність дошкільної та початкової освіти* (Програма з корекційно-розвиткової роботи з дітьми дошкільного віку з особливими мовленнєвими потребами (Рібцун, 2026) → Програма корекційно-розвиткової роботи «Пізнавальний розвиток» для учнів молодшого шкільного віку з функціональними мовленнєвими труднощами, які потребують другого-п’ятого рівнів підтримки в закладах освіти);

– створює основу для *якісної підготовки здобувачів початкової освіти* до майбутнього навчання в середній і старшій ланках закладів загальної середньої освіти;

– розроблена із наведенням значної кількості *прикладів* для кращого розуміння та легшого використання освітянами (вчителями початкових класів, логопедами, спеціальними педагогами, практичними психологами), асистентами вчителів і дітей, батьками учнів з різними типами освітніх труднощів;

– передбачає індивідуальний добір педагогами *мовленнєвого та ігрового матеріалу* відповідно до логопедичного висновку та психофізичних особливостей кожної дитини.

Структура побудови програми

Програма створена з урахуванням базових етапів освіти (перший рівень Національної рамки кваліфікацій) і тому розрахована на роботу з учнями початкових класів (1-4 класи).

Програма має табличну структуру та складається з двох колонок:

1) зміст корекційно-розвивальної роботи;

2) очікувані результати проведеної роботи.

Саме в другій колонці в описовій формі нами представлені *рекомендовані види діяльності*, що робить недоцільним їх повторний перелік у пояснювальній записці. Водночас можемо відзначити, що саме використання різних видів вправ (ігрових, навчальних, комп’ютеризованих (метод гейміфікації), корекційних, розвивальних), спеціальних логопедичних іграшок (Льолик, Льоля – патент, Рібцун), соціально-практичних видів діяльності (засоби альтернативної та допоміжної комунікації, театралізовані фрагменти уроків, моделювання життєвих ситуацій) робить корекційно-розвиткову роботу більш цікавою та ефективною.

Нами виокремлено *11 основних напрямів* (Рібцун, 2024), які не є ізольованими, а тісно переплітаються, гнучко взаємодіють, виступають синергетичними (логопсихосинергетичний підхід). Саме за ними відбувається

корекційно-розвиткова та навчально-виховна робота упродовж кожного року навчання. Зважаючи на те, що корекційно-розвиткова програма має назву «Пізнавальний розвиток», першим напрямом є когнітивно-мовленнєвий.

Когнітивно-мовленнєвий напрям окреслює завдання розвитку гнозису, уваги, пам'яті, аналітико-синтетичної діяльності, мисленнєвих операцій, зокрема ймовірного прогнозування та контролю. У змісті програми передбачено стимулювання як власне пізнавального, так і психомовленнєвого розвитку, адже в учнів з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами можуть бути відставання на обох рівнях.

Другим напрямом виступає мотиваційно-активізувальний, адже без інтенції є неможливою будь-яка діяльність, у тому числі пізнавальна, мовленнєва, навчальна.

Мотиваційно-активізувальний напрям призначений для: а) збільшення пізнавального інтересу; б) вироблення стійкого прояву мовленнєвої активності. Використання навчально-ігрових прийомів, виведення на свідомий рівень потреби у нормалізації мовлення мотивує здобувачів освіти до саморозвитку.

Третім напрямом є нейрофізіологічно-мовленнєвий, адже саме він створює своєрідний базис корекційно-розвиткової роботи.

Нейрофізіологічно-мовленнєвий напрям передбачає розвиток інтегративної діяльності аналізаторів, функціональних блоків кори головного мозку (за О. Лурією), симультанно-сукцесивних функцій та операцій [101] (див. Додатки). Обов'язковість зазначеного напряму зумовлена тим, що дітям з особливими мовленнєвими потребами необхідне налагодження міжпівкульної взаємодії та нейронних зв'язків задля повноцінного становлення психомовленнєвої діяльності. Якісна корекційно-розвивальна робота здійснює опосередкований вплив на церебральні процеси, сприяє профілактиці психосоматичних порушень у дітей.

Четвертий напрям – емоційно-ціннісний – є логічним доповненням попереднього.

Емоційно-ціннісний напрям спрямований на удосконалення емоційно-вольової сфери, регулятивного та поведінкового складників. Запам'ятовування нового інформаційного матеріалу, набуття практичного рухового, накопичення психомовленнєвого досвіду можливе тоді, коли у дитини з освітніми труднощами відбувається мобілізація глибинних емоцій, адже емоційна байдужість ніяк не сприяє научуванню.

Сенсорна інформація, котра надходить із зовнішнього світу (що побачили, почули, відчули), аналізується в корі головного мозку та пов'язується з попереднім досвідом і актуальними емоціями у лімбічній системі. Стимули-заохочення від заняття з педагогом впливають на мозок дитини, поведінку, стимулюють до подальшої роботи, очікування нагороди, т. ч. утворюючи дофамінову петлю оберненого зв'язку.

П'ятий напрям має назву діяльнісно-мовленнєвого, адже як процес навчання, так і опануванням мовленням, є дієвим.

Діяльнісно-мовленнєвий напрям має на меті сформованість: 1) різноманітних видів кінетичного та кінестетичного праксису: а) локомоторного; б) пальцевого; в) мімічного; г) орального; д) артикуляційного; 2) рухової уваги, пам'яті, прогнозування, контролю.

Шостий-одинадцятий напрями мають саме мовленнєву спрямованість, що зумовлено потребою детального висвітлення для роботи з дітьми з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами.

Просодичний напрям включає ряд складників: а) голосовий; б) дихально-мовленнєвий; в) складово-структурний; г) мелодико-інтонаційний – на рівні темпу, ритму, інтонації, паузації, наголосу.

Фонологічно-фонетичний напрям охоплює фонематичний і фонетичний складники.

Лексико-граматичний напрям: 1) осягає а) використання в мовленні різних частин мови; б) постійне поповнення словникового запасу службовими словами, самостійними частинами мови на позначення категоріального і контекстуального рівнів лексичних узагальнень, видо-родових понять, паронімів, синонімів, антонімів, омонімів, багатозначних слів; 2) намічає вироблення вміння правильно використовувати в мовленні: а) граматичні значення роду, числа, парадигму відмінювання; б) узгодження слів; в) прийменники; г) відображення зв'язків між словами у граматично правильно оформлених реченнях; 3) спрямований на удосконалення вміння розуміти значення та правильно використовувати в мовленні словотворчі морфеми.

Синтаксично-інформативний напрям має на меті удосконалення вміння: а) використання в мовленні синтаксичних конструкцій різних типів; б) здатності переказувати прозові тексти, складати план. Через те, що речення є основною одиницею спілкування, головним засобом формування, вираження і повідомлення думки, під час психологокорекційних занять педагог навчає учнів так будувати свої зв'язні висловлювання, щоб вони були не лише правильно структуровані, а й інформативні, тобто зберігали смисл і несли певну інформацію.

Рецептивно-орфографічний напрям зосереджений на процесах формування і удосконалення читання та письма.

Соціально-комунікативний напрям скеровує школярів на часткову соціальну невербальну та повноцінну вербальну взаємодію.

Презентовані авторські напрями роботи є динамічними та гнучкими, різнорівневими за своєю складністю, що дозволить педагогам, не витрачаючи зайвих зусиль, складати індивідуальні програми, що передбачають як підготовчу роботу (пропедевтичний рівень), закріплення вже вивченого, знайомого матеріалу (базовий рівень), ознайомлення з новою інформацією, опанування досі невідомими навичками (розвивально-перспективний рівень) (Рібцун, 2024).

Завдяки такій структурі можна простежити ієрархічну організацію мовних одиниць (фонема → морфема → слово → словоформа → словосполучення → речення → текст), а також побачити якісний перехід від тріади «знання –

вміння – навички» до оновленого варіанту корекційно-розвиткової програми: «навичка – досвід – звичка». Поданий матеріал є орієнтовним і може варіюватися в залежності від мовленнєвого та психофізичного розвитку учня. У кожному напрямі, окремих складниках нами передбачені завдання з розвитку мовлення, сприймання, уваги, пам'яті, мисленнєвих операцій, рухової сфери, емоційної складової (Рібцун, 2005-2026).

Загальні зауваги до програми

Під час роботи за програмою у педагогів можуть виникати прогнозовані запитання, тому заздалегідь пропонуємо деякі уточнення та пояснення:

- програма ***розрахована на роботу з дітьми з розладами нейророзвитку***, в т. ч. і з комунікаційними розладами, специфічними розладами навчання, відповідно до Довідника діагностичних критеріїв DSM-5 [6];
- ***характеристика психомовленнєвої діяльності учнів з функціональними та навчальними мовленнєвими труднощами, методики роботи*** з подолання труднощів при читанні, письмі, під час уроків іноземної мови, психокорекційні технології детально представлені в авторському навчально-методичному посібнику «Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток» [80];
- ***діагностична робота, так само як ігри та вправи, є окремими розділами***, зміст яких не передбачений цією розробкою та висвітлений у навчально-методичному посібнику [25], зокрема, в авторському розділі «Психолінгвістичні дидактичні технології діагностики та активізації пізнавального розвитку молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення». Розроблені мовленнєві картки обстеження дітей з функціональними мовленнєвими труднощами представлені в авторському довідковому виданні [69]. Окремі методики обстеження дітей в умовах інклюзивно-ресурсного центру запропоновані у відповідних виданнях [16-18];
- ***авторські програми з корекційно-розвиткової роботи*** попередніх років [46, 68] є зовсім іншими як за своєю структурою, так і за змістовим наповненням, проте не втратили своєї актуальності та можуть використовуватись у роботі, так само як і універсальні освітні програми [43-45];
- ефективність корекційно-розвиткової роботи забезпечується ***тісною співпрацею команди психолого-педагогічного супроводу*** (логопед, дефектолог, вчитель, музичний керівник, психолог, інструктор з фізичної культури, батьки), тому біля кожного із намічених завдань стоїть одна чи кілька літер: **Л** означає, що основне навантаження виконуваної роботи припадає на учителя-логопеда, **Д** – учителя-дефектолога, **В** – вчителя, **П** – практичного психолога, **М** – музичного керівника, **Ф** – інструктора з фізичної культури; кілька літер, розташованих поряд, означають, що ці завдання виконуються спільними зусиллями педагогів (Рібцун, 2011-2026);
- за умов ***наявності в учнів інтелектуальних труднощів середнього і важкого ступеня, неможливості опанувати запропонований програмовий***

матеріал доцільно користуватись корекційно-розвитковою програмою для роботи зі здобувачами початкової освіти ін. категорії;

•нами передбачено, що у кожному класі ***завдання спочатку виконуються учнем (ученицею) з опорою на наочність, зразок, навідні запитання педагога, окремі слова і тільки згодом самостійно***. Саме тому зазначене формулювання ми не пишемо у кожному стовпчику, однак педагоги, працюючи за програмою, мають пам'ятати про це;

•з метою допомоги школярам у виконанні навчальних і корекційно-розвивальних завдань доцільно ***використовувати різні види опор***, тому біля кожного з орієнтовних результатів програми стоїть одна або кілька літер: **З** – зорова опора – увага до зорового (предметного, графічного) матеріалу, наочний супровід, зоровий зразок; **С** – слухова – акцент на слухове сприймання; **К** – кінетична – динамічне виконання, руховий зразок; **КС** – кінестетична – статичне утримання, м'язові відчуття; **І** – інтелектуальна – повторення інструкції, її деталізація, пояснення, навідні запитання; **Е** – емоційна – посмішка, погладжування по руці, голові (Рібцун, 2012-2026);

•в програмі передбачено виконання завдань ***на імпресивному та експресивному рівнях мовлення***, що забезпечує ієрархічну послідовність опанування психомовленнєвою діяльністю (Рібцун, 2011-2026);

•програма ***розрахована на педагогів різного кваліфікаційного рівня*** – від спеціаліста до фахівця вищої категорії, адже запропонований програмовий матеріал розписано досить детально, що значно спрощує складання календарно-тематичного планування. Отже, за нею зможуть працювати і початківці, які тільки-но розпочали свою професійну діяльність з дітьми з особливими освітніми потребами;

•програмою передбачено ***удосконалення усіх складових психомовленнєвої діяльності***, а це потребує від педагогів застосування специфічних прийомів, спрямованих на різнорівневу підтримку учнів у різноманітних корекційно-розвиткових напрямах:

1) ***когнітивно-мовленнєвому*** – на рівні:

а) *гнозису:* поділ складного навчального матеріалу на окремі блоки; використання наочності без перевантаження її несуттєвими додатковими елементами;

б) *уваги:* вироблення реакції дії на слова педагога щодо необхідності зосередження уваги; формування навичок самоконтролю за результатами виконаного завдання та обов'язково за власним мовленням;

в) *пам'яті:* формування навичок поетапного переходу від наочної, емоційної до вербальної, словесно-логічної; кількаразові повторення; мінімальна кількість нових термінів, які вивчаються (закріплюються) на одному уроці; використання ейдетичних та ін. ефективних прийомів запам'ятовування із залученням різних аналізаторів;

г) *мислення:* використання доступних форм подачі навчального матеріалу, на початкових етапах у дещо спрощеному, структурованому вигляді з простеженням прозорих зв'язків і відношень між предметами та явищами; формування вміння співставляти, порівнювати, робити умовисновки; навчання аналізувати, синтезувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, складати план, діяти згідно з поетапною інструкцією (алгоритмом, моделлю, схемою), контролювати процес виконання, оцінювати власну діяльність; збільшення часу на засвоєння, усвідомлення матеріалу; систематизація, узагальнення отриманих знань; стимулювання до використання уточнюючих запитань; проведення квестів, розгадування ребусів, кросвордів, залучення експериментально-дослідницьких завдань;

2) ***мотиваційно-активізуючому***: надання можливості використання кількох спроб для відповідей; актуалізація знань учнів, спираючись на їх власний чуттєвий, діяльнісний, психомовленнєвий досвід; підвищення пізнавального інтересу школярів; різноманітність викладання; застосування творчих, практичних, дослідницьких завдань; використання підбадьорливих фраз на кшталт: «Я вірив (-ла), що в тебе все вийде», «Це заслужений успіх, адже ти чудово попрацював (-ла)», «Я вражений (-на) твоєю роботою», «В тебе чудово виходить!», «Я ціную твої зусилля!»;

3) ***нейрофізіологічно-мовленнєвому***: використання необхідних у кожному конкретному випадку аналізаторів для сприймання та закріплення навчальної інформації; залучення вправ сенсорно-інтегративної гімнастики на міжпівкульну взаємодію;

4) ***емоційно-ціннісному***: використання гумористичних віршованих чи прозових мініатюр для розслаблення, формування позитивного настрою та розвитку почуття гумору, розуміння метафоричних значень виразів, запобігання виникнення втоми; створення ситуацій емоційного розвантаження, відпочинку задля активізації та кращого засвоєння знань;

5) ***діяльнісно-мовленнєвому***: активізація різноманітних видів рухової діяльності не лише під час фізкультхвилинок, а й упродовж усього корекційно-розвивального процесу;

6) ***просодичному***: дещо уповільнений темп мовлення для кращого сприймання навчального матеріалу; привертання уваги до емоційного, виразного, чіткого, граматично правильного мовлення;

7) ***фонологічно-фонетичному***: використання прийомів фоніки, спрямованої на опанування знань про взаємозв'язок між фонемами та графемами, покращення технічних характеристик читання, розвиток словникового запасу та орфографічних навичок;

8) ***лексико-граматичному***: використання доступних безпосередньо звернених до учня конструкцій; пропонування завдань на пошук варіантів значень нових слів і спостереження щодо особливостей їх граматичного використання;

9) ***синтаксично-інформативному***: формування опори на предметно-практичну діяльність, різні види наочності (конкретна → абстрактна); спонукання до розмірковувань вголос щодо способів і послідовності виконання навчального завдання; стимулювання вербалізації емпірично зроблених висновків щодо мовних, природних або ін. явищ; формування вміння переносити набуті знання та навички в нові ситуації спілкування;

10) ***рецептивно-орфографічному***: удосконалення вміння виокремлювати суттєві ознаки від несуттєвих, конкретизувати висновки, виводити правила через окремі приклади; врахування індивідуальної читацької та писемної працездатності;

11) ***соціально-комунікативному***: формування діалогічної моделі «педагог-учень»; стимулювання використання змісту навчального матеріалу в життєвих ситуаціях; створення навчально-ігрових ситуацій спілкування, взаємодопомоги, взаємоперевірки; залучення вправ підгрупової, групової роботи та на рефлексію; подолання мовленнєво-інтелектуальної пасивності шляхом формування вміння формулювати запитання та відповідати на них, бажання комунікувати з ровесниками та дорослими.

В учнів функціональними мовленнєвими труднощами доцільно формувати навички, які є необхідними для освіти XXI століття, як-от: творчість, критичне мислення, вирішення проблем, співпраця, переговори, прийняття рішень, саморегуляція, стійкість, комунікація, співпереживання, позитивне сприймання, участь, повага до різноманітності, зокрема нейрорізноманітності;

- програма з корекційно-розвивальної роботи «Пізнавальний розвиток» як оригінальне моновидання ***не передбачає методичного опису особливостей роботи з нею, представлення зразків ігор та вправ***, тому потребує для цього додаткового розроблення окремого навчально-методичного посібника. Водночас ***вважаємо за доцільне розмістити в програмі як окремі зразки алгоритмічних ланцюжків, так і лінійних алгоритмів***, які допоможуть у роботі з дітьми з функціональними труднощами (див. Реалізація змісту…);
- через відсутність наразі спеціальних навчальних програм для здобувачів початкової освіти з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами, саме авторська програма може стати незамінним помічником для ***проведення як корекційно-розвиткової, так і загальноосвітньої роботи*** логопедам, дефектологам, практичним психологам, учителям і асистентам учителів (школярів) 1-4 класів, які працюють у логопедичних, інклюзивних класах з дітьми не тільки з мовленнєвими, а й легкими формами інтелектуальних, рухових, функціонально-слухових, функціонально-зорових, соціоадаптаційних труднощів, про що вже наголошувалось під час читання лекцій у закладах вищої освіти (Рібцун, 2024) [74].

Ефективність індивідуальної корекційної програми учня, складеної на основі розробленої нами програми корекційно-розвиткової роботи, визначається не обсягом опрацьованого змісту, а позитивною динамікою розвитку здобувача освіти та розширенням його можливостей для навчання, спілкування,

самостійного життя в суспільстві, що фіксується у індивідуальній програмі розвитку школяра.

Отже, корекційно-розвиткова робота є необхідною та вирішальною для гармонійного розвитку дитячої особистості, зокрема такої, яка має функціональні мовленнєві та навчальні труднощі. Передбачення високої результативності навчально-виховної та корекційно-розвиткової роботи стосується насамперед системної взаємодії всіх учасників компенсаційного процесу, який здійснюється відповідно до Програми.

Впровадження сучасної інклюзивної освітньої парадигми передбачає забезпечення педагогів, які працюють зі школярами з різними типами освітніх труднощів, новітніми стратегіями та технологіями, що допоможуть розробляти індивідуальні освітні траєкторії з урахуванням якісної, науково обґрунтованої, логічно продуманої, структурованої, доступної для використання корекційно-розвиткової програми.

Саме творчий логопсихосинергетичний підхід, з обов’язковим урахуванням стану соціокультурного середовища, надасть змогу реалізувати намічені завдання щодо всебічного та гармонійного розвитку дітей з різними типами освітніх труднощів.

ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ ПРОГРАМИ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ «ПІЗНАВАЛЬНИЙ РОЗВИТОК». 1-4 КЛАСИ» ДЛЯ УЧНІВ З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ДРУГОГО-П'ЯТОГО РІВНЯ ПІДТРИМКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Корекційно-розвиткова робота – це продумано організована цілеспрямована діяльність команди фахівців, специфічний освітньо-виховний процес, метою якого є сприяння особистісному становленню дітей, їх соціалізації, підготовки до подальшого повноцінного самостійного життя, удосконалення стану сформованості когнітивної, мовленнєвої, фізичної, психоемоційної, освітньої сфер розвитку (Рібцун, 2024).

Діти з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами мають у засвоєнні навчального матеріалу ряд утруднень, як-от:

а) складності самостійного прийому та переробки, опанування вербальної чи образної інформації, порушення процесу її розуміння під час безпосереднього сприймання, що зумовлено недоліками зорового та слухового гнозису, недостатністю диференційованості зорових образів предметів, слабкістю зорових слідів, нестійкістю зв'язків у діаді «слово-предмет»;

б) складності в актуалізації засвоєного матеріалу під час відтворення та практичного застосування, фрагментарність і поверховість знань, недостатнє розуміння причинно-наслідкових зв'язків і низька усвідомленість наявності співвідношень інформаційних блоків, що спричинено уповільненістю мнестичних процесів, недоліками мисленнєвої систематизації та пригадування знань;

в) складності у пошуку нової інформації, прогнозуванні та здійсненні умовисновків, що зумовлено слабкістю аналітико-синтетичної діяльності у вигляді недостатнього засвоєння можливих шляхів знаходження потрібних відомостей серед обмеженого чи надмірного потоку інформації, нераціонального вибору адекватних способів її обробки, складністю переносу вже засвоєних знань у малознайомі (незвичні) умови та здійснення подальших виважених операційно-послідовних прогнозованих дій;

г) складності при самоконтролі за процесом виконання завдань, адекватному оцінюванні через недостатнє засвоєння освітніх критеріїв, слабкість мисленнєвих операцій усвідомленого осмислення послідовності реалізації завдань, дефіцитарність умінь доводити правильність своїх дій.

Для ефективного навчання та виховання дітей з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами конче необхідні специфічна організація навчально-пізнавальної діяльності, смислове структурування знань, унаочнення взаємозв'язків між поняттями та інформаційними блоками, застосування когнітивних схем, що, своєю чергою, допоможе значно підвищити ефективність корекційно-розвиткової роботи. Саме тому педагогам стане у пригоді принцип алгоритмізованого навчання як дієвої стратегії переробки

навчальної інформації (про це більш детально у нашій публікації [34]), що і представлено в авторській програмі загальнонаукового, процесуального та корекційно-розвиткового змісту.

Класично програма з корекційно-розвиткової роботи розроблена за віковим критерієм:

1 клас – «Подорож до Країни Знань» (див. табл. 2);

2 клас – «Хочемо, можемо, будемо» (див. табл. 3);

3 клас – «Думаємо, міркуємо, розуміємо» (див. табл. 4);

4 клас – «Вчимося доводити свої думки» (див. табл. 5).

Пропонуємо орієнтовні таблиці програми з корекційно-розвиткової роботи зі здобувачами початкової освіти з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами.

Таблиця 2

Чужу мову можна вивчити за шість років,
а свою слід вивчати все життя.
(Франсуа Вольтер)

ПОДОРОЖ ДО КРАЇНИ ЗНАНЬ
(1 клас)

Зміст корекційно-розвиткової роботи	**Очікувані результати корекційно-розвиткової роботи**
КОГНІТИВНО-МОВЛЕННЄВИЙ НАПРЯМ ***Гностичний складник***	
Удосконалення гностичних функцій на рівні зорового, слухового, тактильного аналізаторів (Л, В, Д, П). Активізація антонімічного словника відносних прикметників та обставинних прислівників місця (Л, Д, В). Формування вміння визначати місцезнаходження кінчика язика у ротовій порожнині при вимові язикових приголосних (Л). Удосконалення слухового та слухо-просторового гнозису (Л, В, Д, М). Розвиток кінестетичного праксису, просторового орієнтування, мисленнєвих операцій аналізу, порівняння, зорового, рухового контролю, зв'язного описового мовлення (Л, В, Д, П). Пропедевтика виникнення оптичних дисграфій і дислексій (Л, В, Д). Виховання посидючості, вміння зосереджуватися на виконанні завдання (Л, Д, В, П)	***Учень / учениця:*** – *орієнтується*: а) у власному тілі (частини тіла, їх просторове розташування: зліва-справа, вгорі-внизу); б) на парті, зручно розміщуючи навчальне приладдя; в) на аркуші альбому для малювання; г) на сторінці зошита, визначаючи розміщення берегів, верхню, нижню частини, початок, кінець рядка (З, К, І); – *знає* призначення берегів у зошиті, ліній графічної сітки (З, І); – *впізнає:* а) із заплющеними очима знайомі предмети на дотик; б) з розплющеними очима знайомі предмети, якості, дії на предметних, сюжетних картинках [53, 54, 86]; в) знайомі не- та мовленнєві звуки, *відповідає* на запитання щодо зображеного (почутого) (З, С, І, К, КС) (див. Реалізація змісту…); – *розпізнає* друковані (письмові) літери, склади: а) ізольовані; б) серед інших графічно несхожих; в) серед інших схожих графічно; г) в ін. складних умовах (зображених дзеркально, перевернутих, різноманітних за кольором, шрифтом, схожих на зображення предметів, в умовах контурного, силуетного, зашумленого, перекресленого зображення, накладеного одне на одне) (З, І, К, КС, Е); – *сприймає* на слух побутове мовлення та розуміє його зміст (С, К, І, Е); – *впізнає та розрізняє* названі педагогом слова на позначення знайомих предметів, ознак і дій (З, С, І, Е); – *сприймає та розуміє* зміст невеличких віршованих чи прозових текстів, озвучених педагогом (С, К, І, Е)

Продовження табл. 2

Функціональний складник уваги	
Розвиток уваги на руховому рівні, рівні зорового, слухового аналізаторів (Л, В, П, Д, М, Ф). Розвиток зорового, слухового, тактильного сприймання, емоційно-вольової сфери, мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, самоконтролю, зв'язного усного та писемного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання зосередженості (Л, В, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *прислухається* до слів педагога, однокласників з метою кращого сприймання та розуміння зверненого мовлення (С, І, Е); – *зосереджує* увагу на окремих навчальних і корекційно-розвивальних завданнях, запропонованих педагогом (З, С, І, К); – *знаходить* невідповідності на малюнках (нісенітниці, зайві, переплутані елементи) (З, І, Е) [86]; – *помічає* неправильно написані (дзеркальні, із зайвими чи відсутніми елементами) друковані (письмові) букви (З, І, Е); – *обводить (підкреслює)* однакові букви у рядку (З, К, І, Е); – *помічає* в мовленні педагога і однокласників навмисно (випадково) допущені фонетичні, лексичні, графічні, рецептивні, орфографічні, синтаксичні помилки, по можливості *виправляє* їх (С, З, І, К, КС, Е)
Мнемічний складник	
Розширення обсягу запам'ятовування мовленнєвого і навчального матеріалу на руховому рівні, рівні зорового, слухового, тактильного аналізаторів (Л, В, Д, П, М, Ф). Автоматизація наявних у мовленні голосних і приголосних звуків (Л). Збагачення номінативного, атрибутивного, предикативного словника (Л, В). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги, мисленнєвих операцій порівняння, співставлення, аналогії, ймовірного прогнозування, голосової, дихальної функцій, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П).	***Учень / учениця:*** – *розрізняє, запам'ятовує та відтворює* окремі: а) звуки (не-, мовленнєві); б) склади (відкриті, закриті); в) слова (одно-, кількаскладові; г) словосполучення; д) короткі речення, по можливості їх невеличкі серії (С, К, КС, І, Е); – *вивчає* напам'ять невеличкі: а) домовлянки; б) чистомовки; в) скоромовки; г) загадки; ґ) вірші; д) колядки, щедрівки, веснянки, гаївки, заклички, лічилки, мирилки, дражнилки; е) прислів'я, приказки; є) руханки, українські народні пісеньки, колискові, емоційно, інтонаційно виразно, змінюючи силу, темп голосу *відтворює* почутий матеріал після проведення підготовчої роботи у вигляді пояснення педагогом значення незнайомих лексем, з опорою на ілюстративний (предметні, сюжетні картинки, їх серії, ейдетичні образи) або текстовий друкований матеріал, після кількаразового прочитання педагогом (З, С, К, І, Е);

Продовження табл. 2

Виховання бажання вивчати напам'ять малі фольклорні форми, використовувати їх у побуті та ігровій діяльності (Л, Д, В)	– *запам'ятовує* способи з'єднання рукописних літер спочатку з опорою на схеми (картки), а згодом без них (З, І, Е)
Аналітико-синтетична діяльність	
Розвиток аналітико-синтетичної діяльності на рівні зорового, мовленнєво-рухового, слухового аналізаторів (Л, В, Д, П, М, Ф). Закріплення навичок різноманітних видів аналізу та синтезу (звукового, звуко-буквеного, складового) (Л, В). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та пам'яті, зорового, слухового, рухового контролю, мисленнєвих операцій аналогії, генералізації, класифікації, фонематичного, складового, графічного аналізу та синтезу, симультанно-сукцесивного аналізу та синтезу, кмітливості, емоційно-вольової сфери (Л, Д, В. П). Пропедевтика виникнення дисграфій і дислексій (Л, Д, В). Виховання уважності, зосередженості (В, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *впізнає* за окремими фрагментами (елементами): а) зображення предмета; б) літери (З, І, К, Е); – *вміє скласти:* а) предметне (сюжетне) зображення з площинних, об'ємних (кубики) частин; б) утворити цілісний образ букви (З, І, К, КС, Е); – *може розповісти* про послідовність виконання знайомої вправи фізичної гімнастики і *виконати* її (З, С, І, Е, К, КС); – *викладає* в логічній послідовності просту серію сюжетних картинок, *складає* зв'язну розповідь за ними з допомогою педагога (З, К, І, К, Е); – *виокремлює та називає*: а) початковий наголошений голосний (*Уля, Іра, Оля*); б) послідовність голосних у звукосполученнях (*оі, еу, іа*) (С, КС, І, Е); – *визначає та називає* місце голосного у складі: а) відкритому (*ту, фе, ми*); б) закритому (*ас, ік, ом*) (С, КС, І); – *виділяє* певний (спільний) звук у: а) складі; б) слові; в) реченні (С, З, І, Е); – *впізнає* слово за першим (останнім) звуком з опорою на наочність (З, С, І, Е); – *здійснює* частковий і повний аналіз: а) звуковий; б) звуко-буквений; в) складовий (З, С, І, Е) (див. Реалізація змісту…); – *синтезує* окремі: а) звуки (голосний + приголосний, приголосний + голосний) в один склад; б) склади (без збігу приголосних) в одне слово, по можливості *записує та читає* їх (З, С, І, Е, К)
Інтелектуальний складник на рівні базових мисленнєвих операцій (порівняння, співставлення, генералізації, класифікації)	
Розвиток тактильного, рухового, зорового, слухового порівняння, співставлення, диференціації,	***Учень / учениця:*** – *диференціює* звучання дитячих музичних інструментів (трикутник, маракас, дзвіночок та ін.) (З, С, Е, К);

Продовження табл. 2

генералізації, класифікації (Л, В, Д, П, М, Ф). Формування та закріплення лінгвістичних понять (Л, В). Актуалізація номінативного, предикативного, атрибутивного словника, видо-родових понять (Л, В). Розвиток зорового, слухового, тактильного сприймання, уваги та пам'яті, зорового, рухового, смислового вербального контролю, просторового орієнтування, дрібної моторики, емоційно-вольової сфери (Л, Д, В, П). Виховання інтересу та позитивного ставлення до навчальної діяльності (Л, Д, В, П)	– *класифікує* «позитивні» та «негативні» емоції з опорою на наочність (порвав книжку «–», привітав маму «+») (З, І, Е); – *порівнює* рухи (загальні, логоритмічні), *переключається* з одного руху на інший за сигналом педагога (З, С, К, КС, Е); – *співвідносить* місцезнаходження язика педагога і власного (вгорі-внизу), *порівнює* стан язика (широкий-вузький, рухомий-нерухомий) (З, К, КС, І, Е); – *знає, диференціює* поняття: а) «звук» (немовленнєвий-мовленнєвий, голосний-приголосний); б) «буква» (велика-маленька; звук-буква, буква-цифра); в) «склад» (перший-останній); г) «слово» (довге-коротке); д) «словосполучення»-«речення», правильно *вживає* їх (З, С, І, Е, К); – *узагальнює* ряд: з окремих: а) звуків (на слух); б) букв, цифр (зорово, об'ємні – на дотик); в) складів; г) слів, називаючи їх поняттям; ✓ предметних зображень на позначення: а) істот (неістот) (*тварини; посуд*); б) ознак (колір, форма, розмір) (*жовті; круглі; маленькі*); ✓ дій (*сидять; сплять*), називаючи їх одним словом (З, С, І, К, Е)
Інтелектуальний складник на рівні різних них видів ймовірного прогнозування	
Розвиток рухового, поведінково-діяльнісного, емоційного, зорового, слухового, фонетичного, складового, лексичного, граматичного, синтаксичного ймовірного прогнозування, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки (Л, В, П, Ф, М). Актуалізація та поповнення словникового запасу (Л, В). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та пам'яті, аналітико-синтетичної діяльності, емоційно-вольової сфери (Л, В, П).	***Учень / учениця:*** – *прогнозує:* а) рух, розпочатий педагогом (дорослий кладе перед дитиною підручник, береться за закладку – дитина, використовуючи закладку, відкриває потрібну сторінку книги); б) емоційний стан людини (казкового персонажа) за сюжетною картинкою (З, І, Е, К); – *здогадується* про що (кого) йде мова, почувши аудіозапис; *розповідає*, що потрібно зробити далі (аудіозапис шуму дощу – показує предметне зображення парасольки) (С, З, І, Е, К); – *завершує* запропонований педагогом мовленнєвий матеріал: а) звуком *(зоши…)*; б) складом *(руч…)*; в) словом *(зелений… – крокодил, листочок*); г) словосполученням (*Бабуся спекла…*) (З, С, І, К, Е)

Продовження табл. 2

Інтелектуальний складник на рівні різних видів контролю	
Розвиток рухового, емоційного, поведінково-діяльнісного, слухового, фонетичного, складового, лексичного, граматичного, смислового контролю (Л, В, Д, П, Ф, М). Вправляння у детекції (виявленні) помилок та їх виправленні шляхом правильного називання слів (Л, Д, В, П). Удосконалення слухового контролю на матеріалі звуків, які школяр (школярка) вимовляє правильно і не змішує у вимові, та слів, з опорою на правильний артикуляторний уклад звука, зоровий зразок, кінестетичні відчуття (Л, В). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги, пам'яті, мисленнєвих операцій аналізу, порівняння, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки (Л, В, Д, П). Виховання навичок культури поведінки (В, Д, Л)	***Учень / учениця:*** – *прагне слідкувати* за правильністю власного мовлення і своєю поведінкою (З, С, І, Е, К); – *помічає, емоційно реагує і виправляє* навмисно допущені дорослим помилки: а) зображувальні – відсутність частин зображених предметів, нісенітниці; б) графічні (буквені, цифрові) – дзеркальне написання, з пропущеними, зайвими елементами; в) фонетичні – на матеріалі тих звуків, які вимовляються дитиною правильно (*ватон – батон, хумка – сумка, бисати – писати*); г) складові – пропускаючи, додаючи, переставляючи склади у двоскладових словах (*са – оса, котоза – коза, толі – літо*); ґ) лексичні – порушення лексичної системності (*сизий вовк*), неправильні видо-родові узагальнення (*одяг – взуття та головні убори)*; д) граматичні – на рівні узгодження іменників з прикметниками (*смачний слива*); е) смислові – спотворення змісту речень і коротких текстів (*Високо в небі літала жабка.*); є) емоційно-поведінкові невідповідності *(Миколка упав і весело заплакав.)* – в процесі пропонування педагогом графічного, предметного, мовленнєвого матеріалу (З, С, І, Е, К)
МОТИВАЦІЙНО-АКТИВІЗУВАЛЬНИЙ НАПРЯМ ***Пізнавально-мовленнєва активність***	
Створення мотиваційної основи мовленнєвої діяльності (Л, Д, В, П). Вироблення інтересу до навколишнього світу (Л, В, П). Формування та підтримування внутрішньої мотивації до навчання, пізнавальних інтересів школяра (школярки) (Л, Д, В, П) Формування практичних мовних знань, вербальних дій та операцій із мовними знаками (Л, В).	***Учень / учениця:*** – *адаптується* до нових умов життя, *орієнтується* в них (З, С, І, К); – *знає* і *виконує* правила шкільного життя (З, С, І, К); – *вчиться* з допомогою педагога: а) слухати, чути, розуміти звернене мовлення; б) користуватись вербальним, по можливості фонетично правильним зв'язним мовленням (З, С, І, Е, К); – *цінує* свою нову соціальну роль школяра / школярки і *намагається проявляти* відповідальність (З, С, І, Е, К); – *проявляє* допитливість до навколишнього світу, інтерес до навчальної діяльності, прагнення

Продовження табл. 2

Збагачення словникового запасу самостійними частинами мови (Л, В). Розвиток зорового, слухового, рухового сприймання, уваги та пам'яті, мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, порівняння, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання почуття вдячності педагогам за участь у навчанні та вихованні школяра (школярки) (Л, В)	отримати нові знання, виробити навчальні навички (З, С, І, Е); – *може досягати* досить високих результатів у виконанні самостійних або групових навчальних завдань (З, С, І, К, Е); – *отримує* задоволення від спілкування з рідними, друзями, однокласниками, педагогами, *прагне ділитися* з ними побаченим і почутим (З, С, І, К, Е); – *виявляє* власні інтереси до певних видів діяльності (З, С, І, Е, К)
НЕЙРОФІЗІОЛОГІЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ НАПРЯМ ***Нейро-фізіологічний складник***	
Створення полісенсорної основи знань про навколишній світ з опорою на різні форми вербальної та невербальної діяльності (Л, В, Д, П). Формування міжпівкульної взаємодії та налагодження (оновлення, компенсація відсутніх) нейронних зв'язків, інтегративної діяльності аналізаторів (Л, П, В, Д, М, Ф). Оптимізація роботи центральної нервової системи та загальної працездатності школяра (школярки) (П, Л, Д). Активізація мисленнєвої діяльності, зорово-моторної координації (Л, В, Д, П). Проведення корекційної роботи з удосконалення першого функціонального блоку головного мозку (за О. Лурією) (П, Л, Д). Автоматизація звуковимовних навичок (Л, В). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та пам'яті, емоційно-вольової, рухової сфер (Л, В, П, Д).	***Учень / учениця:*** – *спостерігає* за предметами та явищами довкілля, емоційно *реагує* на них (З, С, І, К, КС, Е); – *обстежує, порівнює,* використовуючи різні аналізатори, по можливості *характеризує* предмети *(туалетне мило блакитне, тверде, гладеньке, ароматне; сніг білий, холодний, м'який, легкий)* (З, С, І, К); – *розуміє* поняття тонусу, *визначає* рівень тонусу м'язів (підвищений / знижений) на фотографіях, предметних картинках, під час практичного показу змін тонусу (З, І, К, КС); – *вміє напружити і розслабити* на прохання педагога все тіло або будь-яку названу його частину (З, І, КС, Е); – *виконує* загальнорухові, пальчикові, артикуляційні вправи, стежачи за тонусом м'язів, не допускаючи його надмірного підвищення або зниження (К, КС, Е); – *розуміє,* що настрій може змінюватися так само, як і емоції (З, Е, І); – *співвідносить* поведінкові прояви дітей на фотографіях (сюжетних картинках) з певними емоційними станами; *визначає* ознаки негативної поведінки (З, С, Е, І); – *робить* глибокий вдих і тривалий видих через ніс за підказкою педагога, коли потрібно заспокоїтись (З, К, Е); – *виконує* вправи нейромоторної гімнастики, одночасно вказуючи обома руками на зображення

Продовження табл. 2

Виховання довільної зосередженості, пізнавально-мовленнєвої активності (Л, В, П, Д)	предметів одного кольору (форми, розміру) (З, С, К, КС, Е) [62, 63, 72, 73, 82, 83]; – *відстежує та навчається регулювати* власні емоційні стани за допомогою педагога (Е, К, КС, І); – «*проходить»* за допомогою олівця (ручки, фломастера, крейди) односпрямованими нейродоріжками різної конфігурації (прямі горизонтальні, вертикальні, криві, ламані, хвилясті, пунктирні лінії) та складності, спочатку йдучи однією, а згодом обома руками одночасно, з відтворенням ізольованих звуків і без (З, Е, К, І); – *«малює»* за вказівкою педагога нескладні зображення спочатку пальцем у повітрі з розплющеними очима, а згодом – наосліп на папері олівцем або ручкою (З, С, К, І, Е)
ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНИЙ НАПРЯМ ***Емоційно-почуттєвий складник***	
Збагачення знань та уявлень про довкілля, світ емоцій (Л, В, Д, П). Формування навичок диференційованого адекватного сприймання навколишньої дійсності, візуальних характеристик мовлення (ритм, пауза, тривалість) (Л, В, Д, П). Формування навичок розпізнавання та вербалізації власних і чужих емоцій (Л, В, Д, П). Збагачення словника якісними прикметниками, дієприкметниками, дієсловами на позначення емоційних станів (Л, В, Д, П). Удосконалення вміння правильно вживати в реченні особові займенники у поєднанні з якісними прикметниками і дієсловами (Л, В). Стабілізація самооцінки (Л, В, П). Розвиток зорового, слухового сприймання, слухової, зорової,	***Учень / учениця:*** – *спостерігає* за предметами та явищами довкілля, поведінкою людей, переживаючи при цьому певні емоції, *прагне висловлювати* їх (з підтримкою педагога) (З, С, І, Е, К); – *ставиться* позитивно до себе загалом, своєї зовнішності, статевої приналежності, власного мовлення, *вміє відстоювати* власну гідність (з підтримкою педагога, однокласників) (З, С, І, Е, К); – *розуміє,* що кожна людина має певні особливості, які слід поважати (З, С, І, Е); – *визначає* емоційний стан рідних, друзів, однокласників, ігрових та літературних персонажів (З, С, І, Е, К, КС); – *знає,* поіменно *називає* членів своєї родини, *підтримує* з ними теплі стосунки, *прагне дбати* про них, *помічає* їхній фізичний стан (бадьорий, втомлений, хворобливий) і настрій (радісний, засмучений, роздратований тощо), *бере участь* у відзначенні родинних свят, *розповідає* про них з допомогою педагога (К, Е, С, З, І); – *радіє,* зустрічаючи знайомих, друзів, однокласників, *проявляє* почуття з використанням рухів, міміки, голосових характеристик (З, С, І, Е, К);

Продовження табл. 2

емоційної уваги та пам'яті, зорового, рухового контролю, діалогічного мовлення, емоційно-вольової сфери (Л, В, Д, П). Виховання мовленнєвої активності, культури мовлення та спілкування, любові до української мови (В)	– *усвідомлює* можливу зміну емоційного стану внаслідок підвищення сили та висоти голосу, його тембру (Е, С, З, І); – *проявляє* інтерес до дослідницько-експериментальної діяльності, завдяки допитливості *робить* власні відкриття, зокрема щодо функціонування мовних одиниць і явищ (З, С, І, Е, К, КС); – *знає, називає* країну, в якій живе, столицю держави, *цінує* свою Батьківщину, *пишається* нею та своїм народом, рідною мовою, *ділиться* своїми почуттями з допомогою педагога (З, С, І, Е); – *усвідомлює* самоцінність кожної неістоти (рослини, гриби) та істоти (люди, тварини, птахи, комахи), бережливо *ставиться* до рослинного і тваринного світу, турботливо – до близьких людей і однокласників, *може розповісти* про це з допомогою педагога (З, С, І, Е)
Емоційно-регулятивний і поведінковий складники	
Формування соціальної позиції школяра (школярки), залучення до учнівського колективу (В, П). Формування антибулінгової поведінки, поведінкового самоконтролю (Л, В, Д, П). Закріплення знань моральних норм, етикету, правил поведінки (Л, Д, В, П). Удосконалення вміння проявляти емпатію до рідних, друзів, однокласників і знайомих людей (Л, В, Д, П). Вироблення вміння проявляти вольові зусилля під час навчальних, корекційно-розвивальних занять (Л, В, Д, П). Розвиток зорового, слухового сприймання, довільної слухової, зорової, рухової уваги та пам'яті, емоційно-вольової сфери, адекватної самооцінки, поведінкової регуляції, діяльнісно-рухового	***Учень / учениця:*** – *знає* правила культури поведінки, *дотримується* їх (І, Е, С, З, К); – *реагує* на події та ситуації адекватно (З, С, І, Е, К, КС); – *засуджує* прояви негативної поведінки (З, С, І, Е, К, КС); – *наслідує поведінку* близьких або значущих у своєму житті дорослих, їх чесноти (З, С, І, Е, К); – *цінує* дружбу, своїх друзів, *отримує* задоволення від спілкування з ними (Е, З, С, І); – *звертається* ввічливо з проханням про допомогу (надання послуги) (С, З, І, Е, К); – голосом адекватно *передає* свій емоційний стан або образи казкових (ігрових) персонажів при роботі в парах (С, І, Е, К); – *відчуває* себе школярем / школяркою і свою приналежність до учнівського колективу, *прагне* до позитивного ставлення до себе кола ровесників (З, С, І, Е); – *диференціює* власні успіхи та невдачі, з допомогою педагога *висловлює* елементарні оцінні судження про власні вчинки, результати виконаної роботи (З, С, Е, І, К); – *може самостійно завершити* поставлене завдання, *долати* труднощі на шляху до

Продовження табл. 2

та мовленнєвого прогнозування і контролю, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання бажання та вміння доводити розпочату справу до кінця, вільно вербально спілкуватись з навколишніми (Л, В, Д, П)	поставленої мети, при потребі звертаючись до педагога за підтримкою, допомогою (І, З, С, Е); – *може* терпляче і наполегливо *виправляти* помилки при виникненні власних труднощів, *шукати* можливі варіанти, не проявляючи негативних емоцій, не втрачаючи надії на успішність подальшого виконання завдання (З, С, І, Е, К, КС);– *отримує* задоволення від своєї кмітливості та практичної спроможності, *порівнює* власні результати до початку та в процесі корекційно-розвивальної роботи (З, С, Е, І, К); – *не проявляє* ознак зловтіхи у ситуаціях неуспіху інших, *співчуває* однокласникам, по можливості *допомагає* їм (І, З, С, Е, К); – *може контролювати* власну поведінку, *стримувати* себе від негативних учинків (Е, І, С, З); – *долає* страх мовлення та соціальних контактів при підтримці педагога (І, Е, З, С, К)
Креативний складник потенціалу	
Спонукання до виявлення ініціативи, розвитку творчого потенціалу через різні види діяльності (Л, В, П, Д, М, Ф). Розвиток зорового, слухового сприймання, зорової, слухової, рухової уваги та пам'яті, прогнозування та контролю, уяви, мисленнях операцій абстрагування, класифікації, узагальнення, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання інтересу до творчості, спонтанного творчого вияву власних емоцій (Л, В, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *вміє відмічати* охайність і привабливість у зовнішньому вигляді, позитивне у вчинках та поведінці людей, красу навколишніх предметів (мистецтво, музика), естетичність в оформленні школи, класу, прекрасне у довкіллі (дерева, квіти, водойми, зоряне небо), красу слова (образні вислови, ввічливі звертання, «музика віршів») (З, С, І, Е, К); – *прагне робити* приємне своїм рідним, друзям, однокласникам, власноруч виготовляючи для них листівки, поробки, предмети ліплення тощо в подарунок (З, С, І, К, КС, Е) [30]; – *відображає* в іграх діяльність дорослих, *проявляє* творчість (З, С, І, Е, К, КС); – *бере участь* в імпровізаціях пісенних, ігрових, танцювальних образів, словесно *описує* їх за допомогою педагога (З, С, І, Е, К, КС); – *прагне проявляти і поліпшувати* свій емоційний стан через малюнок, музику, танець тощо (З, С, І, Е, К, КС)

Продовження табл. 2

ДІЯЛЬНІСНО-МОВЛЕННЄВИЙ НАПРЯМ ***Загальнорухова сфера***	
Організація робочого місця для письма. Формування правильної постави (В, Ф). Удосконалення координації рухів, вміння виконувати загальнорозвивальні рухи, узгоджуючи їх зі словом (Л, В, П, Д, Ф). Спонукати до усвідомлення своєї практичної вмілості (Л, В, П, Д). Розвивати фізичну витримку, координацію рухів різноманітних м'язових груп (Л, В, Д, Ф). Розвиток зорового, слухового сприймання, рухової, мовленнєвої уваги та пам'яті, рухового ймовірного прогнозування, самоконтролю, емоційно-вольової сфери, зв'язного коментувального мовлення (Л, В, П, Д, Ф). Виховання бажання навчитися свідомо керувати рухами власного тіла, навичок соціалізації (В, Ф, П)	***Учень / учениця:*** – *знає і виконує* правила сидіння за партою (К, КС, І); – *прибирає* на парті, *самостійно добирає* потрібне навчальне приладдя для уроку (К, І, Е); – *дотримується* правильного нахилу та розташування зошита під час письма (К, І, Е); – *виконує*: а) нескладні рухи (потягування, повороти, нахили, присідання, обертання тощо) з використанням мовленнєвого матеріалу, під музичний супровід, лічбу або без них; б) логоритмічні вправи з віршованим (музичним) супроводом (К, КС, С, З, І, Е); – *бере участь* у іграх помірної рухливості (К, І, Е, С); – *може відтворити* правильну послідовність виконуваних рухів (з опорою на фотографії, малюнки, схематичні зображення) за інструкцією педагога (зоровим зразком виконання) (З, К, І, Е); – *користується* з допомогою педагога коментувальним мовленням, розповідаючи про виконувані дії (І, К, Е); – *завершує* розпочату педагогом рухову дію (К, З, І, Е); – *вивчає* напам'ять лічилки, мирилки, заклички (І, С, К, Е)
Рухова сфера. Пальцево-п'ястковий складник	
Формування вміння орієнтуватись в обмеженому просторі, зокрема на парті, сторінці зошита, підручника, аркуші альбому для малювання (Л, В, Д). Удосконалення ручного, п'ясткового та пальцевого праксису (Л, В, П, Д, Ф). Збагачення рухового досвіду кожного учня (учениці), орієнтуючись на його (її) індивідуальні особливості (Л, В, Д, Ф).	***Учень / учениця:*** – *має уявлення* про навчальне приладдя, *знає* про призначення кожного предмета, вміло *користується* ними за вказівкою педагога (К, З, КС, І); – *орієнтується* на сторінці зошита (аркуші альбому для малювання) (З, К, І); – *утримує* навчальне приладдя (ручку, пензлик, олівець) трьома пальцями домінантної руки (К, КС, З, Е); – *виконує* підготовчі вправи для оволодіння навичками письма, зокрема вправи пальчикової гімнастики [36, 37] (К, КС, З, І, Е);

Продовження табл. 2

Формування правильних графічних рухів під час заштриховування (Л, В, Д, П). Навчання за допомогою жестів і загальних рухів передавати виразність рольової поведінки (Л, В, Д, Ф). Вправляння в дотриманні послідовності рухових дій, оцінюванні їх правильності (Л, В, П, Д). Формування графо-моторних навичок, зорово-, графо-моторної координації (Л, В, П, Д). Закріплення стійких рухових навичок, забезпечення якості їх виконання (Л, В, Д, Ф). Стимулювання до виражено насичених вражень у творчій діяльності (малюнках, виробах) та мовленні (Л, В, Д, П). Спонукання до активної пошуково-дослідницької діяльності (Л, В, Д). Вправляння у правильному відтворенні слів з різною звуко-складовою структурою (Л, В). Закріплення вміння викладати (малювати) схему звукового аналізу (Л, В, Д). Розвиток зорового, рухового сприймання, уваги та пам’яті, мнестичних слухових процесів, мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, порівняння, співставлення, узагальнення, класифікації, рухового, рецептивного прогнозування та контролю, образної уяви, емоційно-вольової сфери, зв’язного мовлення (Л, В, Д, П).	– *вміє* правильно *користуватись* трафаретами, *обводить* зображення знайомих предметів і геометричних фігур, *розфарбовує* їх (К, КС, З, Е); – *копіює* прості графічні символи як за допомогою педагога, так і самостійно (К, КС, З, Е); – *малює*: а) штрихи (згори донизу); б) різні види ліній (довгі, короткі; прямі, похилі, хвилясті; овальні, напівовальні); в) нескладні візерунки (за зразком, вербальною інструкцією) (К, І, Е); – *володіє* навичкою цілеспрямованого штрихування, дотримуючись заданих меж і напрямку руху(К, КС, З); – *заштриховує* прості площинні геометричні фігури (круг, квадрат, прямокутник, трикутник, овал), друковані літери: а) в одному; б) кількох напрямках (К, КС, З, Е); – *з’єднує* предметні зображення з геометричними фігурами, на які вони схожі (К, З, С, І, Е); – *обводить* ті геометричні фігури, з яких викладене предметне (сюжетне) зображення (К, З, С, І, Е); – *конструює* букви (склади) з лічильних паличок (мотузочків, намистинок), проявляючи фантазію, *викладає* з природного матеріалу (горох, квасоля), *ліпить* із пластиліну (солоного тіста) (К, З, С, І, Е); – *з’єднує* крапки, утворюючи друковані (рукописні): а) букви; б) склади; в) слова, *читає* їх (К, З, І, Е); – *обводить* літери за контуром (трафаретом), *заштриховує* букви та склади, одночасно знаходячи однакові, *закреслює* неправильно написані, зокрема дзеркально, *заштриховує* тільки правильні (К, З, І, Е); – *вміє доповнювати* недописані друковані та рукописні літери потрібними елементами, *прибирає* зайві (К, І, З, Е); – *розповідає* вивчені напам’ять вірші, використовуючи рухи п’ястей рук чи пальців як підказки (З, К, І, Е); – *виготовляє* поробки з паперу (природного матеріалу) з допомогою педагога (З, К, І, Е) [2, 13, 26, 27]; – *викладає, креслить* схеми звукового аналізу слів, де • є позначенням голосного, – твердого, = м’якого приголосного (*о́лень*: • – • =) (К, З, С, І, Е);

Продовження табл. 2

Виховання бажання створювати образи букв із використанням різноманітних матеріалів (Л, В, П, Д). Виховання бажання виконувати роботу по-своєму, проявляючи творчість, долаючи шаблонність, досягаючи значних результатів (Л, В, П, Д)	– *ділить* слова на склади, проводячи вертикальні риски, *ставить* наголос (о|cá, а|на|на́с) (К, З, С, І, Е); – *складає* цілісні сюжетні зображення, використовуючи окремі візуально розрізані елементи, *придумує* речення за змістом утворених картинок (К, З, І, Е); – *викладає, креслить* графічні схеми простих речень (└ — ═ —. *По дорозі їде машина.)* (К, З, С, І, Е); – *передає* зміст коротких оповідань (казок), супроводжуючи розповідь елементами пальчикового театру (К, КС, З, С, І, Е)
Рухова сфера. Мімічний складник	
Формування вміння переносити стан невизначеності, чекання бажаного (Л, В, Д, П). Розширення та поглиблення уявлень про людські переживання, моральні почуття (Л, В, П). Заохочення до експериментувань (Л, В, П). Розвиток орального, мімічного праксису (Л, В, Д, П). Розвиток зорового сприймання, уваги та пам'яті, емоційно-вольової, рухової сфер, мисленнєвих операцій аналізу, співставлення, рухового прогнозування та контролю (Л, В, Д, П). Виховання мотивації виявлення ініціативи та самостійного пошуку нових знань про навколишній світ (Л, Д, В)	***Учень / учениця:*** – *розуміє* роль міміки у відображенні емоційного стану та міжособистісних стосунків; *усвідомлює* важливість бережливого ставлення до речей, що виражається у відповідних поведінкових проявах (З, К, КС, І, Е); – *вміє* емоційно-мімічно реагувати на щось нове, незрозуміле, дивне (радісне, сумне, тривожне тощо) (Е, К, КС, І, З); – *розглядає* картки-символи, мімічно *реагує* на зображення (торт на тарілці – підняти брови, здивовано відкрити рот, жувальні рухи, облизатись, усміхнутись) (З, С, І, К); – *виконує* вправи: а) мімічної гімнастики; б) психогімнастики; в) окорухової гімнастики; г) самомасажу (З, С, К, КС, І, Е); – *морщить* і *розслабляє* ніс, *піднімає* та *опускає* брови, *зводить* їх (К, КС, З, І, Е); – *заплющує* та *розплющує* очі, поперемінно *моргає* (З, К, КС, І, Е); – мімічно *відображає* своє ставлення до різноманітних поведінкових станів (З, К, І, Е) – *вміє розслабляти* та *напружувати* м'язи обличчя (З, КС, К, І, Е)
Рухова сфера. Артикуляційний складник	
Формування уявлень про будову та діяльність мовленнєво-рухового апарату на практичному рівні (Л). Формування практичних навичок розрізнення та	***Учень / учениця:*** – *володіє навичками* зорового розпізнавання фонем: безпомилково ідентифікує голосні звуки за беззвучною артикуляцією педагога (С, КС, К, Е); – *вміє визначити,* який саме орган (губи чи язик) допомагає вимовляти той чи інший

Продовження табл. 2

розуміння понять «звук», «голосний», «приголосний» (Л, Д, В). Формування вміння концентрувати увагу на місці та способі артикуляції фонем (Л). Удосконалення звуковимови та контроль за чіткістю артикуляції автоматизованих звуків у різних типах мовленнєвих ситуацій (Л, В). Актуалізація розуміння антонімічних значень якісних прикметників, використання їх у власному мовленні (Л, Д, В). Розвиток артикуляційного праксису, зорового, слухового, кінетичного та кінестетичного сприймання, зорової, слухової, рухової уваги та пам'яті, мисленнєвих операцій аналізу, порівняння, ймовірного прогнозування, рухового та оптико-просторового контролю, смакової чутливості, зв'язного мовлення, артикуляційної, дрібної моторики (Л, В, Д, П). Виховання культурно-гігієнічних навичок, стійкої мотивації до правильного, чіткого та виразного мовлення (Л, В, Д, П)	приголосний (на матеріалі губних і язикових звуків) (З, КС, К); – *виконує* за зразком педагога, спираючись на зоровий контроль такі види вправ: а) загальнорозвивальні; б) логоритмічні (алгоритмічні); в) мімічної та пальчикової гімнастики (на задану статичну позу, колові рухи, поперемінне чергування рухів, різноспрямованих рухів однією чи одночасно обома руками) із мовленнєвим / музичним супроводом чи без нього (З, С, К, КС, І, Е); – *наслідує* із руховою опорою рухи педагога чи логопедичної ляльки Льолика (Льолі) (автор корисної моделі Ю. Рібцун) (З, С, КС, К, Е); – *виконує* такі види вправ (класифікація Ю. Рібцун):*із залученням певних органів мовленнєво-рухового апарату:* а) губ; б) щік; в) нижньої щелепи; г) м'якого піднебіння; ґ) язика; ✓ *за рівнем рухливості органів мовленнєво-рухового апарату:* а) статичні; б) динамічні; ✓ *за участю силового фактору опору:* а) без силового опору; б) ізотонічні; ✓ *за ступенем самостійності виконання:* а) пасивні; б) пасивно-активні; в) активні; ✓ *за участю голосу:* а) беззвучні; б) з участю голосу; *за наявністю / відсутністю специфічної корекційної спрямованості:* а) загальнорозвивальні; б) корекційні за наслідуванням, а найпростіші – за словесною інструкцією (С, З, К, КС, І, Е); – *виконує* як окремі, так і об'єднані сюжетом артикуляційні вправи з елементами самомасажу обличчя (З, С, КС, К, Е); – *ідентифікує* звуки за фотографічними зображеннями артикуляції, *визначає* і *називає*; використовуючи абетку в малюнках, *знаходить* відповідний символ (З, КС, К, І, Е) [39]; – *поєднує* звук із вказаним у ній рухом, використовуючи звуко-рухову абетку (автор Ю. Рібцун) (К, КС, З, Е)

Продовження табл. 2

ПРОСОДИЧНИЙ НАПРЯМ	
Голосовий складник	
Формування вміння користуватися голосом різної сили (Л, В, М). Формування свідомої регуляції сили голосу, удосконалення його динаміки та модуляції (Л, В, М). Уточнення словника якісних прикметників і обставинних прислівників місця (Л, В). Розвиток слухового сприймання, пам'яті та уваги, музичної пам'яті, мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, порівняння, емоційно-вольової сфери (Л, В, Д, П). Виховання вміння користуватись голосом відповідно до середовища перебування та емоційних переживань (Л, Д, В, П)	***Учень / учениця*** – *знає,* що сприйняття сили голосу залежить від відстані (голос здалеку чується тихим, зблизька – гучнішим) (С, І, КС, Е); – *виконує* голосові вправи (С, КС, Е); – *«підкидає»* голосні звуки за допомогою голосу, то підвищуючи, то знижуючи його, використовуючи реальний м'яч (З, С, І, К, Е); – *проспівує (промовляє)* голосні та їх сполучення з різною висотою та силою голосу (С, КС, Е); – *проспівує* голосні, змінюючи гучність (↑ – гучніше, ↓ – тихіше), використовуючи «звукові сходинки» (С, З, І, К); – сумісно з педагогом, а далі самостійно, спочатку на матеріалі одного голосного, а потім звуконаслідувань *відображає* певні емоційні стани з використанням голосу, міміки, пантоміміки (З, С, І, Е, К, КС)
Дихально-мовленнєвий складник	
Формування плавного, короткого і глибокого вдиху, тривалого, достатньо сильного диференційованого видиху (Л, В). Диференціація носового і ротового вдиху та видиху (Л, В). Удосконалення мовленнєвого дихання та вироблення плавного ротового видиху (5-7 с) з поступовим збільшенням його тривалості до 10-15 с (Л, В). Удосконалення вміння поєднувати дихальні вправи із власним звуковим супроводом (Л, В, Д, М, Ф). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та пам'яті, зв'язного мовлення,	***Учень / учениця:*** – *вдихає* і *видихає* повітря через ніс (швидко і різко чи плавно і довготривало) за вказівкою педагога (КС, К, З, Е); – *знає,* що коли ми хочемо щось сказати, слід робити вдих носом, а видихати через рот; не можна говорити на вдиху або попередньо не набравши достатньої кількості повітря (І, К, Е); – *розрізняє* носовий і ротовий вдих та видих (К, І); – *дихає* глибше та більш плавно, роблячи вдих через ніс і тривалий видих через рот, за вказівкою педагога (К, І, Е); – *вміє розподіляти* видих під час мовлення (К, І); – *виконує* дихальні вправи: а) носом; б) животом; в) діафрагмою; г) на розрізнення носового та ротового вдиху і видиху; ґ) спрямовані на фіксований видих зі звуком, складом чи звуконаслідуванням; д) з розвитку тривалого фонаційного (мовленнєвого) дихання – з емоційним забарвленням, з можливим використанням

Продовження табл. 2

мисленнєвих операцій аналізу, порівняння, самоконтролю, емоційно-вольової сфери (Л, В, Д, П). Виховання інтересу до виконання дихальних вправ, основ безпеки життєдіяльності (Л, Д, В)	наочності (предметів, у т. ч. й динамічних, площинних посібників) чи без неї (К, С, З, І, Е); – *може подовжувати* ротовий (носовий) видих за вказівкою педагога (С, З, К, І, Е); – *виконує* навчальні завдання, стежить за правильністю дихання (К, І, Е)
Складово-структурний складник	
Формування на практичному рівні уявлень про склад і складоподіл (Л, Д, В). Спрямування уваги на звуко-складову структуру слова (Л, В). Вправляння у вимові відкритих (тих, що закінчуються на голосний) і закритих (тих, які закінчуються на приголосний) складів (Л, В). Формування правильної вимови дво- та трискладових слів без збігу приголосних, визначення складової структури з урахуванням наголошеного складу (Л, В). Удосконалення навичок ритмічності та інтонаційної виразності мовлення; навичок самоконтролю на зоровому, фонологічному, лексичному, граматичному, руховому рівнях (Л, Д, В, П, Ф, М). Розвиток слухового, зорового, рухового сприймання, уваги та пам’яті, мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, порівняння, класифікації чуття ритму (Л, Д, В, М, Ф, П). Пропедевтика виникнення дисграфій і дислексій (Л, Д, В). Виховання чуття мови (Л, В)	***Учень / учениця:*** – *вміє відтворювати* ритмічні малюнки різної складності (за наслідуванням, самостійно) (З, С, К, Е); – *має уявлення* про складотворчу функцію голосних звуків (І, Е); – *повторює* за педагогом окремі склади: а) відкриті *(та, му, сі)*; б) закриті *(уф, ам, оп)*; в) зі збігом приголосних *(аск, упт, дма)*; г) без чергування звуків *(но-но, ту-ту, ме-ме)*; ґ) із чергуванням голосних *(ва-во-ву, ам-ом-ум)*; д) із чергуванням приголосних (*да-та-на; оф-ок-от*), чітко промовляючи звуки, які не змішуються в мовленні дитини (С, КС);– *повторює* за педагогом одно-, дво-, трискладові слова без збігів приголосних (С, КС, Е); – *промовляє* самостійно слова, зберігаючи звуко-складову структуру (С, КС, Е); – *знає,* що скільки голосних у слові, стільки й у ньому складів (С, КС, Е); – *ділить* слова різної складової структури на склади, використовуючи плески, присідання, стрибки тощо спочатку за наслідуванням, а згодом самостійно (С, К, І, Е); – *підбирає* складову схему слова до одно- та двоскладових слів із відкритими складами (◡; ◡◡) з опорою на наочність, а потім без неї, за наслідуванням, а згодом самостійно (З, С, К, І, Е); – *має уявлення* про наголос, наголошені та ненаголошені голосні, склади (С, З, І, Е); – *співвідносить* слово з певною ритмічною моделлю *(на́-на – ка́-ша; на-на́ – во-да́; на́-на-на – о́-зе-ро)* (С, І, Е); – *виділяє* голосом наголошений склад у словах без збігів приголосних *(зо́-шит, пе-на́л, о-лі-ве́ць)* (С, І, Е);

Продовження табл. 2

	– *помічає* на слух навмисно допущені помилки педагога, який промовляє слово з неправильним наголосом (*ко-ло́, о-ле́нь, ма́-ши-на*), *виправляє* їх (С, І, Е); – *добирає (придумує)* слова до графічних складових моделей з наголошеними складами (◒◒ – *мо́-ре*; ◒◒́ – *лу-на́*) (З, С, К, І, Е)
Мелодико-інтонаційний складник на рівні темпу	
Формування вміння регулювати темп мовлення (Л, Д, В, Ф, М). Актуалізація словника антонімів на позначення, дієслів і обставинних прислівників способу дії (Л, В). Розвиток слухового сприймання, уваги, мисленнєвих операцій аналізу, порівняння, співставлення, зв'язного усного та писемного мовлення, емоційно-вольової сфери (Л, Д, П, В). Виховання культури мовлення (Л, В)	***Учень / учениця:*** – *знає,* що людина може говорити по-різному (швидко, повільно, розтягуючи слова, в звичайному темпі, гуртом, самостійно, весело, сумно) (І, С, Е); – *знає,* що від темпу залежить зрозумілість мовлення (С, Е); – *рухається* у різному темпі, плавно або різко змінюючи характер рухів – під музику, лічбу, ритмічні постукування, плескання в долоні – за вказівкою педагога (К, КС, С, З, І, Е); – *вміє говорити* у звичайному темпі та при потребі *змінювати* його; *вміє регулювати* силу голосу (С, І, Е); – *виконує* письмові завдання, по можливості прискорюючи швидкість, при цьому зберігаючи якість письма (К, І, Е)
Мелодико-інтонаційний складник на рівні ритму	
Формування усвідомлення про наявність ритму у довкіллі (Л, Д, В, П, М, Ф). Формування вміння відчувати та регулювати ритм власного мовлення і рухів (Л, Д, В, М, Ф). Розвиток слухового сприймання, уваги та пам'яті, часових уявлень, мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, порівняння, класифікації, узагальнення, рухового прогнозування та контролю, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання інтересу до самостійного придумування	***Учень / учениця:*** – *повторює* за педагогом ритмічні малюнки різної складності, відплескуючи, відстукуючи їх, крокуючи відповідно до заданого ритму (/ //, // /, ///) (С. К, Е); – *вміє виділити* окремий ритмічний удар (/ //, / //, / //) спочатку за наслідуванням, а згодом самостійно (С, З, К, Е); – *слухає* віршовані мініатюри, *відчуває* притаманний кожній із них ритмічний малюнок (С, К, Е); – *вміє впізнавати* і символічно *позначати* (за допомогою карток-символів) різні ритмічні малюнки (З, С, К, І, Е) [77]; – *доповнює* знайомі віршовані мініатюри одним чи кількома словами з дотриманням логіки, змісту їх ритмічної будови (С, К, І, Е); – *відчуває* відповідність ритмічного мелодійного

Продовження табл. 2

віршованих ритмізованих мініатюр (Л, В)	малюнка емоційним станам (монотонний ритм – нудьга, швидкий хаотичний – тривога, швидкий ритмічний малюнок – радість) (С, К, І, Е)
Мелодико-інтонаційний складник на рівні інтонації	
Розрізнення інтонаційних засобів у виразності зверненого мовлення (Л, В). Формування вміння передавати за допомогою інтонації різний настрій (Л, В, Д, П). Вироблення інтонаційної виразності мовлення (Л, В). Формування розуміння взаємовідповідності інтонаційної виразності мовлення та емоційно-мімічних проявів (Л, Д, В, П). Актуалізація вживання якісних прикметників, їх антонімічних значень у власному мовленні (Л, В). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та пам'яті, мисленнєвих операцій аналізу, порівняння, узагальнення, абстрагування, зорового, рухового контролю, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення, його інтонаційної виразності (Л, Д, В, П). Виховання вміння відчувати милозвучність рідної мови (Л, В, П)	***Учень / учениця:*** – *повторює* за педагогом речення з відповідними емоційними інтонаціями (*Ого, який гарбуз у бабусі на городі виріс!*) з опорою на сюжетні картинки із зображенням людей, які виконують певні дії, супроводжуючи їх звуками (вигуками) (див. авторську Звуко-емоційну абетку [78, 79]) (С, З, Е, К); – *вміє промовляти* однакові фрази з різною інтонацією (*Завтра ми підемо з дідусем по гриби. Завтра ми підемо з дідусем по гриби Завтра ми підемо з дідусем по гриби!)* – з опорою на наочність і без неї, за наслідуванням, а згодом самостійно (З, С, Е, К); – *розрізняє* розповідні, питальні та окличні речення (*У Марійки красивий м'яч. Ти хочеш пограти? Наталочко, давай будемо грати з м'ячем разом!*) на символічному рівні (за допомогою карток-символів) (З, С, Е, К); – *звертається* до дорослих (ровесників) із проханням чи запитанням, користуючись відповідною інтонацією (С, І, К); – *ділить* речення на окремі смислові відрізки, добираючи повітря під час пауз (С, І, К); – *знає,* що в залежності від інтонаційного забарвлення речення змінюється потреба у доборі повітря (розповідне потребує меншої кількості, окличне чи питальне – більшої) (І, С, К); – *доповнює* знайомі віршовані рядки словами різної інтонаційної виразності за наслідуванням, а згодом самостійно (С, І, Е, К); – *вміє користуватися* основними видами інтонації (розповідною, питальною, окличною) в залежності від змісту висловлювання (С, І, К)
Мелодико-інтонаційний складник на рівні паузації	
Формування вміння робити розстановки пауз у мовленнєвому потоці (Л, В, М).	***Учень / учениця:*** – *грає* на дитячому музичному інструменті, наслідуючи педагога (звучання інструмента – пауза, звучання – пауза*)* (С, З, Е, К)*;*

Удосконалення розуміння на практичному рівні меж слів у реченні (Л, В). Закріплення навичок ритміко-інтонаційного структурування	– *розставляє (викладає)* предмети в ряд, дотримуючись між ними певної відстані; *вміє лічити* їх, дотримуючись пауз (*одна фішка, пауза, дві фішки, пауза* і т. д.) (З, К, І); – *може* на символічному рівні (за допомогою
мовлення (Л, Д, В, М, Ф). Вироблення чуття мови (Л, В). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги, пам'яті, зорового, слухового контролю, мовленнєвого дихання, мисленнєвих операцій аналізу, абстрагування, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання уважності (Д, В, П)	предметів-символів: кружечок – звук, лічильна паличка – пауза) *викласти* схему звучання (*дзвенить дзвіночок – кружечок, тиша (пауза) – паличка*) (З, С, І, К); – *прагне* графічно *створювати* схему простої мелодії, що звучить, за допомогою педагога, а згодом самостійно (С, І, З, К); – *переконується,* що якщо не робити пауз між словами у реченні, то мовлення стає нерозбірливим – на практичному рівні, використовуючи зразок педагога (С, І, К); – за вказівкою педагога *розбиває* сказане ним «слово» на окремі слова (*Іраїстьсуп – Іра їсть суп*) (С, І, Е, К)
Мелодико-інтонаційний складник на рівні наголосу	
Формування на рівні розуміння поняття наголосу, як засобу розрізнення слів і словоформ на практичному рівні, про вільність та рухомість наголосу (Л, В). Удосконалення вміння визначати наголошений склад і користуватися наголосом (Л, Д, В). Розвиток слухового, рухового сприймання, уваги та пам'яті, чуття ритму, рухового контролю, мисленнєвих операцій аналізу, порівняння (Л, Д, В, П). Виховання уважності, інтересу до вивчення рідної мови (В, П)	***Учень / учениця:*** – *розуміє,* що голосні бувають наголошеними та ненаголошеними (С, І, Е); – *знає,* що наголошений голосний вимовляється з більшою силою та протяжністю, ніж ненаголошений (С, І, Е); – *вміє виділяти* акцентований удар у однакових (/ //, / //, / //) і різних (/ //, // /, ///) ритмічних малюнках (С, К, І, Е); – *розуміє,* що наголос може падати на будь-який склад і під час зміни та відмінювання слова рухатися (*оса́ – о́си, оси́*) (С, І, Е); – *вміє* при відтворенні (читанні) слова *виділяти* голосом наголошений склад, у т. ч. й у випадках наявності рухомого наголосу при взаємодії дієслова з займенниками першої / другої особи (*лови́ти – ловлю́ – ло́виш*) (С, З, К, КС, І, Е); – *засвоює та розрізняє* розділові знаки, правильно *називає* їх (крапка, кома, знак питання, знак оклику) (З, С, І, Е); – *промовляє (читає)* речення з відповідною інтонацією (С, З, І, Е)

Продовження табл. 2

ФОНОЛОГІЧНО-ФОНЕТИЧНИЙ НАПРЯМ ***Фонематичний складник***	
Вироблення спрямованості уваги до звукового оформлення слова (Л, В). Розвиток вміння розрізняти мовленнєві та немовленнєві звуки (Л, В). Формування уявлень про фонемний склад слів (Л, В). Знайомство з паронімами – словами, схожими за звучанням (Л, В). Формування розуміння смислового значення слова в залежності від його звукового складу (Л, В). Створення сприятливих умов для подальшого формування фонематичних функцій (Л). Розвиток фонематичних уявлень на матеріалі одно-, дво-, трискладових слів без збігів приголосних, зі звуками, що вимовляються дитиною вірно (Л, В). Попередження виникнення дислексій, дисграфій (Л, Д, В). Розвиток слухового сприймання, уваги, пам'яті, контролю, фонематичної уваги та контролю, мисленнєвих операцій аналізу, співставлення, класифікації, генералізації, абстрагування, встановлення причинно-наслідкових зв'язків (Л, Д, В, П). Виховання чуття мови (Л, В)	***Учень / учениця:*** – *диференціює* мовленнєві та немовленнєві звуки (С, Е); – *розрізняє*: а) голосні та приголосні звуки; б) тверді та м'які приголосні; в) дзвінкі та глухі приголосні; г) пароніми на матеріалі слів зі звуками, які дитина промовляє правильно (*дим-дім, сім-сік*) (С, КС, З); – *слідкує* за фонетичною відповідністю називання педагогом зображень, виконуючи стверджувальні або заперечливі рухи головою (на матеріалі тих звуків, які дитина вимовляє правильно) (З, С, К, І, Е); – *добирає* картинки, які містять: а) один заданий звук, виключаючи зайві; б) кілька аналогічних звуків (*[о] – молоко, огірок, горобець*), по можливості *обґрунтовує* свою відповідь – за умови можливого відтворення (З,С, І, Е); – *показує* ті зображення, які містять у назві заданий звук; *знаходить* такі, в назвах яких є вказаний звук, розкладає картки на 2 купки (тверді-м'які, дзвінкі-глухі приголосні тощо) – із закушеним кінчиком язика, з метою уникнення можливості відтворення, серед ряду картинок, у т. ч. і з конфліктними зображеннями (З, С, І, Е); – *визначає:* а) наявність певного звука у слові; б) позицію (місце) звука (початок, середина, кінець); в) спільного звука в словах (голосного наголошеного, ненаголошеного, фрикативного приголосного та ін.) (С, З, І, Е) (див. Реалізація змісту…); – *розрізняє* звуки наявні в мовленні: а) далекі (*к-б – задньоязиковий-губний*); б) близькі за акустико-артикуляційними ознаками (*б-п – губні*) (С, З, КС, І, Е); – *виконує* частковий і повний звуко-буквений аналіз слів, *складає, графічно відтворює* відповідні схеми (С, З, І, К, Е) (див. Реалізація змісту…)

Продовження табл. 2

Фонетичний складник	
Формування уявлень про звук, понять «голосний» і «приголосний звук», «наголошений» і «ненаголошений голосний», навичок звукового аналізу на основі сприймання еталонного мовлення педагога (Л, Д, В). Уточнення артикуляції голосних і приголосних раннього онтогенезу (Л, В). Постановка звуків за схемою (Л) (автор Ю. Рібцун). Акцентування уваги на граматичному значенні слова (Л, Д, В). Збагачення номінативного, атрибутивного та предикативного словника (Л, В). Розвиток зорового, слухового, тактильного, кінестетичного сприймання, уваги, пам'яті, мисленнєвих операцій співставлення, класифікації, артикуляційного праксису (Л, Д, В, П). Виховання інтересу до рідної мови (Л, В)	***Учень / учениця:*** – *розуміє* поняття «звук», *розрізняє* мовленнєві та немовленнєві, голосні та приголосні, тверді та м'які, дзвінкі та глухі звуки (С, І, Е); – *утворює* дієслова від звуконаслідувань (*гав-гав – гавкає пес; няв-няв – нявкає кіт*) (С, І, Е); – *промовляє* чітко окремі звуки, наявні в мовленні (голосні, приголосні раннього онтогенезу) (С, КС); – *повторює* за педагогом окремі звуки, склади, слова, насичені певним звуком (С, КС, І, Е); – *закріплює* вимову поставлених (викликаних) учителем-логопедом звуків ізольовано, на матеріалі складів, слів, словосполучень, речень з опорою на зорове, слухове, тактильне сприймання та кінестетичні відчуття – за допомогою педагога (З, С, КС, Е); – *диференціює* вимову пар автоматизованих голосних і приголосних звуків на матеріалі складів, слів, словосполучень, речень шляхом багаторазових вправ (С, КС, Е); – *промовляє* чітко за педагогом звуки та їх сполучення, змінюючи силу голосу (тихо, помірно, гучно), інтонацію (питальна, оклична) (С, КС, І, Е); – *промовляє* цілі слова, роблячи акцент на закінченнях при змінах граматичних форм (С, І, Е)
ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИЙ НАПРЯМ ***Граматичний складник***	
Вправляння в утворенні форм множини іменників, прикметників і дієслів (Л, В). Удосконалення вміння узгоджувати іменники з прикметниками і присвійними займенниками у роді та числі (Л, В). Активізація словника самостійних частин мови (Л, В).	***Учень / учениця:*** – *помічає* зміни граматичної форми однієї лексеми (*У мене є зошит. Я пишу в зошиті. Сторінка зошита.*); – *співставляє* слова за звучанням, лексичним, граматичним значенням, *розрізняє* їх (*бра́ти (рукою брати) – брати́ (У Максимка були сестри і брати)*); – *утворює* множину: а) іменників у називному та родовому відмінку (*книга – книги – книг, олівець – олівці – олівців*); б) якісних і відносних прикметників (*радісний – радісні, цегляний –*

Продовження табл. 2

Автоматизація правильної вимови голосних і приголосних звуків раннього онтогенезу, наявних в мовленні дитини (Л, В). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та пам'яті, мисленнєвих операцій порівняння, класифікації, узагальнення, аналогії, граматичного, смислового прогнозування та контролю, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання чуття мови (Л, В, П)	*цегляні*) в) дієслів (*читає – читають, їсть – їдять*) спочатку одно-, а згодом різнорідних форм (С, З, І, Е) [50]; – *узгоджує* іменник з: а) прикметником у роді та числі (*рідний брат – рідна сестра*); б) присвійним займенником (*мій зошит, моя ручка*) (С, З, І, Е); – *вживає* знайомі іменники, прикметники, дієслова у правильній граматичній формі, дотримуючись відповідності закінчень – з допомогою педагога (С, І, Е); – *починає відчувати* потрібну граматичну форму (*сачком, молотк… ом, фломастер… ом*) – за аналогією (З, С, І, К); – *виправляє* вимову (написання) граматичних форм знайомих слів при їх навмисному спотворенні (*їсть ложком – ложкою, читає книгов – книгу*) (З, С, І, Е, К)
Морфологічний складник	
Знайомство на практичному рівні з морфемами (флексіями, суфіксами, префіксами) (Л, В). Формування навичок суфіксального словотворення іменників, відносних і присвійних прикметників, префіксального – дієслів (Л, Д, В). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та пам'яті, мисленнєвих операцій генералізації, аналогії, морфологічного прогнозування та контролю (Л, Д, В, П). Виховання уважності (Л, Д, В, П)	***Учень / учениця:*** – *слухає* названі педагогом пари слів, при акцентованому відтворенні *помічає* їх відмінні елементи, різницю в значеннях (*слива – сливи, ліс – лісок*) [38, 61] (З, С, І, Е, К); – *слухає* ряд лексем, названих педагогом, *визначає* «зайве» слово за наявністю чи відсутністю певного елемента при акцентованому відтворенні, а потім без нього (*олівці, груші, книги, стільці*) (С, З, І, К); – *утворює* нові слова за допомогою: 1) суфіксів: а) іменники (*кошеня, козеня, лисеня*); б) відносні прикметники (*глиняний, залізний*); в) присвійні прикметники (*мамин, татів*); 2) префіксів – дієслова (*заїхав, записав, запам'ятав*) – за аналогією, з опорою на наочність та самостійно (З, С, І, К)
Лексичний складник	
Збагачення знань та уявлень про навколишній світ, окремі предмети та явища навколишньої дійсності засобами слухання, бесід, спостережень, спілкування, читання (Л, Д, В, П).	***Учень / учениця:*** – *розуміє* лексичне значення почутих слів на позначення іменників, прикметників, дієслів (С, І, Е); – *повторює* за педагогом окремі лексеми (С, І, Е); – *розрізняє* слова на позначення: а) назв (імена – іменники; Хто? Що?); б) дій (дієслова; Хто що

Продовження табл. 2

Вироблення розуміння контекстуального рівня самостійних частин мови, розширення словника за їх рахунок, поступового впровадження їх у мовлення (Л, Д, В, П). Уточнення категоріального рівня іменників, прикметників, дієслів (Л, В). Закріплення вміння диференціювати назви істот і неістот (Л, Д, В). Формування видо-родового рівня іменників, прикметників, дієслів, вміння називати однорідний ряд істот (неістот), ознак і дій узагальнюючими словами, встановлюючи причинно-наслідкові зв'язки та по можливості пояснюючи хід власних міркувань (Л, Д, В). Закріплення навичок вживання знайомих іменників, прикметників і дієслів на рівні паронімії, антонімії, синонімії, омонімії, вживання образних виразів і доступних фразеологізмів (Л, Д, В, П). Формування навичок лексичної системності шляхом утворення лексично та граматично правильних словосполучень, добираючи найбільш вдалі варіанти вживання (Л, Д, В). Вправляння у розумінні значень і вживанні прийменників (Л, Д, В, П, Ф). Удосконалення навичок уживання слів різної складової	робить? Хто що робив (-ла, -ли)? Хто що робитиме?); в) ознак (прикмети – прикметники; Який (-а, -е, -і)?» (З, С, І, Е); – *добирає* прикметники до іменників: а) з опорою на алгоритми, схеми опису (*Помідор який? – круглий, маленький, червоний, твердий, гладенький, соковитий, смачний*); б) синонімічного значення (*хлопчик веселий, радісний*) (З, С, І, Е); – *добирає* потрібні слова на позначення самостійних частин мови (іменники, прикметники, дієслова), за допомогою педагога правильно *вживає та узгоджує узгоджує* їх – розглядаючи предметну (сюжетну) картинку, їх серії (З, С, І, Е); – *володіє* словниковим запасом в межах орієнтовних лексичних тем[1]: ✓ вересень: а) «Школа – наш другий дім»; б) «Музичні мелодії» (інструменти); в) «Смачного!» (продукти харчування, страви); г) «В гостях у казки»; ґ) «Осінь ходить по діброві» (осінні явища, перелітні птахи) [91]; ✓ жовтень: а) «Книга вчить як на світі жить»; б) «Дарунки осені» (овочі, фрукти»); в) «По дорозі мчать машини» (наземний, повітряний, водний транспорт, подорожі); ✓ листопад: а) «Мій рідний край, моя земля!» (Україна, українська мова); б) «На подвір'ї у бабусі» (свійські тварини і птахи); в) «Лісові мешканці» (звірі); ✓ грудень: а) «Здрастуй, зимо-зимонько!» [7, 15]; б) «Взимку щоб не замерзати, треба одяг теплий мати»; в) «Прийди, прийди Святий Миколаю»; г) «Щедрий вечір, добрий вечір»; ✓ січень: а) «Зимові вправи, ігри, забави»; б) «Будьмо чемними» (правила етикету); в) «Хто спортом займається, той сил набирається»; ✓ лютий: а) «Без верби та калини немає України»; б) «Професії наших батьків»; в) «Подорож у космос» (космос, Сонячна система); ✓ березень: а) «А вже весна, а вже красна» [2, 13]; б) «Хто, хто на (в) озері (річці, морі) живе?»

[1] Послідовність і змістове наповнення лексичних тем може варіюватись відповідно до індивідуальних психомовленнєвих можливостей учнів.

Продовження табл. 2

структури (Л, В). Закріплення вимови наявних і автоматизація поставлених логопедом звуків у мовленні (Л, В). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та пам'яті, вербального, логічного мислення, мисленнєвих операцій порівняння, узагальнення, класифікації, абстрагування, протиставлення, аналогії, аналітико-синтетичної діяльності, лексичного, граматичного, синтаксичного ймовірного прогнозування та контролю, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, імпресивного, експресивного, описового мовлення (Л, Д, В, П). Виховання бажання більше читати, знайомитись з новими словами, дізнаватись їх значення з метою використання у навчальній, побутовій діяльності, спілкуванні з дорослими та ровесниками (Л, Д, В, П)	(мешканці водойм); в) «Намистинки народної мудрості»; г) «Домашні помічники» (побутова техніка); ✓ квітень: а) «Квіти – сонячні діти»; б) «Де вербиця, там чиста водиця» (дерева, кущі; народна мудрість); в) «Паска на столі, Божа ласка на дворі»; ✓ травень: а) «Рідна мати моя»; б) «Ліс – легені Землі»; в) «Здрастуй, літо!» (З, С, І, Е); – *диференціює*: 1) іменники на позначення істот та неістот (*Хто? Що?*); 2) прикметники чоловічого та жіночого роду: а) якісні (*довг<u>ий</u>, довг<u>а</u>*); б) відносні (*скляний, скляна*); в) присвійні (*бабусина… хустка, бабусин… фартух*); 3) дієслова минулого часу (*поливала, поливав*); 4) прийменники (*на-над, у (в)-на, над-під*) (З, С, І, К) [64]; – *групує* іменники за видо-родовими ознаками, *називає* їх узагальнюючими словами (*футболка, сукня, штани – одяг; черевики, туфлі, кросівки – взуття; шапка, капелюх, картуз – головні убори*), при потребі протиставляє їх (*літній – зимовий одяг, повітряний – водний транспорт*) (З, С, І, Е); – *вживає* слова різної складності, *поповнює* словниковий запас синонімами, антонімами, паронімами, омонімами, образними виразами, фразеологізмами під час слухання, бесід, спостережень, спілкування, читання (З, С, І, Е)
СИНТАКСИЧНО-ІНФОРМАТИВНИЙ НАПРЯМ ***Синтаксичний складник на рівні словосполучення***	
Вправляння у використанні в мовленні сурядних і підрядних словосполучень (Л, В). Формування вміння вживати в словосполученнях різні способи підрядного зв'язку (узгодження, керування) (Л, В). Збагачення номінативного та предикативного словника (Л, Д, В).	***Учень / учениця:*** – *добирає* предметні (сюжетні) зображення на позначення словосполучень (*веселий сніговик, весняні квіти*) – за вказівкою педагога (З, С, І, Е); – *запам'ятовує та повторює* 4-5 словосполучень, не пов'язаних за смислом (З, С, І, Е); – *добирає* пару предметів, логічно пов'язаних між собою, *називає* їх, використовуючи сполучник ***і*** (*ваза **і** квітка, ложка **і** тарілка*) – серед ряду конфліктних зображень (З, С, І, Е); – *відповідає* на запитання: а) щодо певної пори року

Продовження табл. 2

Розвиток зорового та слухового сприймання, уваги, довільної пам'яті, мисленнєвих операцій аналізу, порівняння, прогнозування на лексико-фонологічному рівні, логічного мислення, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання уважності (П, Д, В)	(*Осінь яка? Листочок який? Дерево яке?*); б) щодо побутових ситуацій (*Чим ти їси? – Їм ложкою. Чим малюєш? – Малюю олівцями.*), використовуючи відповідну інтонацію та супроводжуючи відповіді різними емоціями (З, С, І, Е); – *доповнює* словосполучення, розпочате педагогом, використовуючи: а) прикметники (*жовті... – яблука, груші, лимони, банани*); б) дієслова (*ловить кого? – ловить метелика, ловить що? – ловить сніжинку*), *повторює* їх (З, С, І, Е)
Синтаксичний складник на рівні речення	
Формування уявлень про речення як базову синтаксичну одиницю, що складається з окремих лексем (Л, В). Вправляння у вживанні простих і складних (сурядних, підрядних) синтаксичних конструкцій, правильному встановленні меж речень, смислових зв'язків (Л, В). Формування диференційованого значеннєвого сприйняття ситуації й упорядкування смислової програми висловлювання (Л, Д, В). Формування вміння розуміти інвертовані, пасивні, порівняльні конструкції та правильно перебудовувати речення (Л, Д, В, П). Формування на практичному рівні уявлень про прийменник як формально-граматичну одиницю мови, виділення його в реченні як окремого слова (Л, В). Формування на практичному рівні уявлень про логічний наголос (Л, Д, В). Удосконалення вміння дотримуватися пауз між	***Учень / учениця:*** – *розуміє,* що речення утворюються з окремих слів, які граматично та змістово пов'язані між собою (С, З, І); – *вивчає* напам'ять прислів'я, приказки, чисто-, скоромовки, домовлянки, *розуміє* їх значення, *повторює* по пам'яті, з допомогою педагога *придумує* ритмічні рядки (С, З, І, Е); – *повторює* за педагогом спочатку короткі, потім довші речення, зберігаючи інтонацію, темп, ритм, силу голосу, логічний наголос (С, І, Е); – *виділяє* з усного мовлення речення, *розуміє*, де його початок, а де завершення, *виокремлює* слова в реченні (С, І, Е); – *розуміє* запитання педагога, спираючись на ілюстративний (предметні, сюжетні картинки, їх серії), вербальний (слово, словосполучення, речення, загадка, скоромовка, вірш, коротке оповідання) матеріал, по можливості *відповідає* на запитання повним реченням з 2-3 слів (З, С, К, І, Е); – *розуміє* інвертовані (*Травичку їсть коза*), пасивні (*Цвях забитий Петриком*), порівняльні (*Олень швидший за вовка*) конструкції (С, З, І, Е); – *встановлює* порядок слів у реченні, *визначає* їх кількість (С, З, І, Е); – *впізнає* графічне позначення схеми речення, *помічає* позначення великої букви на початку речення, наявність коротких слів (прийменників, часток), *добирає* картинки до певних схем (└ — ═ —. *Над квітами пурхає метелик.*), самостійно *придумує* речення за схемою (З, С, І, Е); – *придумує* речення за аналогією (з опорою на зразок, модель, сюжетну картинку): іменник (Хто?

Продовження табл. 2

окремими словами і реченнями, правильно, чітко та емоційно виразно промовляти слова (Л, В). Вправляння у складанні діалогів шляхом відповідей на запитання повними реченнями (Л, Д, В, П). Розвиток зорового, слухового сприймання, пам'яті, уваги, мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, порівняння, аналогії, слухового, смислового контролю, ймовірного прогнозування на лексичному та синтаксичному рівнях, сукцесивно-симультанних аналізу та синтезу, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання кмітливості та уважності (В, Д, П)	Що?) + дієслово (Що робить?) (*Данилко малює. Катруся грається. Зоя читає.*) (З, С, І, Е); – *складає* повні речення з: ✓ прийменниками (*у / в, на, до, за, над, під*) і без них; ✓ сполучниками (*і, а, або, тому що*) (*У Марійки яблука, а у Славка сливи.*); ✓ узагальнюючими словами; ✓ довільною та визначеною педагогом кількістю слів: а) з опорою на наочність (предметні, сюжетні картинки, серії картинок) і без неї; б) за опорними словами; в) демонстрацією практичних дій (З, С, І, Е); – *доповнює* речення, розпочате педагогом, однорідними іменниками, прикметниками (*В супермаркеті мама купила…*) (З, С, І, Е); – *використовує* в самостійному мовленні прості непоширені речення (С, І, Е); – *відповідає* на запитання за відповідним змістом, вдало використовуючи іменники, прикметники та дієслова, розвиваючи сюжетну лінію – після прогулянки, спільного перегляду мультфільму (С, І, Е); – *розуміє* значення прийменників, *використовує* деякі з них (*у, в, на, під, над*) (С, З, І, Е); – *створює* мнемотаблиці, викладаючи у їх клітинках відповідні зображення предметів як складових частин речень (З, С, І, Е); – *користується* в мовленні простими поширеними реченнями, дотримуючись фонетичних, лексичних, граматичних норм (за участю педагога) (К, І, Е); – *об'єднує* речення у цілісну зв'язну розповідь (К, І, Е)
Синтаксичний складник на рівні тексту	
Розширення знань та уявлень про навколишній світ (Л, Д, В). Формування диференційованого значеннєвого сприйняття ситуації та упорядкування смислової програми висловлювання (Л, Д, В, П). Формування навичок відображеного опису	***Учень / учениця:*** – *диференціює* зв'язний текст від одного речення чи їх вільного набору (С, З, І,); – *слухає* вірші, загадки, руханки, довільно *передає* їх зміст, *вивчає* напам'ять, користуючись візуально-малюнковими, візуально-схематичними, руховими мнестичними прийомами (С, І, К, Е); – *переказує* почуте (прочитане), проявляючи адекватні емоції – спираючись на алгоритм (С, З, І, Е, К);

Продовження табл. 2

предметів, добре знайомих школярам (Л, В). Формування вміння переказувати знайомий, невеликий за обсягом прозовий текст (Л, В). Формування навичок наочного моделювання шляхом відтворення суттєвих ознак і / чи дій предмета (Л, В, Д, П). Вправляння у складанні зв'язних розповідей за епізодичними та сюжетними картинками, їх серіями (Л, В). Вправляння в утворенні серіаційних рядків, у вмінні переказувати текст з опорою на мнемотаблиці (Л, Д, В). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги, пам'яті, мисленнєвих операцій аналізу, порівняння, смислового контролю, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання інтересу до книги, бережливого ставлення до неї (В)	– *здійснює* опис предмета, користуючись авторським планом-схемою (*Це фломастер. Він червоний, довгий, тонкий, пластмасовий, гладенький, блискучий. Ним можна писати, розфарбовувати картинки, намалювати червону полуничку, червоне яблуко, червоний перець, червоні помідори*) (З, С, І, Е, К); – *викладає* картинки в ряд відповідно до послідовності розгортання сюжету; з допомогою педагога *складає* зв'язну розповідь, дотримуючись логіки розвитку подій, лексико-граматичної сполучуваності слів, супроводжуючи розповідь жестами та відповідними рухами, мімікою, емоціями, регулюючи висоту, силу голосу, зберігаючи паузацію та логічний наголос (З, С, І, Е, К); – *коментує* хід предметно-практичної діяльності, *розповідає* про результат з допомогою педагога (К, З, С, І, Е); – *складає* розповідь з власного досвіду (професії батьків, відвідання вистави тощо) (З, С, І, Е, К); – *читає* невеличкий текст, відповідає на запитання за його змістом, *переказує* з опорою на запитання, план, опорні слова, ілюстрації, ейдетичні образи, мнемотаблиці (З, С, І, Е); – *бере* участь у підгрупових (фронтальних) інсценізаціях, іграх-драматизаціях за змістом прослуханих українських народних казок, з наочністю (пальчиковий, ляльковий театр, тіней, бібабо, маски, наголівники, нагрудники, елементи костюмів) та без неї (С, З, І, Е); – *відтворює* готові діалоги і *складає* їх самостійно (на задану, вільну тему, за описаною ситуацією) (З, С, І, Е)
РЕЦЕПТИВНО-ОРФОГРАФІЧНИЙ НАПРЯМ ***Рівень читання***	
Актуалізація знань та уявлень про навколишній світ (Л, Д, В, П). Розвиток зорового сприймання, уваги, пам'яті, прогнозування та контролю на ілюстративному (предметні, сюжетні зображення, геометричні фігури) та	***Учень / учениця:*** – *виконує* вправи мімічної та артикуляційної гімнастики, вправи для очей (З, С, І, К, КС); – зорово і тактильно *співвідносить* геометричні фігури із зображеннями предметів відповідної форми (*квадрат – квадратна серветка*) (З, І, К, Е); – *знаходить:* ✓ названі педагогом зображення (букви, цифри) на: а) фотографіях; б) кольорових

Продовження табл. 2

графічному (літери, цифри) матеріалі (Л, Д, В, П). Запам'ятовування графічного образу букв, запропонованих у різноманітних формах відтворення (колір, розмір, шрифт, нахил) (Л, В, Д, П). Актуалізація словника самостійних частин мови (Л, В). Автоматизація поставлених учителем-логопедом звуків (Л, В). Розвиток мисленнєвих операцій порівняння, співставлення, генералізації, зорово-рухового поточного та кінцевого контролю, голосової, дихальної функцій, інтонаційного складника мовлення, емоційно-вольової сфери (Л, Д, В, П). Виховання зосередженості під час читання, розуміння змісту прочитаного (Л, Д, В, П)	малюнках; в) чорно-білих малюнках; г) у складних умовах упізнавання (див. Реалізація змісту…) [86]; ✓ однакові зображення (цифри, букви, склади) серед конфліктних; ✓ відмінності на: а) предметних; б) сюжетних картинках; в) перекреслених (зашумлених) зображеннях (З, С, І, К, Е); – *впізнає* і *називає* окремі букви різні за кольором, розміром, шрифтом, голосні *промовляє* з різною силою голосу, інтонацією (З, С, І, К, Е); – *складає* друковані букви: а) з лічильних паличок, квасолинок; б) з окремих графічних елементів, *називає* літери (З, К, І); – з окремих друкованих букв *утворює*: а) склади; б) слова, *читає* їх (З, І, К, Е) [42]; – *читає:* а) склади різноманітних типів (відкриті, закриті; окремі, у складових таблицях); б) слова різної складової структури (окремі, у складі «пірамідок», «блискавок»); в) прості речення; г) короткі тексти (послідовно, вибірково; з різною силою голосу, інтонацією; голосом казкових героїв) (З, К, КС, І, Е); ✓ – *читає* одно-, двоскладові слова без збігу приголосних і: а) чітко називає виділену (підкреслену) літеру; б) *знаходить* зайву букву чи склад; в) *вставляє* пропущену (З, І, К, Е)
	Рівень письма
Знайомство з писемним мовленням як однією з форм фіксації думки, збереження та відтворення інформації за умов відсутності співрозмовника (-ів) (Л, В). Вироблення розуміння існування основних видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, читання, говоріння, письмо, їх специфічних рис (Л, В). Диференціація та закріплення понять «звук – буква», «буква – склад», «склад – слово», «слово – речення» (Л, Д, В).	***Учень / учениця:*** – *зберігає* правильну позу під час письма сидячи за партою (З, К, КС); – *знає* руку, яка домінує, правильно *тримає* нею ручку (олівець, фломастер, пензлик) (З, К, КС); – *виконує* підготовчі вправи для письма (графічні, для очей, пальчикові) (З, К, І, Е) [86]; – *знаходить* серед ряду правильно і дзеркально написаних: а) потрібну букву; б) певний склад; в) тіні букв (складів) (З, С, І, Е); – *помічає* серед ряду букв таку, що записана неправильно та *викреслює (підкреслює, обводить)* її, *записує* правильну графему в зошиті (на дошці) (З, І, К, Е); – *складає* склади, слова з букв розрізної азбуки, *записує* письмові відповідники у зошиті (на дошці), *коментує* власні дії (З, К, І);

Продовження табл. 2

Формування знань про образи друкованих і письмових букв, особливості їх написання, способи з'єднання між собою (Л, В). Вправляння в уважному списуванні з підручника, дошки, картки (Л, Д, В). Вивчення правила написання великої літери у випадках початку речення, вживання власних назв (Л,В). Засвоєння на практичному рівні, що від перестановки букв, зміни графічного складу слова змінюється його звучання та смислове значення (сосна – насос) (Л, В). Пропедевтика виникнення дислексій, дисграфій, дизорфографій (Л, Д, В, П). Актуалізація словника іменників, прикметників, дієслів (Л, В). Автоматизація поставлених учителем-логопедом звуків (Л, В). Розвиток зорового, слухового, рухового сприймання, уваги, пам'яті, мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, порівняння, співставлення, аналогії, зорового, слухового, рухового ймовірного прогнозування та контролю, орфографічної пильності, локомоторного та пальцевого праксису, описового, коментувального зв'язного мовлення, емоційно-вольової сфери (Л, Д, В, П). Виховання інтересу до каліграфічного письма, передачі інформації у писемній формі (Л, Д, В)	– *підписує* малюнки, *розв'язує* кросворди, вписуючи у клітинки відповіді на поставлені запитання чи графічні позначення (предметні зображення) (З, С, К, І, Е); – *впізнає* елементи графем, чітко *відтворює* елементи рукописних букв у зошиті чи на розлінованій дошці, *дотримується* меж рядка, *враховує* їх розмір, форму, нахил (К, КС, З); – *відтворює* літери: а) друковані; б) рукописні, синтезуючи окремі елементи – у зошиті чи на розлінованій дошці чітко, графічно правильно (З, К, І, Е); – *з'єднує* правильно: а) елементи рукописних літер; б) графеми між собою, *роз'єднує* навмисно злиті літери (З, К, І, Е); – *списує* з рукописного та друкованого тексту (за зразком, з дошки, підручника, картки): а) окремі букви; б) буквосполучення, склади; в) слова; г) короткі речення (С, З, К, І); – *синтезує* і *записує* слово: ✓ з перших (останніх) літер кількох слів (молоко, апельсин, кит – мак; сад, вікно, плащ – дощ); ✓ доповнюючи його: а) однією буквою (на початку чи в кінці слова) (*рак – грак, син – сини*); б) складом (-ами) (*гриб – грибок – грибочок*), утворюючи нові лексеми (З, С, К, І); – *пише* графічні та слухові диктанти: а) буквені; б) складові (склади з певною буквою (-ами); в) словесні, розміщуючи слова при потребі у 2 стовпчики (С, З, І, К); – *складає* і плавно, без повторів окремих букв чи складів, з дотриманням каліграфії *записує*: а) слова; б) словосполучення; в) короткі речення (за картинкою, навчальною ситуацією, подією (-ями) з життя) (з урахуванням наявних мовленнєвих, рухових труднощів) (З, К, І, Е); – *доповнює* речення 1-2 словами і *записує* його (*У Василька м'яч. У Василька великий м'яч.У Василька великий яскравий м'яч.*) (З, С, І, К); ✓ – *знає* правила написання слів з великої літери, *користується* ними під час письма (З, С, І, К, Е)

Продовження табл. 2

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИЙ НАПРЯМ ***Соціально-невербальна взаємодія***	
Стимулювання переходу від не- до вербального спілкування (Л, Д, В, П). Збагачення словникового запасу власними назвами – іменами людей і кличками тварин (Л, Д, В). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги, слухомовленнєвої пам'яті, емоційно-виразних жестів та міміки, наочно-дійового мислення у навчальних, проблемних ситуаціях, зокрема під час виконання простих інструкцій педагога, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання потреби у мовленнєвому спілкуванні як основи формування мовленнєвої активності (Л, Д, В)	***Учень / учениця:*** – *запам'ятовує* назви навколишніх предметів, зразки зверненого мовлення (С, З, І, Е); – *розуміє* звернене до нього / неї мовлення у конкретній ситуації (*Оленко, іди до дошки! Петрику, відкрий зошит!)* (С, І, Е); – *діє* за наслідуванням, уважно прослідковуючи, запам'ятовуючи, а згодом відтворюючи запропонований алгоритм діяльності (К, С, З, І, Е); – *дивиться* під час спілкування у вічі співрозмовнику, *користується* загальноприйнятими жестами, адекватно емоційно передаючи невербальні прояви (К, З, І, Е); – *реагує* на прохання та запитання дорослого шляхом відповідних стверджувальних чи заперечних реакцій (*стверджувальний кивок головою – так, заперечливе похитування головою – ні)* (С, З, К, І. Е); – *розуміє та виконує* багатоскладові інструкції (С, К, І, Е)
Соціально-вербальна взаємодія	
Формування комунікативних навичок (Л, Д, В, П). Формування вміння підтримувати бесіду, використовуючи засоби інтонаційної виразності та дотримуючись правил мовленнєвого етикету (Л, Д, В). Формування вміння дотримуватися у мовленні правильної звуковимови, орфоепічних, лексичних і граматичних норм, культури мовленнєвого спілкування (Л, Д, В). Вироблення ініціативності в спілкуванні (Л, Д, В).	***Учень / учениця:*** – *вміє* уважно *слухати* інструкцію, *розуміти та виконувати* її, *коментувати* власні дії (С, К, З, І); – *відповідає* чітко на запитання дорослих, з достатньою силою голосу, не поспішаючи, уникаючи небажаних затримок і зайвих слів (*ну, от, так, е* тощо) (С, К, І, Е); – *дотримується* мовленнєвого етикету, *вміє* ввічливо *вітатися*, доречно *використовувати* у власному мовленні ввічливі слова (К, І, Е); – *вміє звернутись* до педагога чи однокласників за допомогою або щось попросити (К, І, Е); – *вміє використовувати* у мовленні кличний відмінок іменників на позначення власних імен (*Ірино, Дмитре, Анастасіє*) звертаючись до особи (К, І, Е); – *вміє підтримувати* короткий діалог, логічно, зв'язно будуючи репліки, розуміючи запитання та

Завершення табл. 2

Удосконалення граматичної складової мовлення шляхом використання закінчень прямих і непрямих відмінків іменників (Л, В). Розвиток зорового та слухового сприймання, довільної вербальної уваги, слухової уваги та пам'яті, фантазії, мисленнєвих операцій аналізу та порівняння, синтезу, почуття ритму, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання ввічливого і турботливого ставлення до навколишніх; ініціативності, відповідальності, впевненості у власних можливостях, почуття колективізму (В). Виховання бажання вербально комунікувати з однолітками, дотримуючись норм культури спілкування (В, Д, П)	відповідаючи на них, про щось запитуючи чи уточнюючи щось (К, С, І, Е); – *дивиться* в очі співрозмовнику, *стоїть (сидить)* спокійно, не жестикулює руками (К, І, Е); – *користується* правилами мовленнєвого етикету відповідно до ситуації (вибачення, знайомство, зустріч, комплімент, подяка, привітання, прохання, прощання) (З, С, І, Е); – *прагне* до розширення кола спілкування [85] (С, З, І, Е)

Таблиця 3

Мова – втілення думки.
Що багатша думка, то багатша мова.
(Максим Рильський)

ХОЧЕМО, МОЖЕМО, БУДЕМО
(2 клас)

Зміст корекційно-розвиткової роботи	**Очікувані результати корекційно-розвиткової роботи**
КОГНІТИВНО-МОВЛЕННЄВИЙ НАПРЯМ ***Гностичний складник***	
Пропедевтика виникнення оптичних, акустичних, артикуляторно-акустичних форм дисграфій і дислексій (Л, В). Активізація антонімічного словника відносних прикметників та обставинних прислівників місця (Л, Д, В). Розвиток зорового, слухового, зорово-, слухо- просторового гнозису, соматогнозису, кінестетичного, кінетичного праксису, мисленнєвих операцій аналізу, порівняння, зорового, слухового, загально-рухового, артикуляційно-рухового контролю, зв'язного описового мовлення (Л, Д, В, П). Виховання уважності, посидючості (В, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *сприймає та відчуває* цілісно власне тіло, *може* свідомо *пригальмовувати* свою надрухливість (З, К, КС, І, Е); – *виконує* артикуляційні рухи без зорової опори, за вербальною інструкцією (оближи губи, води широким язиком по твердому піднебінню тощо) – за вказівкою педагога (З, С, І, К); – *впізнає* предметні зображення (букви) в ускладнених умовах (З, К, І, КС, Е) (див. Реалізація змісту…); – *орієнтується* на сторінці підручника та зошита, під час письма *не виходить* за його береги (З, І, К); – *визначає* місце звучання предмета, *називає* що саме звучало (немовленнєві звуки – побуту, вулиці, лісу тощо, дитячі музичні інструменти) (З, С, І, Е); – *впізнає і називає* предмет (явище, ситуацію) за цілісним або поелементним вербальним описом педагога (однокласника / однокласниці) (З, С, І, Е); – *слухає* загадки, *відгадує* їх, *знаходить* серед предметних зображень відгадку [53, 54, 86] (З, С, І, К, Е)
Функціональний складник уваги	
Вироблення свідомої зосередженості на завданнях із залученням зорового, слухового аналізаторів, рухового, зорового, слухового контролю, орфографічної пильності (Л, В, Д, П). Розвиток цілеспрямованого сприймання, довільного запам'ятовування, мисленнєвих	***Учень / учениця:*** – *припиняє* рух або *переключається* на інший – на прохання педагога, за його звуковим (руховим, зоровим) сигналом (З, С, І, К, С, Е); – *знаходить* відмінності (однакові серед схожих; повторювані у ряду) у: ✓ візуальному матеріалі: а) предметних; б) сюжетних картинках [86];

Продовження табл. 3

операцій аналізу, співставлення, абстрагування, вміння робити умовисновки, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання вміння зосереджуватися на змісті завдання (В, Д, П)	✓ графічному матеріалі: а) буквах, складах; б) словах, їх частинах; в) реченнях; г) коротких текстах (З, С, І, К); – *слухає* ряд слів, *помічає і виокремлює* зайве: а) фонетично неправильно оформлене (зайві, пропущені, спотворені звуки, склади, наголос); б) лексично невідповідне (за кольором, формою, призначенням, матеріалом, серед одного видо-родового ряду лексему з іншого), *пояснює* свій вибір (З, С, І, К); – *контролює* розташування і правильно *записує* слова за абеткою, користуючись словником (З, С, І, К)
Мнемічний складник	
Удосконалення навичок довільного запам'ятовування, збільшення обсягу пам'яті різноманітних модальностей (Л, Д, В, П). Вправляння у застосуванні мнемічних прийомів для запам'ятовування навчального та мовленнєвого матеріалу (Л, В, Д, П). Збагачення словникового запасу новими лексемами (Л, Д, В). Розвиток зорового, слухового сприймання, зорового, слухового, рухового прогнозування та контролю, емоційно-вольової сфери, ритміко-інтонаційної складової, зв'язного мовлення, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки (Л, Д, В, П). Виховання бажання вивчати і розповідати напам'ять вірші (Л, Д, В, П)	***Учень / учениця:*** – *запам'ятовує*: а) інструкцію педагога щодо виконання начальних завдань; б) умову задачі (вправи), по пам'яті *записує* її (виконання), дотримуючись правил оформлення письмових робіт (з допомогою педагога; (див. Реалізація змісту…); в) нові лексеми, доречно *використовує* їх у власному мовленні, *може пояснити* значення (за умов спонукання педагогом) (З, С, І, К, Е); – *використовує* при запам'ятовуванні: а) власні рухи (тулуб, кінцівки); б) візуальні образи (зроблені замальовки, друковані предметні, сюжетні картинки ейдетичного характеру); в) схеми, таблиці (мнемотаблиці) (З, С, І, К, Е); – *читає (слухає), вивчає* напам'ять і виразно емоційно *розповідає*, змінюючи силу голосу, темп мовлення, супроводжуючи відповідною мімікою: а) вірші, римівки; б) загадки; в) прислів'я, приказки, *пояснює* їх зміст (З, С, І, К, Е); – *може розказати* вивчені правила правопису, ілюструючи їх прикладами (З, С, І, К); – *переказує* прочитаний (прослуханий) невеликий за обсягом текст: а) з опорою на запитання; б) серії сюжетних картинок; в) по пам'яті (З, С, І, К, Е)
Аналітико-синтетична діяльність	
Аналізує та синтезує окремі лінгвістичні, графічні елементи на рівні різноманітних модальностей (зорової,	***Учень / учениця:*** – *вимовляє* правильно голосні, приголосні раннього онтогенезу, усі м'які приголосні, шиплячі, *здійснює* аналіз їх артикуляції із зоровою

Продовження табл. 3

слухової, рухової, кінестетичної) (Л, Д, В, П). Закріплення понять «звук-буква», «звук-склад», «склад-слово», «слово-речення», «речення-текст» (Л, Д, В). Формування усвідомлення, що при зміні навіть одного звука (букви) змінюється значення цілого слова (Л, В). Розвиток зорового, слухового, рухового сприймання, уваги, пам'яті, аналітико-синтетичної діяльності, рухової сфери, встановлення причинно-наслідкових зв'язків (Л, Д, В, П). Виховання інтересу до утворення слів шляхом зміни їх звукового (буквеного) складу (Л, В)	та кінестетичною опорами (голосний-приголосний, дзвінкий-глухий, твердий-м'який) (З, С, І, К); – *доповнює* букви елементами, яких не вистачає, при потребі *прибирає* зайві (виготовлені з картону, фетру, пластмаси; використовуючи ручку «пиши-стирай») (З, К, КС, І, Е); – *вміє утворювати* окремі склади та цілі слова із запропонованих ізольованих звуків (аудіально), окремих букв (візуально), *ділить* слова на окремі звуки або букви (З, С, І, К, КС, Е); – *трансформує* звукову (буквену) будову слова, замінюючи (додаючи, прибираючи) один звук (одну букву), зберігаючи смислове оформлення (*сон-слон, грак-рак, шапка-папка*) (З, С, К, І, Е); – *складає* поширене речення – з окремих слів, запропонованих аудіально чи візуально (З, С, І, К); – *аналізує* текст, *визначає* в ньому зачин, основну частину, кінцівку (З, С, І)
Інтелектуальний складник на рівні базових мисленнєвих операцій (порівняння, співставлення, генералізації, класифікації)	
Вправляння у застосуванні основних мисленнєвих операцій під час лінгвістичних дій з мовленнєвими одиницями (звук, слово, речення, текст) (Л, В, Д, П). Формування вміння користуватись алгоритмами, схематичними пам'ятками для полегшення виконання навчальних завдань (Л, Д, В, П). Удосконалення вміння розрізняти квазіомоніми, пояснювати їх значення (Л, В). Вправляння у генералізації лексем з опорою на різномодальне сприймання (Л, Д, В, П). Закріплення вивчених лінгвістичних понять (Л, В).	***Учень / учениця:*** – *класифікує* звуки рідної мови, *порівнює* голосні-приголосні, тверді-м'які, глухі-дзвінкі приголосні, *визначає* кількість тих чи ін. звуків (складів) у слові (З, С, І, К); – *чує (знаходить)* серед ряду лексем ті, які містять спільний звук (букву), *записує* слова та *читає* їх (З, С, І, К); – *порівнює* звукову будову слів, що відрізняються одним чи кількома звуками, *визначає* ті, заміна яких призводить до зміни семантики слів-паронімів на позначення: а) іменників (*слива-злива*); б) дієслів (*мити-лити-вити-бити-пити*), *пояснює* їх значення (З, С, І, К, Е) [88, 72]; – *розглядає* предметні картинки, *групує* їх за видо-родовими ознаками (З, І, К); – *слухає (читає) слова, узагальнює* їх за принципом видо-родових понять або «логічних павутинок», використовуючи підрядні сполучники «тому що», «бо» (З, С, І, К, Е);

Продовження табл. 3

Вироблення вміння робити умовисновки, пояснювати хід власних міркувань (Л, Д, В, П). Розвиток зорового, слухового гнозису, уваги, мнестичних функцій, встановлення причинно-наслідкових зв'язків,зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання «чуття мови», інтересу до прислів'їв і приказок як найдавніших жанрів усної народної творчості (Л, В)	– *співставляє* поняття «звуковий аналіз», «звуко-буквений аналіз», *знаходить* і *пояснює* схожість і відмінність (З, С, І, К, КС); – *читає* прозові рядки, *визначає* які з них є реченнями, *обґрунтовує* свою думку (З, С, І, К); – *пояснює* своїми словами значення часто вживаних прислів'їв і приказок (З, С, І, К); – *читає* окремі рядки, *утворює* з них текст нескладної загадки, *відгадує* її сам / сама або *пропонує відгадати* однокласникам (З, С, К, КС, Е); – *користується* пам'ятками, алгоритмами, планом, *дотримується* покрокових логічних ланцюжків під час виконання навчальних завдань – за допомогою педагога, а згодом самостійно (див. Реалізація змісту…) (З, С, І, К, КС, Е)
Інтелектуальний складник на рівні різних видів ймовірного прогнозування	
Удосконалення локомоторного, символічно-рухового, пальцево-п'ясткового, мімічного, артикуляційного, дихально-рухового, смислового, орфографічного, поведінково-діяльнісного ймовірного прогнозування (термінологія Ю. Рібцун) (Л, Д, В, П, М, Ф). Збагачення знань та уявлень про навколишній світ (предмети, явища, дії, ознаки) (Л, Д, В, П). Актуалізація словника самостійних частин мови (Л, В). Закріплення назв площинних геометричних фігур (Л, Д, В, П). Розвиток зорового, слухового, рухового сприймання, уваги та пам'яті, логічного мислення, слухового, зорового, фонетичного, рецептивного, синтаксичного, рухового кінетичного та кінестетичного ймовірного прогнозування, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання уважності (Л, В, П)	***Учень / учениця:*** – *прогнозує* розпочаті педагогом рухи*:* а) загальнорозвивальні (зігнуті в ліктях руки приставити до плечей – виконувати обертальні рухи); б) символічні (ноги напівзігнуті, руки зігнуті в ліктях і підняті над головою, долоні закруглені – спрямування м'яча в баскетбольне кільце); в) пальчикові (підняти вгору вказівний і середній пальці, інші почати збирати в пучку – вправа «Зайчик»); г) артикуляційні (присмоктати язик до твердого піднебіння, привідкрити рот – вправа «Конячка» або «Гармошка»); ґ) мімічні (витягнути губи вперед, трохи повернути вбік – вправа «Поросятко» (колові оберти); д) дихальні (тримати вітрячок, набрати повітря широко відкритим ротом – вправа «Пустотливий вітерець») (З, С, І, К, КС, Е); – *слухає* фрагменти аудіозаписів, за допомогою музичних іграшок *відтворює* мелодію (З, С, І, К, Е); – *розглядає* сюжетне зображення: а) з пропущеними фрагментами у вигляді геометричних фігур (круг, квадрат, овал, трикутник, прямокутник, ромб), *здогадується,* що там має бути зображено, *перевіряє* правильність відповіді додаванням потрібного елемента; б) з емоційно насиченими подіями, *прогнозує* і

Продовження табл. 3

	розповідає що буде далі, які емоції відчувають зображені персонажі (З, С, І, К, КС, Е); – *вставляє* на місце пропущеної букви потрібну, *читає* слово, *пояснює* його значення (З, С, І, К)
Інтелектуальний складник на рівні різних видів контролю	
Формування свідомого ставлення до власної поведінки та емоцій, вміння контролювати їх (Л, Д, В, П).Закріплення толерантного, недопущення глумливо-безцеремонного ставлення до тих, хто припускається похибок, вироблення розуміння припущення помилок як природного прояву у процесі навчання (Л, Д, В, П). Розвиток слухового, зорового, фонетичного, складового, лексичного, граматичного, синтаксичного, смислового, поведінково-діяльнісного контролю (Л, В, Д, П). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги, пам'яті, орфографічної пильності, аналітико-синтетичної діяльності (Л, В, Д, П). Виховання бажання перевіряти власні письмові роботи з метою виявлення та виправлення наявних помилок (Л, Д, В)	***Учень / учениця:*** – *контролює* власну поведінку та емоції (за сприяння педагога) (З, С, І, К, Е); – *вміє виконувати* завдання, дотримуючись плану (алгоритму), покроково звіряючи з ним правильність виконання за допомогою педагога, а згодом самостійно (З, С, І, К) (див. Реалізація змісту…); – *знаходить* навмисно допущені педагогом помилки у: ✓ зображеннях на: а) предметних (зайві, пропущені, дзеркальні елементи); б) сюжетних картинках (нісенітниці); ✓ вимові: а) окремих звуків (пропуск, заміна, спотворення); б) слів (пропуск, додавання, перестановка складів); в) речень (порушена лексична системність, узгодження слів, смислові неточності); ✓ написанні: а) букв (зайві, недописані елементи, дзеркальне написання); б) слів (орфографічні помилки, пропущені, зайві, переставлені букви, склади); в) речень (злите написання лексем, граматичні помилки в узгодженні іменників і прикметників у роді та числі); г) текстів (переставлені, зайві, пропущені речення) (З, С, І, К, Е)
МОТИВАЦІЙНО-АКТИВІЗУВАЛЬНИЙ НАПРЯМ ***Пізнавально-мовленнєва активність***	
Формування здорової атмосфери змагань, позитивного досвіду кожного учня / учениці, прагнення підвищувати результативність навчання (Л, Д, В). Створення ситуацій для досягнення успіху, усвідомлення можливості власного вибору (Л, В, Д, П).	***Учень / учениця:*** – *проявляє* інтерес до пізнання природи, дослідницької діяльності, занять у гуртках, участі в екскурсіях (З, С, І, К, Е); – *зберігає* в школі свій позитивний настрій, *досягає* внутрішнього задоволення під час засвоєння знань (за сприяння педагога) (З, С, Е, І, К); – *вміє дивуватись та радіти* перегляду цікавих і змістовних навчально-розвивальних

Продовження табл. 3

Стимулювання пізнавальної зацікавленості, мовленнєвої активності (Л, В, П). Формування загально- та специфічно-навчальних умінь і навичок з опорою на типологічні особливості учнів, способи засвоєння ними знань (Л, Д, В). Розвиток різномодального сприймання, уваги та пам'яті, вербально-логічного мислення, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання бачення позитивної мотивації перспективи (В, Д, П)	мультфільмів, презентацій під час навчальної діяльності та поза нею (З,С, І, К, Е); – *прагне підтримувати* дружні відносини в колективі (взаємодопомога, виконання завдань на взаємоперевірку) (З, С, І, К, Е); – *бере участь* у класних і позакласних змаганнях, квестах, командних іграх, отримуючи задоволення від самого процесу, незважаючи на результат (З, С, І, К, Е); – *відчуває* свій прогрес у результатах навчальної, корекційно-розвивальної діяльності, *цінує* докладені зусилля (З, С, І, К); – *переконується* на зростаючому власному досвіді у практичній значущості та перспективі застосування отриманих знань та умінь (З, С, І, К, Е)
НЕЙРОФІЗІОЛОГІЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ НАПРЯМ ***Нейрофізіологічний складник***	
Коригування другого функціонального блоку головного мозку (Л, Д, В, П). Активізація інтегративної діяльності аналізаторів, нейронних зв'язків (Л, Д, В, П. Ф, М). Синхронізація роботи обох півкуль головного мозку (Л, Д, В, П, Ф, М). Підвищення стресостійкості, зниження рівня тривожності (Л, Д, В, П). Формування відчуття симетрії (Л, Д, В, П). Покращення гнучкості мислення, обсягу пам'яті, швидкості обробки та засвоєння навчальної інформації (Л, Д, В, П). Удосконалення лічильних і читацьких навичок (Л, Д, В, П). Розвиток координованості рухів очей, пальців рук, просторового сприймання, концентрації довільної слухової, зорової,	***Учень / учениця:*** – *цікавиться* довкіллям, шляхом експериментально-дослідницької діяльності, з урахуванням правил безпеки, *обстежує* предмети, використовуючи різні аналізатори, *описує* побачене (почуте, відчуте) (З, С. І, К, Е); – *знає*, що є природні дії, які завжди (майже завжди) виконуються одночасно обома руками, по можливості на прохання педагога *здійснює* їх (З, С, І, К, Е) [82, 83]; – *малює* в повітрі обома руками горизонтальні, вертикальні лінії, вісімки, спіралі (З, І, К, КС); – *малює* дзеркально обома руками (долонями, одним, кількома пальцями): а) на піску (снігу, землі); б) на папері різного формату різноманітні лінії, симетричні предметні зображення (яблуко, метелик, ялинка) (З, К, І, Е); – *виконує* нейровправи одночасно обома руками з розплющеними, заплющеними очима, за інструкцією поступово прискорюючи, уповільнюючи темп виконання, здійснюючи рухи під лічбу, музичний, ритмічний, мовленнєвий супровід (З, С, І, К, КС, Е); – *проходить* нейродоріжки, одночасно рухаючись обома руками в одному напрямку, потім у протилежному, далі однією рукою в одному,

Продовження табл. 3

рухової уваги, пам'яті, швидкого аналізу навчальної інформації, розумових здібностей, техніки читання (Л, Д, В, П). Виховання навичок зосередженості	а іншою – в протилежному напрямку (З, С, І, К, Е)
ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНИЙ НАПРЯМ ***Емоційно-почуттєвий складник***	
Формування патріотичного ставлення до України, її символів, українського народу, української мови (Л, Д, В). Простеження взаємозв'язку між хорошим самопочуттям і проживанням позитивних емоцій (В, Л, Д, П). Сприяння виробленню відчуття впевненості у власних силах, адекватної самооцінки, поваги, вміння самостійно чи з допомогою долати перешкоди на шляху до поставленої мети (Л, В, Д, П). Закріплення вміння адекватно виражати емоції, використовуючи допоміжні матеріали (папір, зображувальні матеріали, подушки, м'які іграшки) (П). Проведення антибулінгової роботи в класі, початковій школі загалом (В, Д, П). Розвиток зорового, слухового, рухового сприймання, уваги, пам'яті, мисленнєвих операцій аналізу, співставлення, класифікації, генералізації, емоційно-поведінкового самоконтролю, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання турботливого	***Учень / учениця:*** ✓ – *збагачує* життя приємними враженнями за участю дорослих, *радіє:* спілкуванню з*:* а) довкіллям (предметним, природним, культурно-естетичним), проявляє бережливе ставлення до нього; б) рідними, друзями, однокласниками, піклуючись та при потребі допомагаючи; ✓ як власним успіхам, так і успіхам інших, зокрема у подоланні психомовленнєвих труднощів (З, С, І, К, Е); – *визначає і відтворює* емоцію, яку викликає предметне зображення (запалений сірник – тривога; тістечко – радість, задоволення; величезний гриб – здивування, захоплення) (З, І, Е); – *вміє обирати* спосіб вираження власних емоцій (радість, захоплення – відкрито; страх, тривогу – через виконання рухових, дихальних вправ; гнів – засобом безпечного вираження на папері, за допомогою м'яких іграшок) (З, С, І, Е, К); – *сприймає* позитивно себе та навколишніх, *усвідомлює* цінність кожної людини, *звертає* увагу на чесноти, а не на особливі освітні потреби (З, С, І, Е); – *знає* про свої права та обов'язки (навчальні, домашньо-трудові), *усвідомлює* власні можливості, їх обмеження (З, С, І, К); – *ставиться* адекватно до результатів власної діяльності; *розуміє,* що щось може завершитись вдало, а щось – ні (З, С, І, К); – *цінує* спільну роботу з педагогами з цілеспрямованого вольового подолання труднощів у психомовленнєвій діяльності (З, С, І, К, Е);

Продовження табл. 3

ставлення до рідних людей, друзів, однокласників, поваги до людей похилого віку (В, Д). Виховання інтересу до різноманітного світу емоцій (Л, В, П)	– *відчуває* гордість за багатство та мелодійність рідної української мови, український народ, свою Батьківщину, бажання бути її гідним громадянином / громадянкою, *виявляє* інтерес до народних звичаїв, *цінує* власну домівку, предмети в ній (З, С, І, Е)
Емоційно-регулятивний і поведінковий складники	
Формування вміння у певній ситуації робити правильний вибір, умовисновки (В, Д, П). Вправляння в умінні аналізувати вчинки, власну поведінку загалом, результати діяльності (Л, Д, В, П). Спонукання до участі у суспільно значущій діяльності (В). Вироблення резильєнтності (В, Д, П). Пропедевтика виникнення психосоматичних розладів (В, П). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та пам'яті, аналітико-синтетичної діяльності, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання моральних цінностей, інтересу до національних традицій, поваги до праці людей (В)	***Учень / учениця:*** – *знає* про існування вітамінів, їх роль для здоров'я, *цікавиться* будовою організму як єдиного цілого, *прагне* до здорового способу життя, дотримання режиму дня (З, С, І, К, Е); – *знає,* що через надмірне психоемоційне або фізичне перевантаження можна захворіти, тому *намагається не замовчувати*, а по можливостізв'язно розповідати про свій емоційний стан (З, С, І, К, Е); – *знає* норми спілкування, правила культуродоцільної поведінки, *дотримується* їх, негативно *ставиться* до тих, хто їх порушує (З, С, І, Е, К); – *цінує* прихильне ставлення до себе з боку ровесників і дорослих, посильно *допомагає* по дому (З, С, Е, К); – *знає* імена та по батькові своїх старших близьких родичів, *цікавиться* родоводом, *складає* родовідне дерево (З, С, І, К); – адекватно *оцінює* власні вчинки, об'єктивно *висловлюється* з приводу своєї старанності, кмітливості (З, С, І, К); – *використовує* різні способи реагування на різноманітні життєві події (приємні – радість, ділитись з іншими; небезпечні – регульовані тривога, страх, перебування в укритті тощо) (З, С, І, К, КС, Е)
Креативний складник потенціалу	
Закріплення вміння розуміти та задовольняти свої потреби з урахуванням обставин і потреб інших (Л, Д, В, П). Розвиток основних каналів сприймання, уваги, пам'яті, уяви, емоційно-вольової сфери, мисленнєвих операцій аналізу, співставлення, встановлення	***Учень / учениця:*** – *відчуває* свої потреби (фізіологічні, творчі, комунікативні тощо) та, зважаючи на обставини, *задовольняє* їх, (З, С, К, І, Е); – *усвідомлює,* яким саме способом йому / їй доцільніше сприймати та засвоювати інформацію: а) візуально – за допомогою зору; б) аудіально – слуху; в) кінестетично – дотику; г) рухово – рухів;

Продовження табл. 3

причинно-наслідкових зв'язків, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання інтересу до АРТ-терапевтичної діяльності (В, Д, П)	д) дискретно – логічного мислення; е) емоційно – емоцій, *розповідає* про це (З, С, І, К, КС, Е); – *проявляє* свої здібності (художні, спортивні, математичні тощо), *помічає* здібності інших (З, С, К, І, Е); – із задоволенням *бере* участь у заняттях із застосуванням елементів АРТ-терапії (З, С, К, КС, Е)
ДІЯЛЬНІСНО-МОВЛЕННЄВИЙ НАПРЯМ ***Загальнорухова сфера***	
Формування вміння свідомої зміни м'язового тонусу (напруження-розслаблення) (Л, В, Д, П, Ф). Вправляння в узгодженні рухів зі словом, зберігаючи потрібний темп, ритм, паузацію мовлення, силу голосу (Л, В, Д, М, Ф). Розвиток кінетичних, кінестетичних відчуттів, зорового, слухового сприймання, рухової уваги, пам'яті, самоконтролю, дихальної, голосової функцій, міжпівкульної взаємодії, емоційно-вольової сфери (Л, В, Д, П). Виховання дисциплінованості (В, Д, Ф)	***Учень / учениця:*** – *виконує* статичні та динамічні загальнорозвивальні вправи, при потребі змінюючи м'язове розслаблення на напруження і навпаки, уникаючи розгойдування, зайвих рухів або їх елементів (З, К, КС, Е) [35, 36]; – *імітує* емоційно знайомі рухи (миття посуду, ліплення сніговика, бокс, гра на гітарі, скрипці) – за вказівкою педагога (З, І, К, Е); – *виконує* логоритмічні вправи, стежачи за плавністю дихання, змінюючи при потребі інтонацію, силу, висоту голосу, регулюючи м'язове напруження (З, С, І, К, КС, Е); – *бере участь* у інсценізаціях прослуханих (прочитаних) творів, рухово *моделює* знайомі ситуації – під керівництвом педагога (З, С, І, К, КС, Е)
Рухова сфера. Пальцево-п'ястковий складник	
Зміцнення м'язів п'ястей і пальців рук з метою покращення писемних, загально-мовленнєвих навичок, активізації нейронних зв'язків (Л, Д, В, П). Удосконалення навичок гармонійного поєднання рухів із мовленням (Л, Д, В, П, Ф, М). Розвиток зорового, слухового, рухового сприймання, уваги, пам'яті, контролю, емоційно-вольової сфери, мисленнєвих операцій аналізу, синтезу,	***Учень / учениця:*** – *розтирає* (розминає, масажує) пальці, долоні, використовуючи допоміжні предмети (кінезіологічні м'ячики, кільця або палички Су-Джок, шишки, горіхи) або без них (З, К, КС, Е); – *імітує* емоційно виразно рухи пальцями та кистями рук (крокування, ручне прання, ліплення сніжків, пиріжків, написання в повітрі великих і малих букв) – за вказівкою педагога (З, К, КС, Е); – *виконує* вправи пальчикової гімнастики під віршований, музичний супровід, лічбу (З, К, КС, Е);

Продовження табл. 3

генералізації, коментувального мовлення (Л, Д, В, П). Виховання бажання робити приємне рідним, друзям, однокласникам, виготовляючи для них різноманітні сувеніри (В)	– *працює* з папером, виготовляючи аплікації, поробки, відчуваючи емоційне та естетичне задоволення від діяльності, коментуючи власні дії (З, С, І, К, КС, Е) [27, 29]; – *реконструює* букви за допомогою лічильних паличок, мотузочків (З, С, К, КС); – *виконує* зорові диктанти, зображуючи ряди з окремих графічних елементів, геометричних фігур, слів, словосполучень, речень (З, І, К, Е)
Рухова сфера. Мімічний складник	
Удосконалення орального, мімічного праксису (Л, В). Вправляння у співвіднесенні міміки з певними відчуттями, емоційними станами (Л, Д, В, П). Розвиток зорового, рухового сприймання, уваги, пам'яті, контролю, мисленнєвих операцій аналогії, порівняння, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання вміння під час спілкування адекватно мімічно виражати свій емоційний стан (Л, В, П)	***Учень / учениця:*** – *виконує* самомасаж обличчя з використанням предметів (ребристі олівці, каштани, горіхи[2]) і без них, під музику, лічбу, з вербально-прозовим, вербально-віршованим супроводом (З, С, К, Е); – *імітує* емоційно рухи за участю мімічних м'язів (надування повітряної кульки, мильних бульбашок, жування, смоктання) – за спонукання педагога (З, І, К, Е); – *виконує* статичні та динамічні вправи мімічної гімнастики (З, К, КС, Е); – *відтворює* емоційно-мімічний стан персонажа, розповідає про нього, дивлячись на сюжетну картинку (З, К, КС, І, Е)
Рухова сфера. Артикуляційний складник	
Розвиток кінестетичної та кінетичної основ артикуляційних рухів, їх динамічної координації (Л, В). Автоматизація і диференціація поставлених учителем-логопедом звуків (Л, В). Розвиток артикуляційного, орального праксису, зорового, слухового, кінетичного та кінестетичного сприймання, уваги, пам'яті, контролю, мисленнєвих операцій порівняння, аналізу,	***Учень / учениця:*** – *знає* назви органів мовленнєво-рухового апарату, правильно *використовує* їх під час характеризуючи вимову звуків (З, К, КС, І, Е); – *спостерігає* з допомогою дзеркала за роботою органів артикуляції, свідомо *простежує* зміну положення язика, губ під час вимови голосних і приголосних звуків, *коментує* побачене (З, К, КС, Е, І); – *вміє* вільно *переключатись* з виконання однієї артикуляційної вправи на іншу без фіксацій, повторів, застрягань, супровідних рухів пальців, очей (З, К, КС, І);

[2] Слід не забувати про обов'язкову дезінфекцію предметів перед використанням.

Продовження табл. 3

переключення, диференціації, генералізації, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання бажання свідомо якісно використовувати наявні звуки у власному мовленні (Л, В)	– *намагається* свідомо *контролювати* використання поставлених учителем-логопедом звуків (З, К, КС, І); – *вміє* чітко та плавно *промовляти* голосні у всіх позиціях (початок, кінець, середина слова, перед, після збігу приголосних), супроводжуючи вимовляння відповідними рухами, мімікою, емоціями, силою голосу (З, С, І, Е, К, КС)
ПРОСОДИЧНИЙ НАПРЯМ ***Голосовий складник***	
Вироблення рівності, достатньої висоти, сили, тривалості, стійкості, гнучкості голосу, дзвінкості, зібраності звучання (Л, В). Зміцнення м'язів язика, губ, гортані шляхом виконання артикуляційних, дихальних і голосових вправ (Л, В). Пропедевтика виникнення назалізованості, горлової скутості, здавленості голосу шляхом зняття надмірного напруження шийних, гортанних,язикових м'язів, скутості щелеп з метою уникнення перешкоджання плавному голосоведінню (Л, В). Актуалізація вживання прислівників місця (Л, В). Автоматизація правильної звуковимови (Л, В). Розвиток зорового, слухового, кінетичного та кінестетичного рухового сприймання, уваги та пам'яті, емоційно-вольової сфери, мисленнєвих операцій аналізу, порівняння, співставлення, аналогії, слухового ймовірного прогнозування, темпо-ритмічного складника, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П).	***Учень / учениця:*** – *розуміє,* що голосоведення може бути якісним лише при відсутності гугнявої вимови, напруження у м'язах шиї та гортані, скутості щелеп (З, С, І, К, КС); – *знає,* що голос може звучати впевнено чи несміливо, бути сильним або слабким, вільним або стиснутим, рівним і стійким або переривчастим, тихим або гучним, дзвінким або глухим, *визначає* на слух і *називає* характерні ознаки голосу (С, І, Е, К); – *тренує* динамічний діапазон голосу за допомогою голосових вправ (С, І, К, Е); – *розрізняє* на слух тверду і м'яку атаку голосу, *може продемонструвати* вимову голосного на кожній із атак (С, І, Е); – *вимовляє* правильно губні, задньоязикові, передньоязикові ([д], [т]) приголосні (З, С, К, КС); – *проспівує* плавно і протяжно окремі голосні, зокрема на мотив колискової, *виділяє* голосом деякі з них (С, З, К, Е); – *вміє* плавно *промовляти:* а) голосні, їх сполучення (згори донизу: «іа» – «Віслючок», знизу догори: «ау» – «У лісі»); б) склади; в) слова на м'якій атаці голосу («Маляр»: промовляти «вгооору (рукою роблячи вільний рух, підвищуючи голос)-вниииз (відповідний рух, знижуючи голос)» (З, С, К, Е); – *вивчає* напам'ять вірш, *розповідає* його, ніби крокуючи по сходах, то підвищуючи, то знижуючи тон голосу (З, С, І, К); – *викреслює* за вказівкою педагога в написаному невеличкому тексті приголосні (голосні), *читає* його уважно та уповільнено, чітко промовляючи кожне слово («Диктор») (З, С, І, К);

Продовження табл. 3

Виховання витривалості голосу, здатності до голосових навантажень без втрати якості звучання (Л, В)	– *не допускає* скутості щелеп, виникнення запинань у мовленні – з допомогою педагога, а згодом самостійно, застосовуючи дихальні та голосові вправи, (З, С, Е, К, І)
Дихально-мовленнєвий складник	
Закріплення диференціації не- та мовленнєвого дихання (Л, Д, В, М). Формування навичок тривалого мовленнєвого видиху (Л, В). Вправляння у виконанні статичних і динамічних дихальних вправ (Л, В, Д, М, Ф). Проведення релаксаційної практики з використанням дихальних вправ (П). Формування усвідомлення можливості використання дихальних вправ для самозаспокоєння в побутових умовах або кризових викликах сучасності (Л, В, П). Пропедевтика виникнення симптомів гіпервентиляції легень у вигляді прискореного дихання, різкого почервоніння або збліднення, тремтіння п'ястей рук, відчуття поколювання, оніміння в кінцівках тощо (Л, В, Д, Ф, М). Розвиток кінетичного, кінестетичного рухового сприймання, рухової уваги та пам'яті, аналітико-синтетичної діяльності, емоційно-вольової сфери (Л, В, Д, П). Виховання навичок саморегуляції та контролю за власним диханням (Л, В, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *розуміє,* що від правильного розподілу видихуваного повітря залежить якість як усного, так і писемного (читання) мовлення (З, С, І, К); – *диференціює* мовленнєве та немовленнєве дихання (З, С, І, К); – *знаходить* предметні зображення (дрібні іграшки), *називає* їх – різко видихаючи у настільну пісочницю (тацю з піском, манною крупою) (З, С, І, К, Е); – *вміє вимовляти* на різкому видиху: а) голосний; б) звукосполучення (З, І, К); – *вміє* носом плавно *вдихати* запахи[3] і *видихати* повітря через рот, зосереджуючи увагу на власних відчуттях (приємний-неприємний, природний-штучний, різкий, солодкий запах) (К, І, З, Е); – *вміє робити* глибокий вдих через ніс і плавно тривало видихати через рот: а) спонтанно; б) дмухаючи на пінопластову (пластикову, ватну) кульку (м'ячик); в) вимовляючи без запинань і повторів ряд голосних (складів, лексем) на одному видиху (З, С, І, К); – *виконує* вправи: а) загальнорозвивальні; б) логоритмічні; в) дихальні; г) голосові, правильно розподіляючи обсяг видихуваного повітря, попереджуючи виникнення дихальних судом (З, С, І, К); – *читає* на одному видиху підкреслені (виділені) слова в тексті (З, І, К); – *читає* текст без запинань, зайвих пауз, повторів слів, регулюючи дихання, добираючи повітря всередині речення (розділові знаки, смислові відрізки) (З, І, К)

[3] З урахуванням відсутності алергій на ароматичні речовини.

Продовження табл. 3

Складово-структурний складник	
Формування навичок правильної вимови слів (звукокомплексів) з різною складовою структурою (одно-, двоскладові слова зі збігом приголосних, три-, чотирискладові слова з відкритими складами) (Л, В). Удосконалення навичок диференційованої вимови складів (серії складів) з опозиційними приголосними звуками (Л, В). Закріплення виразної, злитої вимови слів різної складової структури, у т. ч. й зі збігом приголосних, з дотриманням правильного наголосу (Л, В). Збагачення словника лексемами різної складової структури (Л, В, Д, П). Удосконалення навичок складового аналізу та синтезу слів (Л, Д, В). Закріплення навичок правильного переносу слів з м'яким знаком, подовженими приголосними, збігом приголосних, буквосполученнями дж, дз, йо, ьо (Л, В). Розвиток зорового, слухового, кінетичного рухового сприймання, уваги та пам'яті, зорової уваги, орфографічної пильності, складового ймовірного прогнозування, свідомого самоконтролю (Л, В, Д, П). Виховання бажання поповнювати словниковий запас лексемами різної складової структури (Л, Д, В, П)	***Учень / учениця:*** – *знає,* що слово можна поділити на склади; є слова, що мають один (*дім*), два (*по-ле*), три (*ко-ле-со*) і більше складів; *знає,* що у слові стільки складів, скільки в ньому голосних звуків (З, С, І, К); – *визначає* кількість складів у словах за допомогою проспівування, плесків у долоні або виконуючи певні рухи (стрибки, присідання тощо) (З, С, І, К, Е); – *зберігає* складову структуру слів, незалежно від місця складу в слові та його позиції по відношенню до наголосу (*на-сос – сос-на*) (К, І, З, С); – *визначає* в словах перший, останній склад, їх загальну кількість, наявність чи відсутність певного складу в слові, послідовно *називає* усі склади в слові (З, С, І, К); – *вміє утворити* ціле слово з двох (трьох) відкритих складів, вимовлених педагогом із певною паузою (*му, ха – муха, мо, ло, ко – молоко*) (С, З, І, К); – *називає* слова, що починаються (закінчуються) на заданий склад (*ва ... – ваза, вагон, варення, вареники; ...ва – сова, лава, слива, корова*) – спочатку із зоровою опорою, а потім без неї (З, С, І, К); – *знаходить* названий педагогом склад у складовій таблиці, відшукує інший, за допомогою якого *утворює* слово, *читає* його (З, І, К); – *знаходить* в тексті найдовше (найкоротше; три-, односкладове) слово, *читає* його (З, І, К); – *вміє* на письмі *переносити* слова: а) з м'яким знаком (*пись-мо і пи-сьмо, а не пис-ьмо*); б) подовженими приголосними (*жи-ття, а не жит-тя*); в) із буквосполученнями ьо (*пе-ньок, а не пен ьок*), йо (*при-йом, а не прий-ом*), дж / дз (*хо-джу, а не ход-жу; ґу-дзик, а не ґуд-зик*): г) з відкритими складами (*сі-но, ка-ли-на, але озе-ро, а не о-зе-ро*); д) зі збігом приголосних (*тач-ка і та-чка*), *знає,* що є такі слова, які не можна переносити (*осінь, сіль, ключ, Ілля тощо*) (З, С, І, К, Е) [51]

Продовження табл. 3

Мелодико-інтонаційний складник на рівні темпу	
Формування свідомого ставлення до вибору темпу мовлення (Л. В). Вправляння у виконанні вправ на зміну темпу із залученням зорового, слухового, рухового аналізаторів (Л, В, Д, М, Ф, П). Розвиток сприймання різноманітних модальностей, мисленнєвих операцій співставлення, абстрагування, зорового, слухового, рухового контролю, ймовірного прогнозування, емоційно-вольової сфери, читацьких навичок (Л, В, Д, П). Виховання бажання навчитись читати в помірному темпі, чітко, правильно та виразно (Л, В, Д)	***Учень / учениця:*** – *слухає* мелодію, *відмічає* уповільнення чи прискорення її темпу (С, І, К, Е); – *може виконувати* різні види вправ (загальнорозвивальні, п'ястково-пальцеві, мімічні, динамічні артикуляційні) зі зміною темпу (уповільнення → прискорення, прискорення → уповільнення) з опорою на зоровий (просодичні підказки [39]), слуховий (бубон, маракас) аналізатори – за вказівкою педагога (З, С, І, К); – *розуміє,* що надто швидке або уповільнене мовлення є незрозумілим для сприймання навколишніми (С, І, К, Е); – *прагне розмовляти* у помірному темпі, при потребі, з урахуванням емоційного стану, обставин, уповільнюючи чи прискорюючи його (С, І, Е, К); – *вміє промовляти (читати)* ланцюжки: а) звуків; б) звукокомплексів, складів; в) слів у різному темпі – спочатку за наслідуванням, а згодом самостійно (З, С, І, К)
Мелодико-інтонаційний складник на рівні ритму	
Формування уявлень про ритм як засіб відновлення гармонії та структурованості (Л, В, Д, П). Закріплення поняття режиму дня як «помічника» у дотримуванні біологічного ритму людини (Л, В). Формування вміння відтворювати ритмічні структури різної складності, упорядковувати звуковий, лексичний, синтаксичний і семантичний складники мовлення (Л, В, Д, М, Ф). Закріплення поняття ритму через ігри зі співом, елементи музикування, психогімнастики, барабанотерапії (П, М, Ф, Л, Д). Автоматизація правильної вимови звуків (Л, В). Розвиток зорового, слухового, рухового сприймання, уваги,	***Учень / учениця:*** – *вміє сприймати* ритм у: ✓ довкіллі: а) предметному (годинник, поїзд, барабан, метроном, молоток тощо); б) природному (дятел, зозуля, дощ); ✓ мелодії: а) сприймаючи її на слух; б) слухаючи її та намагаючись підхопити ритм і відтворити його за допомогою олівця (ручки, фломастера, палички); ✓ русі: а) спостерігаючи за тими, хто танцює (маршірування, народні танці, хороводи,хореографічні етюди), займається спортом (ритмопластика, ритмічна гімнастика, стрибки зі скакалкою, ігри з м'ячем), логоритмікою тощо; б) самостійно виконуючи рухові (навчальні, танцювальні, гімнастичні, музичні, психогімнастичні) вправи з предметами, із музичним, вербальним супроводом і без них; ✓ мовленні на рівні: а) звуків (е-е-е, ч-ч-ч); б) складів (та-та-та, ду-ду-ду); в) слів у реченні (З, С, І, К, Е);

Продовження табл. 3

пам'яті, логічного, вербального мислення, рухового прогнозування та контролю, ритмічного самоконтролю (термін Ю. Рібцун) дрібної моторики (Л, В, Д, П). Виховання кмітливості (Л, В)	– *вміє плескати, тупотіти, передавати* предмети однокласнику / однокласниці в заданому ритмі (З, С, І, К); – *розпізнає (добирає, знаходить серед запропонованих)* слова з різною кількістю: а) звуків (ǀǀǀ – жук); б) складів (ǀ ǀ ǀ – пи-ло-сос) – спочатку з опорою на наочність, а потім без неї, за ритмічним малюнком (З, С, І, К, Е); – *слухає* ритмічні диктанти і: а) знаходить правильні ритмограми серед запропонованих; б) записує їх вертикальними рисками, розташованими близько чи далі одна від одної (З, С, І, К)
Мелодико-інтонаційний складник на рівні інтонації	
Формування уявлень про інтонаційні засоби мовлення (Л, В). Формування навичок розрізнення речень за інтонацією та метою висловлювання (Л, В). Закріплення назв розділових знаків, які ставляться в кінці речення (Л, В, Д). Удосконалення вміння виділяти основну думку речення, інтонувати ті слова, які є найважливішими для розуміння його змісту (Л, В). Вправляння в умінні використовувати та креслити інтонаційні схеми речень (Л, В). Розвиток сприймання різноманітних модальностей, уваги, мнестичних процесів, мисленнєвих операцій порівняння, генералізації, класифікації, орфографічної пильності, інтонаційного прогнозування та самоконтролю (терміни Ю. Рібцун), емоційно-вольової сфери, зв'язного монологічного	***Учень / учениця:*** – *знає, називає* знаки, які можуть стояти в кінці речення (крапка – ., знак питання – ?, знак оклику – !) (З, С, І, К); – *розрізняє* види речень: ✓ за інтонацією: а) окличні (в кінці речення знак оклику); б) неокличні (інший знак); ✓ за метою висловлювання: а) розповідні (про когось / щось розповідає); б) питальні (про когось / щось запитує); в) спонукальні (закликає, спонукає до виконання певної дії) (З, С, І, К, Е); – *слухає* речення, *визначає* його смислове завершення за інтонацією (С, І, К); – *виділяє* інтонаційно слова, важливі для розуміння тексту (синтагми, смисловий, логічний наголос) (З, С, І, К, Е); – в усному мовленні та при читанні *користується* інтонацією завершення висловлювання (С, І, К, Е); – *вміє* ввічливо *звертатися* до дорослих і ровесників, *виділяє* звертання в усному мовленні паузами, а на письмі комами (З, С, І, К, Е); – *диференціює* на слух речення з різним інтонаційним оформленням (запитання, розповідь, заклик, захоплення, звертання тощо), самостійно *передає* відповідну інтонацію (З, С, І, Е, К); – *вивчає* напам'ять вірші (скоромовки, римівки, загадки), *вміє* виразно їх *розповідати* (З, С, І, К, Е); – *придумує, записує, читає* речення за інтонаційною схемою (З, С, І, К, Е);

Продовження табл. 3

та діалогічного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання вміння ввічливо звертатися до дорослих і однолітків, використовуючи відповідну інтонацію (Л, В)	– *читає* по-різному інтонаційно одне й те саме речення (. → ! → ?), *креслить* до них відповідні інтонаційні схеми (З, І, К); – *бере участь* у розігруванні діалогів, *визначає,* які речення доцільно читати спокійно, які напружено (швидко, повільно, весело тощо) (З, С, І, К, Е)
Мелодико-інтонаційний складник на рівні паузації	
Формування вміння робити логічні, граматичні, логіко-граматичні, ритмічні, почуттєві паузи в усному та писемному (читання) мовленні (Л, В, Д). Удосконалення навичок чіткої, плавної, виразної вимови та емоційної забарвленості зв'язних висловлювань, дотримання пауз (Л, В). Розвиток гностичних, мнестичних функцій різноманітних модальностей, довільної уваги, емоційно-вольової сфери, читацьких навичок (Л, В, Д, П). Виховання бажання і вміння раціонально чергувати діяльність (навчальну, фізичну) і відпочинок (Л, В, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *розуміє,* що без пауз мовлення було б незрозумілим, а будь-яка діяльність просто неможливою через втому (З, С, І, К); – за вказівкою педагога *виконує* певне завдання (рухове, читацьке, письмове тощо), почувши слово «пауза» – *зупиняється*, полічивши до п'яти, *продовжує* виконання (З, С, І, К, КС, Е); – *модулює* голосом початок і кінець речення, після завершення повідомлення *робить* паузу (вдих) (З, С, І, К); – *читає* з паузами, звертаючи увагу на розділові знаки в реченні, емоційну насиченість, добираючи необхідну кількість повітря (З, С, І, К); – *вирізняє* прийменник як окреме слово, злито *вимовляє (читає)* його з наступною лексемою (*у вазі – уваазі, на дереві – наадереві*), проте *пише* окремо (З, С, І, К) [64]
Мелодико-інтонаційний складник на рівні наголосу	
Закріплення уявлень про фонетичний і логічний наголос (Л, В, Д). Вправляння у визначенні фонетичного наголосу в словах під час усних і письмових відповідей (Л, В, Д). Закріплення вміння визначати основну думку в реченні (Л, В, Д, П). Формування уявлень про вимову слів, на які припадає логічний наголос, з підвищенням голосу та уповільненням темпу (Л, В).	***Учень / учениця:*** – *знає,* що: а) кожне слово має свій наголос, вміє визначати його місце в слові та відповідно позначати (´); б) голосні бувають наголошеними (*му́шля*) і ненаголошеними; в) склад, на який припадає наголос, є наголошеним (*о́-лень, пе-че́-ра, вік-но́*); г) є лексеми, де наголос змінює значення слова (*со́сни (багато дерев) – сосни́ (немає дерева*), розрізняє їх (З, С, І, К); – *має уявлення*, що при виділенні логічного наголосу підвищується голос і уповільнюється темп мовлення (С, І, К); – *читає* речення, *підкреслює* олівцем слова, на які падає логічний наголос, з допомогою педагога *обґрунтовує* свою думку (З, С, І, К);

Продовження табл. 3

Розвиток дихальної, голосової функцій, орфографічної пильності, читацьких навичок, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання бажання читати вголос книги своїм рідним і дітям, меншим за віком (Л, В, П)	– *слухає (читає)* речення (розповідне, питальне, спонукальне), *повторює* його, щоразу змінюючи логічний наголос (***Маленька*** *Оленка коло вікна чекає маму. Маленька* ***Оленка*** *коло вікна чекає маму. Маленька Оленка* ***коло вікна*** *чекає маму. Маленька Оленка коло вікна* ***чекає*** *маму. Маленька Оленка коло вікна чекає* ***маму.)****, диференціює* їх за смислом (З, С, І, К)
ФОНОЛОГІЧНО-ФОНЕТИЧНИЙ НАПРЯМ ***Фонематичний складник***	
Створення сприятливих умов для розвитку фонематичних функцій (Л). Усвідомлення ролі голосних і приголосних звуків у словах (Л, В). Закріплення розуміння, що від заміни одного звука іншим змінюється значення всього слова (Л, В, Д, П). Формування чітких уявлень про фонемний склад слів (Л, В). Вправляння у сприйманні на слух словосполучень, простих речень і розуміння їх змісту (Л, В, Д). Удосконалення процесів розрізнення ізольованих звуків, у т. ч. близьких за акустико-артикуляційними ознаками, у складі складів, слів з опорою на різномодальне сприймання (зорове, слухове, тактильне, вібраційна чутливість) (Л, В). Закріплення вміння розрізняти та правильно вимовляти пари приголосних звуків за твердістю-м'якістю, дзвінкістю-глухістю, позначати їх відповідними буквами (Л, В). Вправляння у пригадуванні лексем із заданими звуками у	***Учень / учениця:*** – *диференціює* мовленнєві звуки за силою, тривалістю звучання, висотою та тембром (З, С, К); – *сприймає* на слух ряди, які складаються з кількох: а) звуків; б) складів; в) слів; г) словосполучень, *запам'ятовує і відтворює* їх (С, З, І, К, Е); – *прислухається* до мовлення навколишніх, *помічає* помилки у власній вимові, вимові однокласників, при необхідності *виправляє* їх (С, З, І, К, Е); – *визначає* (спочатку за умов акцентованої вимови, а потім без неї): звук, який зустрічається найчастіше у ряді: а) голосних звуків (***у****, е,* ***у****, и, а,* ***у****);* б) приголосних звуків ***(н****, т,* ***н****, р,* ***н****,* ***н****, с);* в) відкритих складів (***во****, би, н****о****, та, л****о****;* ***б****о, ту,* ***б****а,* ***б****и, но,* ***б****у*); г) закритих складів (***о****м, ис,* ***о****к,* ***о****п, ат; а****б****, ир, у****б****, е****б****, ик);* ✓ – *вміє знаходити* у ряді слів,спільний звук: а) наголошений голосний на початку слова (***о́****лень,* ***о́****чі,* ***о́****сінь,* ***о́****зеро*); б) щілинний приголосний на початку слова (***ф****ікус,* ***ф****акел,* ***ф****онтан,* ***ф****окус*); в) зімкнений приголосний у кінці слова (*горо****д****, ме****д****, мармела****д****, холо****д***); ✓ перший звук: а) наголошений голосний у словах з відкритими складами (***О****ля,* ***І****ра,* ***А****ня*); б) щілинний приголосний у простих словах (***с****ова,* ***з****уби,* ***х****ата,* ***ф****ара*); ✓ останній звук – зімкнений приголосний у кінці слова (*хобо****т****, килим****,*** *замо****к****, коро****п***) (З, С, І, К) (див. Реалізація змісту…);

Продовження табл. 3

різних позиціях (початок, середина, кінець слова) (Л, В). Збагачення словника квазіомонімами (Л, В). Закріплення вміння розрізняти паронімічні пари, пояснювати їх значення, самостійно добирати пароніми, правильно записувати їх (Л, В, Д). Удосконалення навичок звукового, складового, звуко-буквеного аналізу та синтезу (Л, В, Д, П). Вправляння в умінні трансформувати деформовані слова, виправляючи графічні, фонематичні, орфографічні помилки (Л, Д, В). Розвиток зорового, слухового, фонематичного сприймання, слухової уваги, мовленнєво-слухової пам'яті, фонематичних уявлень, мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, порівняння, співставлення, класифікації, слухового контролю, вміння робити умовисновки (Л, В, Д, П). Виховання інтересу до слів-паронімів, їх утворення, бажання вживати їх у мовленні (Л, В)	– *утворює* слово з 5-7 звуків (2-3 складів), названих педагогом спочатку протяжно (*с-с-с, о-о-о, в-в-в, а-а-а – сова*), а потім у звичайному темпі (*к, о, з, а, к – козак*) (З, С, І, К); з опорою на наочність, з допомогою педагога, а згодом самостійно, такі, що містять певний звук, зайве слово (за умови акцентованої вимови) (***ш****тани, апельсин, горі****ш****ки, мі****ш****ок*) (З, С, І, К, Е); – *робить* частковий і повний звуковий, звуко-буквений аналіз слів (див. Реалізація змісту…) (З, С, І, К); – *придумує* слова: а) на заданий звук (склад); б) з певною кількістю звуків (складів) (на основі уявлень); в) з названим звуком (складом), який стоїть у певній позиції (З, С, І, К); – *розуміє,* що від заміни одного звука іншим змінюється значення всього слова (*миска – посуд, а мишка – маленька тваринка*) (З, С, І, К, Е); – *розрізняє* на слух слова-пароніми, назви яких містять: а) акустично та артикуляційно далекі звуки (наприклад, [б]-[ж] – *бабка-жабка*); б) артикуляційно далекі, але акустично близькі звуки (наприклад, [ш]-[с] – *шапка-сапка*); в) артикуляційно та акустично близькі звуки (наприклад, [з]-[с] – *кізка-кіска*), *показує* відповідні зображення (З, С, І) [88, 89]; – *виокремлює* у тексті віршів слова, схожі за звучанням, *називає* паронімічні пари, *записує* їх, *пояснює* значення (З, С, І, К) [88, 89]; – *виписує* з тексту слова, у яких: а) однакова кількість звуків і букв; б) кількість звуків більша, ніж букв; в) кількість звуків менша, ніж букв (З, С, І, К); – *читає* деформоване слово (перестановки, заміни, спотворення, пропуски букв, складів, орфографічні помилки), *визначає* помилку, *записує* лексему правильно (З, С, І, К)
Фонетичний складник	
Автоматизація та диференціація звуків у відображеній і самостійній вимові та попередження на цій основі дизорфографій, дисграфій і дислексій (Л, В).	***Учень / учениця:*** – *промовляє* за наслідуванням ізольовані звуки, звукосполучення, склади та слова, акцентовано виділяючи той чи інший звук (С, З, І, К); – *вимовляє* чітко та правильно звуки української мови у різних фонетичних позиціях і формах мовлення (на твердій і м'якій атаці, ізольовано, у

Продовження табл. 3

Вправляння у визначенні наголошених складів у словах, їх чіткого відтворення (Л, В, Д). Закріплення правильної вимови подовжених приголосних, слів з м'яким знаком, апострофом, дзвінкими приголосними, словосполучень із прийменниками, співставлення їх відтворення із написанням (Л, В). Автоматизація правильної вимови звуків у процесі вивчення та розповідання віршованих і невеличких прозових текстів (Л). Вправляння у вмінні доповнювати речення словами із заданим звуком у різних позиціях (початок, середина, кінець) (Л, В). Розвиток зорового, слухового, рухового сприймання, слухової, фонематичної уваги, довільної слухової пам'яті, мисленнєвих операцій порівняння, класифікації, ототожнення, фонетичного, лексичного прогнозування, самоконтролю на фонологічному, лексичному, граматичному рівнях, емоційно-вольової сфери, навичок звукового, звуко-буквеного, складового аналізу та синтезу (Л, В, Д, П). Виховання інтересу до придумування та розповідання римівок на певний звук, бажання познайомити з ними своїх однокласників (Л, В, П)	звукосполученнях, складах (наголошених / ненаголошених, відкритих / закритих, зі збігом приголосних), словах, словосполученнях, реченнях, віршованих і прозових текстах, насичених певним звуком відображено, спряжено, самостійно; з різною інтонацією та силою голосу; швидко чи повільно, з певним емоційним налаштуванням) (С, К, І, Е); – *слухає, запам'ятовує та відтворює* низку звуків, складів, слів зі звуками далекими, а потім близькими за акустико-артикуляційними характеристиками (за твердістю-м'якістю, дзвінкістю-глухістю, місцем і способом творення) (З, С, І, К); – *домовляє* рядки чистомовок, самостійно добираючи слова, відповідні змісту і римі (*на, на, на – вже до нас прийшла… (весна*) (З, С, І, К, Е); – *має уявлення* про: а) м'який знак (ь), його роль у словах, вміє вимовляти (пом'якшено), читати, писати, переносити слова з ним (*паль-то*); б) подовжені приголосні, *вміє* правильно *вимовляти* їх (протяжно), *читати та писати* з ними слова, *позначати* у звукових схемах (*волосся* —•—•═:•); в) апостроф, його роль у словах, позначення на письмі (’), особливості вимови (роздільна), відсутність позначення у фонетичній схемі (не позначає звука) і написання лексем із ним (*п'ять*), за сприяння педагога використовує ейдетичну фразу для запам'ятовування відповідного правила (*МаВПа БуФ – після приголосних перед Я, Ю, Є, Ї*) (З, С, І, К, Е) (див. Реалізація змісту…) [52]; – *знає,* що позначення м'якості приголосних відбувається не лише за допомогою м'якого знака, а й букв і, я, ю, є (*сіль, пісня, люк, синє*) (З, С, І, К); – *вимовляє* правильно слова зі дзвінкими приголосними у кінці слова (складу), *читає, записує* їх (*мед, віз, ліж-ко*) (С, З, І, К); – *вивчає* напам'ять, *записує, читає* домовлянки, чистомовки, скоромовки, чітко вимовляючи звуки української мови (З, С, І, К, Е)

Продовження табл. 3

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИЙ НАПРЯМ ***Граматичний складник***	
Формування вміння правильно узгоджувати іменники з якісними, відносними, присвійними прикметниками, дієсловами у теперішньому, минулому, майбутньому часі, кількісними, порядковими числівниками, присвійними займенниками, зважаючи на рід, число, відмінок (Л, В). Вправляння в умінні будувати безприйменникові синтаксичні конструкції, правильно добирати прийменники у словосполученнях і реченнях (Л, В, Д, П). Закріплення вміння будувати відмінкові конструкції родового, орудного відмінка однини та множини (Л, В). Розвиток слухового, зорового сприймання, уваги, пам'яті, вербально-логічного мислення, мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, генералізації, класифікації, граматичних узагальнень, фонетичного, лексичного граматичного прогнозування та контролю, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання чуття мови, бажання оволодіти вмінням говорити чітко і правильно (Л, В)	***Учень / учениця:*** – *узгоджує* спочатку за допомогою педагога, а згодом самостійно: ✓ іменники з: а) прикметниками (якісні, відносні, присвійні; рід, число, відмінок) (*блакитне небо, зимовий день, Івасикова ручка*); б) дієсловами (рід, число, час) (*читає книжку, вивчив вірш, виконала вправу*); в) числівниками (кількісні, порядкові; рід, число) (*п'ять уроків*, *другий урок*); в) займенниками (присвійними) (*мій / твій друг, моя / твоя сукня, мої / твої фарби*); ✓ займенники з: а) прикметниками (*він старанний, вона весела*); б) дієсловами (*він писав, вона танцювала*) (З, С, І, К); – з допомогою педагога та самостійно, з опорою на схеми-пам'ятки на рівні усного та писемного мовлення правильно *вживає:* ✓ іменники: а) в орудному відмінку однини (*зеленим олівцем, миє милом*) та множини (*пригощає цукерками і печивом*) [50]; б) родовому відмінку однини (*зустрів товариша, немає снігу*) та множини (*багато грибів, мало яблук*); в) з прийменниками (*на парті, у пеналі, біля дошки, за вікном*) [64]; дієслова у: а) теперішньому (*Щоранку Петрик вигулює собаку.*); б) минулому (*Миколка сам розв'язав складну задачу.*); в) майбутньому (*В суботу Катруся поїде з батьками до бабусі*.) часі (З, С, І, К, Е); ✓ – *будує* правильно безприйменникові синтаксичні конструкції, за допомогою педагога *використовує* прийменники (*Софійка допомагає бабусі ліпити вареники. Марійка намалювала в альбомі айстри*.) (З, С, І, К, Е)
Морфологічний складник	
Формування уявлень про корінь як головну значущу частину слова, яка містить спільне значення всіх споріднених слів; про суфікс як значущу частину	***Учень / учениця:*** – *має уявлення* про: а) корінь слова як ейдетичний образ дерева з корінням; б) суфікси і префікси як важливі складові для

Продовження табл. 3

слова, що стоїть після кореня і слугує для утворення нових слів; про префікс як значущу частину слова, що стоїть на його початку (перед коренем) і змінює лексичне або граматичне значення слова (Л, В, Д). Формування навичок суфіксального словотворення іменників, прикметників, префіксального – дієслів (Л, В). Актуалізація словника самостійних частин мови (Л, В). Вправляння в умінні добирати спільнокореневі слова (Л, В, Д). Розвиток різномодального сприймання, довготривалої уваги та пам'яті різноманітних модальностей, морфологічного аналізу, узагальнень, прогнозування та контролю (Л, В, Д, П). Виховання уважності (Л, Д, В)	утворення нових слів, способи словотворення (*колос-колосок, бігти-прибігти*); в) споріднені (спільнокореневі) слова, *знаходить* їх серед конфліктних (*ліс, лис, лісник, лісочок, лисиця*) (З, С, К, І, Е); – *утворює*: ✓ іменники: а) у формі множини (*помідор-помідори, полуниця-полуниці*); б) зі зменшувально-пестливими суфіксами (*слон-слоник, жук-жучок, квітка-квіточка, сонце-сонечко, курча-курчатко*); в) споріднені (*гриб-грибник, сніг-снігур-сніговик-сніжка-сніжинка-підсніжник*); ✓ прикметники: а) у формі множини (*радісний-радісні*); б) від іменників на позначення матеріалу (*глина-глиняний, дерево-дерев'яний, метал-металевий*); в) від прикметників шляхом додавання зменшувально-пестливих суфіксів (*веселий-веселенький, тонкий-тонюсінький*); ✓ дієслова: а) у формі множини (*думає-думають, спить-сплять, гуде-гудуть*); б) з додаванням префіксів (*їхати: приїхати-заїхати-переїхати-доїхати-від'їхати-під'їхати*) [38, 61] (З, С, І, К, Е)
Лексичний складник	
Формування початкових уявлень про частини мови, розподіл слів на групи у відповідності до того, на яке запитання вони відповідають (Л, В). Закріплення розуміння категоріального рівня самостійних частин мови, знань про слово та його лексичне значення (Л, В). Впізнавання і називання предметних зображень за їх ознаками (колір, форма, розмір, вага, матеріал, температура, смак тощо), характерними діями (Л, В, Д, П).	***Учень / учениця:*** – *розуміє, пояснює* лексичне значення (пряме або переносне), *вживає* у власному мовленні, *записує* слова на позначення: ✓ іменників: а) паронімічних (*бик-бік-сік*); б) полісемічних (*сонечко – сонце, жучок, ласкаве звертання*); в) синонімічних (*мати-ненька, тато-батько*); прикметників: а) антонімічних (*білий-чорний*); б) синонімічних (*веселий-радісний*); в) однорідних (*червоні, яскраві, круглі, легкі (кульки)*; г) порівняльних (*хитра, як… (лисиця), боязкий, наче… (заєць), злий, ніби… (вовк), клишоногий, неначе… (ведмідь*); д) в переносному значенні (*золоті сережки, золота осінь, золоті руки, золоте серце*); дієслів: а) антонімічних (*говорить-мовчить*); б) синонімічних (*стрибає-скаче*);

Продовження табл. 3

Збагачення словника лексемами в переносному значенні, контекстуального рівня узагальнень, образною лексикою, фразеологізмами (Л, В, Д, П). Закріплення розуміння і вживання лексем видо-родового рівня, рівня паронімії, полісемії, антонімії, синонімії самостійних частин мови (Л, В, Д, П). Вправляння у трансформації деформованих слів, словосполучень з порушеною влучністю висловлювання (лексичною системністю) (Л, В, Д). Формування уявлень про службові слова, їх роль у реченні (Л, В). Закріплення вміння вимовляти, читати і писати слова з апострофом, дієслова, що закінчуються на *-ться*, префіксальні дієслова (Л, В). Формування вміння доречно та лексично правильно вживати порівняльні звороти (Л, В, Д, П), Вправляння у знаходженні в прозових, віршованих текстах як номінативних самостійних частин мови, так і на позначення антонімів (паронімів, синонімів, багатозначних слів), самостійному придумуванні таких лексичних пар (Л, В).	✓ в) паронімічних (*жити-шити*); г) полісемічних (*іде – людина, тварина, дощ / сніг, урок, поїзд, годинник*); ✓ займенників: а) особових (*я, ти, ми, він, вона, вони*); б) вказівних (*той, цей*); в) присвійних (*мій, твій*); прислівників: а) антонімічних зі значенням місця (*далеко-близько, високо-низько, ліворуч-праворуч*), часу (*зранку-ввечері, вдень-вночі*) (З, С, І, К, Е); – *вміє ставити* запитання до слова і *визначати* лексеми на позначення назв предметів (іменники), ознак (прикметники), дій (дієслова) (З, С, І, К, Е); – *читає* слова, *записує* їх, розміщуючи за абеткою (З, І, К); – *виокремлює* слова (з ряду лексем, речення або тексту): а) споріднені, пояснює значення кожного з них; б) з апострофом, знає правила вживання та правопису (З, С, І, К); – *утворює* лексичні ряди за певною ознакою: а) видо-родовою (*суниці, полуниці, смородина, малина – ягоди*); б) логічно-змістовою (*підручник, щоденник, зошит, пенал тощо*) (З, С, І, К, Е); – *завершує* речення (рядок римівки, загадки, вірша) підхожим (римованим) словом (С, З, І, К); – *володіє* словниковим запасом у межах орієнтовних лексичних тем[4] ✓ вересень: а) «Наче вулик наша школа»; б) «Світ іграшок»; в) «Хліб усьому голова»; г) «Подорож до осіннього лісу» (гриби, осінні плоди) [91]; ✓ жовтень: а) «Слово книги – вогник у серці»; б) «Ходить гарбуз по городу»; в) «Ми нащадки козацької слави»; г) «Лісова осіння тиша»; ✓ листопад: а) «Я українець і мова моя українська»; б) «Птахи – наші пернаті друзі»; в) «Свійські тварини на допомогу людям»; г) «Як звірі готуються до зими»;грудень: а) «Навкруги казкові шати» [2, 15]; б) «Мій одяг зимовий»;

[4] Послідовність і змістове наповнення лексичних тем може варіюватись відповідно до індивідуальних психомовленнєвих можливостей учнів.

Продовження табл. 3

Розвиток зорового, слухового, сприймання, уваги, пам'яті, вербально-логічного мислення, мисленнєвих операцій порівняння, класифікації, генералізації, аналітико-синтетичної діяльності, лексичних узагальнень, лексичного, граматичного прогнозування та контролю, орфографічної пильності, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання інтересу до багатства української мови, бажання знайомитись з новими словами, засвоювати їх значення з метою використання у власному мовленні (Л, В)	в) «Святий Миколай, моє дитинство оберігай»; г) «Зима прийшла – свята з собою привела»; ✓ січень: а) «Ігри та забави зимової пори»; б) «Ввічливість – найбільша ознака чемності»; в) «Спорт – запорука здоров'я»; ✓ лютий: а) «Моя країна – Україна»; б) «Світ професій»; в) «Види транспорту»; г) «Видатні люди України»; ✓ березень: а) «Прийди, весно, з радістю, прийди» [2, 13]; б) «Квіти – землі окраса»; в) «Все живе на землі потребує води»; г) «Народ скаже як зав'яже. Перлини народної мудрості»; квітень: а) «Весняне диво»; б) «Загадки зоряного неба»; в) «Техніка на допомогу людині»; г) «Весняні свята»; ✓ травень: а) «Мама – найдорожче слово в світі» [2, 13]; б) «Лісовою стежкою»; в) «Казка в гості завітала»; г) «Любе літечко» (З, С, І, К, Е); – *має уявлення* про службові слова, їх роль у реченні, *визначає* прийменники у реченні (тексті) (З, С, І, К); – *засвоює* нові лексеми на позначення самостійних і службових частин мови, *вивчає* фразеологізми (З, С, І, К, Е)
СИНТАКСИЧНО-ІНФОРМАТИВНИЙ НАПРЯМ ***Синтаксичний складник на рівні словосполучення, речення***	
Закріплення навичок розуміння ролі речення у спілкуванні, вміння визначати його головні (підмет, присудок) і другорядні члени (Л, В). Диференціювання понять «слово-словосполучення-речення» (Л, В, Д). Вправляння у вмінні утворювати словосполучення (іменник + прикметник, прийменник + іменник), складати з ними речення, трансформувати розповідні речення у питальні та окличні (Л, В, Д).	***Учень / учениця:*** – *розуміє* роль речення у процесі спілкування, *пам'ятає* назви розділових знаків (. ! ?), *прагне вживати* в мовленні граматично правильно побудовані поширені речення (з допомогою педагога) (З, С, І, К, Е); – *диференціює* поняття «словосполучення»-«речення» (І, З, С, К); – *має уявлення* про головні члени речення, їх графічне позначення (*підмет*, *присудок*), запитання, на які вони відповідають (Хто? / Що?; Що робить (-ив, -ила, -или, -итиме, -итимуть)?; *знає*, що інші члени речення є другорядними (*Марійка пише ручкою*.); *виокремлює* однорідні члени речення (*На бабусинім городі ростуть огірки, помідори, буряки, морква, гарбузи*.) (З, С, І, К) (див. Реалізація змісту…);

Продовження табл. 3

Формування уявлень про службові слова, їх роль у зв'язку слів у реченні; вміння ставити запитання до кожного слова у словосполученні, реченні, міркувати над складанням власних речень, перевіряючи себе запитаннями (Л, В, П). Вправляння у поширенні, відновленні деформованих, придумуванні речень з певною кількістю лексем за опорними словами, ілюстративним матеріалом, задану тему, з образними виразами, прийменниковими конструкціями (Л, В). Закріплення використання у складі речень звертань, порівняльних конструкцій, однорідних членів, споріднених слів (Л, В, Д). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги та пам'яті, мисленнєвих операцій порівняння, аналогії, генералізації, класифікації, аналітико-синтетичної діяльності, смислового, слухового, зорового, лексичного, граматичного синтаксичного ймовірного прогнозування та контролю, орфографічної пильності, зв'язного мовлення, дрібної моторики, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки (Л, В, Д, П). Виховання прагнення під час бесід використовувати граматично правильно побудовані поширені речення (Л, В, П)	– *вміє* з допомогою педагога: а) визначати кількість слів у реченні, називати послідовність кожного слова (*Миколка (1) з (2) татком (3) збудували (4) шпаківню (5)*.); б) поширювати наявні речення із зоровою опорою і без неї (*Наталочка малює. Наталочка малює в альбомі. Наталочка малює в альбомі олівцями. Наталочка малює в альбомі кольоровими олівцями*.); в) придумувати свої речення з певною кількістю слів (*Жовте кленове листя плавно падає на землю*.); г) встановлювати зв'язки слів у реченні за допомогою питань (*Що?) Ваза (з чим?) з квітами (що робить?) стоїть (де?) на столі*.); ґ) трансформувати розповідні речення у спонукальні та питальні (*Скоро почнуться зимові канікули. – Скоро почнуться зимові канікули? – Скоро почнуться зимові канікули!*); д) відновлювати деформовані речення (*Восени птахи повертаються з вирію. – Навесні птахи повертаються з вирію*.); е) доречно вживати службові слова для зв'язку слів у реченні, зокрема правильно використовувати прийменники (*в, між, біля, за, на, над, з, за, у, по, через*) (*Петрик із сестричкою переходять по місточку через струмок.*); – *утворює і записує* речення з допомогою педагога*:* а) що передають зміст предметної картинки (*Сірий котик спить.)*; б) з окремих слів (*плести, кульбабки дівчатка, віночки, із – Дівчатка плетуть із кульбабок віночки*.); в) що передають дії (за сюжетною картинкою, їх серіями) (*Учні біля школи саджають молоденькі деревця*.); г) поширені однорідними членами на задану тему (*В саду рясно вродили яблука, груші, сливи*.); д) складносурядні зі сполучником *а* (*Миколка спершу робить уроки, а потім займається спортом*.)

Продовження табл. 3

Синтаксичний складник на рівні тексту	
Формування уявлень про текст, його будову, заголовок, абзаци, їх роль, зв'язок речень у тексті (Л, В). Диференціація понять «слово-словосполучення-речення-текст» (Л, В, Д). Закріплення вміння складати розповіді, переказувати почуте чи прочитане з опорою на ілюстративний, вербальний матеріал, схеми, алгоритми (Л, В, Д, П). Удосконалення навичок складання розгорнутих описів предметів, явищ, ситуацій із зазначенням найсуттєвіших ознак (Л, Д, В). Закріплення вміння встановлювати межі речень у тексті, записаному без розділових знаків (Л, В, Д, П). Вправляння у трансформації деформованих (суцільних, із пропущеними, зайвими, повторюваними словами, реченнями, їх порушеній послідовності) синтаксичних конструкцій (Л, Д, В). Розвиток сприймання різноманітних модальностей, аналітико-синтетичної діяльності, смислового, слухового, зорового контролю, прогнозування, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання бажання більше читати і дізнаватись про щось нове (Л, В, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *має* загальні *уявлення* про текст, його будову (зачин, основна частина, кінцівка), взаємозв'язок речень, про абзац і його роль у тексті (З, С, І, К); – *диференціює* поняття «речення»-«текст», *ділить* текст, у т. ч. й суцільний (з великими буквами на початку речень і розділовими знаками та без них), на окремі речення (З, С, І, К); – *слухає* текст, *розуміє* його зміст, *ставить* запитання до тексту (С, І, К, Е); – *вміє визначати* кількість абзаців у тексті, *виокремлювати* зачин, основну частину і кінцівку тексту, *добирати* заголовок, *визначати* його відповідність чи невідповідність змісту (за допомогою педагога) (З, С, І, К, Е); – *складає розповідь,* у т. ч. й колективно, *за*: а) предметною картинкою у вигляді розгорнутого опису; б) серією картинок; в) епізодом мультфільму; г) повних записаних речень; ґ) власним досвідом (про себе, свою родину, режим дня, особисті спостереження тощо); д) запропонованою частиною тексту (зачин, кінцівка); е) змістом двох коротких текстів, які читають упереміш (З, С, І, К); – *переказує* стисло, *доповнює* невеликі тексти, *удосконалює* їх, замінюючи при потребі часто повторювані слова, відновлюючи правильний порядок речень (З, С, І, К, Е); – *висловлює* власну думку щодо прочитаного (окремих персонажів твору, подій тощо), своє емоційне ставлення (З, С, І, К, Е); – *бере участь* у переказі тексту казки в особах, дотримуючись логічного наголосу, інтонації, паузації, відповідної темпо-ритмічної організації мовлення (з допомогою педагога) (З, С, І, К, Е)

Продовження табл. 3

РЕЦЕПТИВНО-ОРФОГРАФІЧНИЙ НАПРЯМ ***Рівень читання***	
Закріплення вміння розуміти значення почутого та прочитаного (Л, Д, В, П). Удосконалення вміння виконувати вправи на збільшення кута і поля зору (буквені, складові таблиці, піраміди, квадрати Шульте), читання зашифрованих слів за допомогою цифр (фігур) (цифра або фігура = буква), акровіршів, речень, текстів із пропущеними, зайвими, такими, що не відповідають смислу, напівзакритими словосполученнями, реченнями (Л, В, Д, П). Автоматизація правильної вимови звуків під час читання (Л, В). Вправляння у читанні мовчки і вголос, на одному диханні і з паузами, в різному темпі, у виразному, чіткому читанні слів, словосполучень, інтонуванні речень, різних за метою висловлювань, логічно пов'язаних і не пов'язаних між собою, текстів різного обсягу, їх частин (зачин, основна частина, кінцівка), переказуванні текстів, придумуванні заголовків (Л, В, Д). Актуалізація номінативного, предикативного, атрибутивного словника (Л, В). Вправляння у знаходженні в складі речень, текстів слів з	***Учень / учениця:*** – *виконує* вправи: а) для очей, зорово-моторної координації, оптико-графічні, на збільшення кута і поля зору; б) слухові, слухово-мовленнєві; в) артикуляційні, мімічні (З, С, І, К, Е); – *слухає* уважно педагога, *розуміє* почуте (С, І, К, Е); – *знає* алфавітні назви букв, *диференціює* їх і звуки (З, С, І, К, Е); – *вимовляє* правильно при читанні поставлені вчителем-логопедом звуки, *вивчає* напам'ять вірші, римівки та скоромовки (С, З, І, К); – *знаходить*, чітко *читає (читає і розуміє)*: а) вказаний склад у складовій таблиці (з певною буквою); б) зазначене слово (з певною буквою, складом, апострофом, кількістю букв, складів, на позначення певної частини мови); в) речення (певного змісту, довжини, із вказаними головними або другорядними членами речення) (З, С, І, К, Е); – *вміє читати* чітко, виразно, помірно швидко (при потребі змінюючи темп), з достатньою силою голосу, з дотриманням пауз, вголос і мовчки: а) індивідуально, в т. ч. голосом казкового героя; б) «луною»; в) ланцюжком; г) в особах; д) колективно (З, С, І, К, Е); – *бере участь* у створенні «живих картин», коли одна дитина читає, а інша за допомогою міміки, жестів і рухів, відповідних емоцій ілюструє прочитане (З, С, І, К, Е); – *читає:* ✓ правильні: а) слова на позначення самостійних частин мови, охоплюючи зором цілі короткі лексеми; слова-паліндроми, які однаково читаються зліва направо і справа наліво (*біб, око, кок, піп, дід, Пилип тощо*)[5]; б) словосполучення; в) речення (з малюнками, що замінюють слова, і без них;

[5] Слід уникати виконання зазначеного завдання учнями з оптичною дислексією та дисграфією.

Продовження табл. 3

апострофом, квазіомонімів, антонімів, лексем на позначення самостійних (іменники, прикметники, дієслова) і службових (прийменники) частин мови (без уживання термінів) (Л, В). Розвиток зорового, слухового, рухового сприймання, концентрації уваги різноманітних модальностей, оперативної пам'яті, мисленнєвих операцій співставлення, генералізації, диференціації, аналітико-синтетичної діяльності, рецептивного, зорового, рухового ймовірного прогнозування, контролю, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання бажання знаходити і повторно перечитувати найцікавіші місця в тексті (Л, В)	відокремлені, логічно пов'язані; прозові, віршовані, у вигляді потішок, загадок, скоромовок, прислів'їв, приказок), дотримуючись паузації, інтонації, логічного наголосу, темпу, зі встановленням меж; г) тексти з використанням паронімів, антонімів, синонімів, порівнянь, прийменників (цілком і окремими частинами – зачин, основна частина, кінцівка); деформовані з відповідним редагуванням: а) слова («розсипані», з переплутаними, пропущеними, зайвими, зашумленими буквами, з недописаною частиною, з прикритою верхньою або нижньою частиною); б) словосполучення, речення (нісенітниці, заміна, пропуск, додавання зайвих слів, накладені одна на одну лексеми, з прикритою верхньою чи нижньою частиною лексем); в) тексти (плутання, пропуски речень, спотворений зміст) (З, С, І, К, КС, Е)
Рівень письма	
Формування культури оформлення письмових робіт (В). Вправляння у написанні малюнкових диктантів у вигляді записування назв зображених предметів, зорових – окремих словосполучень і речень, графічних – зображування візерунків (малюнків) по клітинках (Л, В, Д, П). Вироблення навичок коментувального письма, списування, переказу невеликих текстів, записування відповідей на запитання (Л, В).	***Учень / учениця:*** – *виконує* вправи: а) рухові (локомоторний, п'ястково-пальцевий, мімічний, артикуляційний праксис); б) для очей; в) графічні, малюнкові, зорові диктанти (З, С, К, КС); – *визначає і називає* у записаному реченні: а) перше (останнє) слово; б) загальну кількість лексем; в) послідовність слів у реченні (З, С, І, К, Е); – *оформлює* правильно письмові роботи, зберігаючи охайність, лінійність, каліграфічність, відстань між словами, дописуючи до кінця рядка зі збереженням берегів, правильно поєднуючи великі та рядкові букви в словах (з опорою на схеми, картки, алгоритми, пам'ятки) (див. Реалізація змісту…) (З, К, І, Е);

Продовження табл. 3

Вправляння у вживанні великої букви у написанні власних назв (імен, прізвищ, кличок тварин, назв населених пунктів, річок тощо), окремого написання службових слів, написання лексем, розташовуючи їх за абеткою, спільнокореневих слів і визначення їх спільної частини (Л, В, Д). Формування у процесі письма орфографічного відтворення слів за відповідними правилами написання (Л, В). Закріплення навичок записування слів з пропущеними, йотованими буквами, речень (текстів) з пропущеними словами (реченнями), самостійного виправлення допущених помилок (навмисних – педагога, ненавмисних – власних) (Л, В, Д). Актуалізація словника самостійних частин мови (Л, В). Розвиток зорово-просторового гнозису, зорово-просторової координації, зорової, рухової уваги та пам'яті, аналітико-синтетичної діяльності, мисленнєвих операцій співставлення, аналогії, генералізації, зорового, рухового прогнозування, контролю, орфографічної пильності, вольових якостей, зв'язного мовлення, локомоторного, п'ястково-пальцевого кінетичного, мімічного, артикуляційного праксису, координованості та точності (Л, В, Д, П). Виховання бажання дотримуватись графічних,	– *списує* з друкованого та рукописного тексту: а) букви; б) склади; в) слова; г) словосполучення; д) речення; е) невеличкі тексти, *запам'ятовує і розповідає* скоромовки, римівки, загадки (З, І, К); – *записує* з опорою на слух ряди: а) звуків; б) складів; в) слів; г) словосполучень (З, С, І, К); – *пише* з проговорюванням вголос і без нього невеличкі диктанти: а) словникові; б) розподільчі, записуючи лексеми у дві колонки (на позначення істот / неістот, ознак / дій тощо); в) пояснювальні, використовуючи велику букву при написанні власних назв, правильно вживаючи апостроф, йотовані (*я, ю, є, ї*), буквосполучення *ьо*, м'які приголосні, подвоєння приголосних у словах (з допомогою педагога, при ретельному відпрацюванні) (З, С, К, І); – *має уявлення* про українську абетку, *записує* лексеми (іменники), розташовуючи їх за абеткою (із зоровою опорою) (З, С, І, К); – *дописує:* а) слова, додаючи пропущені букви (початок, середина, кінець) (з опорою на текст-підказку, де всі пропущені букви на своїх місцях); б) словосполучення (*зелений (хто? / що?)…, (яке?)…сонечко*); в) речення, додаючи пропущені слова (З, І, К, Е); – *встановлює* межі речень у тексті, записаному без розділових знаків (З, І, К, Е); – *виписує* з речення (тексту): а) окремі слова (з апострофом, м'яким знаком, подвоєнням приголосних тощо); б) пари слів (пароніми, антоніми); в) ряд слів (споріднені, видо-родові поняття, на позначення певних самостійних частин мови); г) словосполучення з прийменниками (З, С, І, К); – *виправляє* навмисно допущені помилки на письмі, зіставляючи написане зі зразком (З, С, І, К, Е); – *відповідає* на запитання у письмовій формі (з опорою на зразок) (З, С, І, К); – *складає і записує* (індивідуально або в колективі) речення (текст) за: а) предметною; б) сюжетною картинкою; в) серіями картинок (на можливе позначення орієнтовного плану); г) опорними словами (лексемами з дужок); д) запропонованим

Продовження табл. 3

гігієнічних навичок письма (Л, В)	початком (кінцем); е) з власного досвіду (З, С, І, К, Е); – *переказує і записує* невеличкий текст з опорою на ілюстрації, опорні слова, запитання: а) індивідуально; б) у колективі (З, С, І, К, Е)
СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИЙ НАПРЯМ ***Соціально-невербальна, вербальна взаємодія***	
Стимулювання мовленнєвої активності школярів (Л, В, Д, П). Створення умов для збагачення мовленнєвого спілкування різноманітністю його позитивних форм, атмосфери доброзичливості, взаємних переживань, взаємодопомоги (Л, В, Д, П). Формування вміння тактовно поводитись під час спілкування, зосереджено слухати співрозмовника, не перебиваючи його, відповідаючи використовувати засоби виразності (Л, В, Д, П). Збагачення досвіду позитивних взаємин із дорослими та однолітками (Л, В, П). Удосконалення усного мовлення шляхом включення в різні види діалогів (навчальний, літературний) (Л, В). Вправляння у діалогічному спілкуванні, добираючи потрібний тон, передаючи відповідну інтонацію, емоції (Л, В, Д, П). Розвиток гнозису різноманітних модальностей, довільної уваги, обсягу пам’яті, аналітико-синтетичної діяльності, слухового, рухового, емоційно-поведінкового прогнозування і контролю, зв’язного мовлення, емоційно-вольової сфери,	***Учень / учениця:*** – *розуміє* відчуття дистанції та межі припустимої поведінки під час спілкування з людьми різного віку і ступеня близькості (рідні, друзі, однокласники, педагоги, малознайомі діти та дорослі), *використовує* засвоєні знання на практиці (З, С, І, К, Е); – *усвідомлює,* що особи з проявами деструктивності з дитинства не засвоїли правил чемної, морально-етичної поведінки та ввічливого спілкування, тому з ними неприємно бути поряд; у вихованих людях *знаходить* для себе взірці для наслідування (при безпосередньому особистому спілкуванні, з опорою на ілюстрації, літературні твори, педагогічні ситуації) (С, З, І, Е, К); – *ставиться* до дітей і дорослих з особливими освітніми, зокрема мовленнєвими, потребами толерантно, з повагою, зі співчуттям, *прагне* при необхідності *надає* їм посильну допомогу (З, С, І, К, Е) [85]; – *звертається* при спонуканні педагога до дітей і дорослих із запитаннями різних типів, *проявляє* ініціативу у спілкуванні (К, Е, І, З, С); – *використовує* під час спілкування: а) адекватну міміку, жести; б) слова привітання, звертання (офіційні, ласкаво-лагідні форми); в) слова ввічливості; г) відповідний тон (тактовний, доброзичливий, лагідний), інтонацію, емоційну виразність (запитання, радість, сум, здивування, прохання тощо) (З, С, І, К, Е); – *уникає* під час розмови грубих зневажливих слів, *не підвищує* голос, *не перебиває* дитину / дорослого, *не втручається* в розмову ін. дітей / дорослих (З, С, Е, І, К); – *підтримує* розмову на запропоновану педагогом (однокласником / однокласницею) тему (К, Е, С, І, З);

Завершення табл. 3

локомоторного, орального, артикуляційного праксису, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити умовисновки (Л, В, Д, П). Виховання бажання тактовно, з дотриманням етичних норм спілкуватись з однолітками та дорослими (Л, В, Д, П)	– *відтворює (розігрує)*: а) навчальні діалоги (дитина-дорослий, дитина-дитина (діти); б) літературні діалоги, дотримуючись логіки послідовності, правил культури спілкування, користуючись емоційно насиченим мовленням відповідної інтонації, темпу, ритму, сили та висоти голосу (С, К, З, І, Е)

Таблиця 4

Заговори,
щоб я тебе побачив
(Сократ)

ДУМАЄМО, МІРКУЄМО, РОЗУМІЄМО
(3 клас)

Зміст корекційно-розвиткової роботи	**Очікувані результати корекційно-розвиткової роботи**
КОГНІТИВНО-МОВЛЕННЄВИЙ НАПРЯМ ***Гностичний складник***	
Удосконалення гностичного складника на рівні зорового, слухового, тактильного аналізатора (Л, Д, П, В). Вправляння в узгодженні іменників з прикметниками в роді, числі, відмінку (Л, В). Закріплення вміння складати описові розповіді, використовуючи якісні та відносні прикметники (Л, В, Д). Вироблення осмисленого сприймання навчального матеріалу (Л, Д, В). Актуалізація словника самостійних частин мови (Л, В). Розвиток цілеспрямованого зорового, буквеного, зорово-просторового гнозису, зорової уваги, пам'яті, прогнозування та контролю (Л, Д, В, П). Виховувати інтерес до навколишнього середовища (Л, Д, В)	***Учень / учениця:*** – *орієнтується* у: а) схемі власного тіла; б) просторі (праворуч-ліворуч, вгорі-внизу); в) на сторінці зошита (підручника), розміщенні графічного матеріалу на ній (З, І, К); – *знаходить* із заплющеними очима джерело звука, *вказує* на нього правою (лівою) рукою (С, І, К); – *відчуває* локалізацію доторкань (локомоторних, п'ястково-пальцевих, артикуляційних) (З, С, І, К); – *визначає* на дотик поверхню і текстуру матеріалів (*гладенький-шорсткий, твердий-м'який, важкий-легкий, теплий-холодний тощо*), *утворює* словосполучення за схемою: прикметник + іменник (*металева ложка, хутряна шапка тощо*) (З, К, КС, І); – *звертає* увагу на специфічні ознаки та якості предметів і явищ; *порівнює* предмети і *розповідає* про схожість і відмінність (види дерев, птахів тощо) (З, С, І); – *впізнає*: а) предметні зображення (площинні геометричні фігури, склади) в умовах зашумлення (накладання) серед інших; б) цілу лексему за її частиною (З, І) [53, 54, 86]; – *сприймає* осмислено навчальний матеріал (З, С, І, К, Е)
Функціональний складник уваги	
Удосконалення концентрації, інтенсивності уваги, збільшення її довільності на рівні рухового, зорового, слухового аналізатора (Л, Д, В, П). Закріплення уявлень про те, що увага більш стійка при виконанні зовнішніх дій, а	***Учень / учениця:*** – *вимовляє* звуки, промовляє склади, слова української та іноземної мов, *порівнює* їх (багаторазово гучно та виразно, при залученні цілеспрямованої уваги на роботу мовленнєво-рухового апарату) (С, К, КС, І); – *помічає і виправляє* помилки у власному усному та писемному мовленні (З, І, К);

Продовження табл. 4

менш – дій розумових (Л, Д, В, П). Розвиток орфографічної пильності, контролю різноманітних модальностей, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання бажання розвивати довільність уваги шляхом використання спеціальних ігор і завдань (Л, В, Д, П)	– *виконує* зорові вправи на уважність, вправи з числовими та буквеними таблицями Шульте (З, І, К, Е) [86]; – *слідкує* уважно за своєю позою, чистотою, каліграфією письма, змістом і орфографічною якістю того, що пише, під час навчальної діяльності (З, К, І, КС); – *вміє розподіляти* увагу, одночасно виконуючи письмове завдання і слухаючи слова педагога, звернені до всього класу (З, С, І, К)
Мнемічний складник	
Удосконалення мнестичних функцій на руховому рівні, рівні зорового, слухового, тактильного аналізатора (Л, Д, В, П). Пропедевтика механічного заучування як хаотичного, нестабільного та непродуктивного засвоєння інформації (Л, В, Д, П). Вправляння у складанні загадок, прислів'їв, римівок, руханок із подальшим їх вивченням (Л, Д, В). Закріплення вміння ділити цілісну інформацію на окремі смислові частини, структурувати, осмислювати їх із допомогою педагога для повного, точного та міцного запам'ятовування і відтворення (Л, В, Д, П). Удосконалення вміння відчувати час, розуміти на який строк потрібно запам'ятати ту чи ін. інформацію (Л, В, Д, П). Розвиток слухового, зорового сприймання, уваги, пам'яті, прогнозування, контролю, основ теоретичного мислення, аналітико-синтетичної діяльності, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання уважності (Л, В, Д)	***Учень / учениця:*** – *виконує* голосові, дихальні, мімічні, артикуляційні вправи, самостійно *відтворює* їх по пам'яті – при заохоченні педагога (К, З, І, Е); – *запам'ятовує* вимову звуків і правильно *відтворює* їх на матеріалі віршованих і прозових текстів (С, З, І, К); – *вивчає* напам'ять зразки мовленнєвого матеріалу різного обсягу (чистомовки, скоромовки, римівки, вірші, уривки прозових творів), *відтворює* їх у різному темпі, зі зміною інтонації (З, С, І, К); – *слухає (читає)* орфографічні правила у віршованій формі, поступово *запам'ятовує і застосовує* їх (З, С, І, Е) [52]; – *слухає* римівки (віршовані мініатюри) *записує* їх по пам'яті (С, І, К); – *завершує* римівку (вірш) потрібним словом, самостійно *придумує* віршовані ритмічні рядки (з опорою на наочність, окремі слова), *запам'ятовує і відтворює* їх (І, З, С); – *читає* текст, *запам'ятовує* головну думку, основні моменти, *переказує* з різним ступенем близькості до тексту (К, І, З); – *розуміє,* на який строк потрібно запам'ятати той чи ін. матеріал (назавжди, до підсумкової контрольної роботи, до завтрашнього дня), *використовує* це для створення афірмацій для запам'ятовування (З, С, І, К, Е); – *усвідомлює,* що основою запам'ятовування є осмислення, тому не варто щось заучувати механічно, доцільніше поділити матеріал на окремі смислові частини (І, З, С, К)

Продовження табл. 4

Аналітико-синтетична діяльність	
Удосконалення здійснення різномодальної аналітико-синтетичної діяльності (Л, В, Д, П). Формування навичок застосування засвоєних знань на практиці (Л, Д, В, П). Удосконалення навичок роботи з літературою, пам'ятками, алгоритмами (Л, Д, В, П). Закріплення вміння планувати, аналізувати власну діяльність, адекватно оцінювати її результати (Л, Д, В, П). Вправляння у плануванні різноманітних видів діяльності та доборі засобів виконання завдань (Л, Д, В, П). Розвиток вербально-логічного мислення, плануючої та коментувальної функцій мовлення (Л, Д, В, П). Виховання бажання удосконалювати, інтеріоризовувати розгорнуті алгоритми виконання завдань	***Учень / учениця:*** – *осмислює* активно навчальний матеріал (З, С, І, К, Е); – *знає,* що кожне слово має одне або кілька значень (З, С, К, І); – *порівнює* лексеми, *називає* звуки, якими вони різняться, *пояснює* значення кожного слова (*карта – парта, книжка – кришка*) (З, С, І, Е, К); – *контролює* як правильність власної звуковимови, так і навколишніх, при потребі вносить корективи (С, І, К); – *виконує* різні види аналізу: а) звуковий; б) складовий; в) лексичний; г) морфологічний; д) синтаксичний (на слух, з підтримкою педагога, з використанням підказок, наочності, алгоритмів, із поступовим ускладненням мовного матеріалу) (див. Реалізація змісту…) (З, С, І, К, Е); – *уміє утворювати* склади та слова із запропонованих ізольованих звуків, поданих упорядковано чи урозсип (С, З, І, К); – *складає* із розрізнених слів речення, у т. ч. й прислів'я (З, І, К, Е); – *аналізує* тексти за наданим зразком (З, І, К) (див. Реалізація змісту…); – *визначає* головне (суть завдання, основна думка тексту тощо), *планує* власну діяльність, *добирає* засоби виконання завдання, *працює* у заданому темпі, *здійснює* оцінювання (самооцінювання) отриманих результатів (І, З, С, К)
Інтелектуальний складник на рівні базових мисленнєвих операцій (порівняння, співставлення, генералізації, класифікації)	
Удосконалення аналітико-синтетичних, звуковимовних, читацьких навичок, навичок письма (Л, Д, В). Закріплення навичок орфографічної пильності (Л, Д, В). Вироблення навичок побудови зв'язних монологічних висловлювань на рівні усного та писемного мовлення (Л, В, Д). Розвиток основних мисленнєвих операцій на слуховому,	***Учень / учениця:*** – *порівнює* слова за значенням (С, З, І, К); – *розуміє* поняття інтонації, *розрізняє* і *дотримується* її на початку і завершенні речення під час промовляння та читання (С, З, І); – *диференціює*: а) наголошені і ненаголошені голосні, знає правила їх правопису у слабких і сильних фонетичних позиціях; б) тверді-м'які, глухі-дзвінкі приголосні, знає особливості їх артикуляції і правила правопису; в) висхідну та низхідну інтонації, відповідно читає рецептивний матеріал; г) службові і самостійні

Продовження табл. 4

зоровому, слухо-, зорово-просторовому, руховому, вербальному фонетичному, фонематичному, лексичному, граматичному, морфологічному, синтаксичному рівнях (Л, Д, В, П). Виховання уважності (Д, В, П)	частини мови; ґ) префікси і прийменники, злито чи роздільно записуючи їх; д) слова із коренями,що звучать однаково, але мають різне значення (*міст, місток, місто, місточок*); е) речення з різним інтонаційним оформленням; є) типи текстів (опис, розповідь, міркування) (З, С, І); – *співставляє* текст-розповідь і текст-опис, *пояснює* схожість і відмінність (З, К, І); – *вміє працювати* з: а) з літературою; б) пам'ятками, схемами, алгоритмами (див. Реалізація змісту…); в) за планом, дотримуватись його під час виконання завдань (З, С, І, К)
Інтелектуальний складник на рівні різних видів ймовірного прогнозування	
Удосконалення рухового, слухового, зорового, фонетичного, складового, лексичного, морфологічного, граматичного, синтаксичного рецептивного, орфографічного, поведінково-діяльнісного ймовірного прогнозування (Л, Д, В, П). Розвиток сприймання, уваги різноманітних модальностей, аналітико-синтетичної діяльності, усіх складових мовленнєвої діяльності, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки (Л, В, Д, П). Виховання бажання заздалегідь прогнозувати можливі наслідки власних дій, виконання або невиконання певних завдань (Л, Д, В)	***Учень / учениця:*** – *спостерігає* за символічними рухами, розпочатими педагогом, і *продовжує* їх, використовуючи предметні картинки або реальні предмети (одна рука розташована горизонтально долонею вгору, виконувати колові рухи над нею ведучою рукою – миття посуду) (З, І, К, Е); – *доповнює* початок (кінець, середину) слова одним звуком; *змінює* звуки, утворюючи нові слова (*сів – сім – сік; лити – вити – жити – пити*) (С, І, К); – *продовжує* лексему, розпочату педагогом, чітко вимовляючи закінчення при зміні форми слова (С, І, К); – *утворює* лексеми, використовуючи спільну морфему (*флексію: грущі, пісні;* *суфікс: вовчище, ведмедище; префікс: перейшов, переробив*); – *читає* загадку та *прогнозує* відгадку, обґрунтовуючи логіку власних думок (І, З, С); – *прогнозує* наявність у лексемі певної орфограми; застосовуючи відповідне правило *записує* слово (К, З, І); – *вміє придумати* віршовані рядки з опорою на наочність, опорні слова (С, З, І)

Продовження табл. 4

Інтелектуальний складник на рівні різних видів контролю	
Удосконалення невербального і вербального, слухового, зорового, фонетичного, лексичного, синтаксичного, смислового, рухового, поведінково-діяльнісного само- та взаємоконтролю (при потребі) (Л, В, Д, П, М, Ф). Спонукання під час виконання спільної діяльності об'єктивно та доброзичливо оцінювати поведінку та результати праці (свої власні та однокласників) (Л, В, Д, П). Нормалізація самооцінки, вироблення самостійності, терпіння, старанності, довірливих стосунків з педагогом, вміння звертатись до нього за порадою, допомогою у разі виникнення критичних ситуацій (В, Л, Д, П). Запобігання появі конфліктів, удосконалення вміння вирішувати їх спокійно, без негативних емоцій (Л, В, Д, П). Розвиток сприймання різноманітних модальностей, уваги, пам'яті, основних мисленнєвих операцій, почуття власної гідності, емоційно-вольової сфери (Л, В, Д, П). Виховання бажання самовиразитись, проявляти об'єктивну критичність до власної поведінки, діяльності (В, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *помічає* помилки (навмисні – педагога, ненавмисні – власні), неточності: ✓ зорові: а) малюнкові (нісенітниці, відсутність деталей); б) графічні (неправильно написані букви зі спотвореними, зайвими, відсутніми елементами); в) орфографічні (зайві, пропущені, переставлені букви, малі замість великих і навпаки, відсутність апострофа тощо); ✓ слухові: а) музичні (спотворення знайомої мелодії, порушення темпу, ритму, мелодики); б) фонологічні (заміни, змішування, уподібнення звуків, букв); в) фонетичні (вимовні); ✓ навчальні: а) порушення алгоритмів виконання завдань; б) спотворення логіки діяльності (*Діти зліпили гарного сніговика, тому і зима настала*.) тощо (З, С, І, К, Е); – *розглядає* з інтересом малюнки своїх однокласників на організованих виставках тематичних робіт, *аналізує*, об'єктивно *оцінює* результати їх діяльності (фантазію, чуття кольору), аргументовано *пояснює* свою точку зору (З, І, Е); – *бере участь* у вирішенні педагогічних ситуацій (дитина-дитина (діти), дитина-дорослий), спрямованих на вироблення критичності, об'єктивного оцінювання моральних якостей як власних, так і інших осіб, *аналізує* ситуації, *висловлює* власну думку щодо сюжетів (подій) (за сприяння педагога) (І, К, Е, З, С); – *висловлює* (адекватно, влучно, розгорнуто) оцінні судження під час аналізу характерів, учинків героїв художніх творів (з допомогою педагога) (Е, І, З, С); – *оцінює* результати власної роботи, *аргументує* свою думку, *відчуває* задоволення від позитивного результату (І, К, З, С); – *вміє керувати* своїми діями (поведінка), емоціями, реакціями на певні події, уникаючи імпульсивних рішень і зберігаючи спокій (Е, К, З, С)

Продовження табл. 4

МОТИВАЦІЙНО-АКТИВІЗУВАЛЬНИЙ НАПРЯМ ***Пізнавально-мовленнєва активність***	
Сприяння розкриттю внутрішнього потенціалу, отриманню задоволення від роботи шляхом використання сучасних інтерактивних, креативних технологій (Л, В, Д, П, М, Ф). Посилення особистісної позиції учня / учениці шляхом навчальних установок та афірмацій (Л, В, П, Д, М, Ф). Закріплення вміння брати участь у колективних видах роботи, проявляючи активність, зацікавленість, допитливість, працелюбність (Л, В, Д, П). Вправляння у висловлюванні власних думок і міркувань (Л, В, Д, П). Формування вміння відчувати радість від якісно виконаної діяльності, від емоційних і матеріальних нагород за свою результативну роботу (Л, В,Д, П). Розвиток гностичних, мнестичних функцій різноманітних модальностей, уваги, мотиваційної складової, вольових якостей, вербального мислення, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання внутрішнього бажання досягати цілей і наполегливо працювати, незважаючи на відволікаючі фактори (Л, Д, В, П)	***Учень / учениця:*** – *бере участь* у: а) мотивуючих бесідах педагога зі школярами: «Мрійники» (професії), «Суперсили» (здібності, вольові якості, правильне мовлення), «Хочу! Можу! Буду!» (особистісне становлення, подолання труднощів, прикладання зусиль для досягнення прогресу); б) екскурсіях (розширення та поглиблення знань); в) зустрічах з цікавими людьми (працівники екстрених служб, народні майстри тощо) (З, С, І, К, Е); – *обирає* тему для повідомлення, креативного навчального проєкту, вірша для заучування (за сприяння педагога) (І, З, Е); – *повторює* за педагогом позитивні афірмації («Я здібний (сильний…)», «Я впораюся (у мене все вийде)» тощо), *усвідомлює* їх зміст, *підкріплює* результатами своєї діяльності (З, С, І, К, Е) (див. Реалізація змісту…); – *засвоює* інформацію шляхом участі у колективних дискусіях, інтелектуальних змаганнях, вікторинах, мозковому штурмі, виконанні інтерактивної практичної роботи з урахуванням певної системи винагород (схвальні слова, наклейки тощо) (з допомогою педагога) (І, Е, К, З, С); – *висловлює* власну думку щодо того, який вид роботи сподобався, що викликало хвилювання (здивування, зацікавленість тощо) (за сприяння педагога) (З, С, І, Е, К)

Продовження табл. 4

НЕЙРОФІЗІОЛОГІЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ НАПРЯМ ***Нейрофізіологічний складник***	
Стимулювання нейропсихологічного подолання труднощів у мовленнєвій, руховій, пізнавальній діяльності (Л, В, Д, П). Коригування третього функціонального блоку мозку (Л, Д, П). Удосконалення інтегративної діяльності аналізаторів, міжпівкульної взаємодії та налагодження (оновлення, компенсація відсутніх) нейронних зв'язків (Л, Д, П). Закріплення вміння поєднувати виконання ритмічних рухів з мовленнєвим (окремі звуки, склади, слова) або музичним супроводом (Л, В, Д, П, Ф, М). Автоматизація поставлених учителем-логопедом звуків (Л). Вироблення вміння планувати власну діяльність і контролювати результати її виконання (Л, В, Д, П). Розвиток зорового, слухового, рухового сприймання, уваги та пам'яті, логічного мислення, саморегуляції, мисленнєвих операцій аналізу, порівняння, аналогії, класифікації, попереднього, поточного, кінцевого (підсумкового), просторового, зорового, слухового, тактильного і кінестетичного контролю, читацьких навичок (Л, В, Д, П). Виховання вміння цінувати час, раціонально розподіляти його (Л, В, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *обстежує* різноманітні предмети, використовуючи можливі аналізатори (*кубик льоду – температура, вага, міцність, якість поверхні, колір*) (З, С, І, К, Е); – *усвідомлює* поняття часу, його ритмічності (дні тижня, місяці, пори року), *орієнтується* на механічному годиннику, за допомогою педагога *визначає* час, *вчиться* цінувати його, раціонально *розподіляти* під час виконання завдань (З, С, І, К, Е); – *виконує* контрольовано роботу, звіряючись зі зразком (схемою, алгоритмом), об'єктивно *оцінює* якість завершеної діяльності (З, С, К, І, Е); – *здійснює* рухи (загальнорозвивальні, нейромоторні, артикуляційні, мімічні, дихальні) під музичний, ритмічний та / або мовленнєвий супровід – спочатку із розплющеними, згодом із заплющеними очима, поступово ускладнюючи, помірно прискорюючи темп виконання [62, 63, 72, 73, 82, 83] (К, І, Е, З, С); – *проводить (креслить)* вказівними (ін. однойменними) пальцями обох рук спочатку одно-, а згодом різноспрямовані лінії (у повітрі, на аркуші, на картці із зображеними цілісними, пунктирними лініями різноманітних кольорів) (К, З, І, Е, С); – *розчепірює* пальці обох рук, *стискає* їх у кулак (за вказівкою педагога), згодом ритмічно, зберігаючи темп (повільний → швидкий) *розчепірює* пальці на одній руці, на іншій стискає в кулак (К, КС, І, З, Е, С); – *здійснює* відповідні ритмічні рухи (спочатку однією (правою, лівою), а потім обома руками), стежачи очима за рядом різнорідних предметів (фігур) (○□△△□○□…), за кожним (-ою) з яких закріплений відповідний рух (круг – сплеск долонею, квадрат – стукання кулаком по столу, трикутник – долоня на ребро) (З, І, К, КС, Е); – *знаходить* (на двох картках з візуально розташованими цифрами від 1 до 15 (складами – від 1 до 7) спочатку повільно, а потім у помірному

Продовження табл. 4

	темпі) пари цифр (складів), показуючи їх однойменними пальцями рук (З, К, І, КС)
ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНИЙ НАПРЯМ ***Емоційно-почуттєвий складник***	
Подолання страху мовлення, соціальних контактів, негативізму, мутизму (П, Л). Формування адекватної самооцінки, реагування на різні життєві ситуації (Л, Д, В, П). Вироблення резильєнтності в умовах кризових викликів сучасності (П). Проведення антибулінгової роботи (Л, В, Д, П). Актуалізація словника на позначення лексем відповідних назв емоцій, почуттів, настроїв людини (Л, Д, В, П). Збагачення знань про прояви основних емоцій, вироблення вміння змінювати негативні емоційно-поведінкові прояви на позитивні (Л, Д, В, П). Удосконалення вміння відображати мімічно, темпово та інтонаційно свій емоційний стан (Л, В, Д, П). Розвиток само-взаємоцінності, довільної уваги, пам'яті, вербального мислення, емоційно- поведінкового прогнозування, самоконтролю, рефлексії, творчої уяви, вольових якостей, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання вміння співвідносити емоції з виникаючими ситуаціями (В, Л, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *відчуває* впевненість у собі та своїх навчальних можливостях (за участі педагога) (Е, К, С, З, І); – *розпізнає* емоційні стани за рухами, жестами, виразом обличчя, тоном, силою голосу (З, С, І, К, Е); – *диференціює, називає, описує* свої почуття (радість, засмучення, здивування, образа, доброта, ніжність, співчуття, захоплення тощо), *розуміє* почуття інших людей, *контролює* власні емоційні стани, поведінку (Е,З, І, К); – *усвідомлює* зв'язок інтонації, темпу мовлення та емоційного оформлення висловлювання (І, Е, С, К); – *використовує* прийоми для подолання неприємних почуттів (дихання, тупотіння, малювання тощо) (з допомогою педагога і самостійно) (З, І, К, Е); – *сприймає, розуміє* зміст навчальних завдань, усвідомлює способи виконання навчальних дій, емоційно *налаштовується* на позитивний результат їх виконання (Е, І, К); – *розрізняє* почуття та вчинки, *усвідомлює,* що немає поганих почуттів, а такі вчинки є (З, С, І, К, Е); – *долає* прояви логофобії, *спілкується* з друзями, однокласниками: а) діалогічно; б) підгрупами, вживаючи ввічливі слова, користуючись відповідним емоційним та інтонаційним супроводом (К, Е, І)
Емоційно-регулятивний і поведінковий складники	
На основі знань про емоційний світ людини розвивати соціальні емоції та мотиви, які сприяють налагодженню	***Учень / учениця:*** – *підтримує* атмосферу дружелюбності (в родинному колі, серед однокласників, друзів), позитивні стосунки (Е, І, К);

Продовження табл. 4

міжособистісних стосунків із дорослими та ровесниками як моральної основи соціальної поведінки (В, П). Вироблення навичок емоційної стійкості, збалансованості у стресових ситуаціях (П). Удосконалення розуміння зв'язку між поведінкою дорослих і дітей, їх емоційним станом, настроєм, особливостями взаємовідносин (Л, В, Д, П). Закріплення вміння аналізувати власні дії, вчинки, емоційні прояви, думки (Л, В, Д, П). Розвиток довільної уваги, особистісних якостей під впливом спілкування, оцінного ставлення навколишніх; рефлексії, емоційно-поведінкового прогнозування, контролю, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання бажання надавати емоційну підтримку тим, хто її потребує (В, П)	– *відчуває,* де йому / їй перебувати комфортно, *використовує* це місце (мініколектив) для відпочинку та емоційного відновлення (З, С, І, К, Е); – *проявляє* відкрито емоції у соціально-прийнятних формах (коректній словесній, фізичній, творчій) (К, Е, І); – *вміє* при потребі *захистити* себе, *виражати* почуття власної гідності у ситуаціях прояву з боку навколишніх надмірних неприємних емоцій, крику, командування, спроб примусу (Е, І, К); – *надає* емоційну підтримку (слово, інтонація, міміка, пантоміміка) рідним, друзям, однокласникам у разі виникнення у них якихось утруднень, погіршення настрою (Е, З, С, І, К); – *висловлює* свої пропозиції, прохання, зауваження у м'якій формі (конфліктна ситуація, робота в парі, підгрупою тощо) (З, С, І, Е); – *передає* емоційні стани персонажів під час театралізованої діяльності, навчальних, літературних діалогів (З, С, Е, І, К)
Самопізнавальний складник	
Поглиблення знань про деякі особливості організму та здоров'я (В). Формування усвідомлення, що власне ім'я вказує на індивідуальність людини, її статеву та національну приналежність, прізвище та по батькові – на приналежність до роду, родини, традицій і звичаїв (Л, В, Д). Вироблення стійкого розуміння співвіднесення характеру емоційної поведінки з її наслідками для навколишніх (Л, В, Д, П).	***Учень / учениця:*** – *називає* у разі потреби: а) своє ім'я, по батькові, прізвище; б) стать; в) вік, дату народження; г) домашню адресу; д) номер телефону когось із батьків, місце їх роботи (З, С, І); – *виявляє* позитивне ставлення до своєї родини, відчуває гордість і захищеність в сім'ї (І, К, З, , С, Е); – *має уявлення* про «жіночність» і «мужність», переваги своєї статі (І, З, С); – *захищає* свої права та *виконує* обов'язки, *розуміє* поняття «авторитет», *прагне зайняти* певне місце серед однокласників, *одержати* визнання, симпатію (І, З, С, Е);

Продовження табл. 4

Забезпечення свідомого сприйняття себе́, поваги до се́бе на основі аналізу власної поведінки, моральних якостей, ставлення до оточення, свого відношення до довкілля (Л, В, Д). Закріплення навичок самостійності і критичності учнівської оцінки та самооцінки, усвідомлення її зв'язку з реальними досягненнями та оцінками авторитетних як дорослих, так і однокласників (Л, В, П). Розвиток адекватної самооцінки, прогнозування та контролю різноманітних модальностей, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання бажання посісти гідне місце у системі людських взаємовідносин (Л, В, Д, П)	– *відчуває* повагу до себе і її прояви від навколишніх, *має* свої інтереси та бажання, *поважає* їх у інших (Е, І); – *проявляє* турботу про однокласників, які не відвідують уроки з поважних причин (З, С, І, К, Е); – *описує* свій настрій, *розуміє* міміку, вирази обличчя ін. людей, *визначає* настрій рідних, друзів, однокласників, *намагається підняти* його добрим словом, усмішкою, підтримкою, *дарує* невеличкі сувеніри, поробки, виготовлені власноруч [2, 13, 26-30] (Е, І, К, З, С); – *орієнтується* у своїй поведінці на загальноприйняті моральні норми, *відчуває* межу припустимої поведінки (К, Е, І); – *реагує* адекватно на різні життєві ситуації, *аналізує* власні дії, *приймає* рішення, *упереджає* можливі негативні ситуації, *оцінює* власні моральні якості, *проявляє* критичність до оцінювання результатів власної діяльності, навчальних досягнень, *враховує* можливі зауваження, пропозиції та *поважає* оцінювання з боку дорослих (І, З, С, Е)
Креативний складник потенціалу	
Формування навичок оволодіння способами самостійної діяльності, пошуково-дослідницьких умінь і навичок (Л, Д, В, П). Спонукання до генерування нових ідей, пошуку нестандартних рішень (Л, Д, В, П). Розвиток гностичних, мнестичних функцій різноманітних модальностей, креативного мислення, коментувального мовлення, творчої уяви, дрібної моторики (Л, В, Д, П). Виховання бажання реалізовувати пізнавальні, творчі здібності, втілювати свої креативні ідеї (П)	***Учень / учениця:*** – *відчуває* стійкий інтерес і *прагне підтримувати* його до думок, почуттів, бажань друзів під час спілкування з ними (Е, З, С, І, К); – *проявляє* зацікавленість до виконання дослідницьких дій, *вміє обґрунтовувати* хід своїх думок, *робить* нескладні припущення і висновки (К, З, І, С, Е); – *розуміє* поняття «хобі», *цікавиться* інтересами своїх друзів, *виявляє* свої, *обирає* хобі відповідно до своїх інтересів (З, С, І, Е, К); – *експериментує* самостійно, *робить* спроби *змінювати* зачіску, одяг для їх покращення (З, К, І, Е); – *створює* малюнки, в т. ч й застосовуючи нетрадиційні техніки, *виготовляє* сувеніри, *виконує* поробки для покращення настрою інших, привітання зі святами тощо, *коментує* процес творчої діяльності (К, Е, З, І) [2, 13, 26-30]

Продовження табл. 4

ДІЯЛЬНІСНО-МОВЛЕННЄВИЙ НАПРЯМ	
Загальнорухова сфера	
Насичення навчального та корекційно-розвивального процесу руховою та рухово-мовленнєвою діяльністю (Л, В, Д, П, Ф, М). Удосконалення вміння поєднувати рухи зі словом, темпом, ритмом, паузацією (Л, В, Д, П, Ф, М). Розвиток сприймання різноманітних модальностей, слухової, зорової, рухової уваги та пам'яті, координованості, точності рухів, локомоторного праксису, контролю, рухового прогнозування, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання бажання займатись спортом (В, Ф)	***Учень / учениця:*** – *виконує вправи*: а) загальнорозвивальні; б) логоритмічні; в) перкусійні (body percussion) (ритмічні плески долонями, удари паличками, струшування та погойдування музичними інструментами тощо) під лічбу, музичний, вербальний супровід (З, К, КС, І, Е); – *відчуває* музичний ритм, *рухається* у відповідності до нього (марш, вальс) (С, К, І, Е); – *відтворює*, *відгадує* характерні рухи діяльності: а) людей; б) тварин (К, З, І, К, Е); – *відтворює* рухами емоційний стан персонажів літературних творів, супроводжуючи відповідно інтонованим зв'язним мовленням (К, Е, І, З, С)
Рухова сфера. Пальцево-п'ястковий складник	
Удосконалення праксичних функцій за рахунок виконання різноманітних видів вправ (Л, В, Д, Ф, М). Вправляння у ритмічному переключенні з одного руху на інший, у поєднанні рухів зі словом (Л, Д, В, Ф, М). Закріплення навичок зображувальної, конструктивної діяльності з використанням лічильних паличок, геометричних фігур, паперу (оригамі) (Л, В, Д). Розвиток зорового, слухового, рухового сприймання, уваги, мнестичних функцій, аналітико-синтетичної діяльності, окоміру, точності, координованості рухів,	***Учень / учениця:*** – *проводить* самомасаж рук з використанням предметів (масажери, масажні м'ячики, кільця, палички Су-Джок, ребристі олівці, шишки тощо) і без них (К, Е, І, З); – *знає* чітко свою провідну руку, правильно *тримає* ручку (олівець, фломастер, пензлик), ножиці, досягаючи точності рухів, *користується* лінійкою, креслячи відрізки певної довжини, площинні геометричні фігури, підкреслюючи головні члени речення (К, КС, З, І); – *викладає* з геометричних фігур, лічильних паличок: а) предметні зображення; б) сюжетні (із зоровим зразком і без нього) (К, КС, І, З, Е); – *малює* олівцями (фарбами, фломастерами), *домальовує* незавершені малюнки, додаючи відсутні елементи (К, І, З, Е); – *закінчує* по клітинках симетричні малюнки (візерунки) (К, І, З, Е);

Продовження табл. 4

реципрокної координації, просторового, конструктивного кінетичного та кінестетичного праксису, рухового прогнозування, контролю, ритмічної складової (Л, В, Д, П). Виховання бажання виконувати вправи на розвиток дрібної моторики з метою покращення каліграфічних навичок письма (Л, Д, В)	– *повторює* вправу за педагогом: одна рука стиснута в кулак, інша вільно лежить на столі; за вербальним чи невербальним сигналом – зміна положення рук (К, З, І, Е) [35, 36]; – *виконує* вправи на різні види праксису: ✓ динамічний: а) вправне ловіння (відбивання) м'яча у спортивних іграх; б) ловіння однією рукою (зі зміною рук) масажного (тенісного) м'ячика; в) ведіння м'яча то однією, то іншою рукою; г) гра в серсо; просторовий: а) п'ясть руки горизонтально, торкання підборіддя тильною стороною руки; б) до вертикально розташованої долоні однієї руки приставити перпендикулярно долоню іншої; в) торкання однією рукою плеча (вуха) протилежної сторони (К, І, З, Е)
Рухова сфера. Мімічний складник	
Формування вміння виконувати основні прийоми самомасажу обличчя з метою емоційно-м'язового розслаблення, підготовки до правильної вимови звуків (Л, В). Активізація мімічних, артикуляційних м'язів (Л, В). Розвиток зорового, рухового сприймання, уваги, пам'яті, мисленнєвих операцій порівняння, співставлення, рухового прогнозування, контролю, орального, мімічного праксису, емоційно-вольової сфери (Л, В, Д, П). Виховання бажання через міміку адекватно виражати емоції (Л, В, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *виконує* самомасаж обличчя кінчиками пальців: а) погладжування («Ласкавий котик»); б) розтирання («Морозець»); в) розминання («Варенички»); г) вібрація («Желе»); д) постукування («Дощик») під віршований, музичний супровід або без нього (К, КС, І, Е); – *імітує* відчуття, спираючись на предметні зображення (*лимон – скривити обличчя, пакет зі сміттям – зморщити ніс, рибка – втягнути щоки*) (К, Е, І, З, С); – *виконує* вправи психогімнастики, виразно мімікою відображаючи емоції зображуваного персонажа (К, Е, І, З, С); – *виконує* вправи мімічної гімнастики: а) «П'ю сік (лимонад)» – імітація втягування рідини через трубочку; б) «Здивувалися-посміхалися» – імітація здивування-усмішка; в) «Хитрун Моргайко» – почергове підморгування то правим, то лівим оком; г) «Сердитий пес» – вишкірювання зубів (К, З, І, Е)

Продовження табл. 4

Рухова сфера. Артикуляційний складник	
Стимулювання виконання вправ для розвитку мовленнєво-рухового апарату (Л). Вдосконалення точних диференційованих артикуляційних рухів, правильної артикуляції звуків шляхом здійснення самоконтролю за вимовою (Л, Д, В). Розвиток артикуляційного, орального, мімічного праксису, дихальної, голосової функцій, рухового кінетичного самоконтролю (Л, В, Д, П). Виховання бажання оволодіти правильною звуковимовою (Л, В)	***Учень / учениця:*** – *відпрацьовує* виконання статичних, динамічних вправ артикуляційної гімнастики, комбінуючи їх з дихальними, голосовими та мімічними (К, Е, З, С); – *виконує* вправи артикуляційної гімнастики із застосуванням сучасних технологій: а) сенсорної коробки (звичайний, кінетичний пісок, крупи) з іграшками (предметними картинками) на позначення назв артикуляційних вправ; б) відеопрезентацій з відповідним показом; в) з соломинками для коктейлю, зондозамінниками або ребристими олівцями; г) з «логопедичним намистом» або ґудзиками[6]; д) бубликами чи соломкою (З, С, К, І, Е)
ПРОСОДИЧНИЙ НАПРЯМ ***Голосовий складник***	
Розширення динамічного діапазону голосу (Л, В, М). Удосконалення звуковимовних, читацьких навичок (Л, В, Д). Розвиток слухової уваги, пам'яті, мисленнєвих операцій порівняння, диференціації, слухового ймовірного прогнозування, контролю, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання бажання навчитися повною мірою володіти своїм голосом у різноманітних ситуаціях спілкування (Л, В)	***Учень / учениця:*** – *ставиться* бережливо до власного голосу (І, К, С); – *знає,* що тверда атака голосу забезпечує гучність, енергійність і різкість відтворення, а м'яка надає голосу м'якості, приємного звучання (С, І, К); – *диференціює* м'яку і тверду атаку голосу на слух і у власному мовленні (С, І, К); – *промовляє да-да-да* з різною силою голосу: ніби нюхаючи ароматну квітку (легко, із задоволенням), ніби схопивши в рот гарячу картоплю (тривожно, переривчасто) тощо (К, Е, І, С); – *виконує* голосові вправи: а) за наслідуванням і самостійно; б) в парах, тренуючи динамічний діапазон голосу (С, І, К); – *модулює* голосом початок і завершення речення (С, І, К)

[6] Весь матеріал для виконання артикуляційних вправ має бути суто індивідуальним і стерильним.

Продовження табл. 4

Дихально-мовленнєвий складник	
Удосконалення дихальної функції (Л, В, Д, П). Закріплення знань щодо правил правильного дихання (з опорою на пам'ятки, алгоритми) (Л, В, Д, М, Ф). Розвиток слухової, зорової уваги, пам'яті, основних мисленнєвих операцій, слухового, рухового прогнозування та контролю, голосової функції, паузації, читацьких навичок (Л, В, Д, П). Виховання навичок самодисциплінованості (Л, В, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *знає* правила правильного дихання (не піднімати плечей під час мовлення, не напружуватись, раціонально розподіляти дихання під час мовлення, починати говорити на видиху, а не на вдиху, тощо) (К, І, Е); – *ставиться* контрольовано до власного дихання, *розуміє* його роль для мовлення (С, З, І, КС); – *розподіляє* правильно обсяг повітря під час усного мовлення (С, І, К); – *виконує* дихальні вправи: а) за наслідуванням і самостійно; б) в парах (С, І, К); – *читає* речення (текст), самостійно регулюючи дихання, силу голосу і темп мовлення (С, І, К)
Складово-структурний складник	
Удосконалення вживання слів різної складової структури, особливо зі збігами приголосних (початок, середина, кінець) (Л, В). Актуалізація експресивного і збагачення імпресивного словника самостійних частин мови (Л, В, Д). Розвиток фонематичних уявлень на матеріалі дво-(багатоскладових) лексем зі звуками, які вимовляються: а) правильно; б) неправильно (замінюються чи змішуються) (Л, В). Закріплення навичок складового аналізу та синтезу (Л, В, Д, П). Автоматизація та диференціація звуків на матеріалі складів, слів, словосполучень, речень, текстів (Л, В). Закріплення навичок переносу з рядка в рядок, добору спільнокореневих слів (Л, В, Д). Розвиток слухової уваги, пам'яті, аналітико-синтетичної діяльності, мисленнєвих	***Учень / учениця:*** – *розрізняє* відкриті і закриті склади, визначає їх кількість у слові (С, З, І, К); – *вживає* у мовленні слова: ✓ односкладові*:* а) без збігу приголосних (*рак, сир, мак)*; б) зі збігом приголосних у кінці слова (*вовк, стовп, міст)*; в) зі збігом приголосних на початку слова (*ключ, слон, клен*); двоскладові*:* а) з відкритими складами (*ко-за, диня, ва-за)*; б) з відкритим і закритим складами (*олень, ле-бідь, ві-ник)*; в) зі збігом приголосних на початку слова і відкритим складом (*сли-ва, плита, кві-ти);* г) зі збігом приголосних на початку слова і закритим складом (*клу-бок, пря-ник, клоун*); ґ) зі збігом приголосних в середині слова і відкритим складом (*лам-па, сум-ка, щіт-ка*); д) зі збігом приголосних в середині слова і закритим складом (*дель-фін, фон-тан, ек-ран*); е) з двома збігами (на початку і всередині слова) (*пташ-ка, клум-ба, книж-ка);* ✓ трискладові: а) з відкритими складами (*ма-ли-на, до-ро-га, со-ба-ка);* б) з чергуванням відкритих та закритих складів (*ша-поч-ка, подуш-ка, ра-кет-ка*); в) зі збігом приголосних на початку слова і відкритими складами (*сні-гу-рі, кро-пи-ва, пру-жи-на*);

Продовження табл. 4

операцій узагальнення, класифікації, абстрагування, складового, лексичного прогнозування, орфографічної пильності, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання бажання збагачувати словник багатоскладовими словами (Л, В)	✓ багатоскладові слова (*хо-ло-диль-ник, те-ле-ві-зор*) (З, І, К, С); – *вміє* правильно *промовляти* слова різної складової структури із вже відпрацьованими наголошеними і ненаголошеними складами (С, З, І, К); – *виконує* самостійно повний складовий аналіз і синтез, визначаючи послідовність, кількість складів у слові, наголошений склад, об'єднуючи запропоновані (3 і більше) склади, т. ч. утворюючи лексеми (С, З, І, К); – *переносить* правильно слова з рядка в рядок, *знає* про варіативність переносу *(гні-здо, гніз-до*) (З, І); – *може назвати* кілька слів, що починаються (закінчуються) на один і той самий склад (*со – сова, совок, собака, сокира, сорока, сосиски, сонечко, соломка*) (С, З, І, К, Е); – *добирає* спільнокореневі лексеми до слів, нарощуючи їх (*ліс (1)-лісок (2)-лісовий (3*) (І, К, З)
Мелодико-інтонаційний складник на рівні темпу	
Удосконалення темпових характеристик мовлення (Л, В, Д, П). Вироблення контролю за темпом виконання роботи, її якісними характеристиками (Л, В, Д, П). Розвиток слухової уваги, пам'яті, мисленнєвих операцій аналізу, порівняння, діяльнісного ймовірного прогнозування, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання вміння контролювати темп своєї рухової та мовленнєвої діяльності (Л, В, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *може змінювати* на прохання педагога темп при різноманітних видах діяльності (З, С, І, К,Е); – *усвідомлює*, що, з метою уникнення помилок, не слід надто поспішати, а ретельно перевіряти виконане завдання (З, К, І); – *знає,* що темп мовлення може слугувати для відображення емоційного стану (швидкий темп – тривога, неспокій, уповільнений – страх, втома) (З, С, І); – *сприймає* на слух *(читає)* скоромовки (римівки, руханки, віршовані мініатюри), *розучує* їх, *промовляє* зі зміною темпу (повільний → швидкий, швидкий → повільний) (С, З, К, І)

Продовження табл. 4

Мелодико-інтонаційний складник на рівні ритму	
Удосконалення ритмічного складника на рівні рухів, віршованого усного мовлення (Л, В). Автоматизація правильної вимови звуків (Л). Розвиток слухової, рухової уваги, пам'яті, мисленнєвих операцій порівняння, рухового прогнозування та контролю, емоційно-вольової сфери, фантазії (Л, В, Д, П). Виховання бажання придумувати ритмічні, наповнені смислом, рядки (Л, В, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *виконує:* ✓ ритмічні вправи: а) без мовленнєвого супроводу (ребро-долоня-кулак тощо); б) із ним (промовляючи звуки, склади, слова); ✓ ритміко-інтонаційні вправи: а) самостійно; б) в парах; в) у підгрупах (К, З, С, І, Е); – *промовляє (читає)* (чітко та ритмічно правильно) слова скоромовок (чистомовок, домовлянок, загадок, римівок, руханок, віршів), дотримуючись ритму (С, З, І, К); – *вивчає* напам'ять, самостійно *придумує* руханки, дотримуючись ритму, виражаючи відповідні змісту емоції (С, З, І, К); – *бере участь* у мелодико-темпо-ритмічних діалогах (К, С, І, З, Е)
Мелодико-інтонаційний складник на рівні інтонації	
Закріплення знань про знаки пунктуації, логічний наголос, усвідомлення зв'язку інтонації та емоційного оформлення висловлювання (Л, В, Д, П). Вправляння у розрізненні речень за метою висловлювання (Л, В). Удосконалення навичок чітко, правильно промовляти та виразно читати речення з різною інтонацією, вміння перетворювати розповідні речення на окличні та питальні, правильно записувати їх (Л, В, Д). Розвиток зорового, слухового гнозису, слухової уваги та пам'яті, мисленнєвих операцій порівняння, співставлення, аналізу, прогнозування, самоконтролю, емоційно-вольової сфери, темпо-ритмічної	***Учень / учениця:*** – *диференціює* на слух речення з різним інтонаційним оформленням (С, І); – *усвідомлює* зв'язок інтонації та емоційного оформлення висловлювання (І, С, К); – *знає,* що в кінці речення можуть стояти різні знаки пунктуації: а) крапка (*В повітрі кружляє легкий тополиний пух*.); б) знак оклику (*Бабусю, поглянь, якого я гриба знайшов!)*; в) знак питання (*О котрій годині починається вистава?*) (С, З, І, К, Е); – *розуміє* поняття інтонації, *розрізняє* і *дотримується* її на початку і в кінці речення під час промовляння та читання (С, З, І); – *розрізняє* речення за метою висловлювання (розповідні, окличні, питальні) та інтонування (окличні та неокличні – заклику, запитання, звертання, захоплення, переліку, ствердження тощо), правильно *промовляє (читає)* їх, *складає* самостійно (С, З, І); – *вміє перетворювати* розповідні речення на: а) питальні (*Петрик завжди із задоволенням іде*

Продовження табл. 4

складової, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання вміння адекватно емоційно реагувати на різноінтонаційну інформацію (Л, В, Д, П)	*до школи?*); б) спонукальні (*Завтра у Софійки день народження!*), правильно *записувати* їх (І, С, З); – *декламує* виразно самостійно вірші, *читає* речення (тексти), *переказує* невеликі тексти, при потребі змінюючи інтонацію та місце логічного наголосу, дотримуючись плавності і чіткості (С, З, І); – *бере* посильну участь у інсценізації прочитаного твору (К, С, І, К)
Мелодико-інтонаційний складник на рівні паузації	
Формування розуміння паузації як невід'ємної частини життя (В, Л, Д, П, М, Ф). Закріплення правильної звуковимови, вміння відчувати паузи (Л, В, Д). Вправляння у промовлянні та читанні речень з необхідними паузами (Л, В, Д). Розвиток зорових, слухових, рухових гнозису, уваги та пам'яті, зорового, рецептивного ймовірного прогнозування та контролю, емоційно-вольової сфери (Л, В, Д, П). Виховання навичок контролю за власним мовленням (Л, В, Д)	***Учень / учениця:*** – *розуміє*, що паузи потрібні для того, щоб зупинитись, вдихнути, відпочити, відчути, подумати, проаналізувати щось (К, І, З, С, Е); – *вміє* правильно, виразно проговорювати прості речення: а) злито, без пауз (*Насталазима*); б) з паузами (*Діти люблять зимові розваги*) (С, З, І, К); – *дотримується* пауз під час промовляння та читання слів (словосполучень, речень, текстів), роблячи емоційні акценти (С, З, І, К); – *розставляє* самостійно правильно паузи в мовленнєвому потоці, зберігаючи чітку, виразну, по можливості плавну вимову звуків (С, З, К, І); – *вміє уникати* зайвих, необґрунтованих пауз в усному та писемному мовленні (С, З, І, Е); – *дотримується* пауз між реченнями, злито промовляючи прийменник з наступними словами (*у школі – ушколі, на дошці – надошці*) (С, І, К)
Мелодико-інтонаційний складник на рівні наголосу	
Розрізнення логічного та фонетичного наголосу (Л, В, Д). Вправляння у володінні фонетичним наголосом у словах, логічним – у реченнях (Л, В, Д). Вироблення зв'язку доречності вживання логічного наголосу з емоційною сферою (Л, В, Д, П). Розвиток слухової, зорової уваги, пам'яті, мисленнєвих операцій аналізу, порівняння, ймовірного прогнозування, слухового, рухового, смислового контролю,	***Учень / учениця:*** – *визначає* місце наголосу у слові (*бджолá,* але *бджóли,* немає *бджолú*) (С, З, І, К); – *вміє визначати* наголошені та ненаголошені голосні (склади), правильно *вимовляє* їх, *читає* речення (І, С, З, К); – *розуміє* поняття логічного наголосу, *диференціює* на слух речення зі зміною логічного наголосу (С, І, К); – *знає,* що від зміни логічного наголосу може змінюватись характер емоційного сприйняття інформації (*Іринка читає цікаву книжку. Іринка*

Продовження табл. 3

емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання позитивних особистісних якостей, терплячості і відповідальності (Л, Д, В)	*читає цікаву книжку. Іринка читає цікаву книжку. Іринка читає цікаву книжку*.) (С, З. І); – *переказує* текст з опорою на запитання, правильно вживаючи логічні наголоси (С, І, К); – *промовляє* акцентовано: а) значущі частини слова (*ви́біг, листо́чок, зайці́*); б) речення, використовуючи логічний і фонетичний наголос (*на бе́резі, на бере́зі*) (С, І, К); – *промовляє (читає)* окремі речення (текст), правильно використовувати логічний наголос (С, З, І, К)
ФОНОЛОГІЧНО-ФОНЕТИЧНИЙ НАПРЯМ ***Фонематичний складник***	
Удосконалення фонематичного сприймання та фонематичних уявлень, у т. ч. й на матеріалі дво- (багатоскладових) слів зі звуками: а) що вимовляються учнем / ученицею правильно; б) що замінюються чи змішуються у мовленні школяра / школярки (Л, В). Вправляння у диференціації голосних-приголосних, твердих-м'яких, глухих-дзвінких приголосних звуків (Л, В). Закріплення навичок звуко-буквеного аналізу та синтезу (Л, В, Д, П). Розвиток слухової, зорової уваги, пам'яті, мисленнєвих операцій порівняння, аналізу, синтезу, генералізації, слухового, зорового, рухового ймовірного прогнозування та контролю, орфографічної пильності (Л, В, Д, П). Виховання уважності до звукової складової рідної мови (Л, В, Д)	***Учень / учениця:*** – *розрізняє* та *показує* серед запропонованих врозкид зображень предметів ті, які позначають слова-пароніми (*мушка, мишка, миска*) (З, І, К); – *спостерігає* за звучанням: а) голосних та приголосних звуків у слабких і сильних фонетичних позиціях, *помічає* різницю у звучанні та написанні слів з такими звуками (*зе*^{и}*рно́ – зе́рна*); б) збігу однакових приголосних звуків на межі префікса і кореня (*беззубий, беззвучний, роззуватись, роззиратись*) (С, І, К); – *володіє* навичками повного звуко-буквеного аналізу та синтезу (5 і більше звуків) слів з опорою на слухове сприймання (С, І, КС); – *диференціює:* а) голосні та приголосні; б) тверді та м'які; в) дзвінкі та глухі звуки; г) звукосполучення та слова (С, І, К); – *вміє здійснювати* порівняльний аналіз звуків (С, І, КС, К); – *вимовляє та записує* слова зі дзвінкими та глухими приголосними (С, З, І, К); – правильно *записує* слова з йотованими буквами на позначення м'якого приголосного ([й]) та голосного ([а], [у], [е], [і]) після апострофа (*в'юн, п'ять, під'їзд, прем'єра*) (С, З, І); – *розв'язує* звуко-буквені ребуси (З, К, І); – *диференціює* на слух та зорово слова-квазіомоніми, граматичні конструкції іноземною мовою, схожі за звучанням (С, З, І, Е)

Продовження табл. 3

Фонетичний складник	
Удосконалення дикції, вміння вправно володіти мовленнєво-руховим апаратом з метою чіткого вимовляння голосних і приголосних звуків (Л, В). Розвиток слухової, зорової, рухової уваги, прогнозування та контролю, мнестичних, мисленнєвих процесів (Л, В, Д, П). Виховання бажання чітко, фонетично, лексично та граматично правильно спілкуватись з однолітками та дорослими (Л, В, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *вимовляє* чітко: а) закінчення лексем при зміні форми слова; б) лексеми з чергуванням голосних або приголосних звуків (С, І, К); – *вивчає та розповідає:* а) чистомовки, скоромовки, домовлянки, римівки; б) віршовані і прозові тексти, чітко вимовляючи голосні та приголосні (С, К, З, І); – *вміє визначати* наголошений і ненаголошений звуки у словах, правильно *промовляти* речення із відпрацьованими наголошеними складами (С, З, І, К); – *порівнює* за артикуляцією і звучанням тверді і м'які приголосні (С, І, К); – *вимовляє* голосні та приголосні іноземної мови, *розрізняє* їх, *диференціює* зі звуками рідної мови (з урахуванням індивідуальних можливостей) (С, З, І, К, Е)
ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИЙ НАПРЯМ ***Граматичний складник***	
Вироблення чуття мови (Л, В). Закріплення знань про самостійні частини мови, їх розрізнення та називання, визначення у складі словосполучень, речень, текстів (Л, В). Привертання уваги до взаємозв'язку роду та числа слів у словосполученні, їх гармонійному поєднанні у реченні (Л, В, Д, П). Удосконалення вміння визначати число, рід іменників, прикметників, дієслів (Л, В). Вправляння в узгодженні іменників з прикметниками, дієсловами у роді (числі, часі) (Л, В, П). Формування вміння відмінювати іменники чоловічого та жіночого роду, спонукання до мимовільного запам'ятовування послідовності відмінків (називний, родовий, знахідний,	***Учень / учениця:*** – *має* загальні уявлення про частини мови (іменник, прикметник, дієслово, прийменник), *розрізняє* та *називає* їх (З, С, І); – *вирізняє* зайве слово в ряду на позначення частин мови: а) іменників (*підручник, пенал, писати, зошит, альбом*); б) прикметників *(швидкий, радісний, червоний, важкий, кошик*); в) дієслів (*читати, охайний, розв'язувати, переказувати, мріяти*); – *знає* про існування іменників, які вживають тільки в: а) однині (*любов, молоко, повидло, сіно, золото, мед, масло, борошно, петрушка, кріп, лото* тощо); б) множині (*двері, дрова, штани, шорти, ворота, сани, граблі, вила, канікули, ножиці, гроші, цимбали, шахи* тощо) (С, З, І, Е); – *визначає* число (однина, множина), рід (чоловічий, жіночий, середній) іменників, прикметників, дієслів (*соковитий персик – ч. р., одн.; цікава книжка – ж. р., одн.; рум'яне яблуко – с. р., одн.; стиглі вишні – мн.; дідусь копав – ч. р., одн., бабуся прала – ж. р., одн., кошеня*

Продовження табл. 4

давальний, орудний, місцевий, кличний відмінки) (Л, В). Удосконалення вміння встановлювати смислові і граматичні зв'язки між словами у реченнях (Л, В, Д, П). Формування навичок граматичного ймовірного прогнозування правильного вживання граматичних форм лексем, самоконтролю задотриманням граматичних норм мови (Л, В, Д, П). Актуалізація словника самостійних частин мови (Л, В). Розвиток слухового, зорового сприймання, уваги, мнестичних функцій, логічного мислення, мисленнєвих операцій порівняння, узагальнення, класифікації, орфографічної пильності, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання бажання опанувати закономірності граматичної складової усного та писемного мовлення (Л, В)	*нявкало – с. р., одн., будівельники будували – мн.*[7]) (С, З, І, Е); – чітко *вимовляє* закінчення слів при зміні форми слова (С, І, К); – *змінює*: а) іменники за числами (*півень – півні, корова – корови, коземя – козенята*); б) прикметники за родами, добираючи іменники; за числами (*осінній… дощ, осіння… квітка, осіннє… листя, осінні… дерева*; *червоний… гребінець, червона… калина, червоне… плаття, червоні… суниці*), звертаючи увагу на наголос (С, З, І,Е); – *узгоджує* правильно у роді та числі іменники з: а) прикметниками (*вірний собака, глибока річка, руде кошеня, веселі діти*); б) дієсловами (*дзвінок пролунав, пісня зазвучала, курча запищало, струмки дзюркотять*), *вживає* у словосполученнях і реченнях на рівні усного та писемного мовлення (З, С, І, Е); – *вміє змінювати* дієслова за часами (теперішній → минулий → майбутній) (*летить – прилетів – прилетить*) (З, С, І, Е); – *встановлює* смислові і граматичні зв'язки між словами у реченнях (С, З, І); – *поєднує* граматично правильно слова в реченні, *контролює* власні усні та письмові висловлювання (З, С, І, Е); – *змінює* іменники за відмінками (називний, родовий, знахідний, давальний, орудний, місцевий, кличний) з допомогою педагога, з опорою на наочність (*Н. в. (Хто? Що?) – метелик, квітка; Р. в. (Кого? Чого?) – метелика, квітки; З. в. (Кого? Що?) – метелика, квітку; Д. в. (Кому? Чому?) – метелику, квітці; О. в. (Ким? Чим?) – метеликом, квіткою; М. в. (На кому? На чому?) – метелику, квітці; Кл. в.*[8] *– метелику, квітко*) (З, С, І, Е) [50]

[7] Чоловічий рід – ч. р., жіночий рід – ж. р., середній рід – с. р., множина – мн., однина – одн.

[8] Відмінки: називний – Н. в., родовий – Р. в., знахідний – З. в., давальний – Д. в., орудний – О. в., місцевий – М. в., кличний – Кл. в.

Продовження табл. 4

Морфологічний складник	
Формування уявлень про будову слова, основу та її значущі частини (корінь, префікс, суфікс), їх графічне позначення (Л, В). Закріплення знань про словотворення, споріднені (спільнокореневі) слова, визначення спільних частин у словах (Л, В, Д). Вправляння у суфіксальному словотворенні іменників, префіксальному – дієслів (Л, В). Актуалізація імпресивного та експресивного лексичного запасу на матеріалі самостійних частин мови (Л, В, Д). Удосконалення розуміння та пояснення значень слів, утворених різними способами словотворення (Л, Д, В). Вправляння у словотворенні іменників шляхом сполучення основ (Л, Д, В). Автоматизація та диференціація звуків (Л, В). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги, мнестичних процесів, мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, генералізації, класифікації, зорового, слухового, рухового, смислового прогнозування та контролю, орфографічної пильності, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання бажання дізнаватись про нові способи словотворення та різні значення лексем (Л, В, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *має уявлення* про будову слова, його значущі частини, *розрізняє* морфемні частини основи (корінь, префікс, суфікс) (З, С, І, Е); – *розуміє* роль закінчення, *записує* слова, *визначає* в них закінчення способом змінювання лексем за запитаннями (*лісом: де? – у лісі, звідки – з лісу, куди? – в ліс*) (З, С, К, І); – *вміє визначати* корінь слова, *добирати* спільнокореневі слова на позначення різних частин мови (*синь, синіти, синій*) (З, С, І, К, Е); – *вимовляє* правильно *та записує* слова з ненаголошеними у коренях слів, *може пояснити* правила правопису (*ве^{и}слува́ти – ве́сла, зи^{и}мо́вий – зи́мно*) (З, С, І, Е); – *розрізняє* слова з коренями, що звучать однаково, але мають різне значення (*літо, літечко, але літак, літачок*) (С, З, І, Е); – *пояснює* значення слів, що складаються з кількох основ (*чорнозем – чорна земля; карооκий – той, у кого карі (коричневі) очі*) (З, С, І, Е); – *вирізняє* в дієсловах спільний корінь, промовляючи префікси стишено, а кореневу частину гучніше (*за-ходить, при-ходить, пере-ходить*) (К, І, С, З, Е); – *вміє визначати* префікс у словах, практичним способом *розрізняти* префікси та співзвучні прийменники (*доїхати до станції; підлізти під ґанок*) (З, С, І, Е); – *розуміє* роль суфіксів у словотворенні, *виокремлює* їх в усному мовленні та правильно позначає на письмі (*стежечка, мурашка, пеньочок*), *знаходить* суфікси у спільнокореневих словах (*книга – книжка, книжечка, книжковий*) (З, С, І, Е); – *вміє утворювати* нові лексеми різними способами словотворення: а) суфіксальним (*крапля – краплинка*); б) префіксальним (*спів – заспівати*); в) складанням основ (*сніг падає – снігопад*), *складає* з ними словосполучення та речення (З, С, І, Е) [38, 61]; – *знає* послідовність та *виконує* морфологічний розбір слів на рівні усного та писемного мовлення (З, С, І) (див. Реалізація змісту…)

Продовження табл. 4

Лексичний складник	
Закріплення уявлень про види значень лексем (пряме, переносне, збірне, антонімічне, синонімічне, паронімічне), встановлення їх з опорою на контекст або ситуацію (Л, В, Д, П). Уточнення категоріального рівня іменників, прикметників, дієслів (Л, В, Д, П). Формування уявлень про орфографічний, орфоепічний, тлумачний словники, вироблення вміння ними користуватися (Л, В). Вправляння у постановці питань до кожного слова речення, пояснення значень лексем (Л, В, Д). Збагачення лексичного запасу новими словами, загадками, прислів'ями, приказками, фразеологізмами, образними виразами, почутих від дорослих або взятих з літературних творів; уточнення їх значення, спонукання до вживання в усному та писемному мовленні (Л, В, Д). Активізація засвоєної лексики через мовленнєву практику (Л, В, Д). Формування вміння робити лексичний розбір слів на позначення самостійних частин мови (Л, В). Розширення словника самостійними (іменники, прикметники, дієслова, числівники, прислівники) і службовими (прийменники) частинами мови (Л, В).	***Учень / учениця:*** – *використовує* в усному та писемному мовленні різні частини мови, *користується* словами ввічливості (С, З, І); – *знає,* що кожне слово має своє значення чи кілька значень (З, С, К, І); – *має уявлення* про різні значення слів: а) пряме (*золоті сережки*); б) переносне (*золоті руки, золоті листочки*); в) абстрактне (*життя, праця*); г) збірне (*отара, череда, зграя*); д) кілька значень, схожих за функціями чи формами (*хвіст – літака, поїзда, риби, птаха, тварини*) (З, С, І, К); – *розуміє (встановлює)* значення слова з опорою на контекст або ситуацію (С, З, І); – *звертає* увагу під час читання (розмови) на незнайомі слова, які належать до різних частин мови, *цікавиться* значеннями, *намагається використовувати* лексеми у власному мовленні (С, І); – *використовує* точно та диференційовано лексеми для вираження власної думки (С, І); – *вживає* правильно багатозначні слова, *розуміє* їх лексичне поєднання (*дверна ручка, а не рука*) (С, З, І);– *знає,* що є слова, які: а) протилежні за значенням (антоніми – поняття вивчається і використовується в мовленні) (*північ – південь, сильний – слабкий*); б) різні за звучанням і написанням, мають дуже близьке або тотожне значення (синоніми – поняття вивчається і використовується в мовленні) (*ліс, діброва, гай, бір*); в) звучать і пишуться однаково (омоформи, або граматичні омоніми – поняття не вивчається) *(Вночі вовк любить вити на місяць – Навесні птахи починають вити гнізда)* (З, С, І, К); – *розуміє* роль синонімів і антонімів, *знаходить і підкреслює* їх у віршованих і прозових текстах (І, З, К); – *добирає:* а) антоніми; б) синоніми з метою увиразнення висловлених думок, уникнення невиправданих численних повторів лексем; в) видову назву до ряду родових і навпаки (*рослини – квіти, трави, кущі, дерева*) (С, З, І, К);

Продовження табл. 4

Збагачення видо-родового рівня іменників, прикметників, дієслів (Л, В, Д, П). Розуміння ролі, знаходження в реченнях і текстах, поліпшення якості вживання синонімів, антонімів, омонімів, паронімів, багатозначних слів на позначення самостійних частин мови (Л, В, Д, П). Диференціація службових і самостійних частин мови, префіксів і прийменників (Л, В, Д). Закріплення знань щодо правил правопису, як-от: написання з великої букви власних назв, правопис слів з ненаголошеними голосними, апострофом, м'яким знаком, дзвінкими приголосними, подвоєнням приголосних, буквосполученнями йо, ьо, дж, дз, префіксами з-, с- тощо (Л, В, Д). Удосконалення вміння розрізняти слова з коренями, що звучать однаково, але мають різне значення, різні граматичні форми одного й того самого слова (в різному роді, числі, відмінку), не плутати їх з паронімами (Л, В, Д). Вправляння в кращому розумінні та подальшому тлумаченні значення слів, які складаються з кількох основ (Л, В, Д, П). Збагачення словникового запасу фразеологізмами, доступними для розуміння (Л, В, Д, П).	– *засвоює та вживає* в мовленні слова з певних лексичних тем[9]: ✓ вересень: а) «Школа вчить, як на світі жить»; б) «Як є хліба край, то і під вербою рай»; в) «Осінь за вікном чарівну казку пише» (барви осені) [91]; ✓ жовтень: а) «Будеш з книгою дружити – стане легше в світі жити»; б) «Щедра осінь»; в) «Козацькому роду нема переводу»; г) «Осіннє диво у лісі»; ✓ листопад: а) «Буду я навчатись мови золотої»; б) «Птаха видно по пір'ю»; в) «Шануй худобу, вона і тебе шануватиме» (свійські тварини); г) «Життя звірів узимку»; ✓ грудень: а) «Сріблом пухнастим вкрита земля» (зима у рідному краї) [7, 15]; б) «Наш зимовий гардероб»; в) «Хто був чемний, той радій» (свято Святого Миколая); г) «Рік прийдешній, рік новий»; ✓ січень: а) «Зимова пора – не час сумувати, можна весело в сніжки пограти»; б) «Крамниця ввічливості»; в) «Спортивні змагання»; ✓ лютий: а) «Воля. Злагода. Добро» (символи держави); б) «Світ професій навколо нас»; в) «Для чого людина створила транспорт»; г) «Найвідоміші особистості в історії України»; ✓ березень: а) «Ой, весна, ти красна» [2, 13]; б) «Квіти на підвіконні»; в) «Без води ні туди і ні сюди» (водойми на території України); г) «З чистого джерела народної мудрості»; ✓ квітень: а) «Рослинний світ весняної пори»; б) «Космос: загадки та відгадки»; в) «Наші помічники – електроприлади»; г) «Радісний день Воскресіння»; ✓ травень: а) «Слова найкращі для матусі»; б) «Лісова галявина»; в) «От вам казка, а мені бубликів в'язка»; г) «Здрастуй, любе літечко!» (З, С, І, Е); – *має* загальне *уявлення* про самостійні (іменник, прикметник, дієслово) та службові (прийменник) частини мови (З, С, І);

[9] Послідовність і змістове наповнення лексичних тем може варіюватись відповідно до індивідуальних психомовленнєвих можливостей учнів.

Продовження табл. 4

Вправляння в усвідомленні доречності чи недоцільності вживання в реченнях або текстах слів на позначення самостійних частин мови (явища лексичної системності) (вайлуватий песик чи ведмідь, пухнастий чи пухкий котик, паркан малює, фарбує чи розфарбовує) (Л, В, Д, П). Автоматизація і диференціація звуків на матеріалі окремих слів, словосполучень, речень, текстів (Л, В). Формування вміння користуватись орфографічним словником (Л, В). Вправляння у написанні словникових диктантів (будь-які, суто словникові слова) (Л, В). Стимулювання до використання, запам'ятовування словесних формул, алгоритмів правопису лексем (Л, Д, В). Уточнення поняття логічного та фонетичного наголосу, збагачення уявлень щодо наявності слів із подвійним наголосом (за́вжди – завжди́) (Л, В). Закріплення розуміння, що від зміни наголосу змінюється значення слів на позначення іменників, прикметників, дієслів (пі́сні – пісні́, дорога́ – доро́га, дзвони́ – дзво́ни), пояснення значення кожної лексеми з пари, уведення їх у речення (Л, Д, В). Удосконалення граматичної складової та зв'язного мовлення (Л, В). Розвиток зорового, слухового сприймання, уваги, довготривалої пам'яті, вербального мислення,	– *знає,* що іменники можуть позначати назви: а) істот (хто?); б) неістот (що?); бути: а) загальними (*підручник, зошит*) та писатися з рядкової літери; б) власними (*Дніпро, Одеса*) і писатися з великої букви; в) з прямим; г) переносним (*ніс людини, ніс човна*); ґ) антонімічним (*радість – сум, зима – літо*); д) синонімічним (*праця, робота*) значенням (З, С, І); – *вміє утворювати* іменники в значенні предметності від: а) прикметників (*жовтий – жовток, бузковий – бузок, вишневий – вишня*); б) дієслів (*лікувати – лікар, співати – співак*) (С, З, І); – *вміє вирізняти* прикметники серед інших частин мови у прямому та переносному (*веселий хлопчик – веселий струмок*) значеннях (С, З, І); – *спостерігає* за специфікою вживання прикметників у віршованих і прозових текстах (З, І); – *добирає* за допомогою педагога, а згодом самостійно антонімічні (*працьовитий – лінивий, пізній – ранній*) і синонімічні (*радісний – веселий, пахучий – ароматний*) пари (С. З, І); – *знає,* що дієслова можуть: ✓ уживатися у: а) прямому (*летить журавель*); б) переносному (*летить час*) значенні; ✓ демонструвати дію: а) незавершену (*їде*); б) завершену (*приїхав*); ✓ позначати назви дій, які: а) відбуваються зараз (теперішній час: *пишу, вишиваю*); б) вже відбулися (минулий час: *прийшов, розповів*); в) будуть відбуватися (майбутній час: *принесу, намалюю*) (З, С, І); – *знаходить* у текстах дієслова, *визначає* доцільність їх вживання (*Миколка пристрибав (прийшов) зі школи*) (З, С, І); – *добирає* самостійно антонімічні (*давати – забирати, наливати – виливати*) і синонімічні (*вирішувати – розв'язувати, розказувати – розповідати*) пари дієслів (С, З, І); – *вирізняє* в реченнях (текстах) прийменники (С, З, І);

Продовження табл. 4

мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, порівняння,генералізації, класифікації, виключення, зорового, слухового, рухового ймовірного прогнозування та контролю, емоційно-вольової сфери (Л, В, Д, П). Виховання спрямованості уваги на нові слова, значення яких є мало- чи незрозумілими (Л, В, Д, П). Виховання інтересу до процесу словотворення (Л, В, П).	– *розрізняє* префікси та прийменники (*під*летів – *під деревом, вхід – в коробці*) (С, З, І); – *добирає* спільнокореневі слова, які належать до різних частин мови (*зелень – іменник, зелений – прикметник, зеленіє – дієслово*) (С, З, І); – *розуміє* значення слів, які складаються з кількох основ, *пояснює* їх (*овочесховище – сховище для овочів, птахофабрика – фабрика для птахів*) (З, С, І); – *розрізняє* слова із коренями, що звучать однаково, але мають різне значення (*гуска, гусак, гусенята, гусятниця,* але *гусла, гусінь*) (З, С, І); – *розрізняє і називає* з допомогою педагога, а згодом самостійно: а) синоніми (*рясний – густий*); б) спільнокореневі слова (*густенький, густо*); в) різні граматичні форми одного й того самого слова (*густий, густого, у густому*), *не плутає* їх з паронімами (*густо – пусто*) (З, С, І); – *знає* окремі фразеологізми, *розуміє* їх значення (*байдики бити – нічого не робити*) (С, І); – *робить* лексичний аналіз самостійних частин мови (С, З, І); – *виділяє* в реченні іноземною мовою прикметники, прийменники, *розрізняє* їх (С, З, І)
СИНТАКСИЧНО-ІНФОРМАТИВНИЙ НАПРЯМ ***Синтаксичний складник на рівні словосполучення***	
Уточнення уявлення про словосполучення (Л, В). Вправляння в узгодженні лексем у словосполученні (Л, В, Д). Розвиток зорового, слухового спрйимання, уваги та пам’яті, аналітико-синтетичної діяльності, зв’язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання уважності при визначення головного та другорядного слова у словосполученні (Л, В)	***Учень / учениця:*** – *визначає* в реченні словосполучення (*Над сосновим лісом лине журавлиний ключ. Ключ (який?) журавлиний, лине (де?) над лісом, над лісом (яким?) сосновим*) (С, З, І, Е); – *повторює* за педагогом чітко, виразно, самостійно *читає* словосполучення, промовляє їх злито з прийменниками *(висіло надереві)* (С, З, І, Е); – *вміє визначити* головне та залежне слово у словосполученні (*дощовий день: день (головне слово) (який?) → дощовий (залежне слово)* (З, С, І, К, Е); – *повторює* словосполучення іноземною мовою, *розуміє* їх значення (З, С, І, Е)

Продовження табл. 4

Синтаксичний складник на рівні речення	
Удосконалення навичок розуміння зверненого мовлення (Л, В, Д, П). Вправляння у встановленні граматичних та синтаксичних зв'язків між словами у реченні, графічному їх позначенні (головні: підмет, присудок, другорядні члени речення: означення, додаток, обставина) (Л, В, Д). Закріплення розуміння ролі у реченнях прийменників, родових, числових, відмінкових закінчень слів, правильного їх написання та вживання в усному мовленні (Л, В). Вправляння у розширенні речень однорідними другорядними членами (Л, В, Д). Закріплення навичок виправлення деформованих речень (Л, В, Д, П). Вправляння у порівнянні структури речень, окремих слів рідною (українською) та іноземною мовою (Л, В). Удосконалення вміння правильно вживати прийменники, розуміти їх значення (Л, В, Д, П). Розвиток зорового, слухового сприйняття, уваги та пам'яті, мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, порівняння, співставлення, генералізації, класифікації, слухового, зорового, рухового, смислового ймовірного прогнозування та контролю, емоційно-вольової сфери, дрібної моторики, зв'язного діалогічного та монологічного мовлення (Л, В, Д, П).	***Учень / учениця:*** – *розуміє* зміст промовлених педагогом речень, *виконує* багатоступеневі інструкції (С, З, І, Е); – *повторює* чітко, інтонаційно виразно за педагогом окремі речення (С, З, І, Е); – *продовжує*: а) римівку, розпочату педагогом (*Бам-бан! Бам-бан! – б'є Богданчик… – в барабан*); б) речення (*Коли я виросту, то…*) (З, С, І, Е); – *вміє складати* прості та складні речення: а) за ситуативними картинками; б) з окремих запропонованих педагогом словосполучень *(яскраві фломастери – Ніна малювала в альбомі яскравими фломастерами)*; в) за схемами (└ – ═ –. *У дуплі живе білка.*); г) на певну тему (*На математиці ми розв'язували задачі.*); д) на основі спостережень (*Степанко помітив, що на деревах почали з'являтися перші весняні бруньки*) (З, С, І, Е); – *встановлює* та *розуміє* граматичні синтаксичні зв'язки слів у реченні (З, С, І, Е); – *розуміє* роль у реченні: а) прийменників, правильно вживає їх у самостійному мовленні (*У горщику на підвіконні зацвіла фіалка.*); б) родових, числових, відмінкових закінчень (*На грядці ростуть огірки. Бабуся нарвала повний кошик огірків. Вона зробить салат з огірками.*) (З, С, І, Е); – *вміє будувати* питальні речення за змістом розповідних (*Бабуся зварила борщ.* → *Бабуся зварила борщ?*) (З, С, І, Е); – *має уявлення* про головні та другорядні члени речення, правильно *визначає та підкреслює* їх (головні члени речення: підмет – однією лінією, присудок – двома, другорядні члени речення: означення – хвилястою лінією, додаток – пунктирною, обставину – чергуванням рисок і точок) (З, С, І, К); – *поширює* на рівні усного та писемного мовлення прості речення другорядними членами (*Діти прикрасили ялинку великими яскравими різнокольоровими кульками*) (С, З, І, Е); – *вміє виправляти* деформовані речення, замінюючи асемантичні, прибираючи зайві

Продовження табл. 4

Виховання інтересу до придумування римівок, виправлення деформованих речень (Л, В, Д, П)	слова, узгоджуючи лексеми у відповідній граматичній формі (*Максимко збирав у лісі червоний малину та мухомори*.) (З, С, І, Е); – *повторює* за педагогом речення іноземною мовою, *порівнює* за структурою побудови з рідною мовою, *помічає* схожість та відмінності (С, З, І, Е)
Синтаксичний складник на рівні тексту	
Закріплення уявлень про текст, заголовок, будову тексту (зачин, основна частина, кінцівка) (Л, В). Формування уявлень про основні типи текстів (опис, розповідь, міркування), розвиток вміння розрізняти їх (Л. В). Формування вміння складати описові розповіді з використанням різноманітних опор (Л, В, Д, П). Закріплення вміння знаходити абзаци в тексті, складати план, добирати заголовок (Л, Д, В). Вправляння у переказі текстів, у т. ч. й за допомогою інсценізацій, придумуванні усних зв'язних розповідей з наочністю та без неї, записуванні їх з дотриманням правил каліграфії, орфографічних вимог, виділення абзаців (Л, В, Д). Удосконалення навичок розуміння усного та писемного мовлення (Л, Д, В, П). Розвиток уяви шляхом придумування початку або кінцівки тексту з опорою на власний досвід або логіку літературного викладу (Л, Д, В). Удосконалення навичок роботи з деформованим текстом (Л, Д, В). Розвиток зорового, слухового сприйняття, уваги та пам'яті, мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, порівняння,	***Учень / учениця:*** – *розуміє* звернене мовлення у вигляді короткого тексту (С, З, І, Е); – *складає* усну розповідь: а) за сюжетною картинкою; б) серією сюжетних картинок; в) з використанням мнемотаблиць, ейдетичних символів, піктограм; г) за опорними словами (*котик, хлебтати, блюдце, молоко – Котик хлебче з блюдця молоко*.); ґ) за наданим початком (кінцівкою); д) на запропоновану тему; е) з власного досвіду (З, С, І, К, Е); – *придумує* діалог (*– Привіт, Данилко! Ти вже зробив уроки? – Привіт, Миколко! Так, зробив. – Виходь у двір. – М'яч брати? – Звісно, бери. У футбол пограємо. – Добре, зараз буду. До зустрічі!*) (З, С, І, Е); – *має уявлення* про стилі мовлення, *розрізняє* на практичному рівні деякі з них (розмовний, діловий, художній) (З, С, І, Е); – *має уявлення* про будову тексту (зачин, основна частина, кінцівка), основні його типи (розповідь, опис, міркування) (З, С, І); – *складає* описові загадки: а) з опорою на зразок педагога; б) за схемою опису (універсальним планом); в) з використанням наочності і без неї (*Вона руда, хитра, пухнаста, довгохвоста, гостроноса, по лісу блукає, хвостом свої сліди замітає – лисиця*) (З, С, І, Е); – *вміє поділити* текст на окремі речення, *визначає* їх межі, в кінці *ставить* відповідні знаки пунктуації (крапка, знак оклику, знак питання) (З, С, І, К, Е);– *помічає* в тексті абзаци, *визначає* їх кількість, *розташовує* абзаци так, щоб вийшов зв'язний текст (С, З, І); – *визначає* головну думку тексту, *добирає* заголовок, *називає* основних персонажів (дійових осіб) (С, З, І, Е);

Продовження табл. 4

співставлення, генералізації, класифікації, слухового, зорового, рухового, смислового ймовірного прогнозування та контролю, емоційно-вольової сфери, зв'язного діалогічного та монологічного мовлення, фантазії (Л, В, Д, П). Виховання інтересу до читання (Л, В, Д, П). Виховання бажання фантазувати, створювати власні невеличкі прозові (віршовані) твори, працювати з деформованими текстами (Л, Д, В)	– *відповідає* на запитання до змісту почутого (прочитаного) тексту поширеними реченнями, самостійно *придумує* запитання, *задає* їх однокласникам (З, С, І, Е); – *переказує* усно текст (увесь або епізод, детально або стисло, близько до тексту, своїми словами): а) з опорою на запитання педагога (записані у підручнику); б) за планом (готовим або самостійно складеним); в) з наявністю опорних слів (словосполучень); г) за умови наявності зачину (кінцівки) тексту, його заголовку; д) за ролями (парами); е) самостійно; є) зі зміною особи і часу дій (З, С, І, Е); – *бере участь* у колективному переказі тексту, інсценізації прослуханого (прочитаного) твору (С, З, І, Е); – *вміє працювати* з деформованим текстом: а) добирає заголовок; б) упорядковує окремі речення або частини тексту; в) прибирає зайві слова; г) замінює часто повторювані лексеми (З, С, І, Е); – *висловлює* свої думки логічно, послідовно, граматично, лексично і фонетично правильно, емоційно насичено, *розповідає* про події з власного досвіду (С, З, І, Е)
РЕЦЕПТИВНО-ОРФОГРАФІЧНИЙ НАПРЯМ ***Рівень читання***	
Удосконалення якісної смислової, технічної та швидкісної сторін техніки читання (Л, В, Д). Розвиток кута зору, оптико-просторового орієнтування, темпо-ритмічної складової (Л, В, Д, П). Закріплення вміння контролювати дихальну та голосу функції під час читання (Л, В, Д). Вправляння в читанні мовчки або вголос складів, слів, речень і текстів (Л, В). Удосконалення розуміння прочитаного, вміння	***Учень / учениця:*** – *регулює* тип дихання (ротове-носове), його глибину, плавність, силу голосу (С, З. І, Е); – *розв'язує* звуко-буквені ребуси з використанням прийменників (*пе-на-л → пенал; за-м-ок → замок*) (З, С, І, Е); – *читає:* а) мовчки; б) вголос; в) в особах з однокласниками, *розуміє, може відповісти* на запитання за змістом, послідовно *переказати* прочитане (З, С, І, Е); – *читає* фонетично чітко, плавно, виразно, інтонуючи речення відповідно до їх мети висловлювання, правильно ставлячи логічний наголос, дотримуючись темпових характеристик (звичайний темп, при потребі швидший чи уповільнений) (З, С, І, К, Е); – *знаходить* за вказівкою педагога серед рецептивного матеріалу і *читає:* а) таблиці

Продовження табл. 4

переказувати текст з опорами та без них (Л, В). Вправляння у розв'язуванні звуко-буквених ребусів із використанням прийменників (Л, Д, В). Закріплення вміння одночасного виконання операційних дій у вигляді читання зі вставлянням пропущених букв, «розплутування» в умовах зашумлення, трансформації деформованих слів, словосполучень, речень (Л, Д, В, П). Розвиток зорового сприймання, уваги та пам'яті, мисленнєвих операцій аналізу, синтезу, диференціації, генералізації, зорового, рухового, рецептивного прогнозування та контролю, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, зв'язного діалогічного та монологічного мовлення, емоційно-вольової сфери, уяви (Л, В, Д, П). Виховання інтересу до книги, бажання навчитися самостійно читати літературні твори, знайомитись з прислів'ями та приказками (Л, Д, В)	(нижньою) частиною слів; г) злиті, роз'єднуючи при читання слова; ґ) з деформованим змістом, переставляючи та правильно узгоджуючи слова; ✓ тексти і *знаходить* у них: а) слова із дзвінкими (глухими) приголосними; б) самостійні частини мови (іменники, прикметники, дієслова); в) антоніми; г) синоніми; д) зайві речення, які не відповідають змісту (З, С, І, Е); – *прогнозує* зміст тексту за: а) заголовком; б) опорними словами; в) планом (С, З, І, Е); – *читає* слова іноземною мовою самостійно і спираючись на транскрипцію, *здійснює* переклад а) складів; б) цілими словами, у т. ч. й паралельно виправляючи деформовані лексеми; в) прислів'я, приказки, скоромовки, римівки, запам'ятовує їх; г) речення різних типів; ґ) загадки, відгадує їх; д) вірші, руханки; е) фразеологізми, пояснюючи їх значення; ж) окремі абзаци, які слугують на позначення змістових частин тексту; ж) фрагменти текстів, додаючи під час читання недописані закінчення слів; з) монологічні та діалогічні тексти цілком, надалі визначаючи головну думку прочитаного, добираючи заголовок до тексту, зазначаючи тип тексту; і) тексти з передбаченням, відповідаючи на запитання педагога після прочитання ним частини тексту: «Як ти думаєш… (Який вибір зробить головний герой? Як він вчинить? Що буде далі? Чим закінчиться ця історія? тощо) (З, С, І, Е); – *читає:* ✓ слова: а) записані у формі «піраміди»; б) недописані, завершує їх; в) накладені одні на одне, «розплутує» їх; речення: а) з малюнками-вставками, замінюючи їх словами у потрібній граматичній формі; б) з пропущеними словами, додаючи потрібні лексеми; в) з прикритою верхньою
Рівень письма	
Закріплення навичок роботи з орфографічним словником (Л, В). Формування вміння зв'язно розповісти та пояснити правило	***Учень / учениця:*** – *оформлює* правильно письмові роботи в зошиті в одну лінію (З, І, К); – *вміє працювати* з орфографічним словником (З, С, І, К, Е);

Продовження табл. 4

правопису (Л, В, Д). Удосконалення вміння узгоджувати слова в реченні на рівні усного та писемного мовлення, ставлячи відповідні запитання до кожної з лексем (Л, В, Д, П). Вправляння у навичках різного виду списування, самостійного письма, дотримуючись правил оформлення письмових робіт (Л, В). Закріплення поняття алфавіту, вміння розташовувати слова за абеткою (Л, Д, В). Вправляння у роботі з деформованими реченнями та текстами (Л, В, Д, П). Диференціація префіксів і прийменників (Л, В, Д, П). Закріплення написання слів з ненаголошеними голосними, глухими та дзвінкими, подвоєними приголосними, чергуванням голосних і приголосних, апострофом, префіксами (роз-, без-, с-), *не* з дієсловами, слів із прийменниками (Л, В). Актуалізація і розширення імпресивного та експресивного словника самостійних (іменники, прикметники, дієслова, числівники, прислівники) та службових (прийменники, сполучники, частки) частин мови (Л, В, Д). Закріплення вміння писати зорові та слухові диктанти (графічні (малюнкові), літеро-просторові, словникові, текстові, попереджувальні, коментувальні, вибіркові, самодиктанти (по пам'яті), творчі) (Л, В).	– *розміщує* слова за алфавітом (З, С, І, К); – *вміє визначати*: а) наголошений голосний в слові, *позначає* його наголосом (´); б) м'якість попереднього приголосного, позначати м'яким знаком та голосними я, ю, є (*стіль<u>ь</u>чик, земл<u>я</u>, л<u>ю</u>бити, вранішн<u>є</u>*) (З, С, І, К, Е); – *розрізняє*: а) знаки пунктуації (кома, крапка, знак питання, знак оклику), *знає,* які з них ставляться в кінці речення (. ! ?); б) самостійні та службові (прийменники) частини мови, *пише* прийменники окремо від ін. слів (З, С, І, К, Е); – *списує* (повністю або вибірково) охайно, каліграфічно правильно, дотримуючись правил письма: а) речення, в т. ч. й з однорідними членами; б) вірші, зокрема, вставляючи пропущені букви; в) прозові тексти з дошки, картки або підручника, при потребі коментуючи написання (З, С, І, К, Е); – *прискорює* по можливості процес написання (З, С, І, К); – *відповідає* на запитання педагога у письмовій формі (З, С, І, К); – *пише* слухові та зорові диктанти: а) графічні (малюнкові); б) літеро-просторові; в) словникові; г) текстові; д) попереджувальні; е) коментувальні; є) вибіркові; ж) самодиктанти (по пам'яті); з) творчі (З, С, І, К, Е); – *виконує* вправи на: ✓ орієнтування: а) на дошці; б) в зошиті; в) в альбомі для малювання; ✓ різні види аналізу: а) фонетичного; б) лексичного; в) морфологічного; г) синтаксичного; ✓ складоподіл: а) багатоскладових слів на склади; б) для переносу з рядка на рядок [51]; ✓ групування слів: а) однієї видо-родової групи (*істоти-неістоти, власні-загальні назви, травоїдні, водоплавні* тощо); б) спільнокореневих; в) певне правило написання (разом-окремо, з дзвінкими-глухими, з апострофом-без нього, з префіксами-прийменниками тощо) [52]; ✓ узгодження іменників з: а) прикметниками у роді, числі, відмінку (*зеленого олівця, зелених*

Продовження табл. 4

Удосконалення навичок правильної вимови звуків рідної (української) мови, зокрема в умовах збігу приголосних (початок, середина, кінець), чергування, вживання апострофа, м'якого знака, м'яких приголосних, подвоєння приголосних (Л, В). Вправляння у виконанні фонетичного, лексичного, морфологічного та синтаксичного аналізу (Л, В, Д). Розвиток зорового, слухового сприйняття, уваги та пам'яті, око-рухової координації, мисленнєвих операцій порівняння, аналізу, синтезу, генералізації, класифікації, узагальнення, зорового, слухового, рухового, рецептивного ймовірного прогнозування та контролю, орфографічної пильності, емоційно-вольової сфери, зв'язного мовлення (Л, В, Д, П). Виховання зосередженості, терплячості під час письма (Л, В, Д, П). Виховання бажання розуміти закономірності української мови, вивчати правила та застосовувати їх під час письма (Л, В)	*листочків*); б) з дієсловами у роді та числі (*Максим розв'язав задачу, Маринка виконала вправу, Учні виготовили поробки*); ✓ виписування речень зі словами, що належать до самостійних частин мови і: а) є антонімами (синонімами); б) виступають спільнокореневими; в) мають кілька значень; г) вжиті в переносному значенні (З, С, І, К, Е); – *промовляє* правильно та *записує*, при потребі редагуючи*:* ✓ слова з: а) глухими та дзвінкими (у т. ч. в кінці та середині слова перед глухими) приголосними звуками (*просьба – просити, боротьба – боротися, кігті – кіготь, нігті – ніготь*); б) ненаголошеними голосними (е, и) в корені, добираючи перевірні слова (*ве^{и}сло́ – ве́сла, зи^{е}ма́ – зи́ми*); в) чергуванням приголосних (*вухо – вушко – у вусі, книга – книжка – у книзі, рука – ручка – у руці*) (З, С, І, К, Е); г) з префіксами роз-, без-, з-, с- (*розфарбував, безвітряний*); д) з апострофом (я = й + а, ю= й + у, є = й + е, ї = й + і) (*під'їхати, з'явитися*); е) *не* з дієсловами (*не знайшов, не бачила*), в одну чи дві колонки, *може пояснити* правила правопису (З, С, І, К); ✓ речення з: а) опорою на слух; б) розсипаних слів; в) деформаціями, виправляючи їх (З, С, І, Е); – *складає і записує* (одноосібно або з класом): а) речення за схемами; б) поширені речення, в т. ч. й зі звертаннями; в) запитання за змістом прочитаного (на задану тему); г) кілька речень, пов'язаних між собою; ґ) тексти з опорою на наочність і без неї; д) перекази (за індивідуально чи колективно складеним планом, опорними словами, за частинами) (З, С, І, К, Е); – *виправляє та* правильно *записує* деформований текст, зокрема граматично узгоджуючи між собою слова, при потребі замінюючи лексеми, визначаючи межі речень, ставлячи відповідні розділові знаки (З, С, І, К, Е); – *списує* слова (словосполучення, речення) іноземною мовою, *порівнює* написане зі зразком, *читає та перекладає* написане (З, С, І, К, Е)

Продовження табл. 4

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИЙ НАПРЯМ	
Соціально-невербальна взаємодія	
Поєднання векторів «соціально-невербальна» і «соціально-вербальна взаємодія» засобом налагодження співробітництва в парах, підгрупах, усім класом (Л, В, П). Зміцнення самооцінки шляхом створення ситуацій успіху (Л, В, Д, П). Розвиток зорового, слухового сприйняття, уваги та пам'яті, мисленнєвих операцій генералізації, класифікації, аналітико-синтетичної діяльності, ймовірного прогнозування та самоконтролю на поведінковому, руховому рівнях, рухової, емоційно-вольової сфери (Л, В, Д, П). Виховання турботливого ставлення до рідних, друзів, бажання зробити їм приємне (Л, В, Д)	***Учень / учениця:*** – *виражає* мімічно адекватно свої емоції по відношенню до інших (*насупленість – образа, усмішка – радість тощо*) (З, С, І, Е, К); – *допомагає* однокласникам, толерантно *ставиться* до їх психофізичних особливостей (З, С, І, Е, К) [85]; – *складає та записує* привітання, *пише* листи; *робить* вітальні листівки, «валентинки»; *виготовляє* поробки з нагоди офіційних чи неофіційних свят своїм друзям (рідним, однокласникам) (З, С, І, К, Е) [2, 13, 26-30]; – *перевіряє* письмові роботи сусіда / сусідки по парті за вказівкою педагога (З, С, І, К)
Соціально-вербальна взаємодія	
Розширення відомостей про мову, як засіб людського спілкування, культуру комунікації (Л, В, Д, П). Запобігання виникненню психологічних бар'єрів на шляху до вербальної комунікації як рідною (українською), так і іноземною мовою (Л, В, Д, П). Розвиток зорового, слухового сприйняття, уваги та пам'яті, аналітико- синтетичної діяльності, вербального різнорівневого, поведінкового, рухового, смислового ймовірного прогнозування та контролю, зв'язного мовлення, емоційно-вольової сфери (Л, В, Д, П).	***Учень / учениця:*** – *відповідає* на запитання педагога повними поширеними реченнями, самостійно *продумує та ставить* запитання (С, І, Е); – *звертається* до однокласників (друзів, дорослих), вільно *спілкується* з ними, використовуючи ввічливі вирази, поширені, граматично узгоджені речення (З, С, І, Е); – *вміє співпрацювати* у парі (2 особи), підгрупі (3 і більше осіб), виконуючи навчальне (творче) завдання (З, С, І, Е); – *висловлює* власні думки, *розмірковує* вголос, *пояснює,* встановлюючи причинно-наслідкові зв'язки (С, З, І, Е); – *бере* участь у: а) самостійно або кимось складних діалогах, використовуючи звертання; б) бесідах (на задану тему, за змістом прочитаного твору); в) інсценізаціях прочитаних казок, використовуючи різні види театру

Завершення табл. 4

Виховання доброзичливого ставлення до однокласників та усіх тих, хто має різні типи труднощів (Л, В, Д, П)	(настільний, лялькoвий, пальчиковий, банок, тіньовий, бібабо тощо) (З, С, І, К, Е); – *розповідає,* користуючись іноземною мовою, про себе, називаючи власне ім’я, *перераховує* тих, з ким живе, по можливості зазначаючи місце їхньої роботи (З, С, І, Е)

Таблиця 5

Межі моєї мови
означають межі мого світу…
(Людвіг Вітгенштайн)

ВЧИМОСЯ ДОВОДИТИ СВОЇ ДУМКИ
(4 клас)

Зміст корекційно-розвиткової роботи	**Очікувані результати корекційно-розвиткової роботи**
КОГНІТИВНО-МОВЛЕННЄВИЙ НАПРЯМ ***Гностичний складник***	
Удосконалення осмисленості, узагальненості, цілісності, швидкості, збільшення обсягу сприймання на рівні зорового, слухового, тактильного аналізаторів (Л, Д, В, П). Формування навичок використання схем, алгоритмів дій як допоміжної основи процесу виконання завдань, визначення послідовності етапів, закономірностей взаємопов'язаності частин, осмислення логічності виконання, поетапного контролю, адекватного оцінювання результативності (Л, Д, В, П). Розвиток аналітико-синтетичної діяльності, пізнавально-мовленнєвої активності, зв'язного мовлення, емоційно-вольової сфери (Л, Д, В, П). Виховання інтересу до знаходження і використання додаткової інформації (В, П)	***Учень / учениця:*** – *має* мультимодальне осмислене, узагальнене, цілісне, достатньо швидке сприймання (З, С, І, К); – *обстежує* предмет із різних сторін (зорово, слухово, тактильно), різнопланово *характеризує* його (З, С, К, І); – *розглядає* картини на виїзних виставках, у музеях, *прагне визначити* їх колорит, жанр живопису (пейзаж, натюрморт, портрет), емоційне насичення, *проаналізувати* зміст (З, Е, І); – *знайомиться* з творами вітчизняних і зарубіжних композиторів, народними піснями, *розповідає* про темп, ритм, емоції, рухові реакції (бажання танцювати, маршерувати, стрибати, спати), які викликає музика, *запам'ятовує* слова пісень (С, І, Е, К); – *володіє* навичками роботи з різними інформаційними джерелами (книгами, підручниками, довідниками, енциклопедіями, Інтернетом), самостійно *шукає, свідомо сприймає, відбирає, аналізує, систематизує, зберігає* та при потребі *відтворює, використовує* інформацію (З, І, К)
Функціональний складник уваги	
Удосконалення стійкої довільної тактильної, рухової, зорової, фонетичної, фонематичної, просодичної, лексичної, граматичної, морфологічної, синтаксичної, смислової уваги (термінологія Ю. Рібцун).	***Учень / учениця:*** – *знаходить* однакове, схоже, відмінне у різноманітних об'єктах, використовуючи засоби: а) тактильні; б) рухові; в) зорові (малюнкові, графічні, орфографічні); г) слухові (музичні, вербальні) (З, С, К, І); – *має* достатньо розвинену мимовільну та стійку довільну мультимодальну увагу (З, С, І, К, Е),

Продовження табл. 5

Розвиток спостережливості, швидкості переключення, вибірковості, концентрації, розподілу, збільшення обсягу мультимодальної уваги, ймовірного прогнозування та контролю (Л, Д, П, В). Виховання уважності, інтересу до предметів і явищ довкілля (Л, Д, П, В)	– *вміє спостерігати* за предметами та явищами навколишньої дійсності, кількаразово *переключати*, розподіляти увагу, *проявляти* її вибірковість, концентрацію, *не відволікатися* на сторонні подразники (З, С, І, К, Е); – *перевіряє* правильність виконання власних дій, з метою самоконтролю *перечитує* прочитане, *стежить* за фонетичною, лексичною, граматичною якістю як усного, так і писемного мовлення (К, І, З, С)
Мнемічний складник	
Удосконалення фонетичної, фонематичної, просодичної, лексичної, граматичної, синтаксичної, смислової, стилістичної пам'яті (термінологія Ю. Рібцун) (Л, В, Д, П). Зміцнення пам'яті, збільшення її обсягу шляхом виконання цілеспрямованих вправ, дотримування режиму чергування видів діяльності, установки на час, осмислення навчальної інформації (Л, В, Д, П). Диференціація прийомів запам'ятовування відповідно до типу сприймання інформації: а) аудіали – проговорювання вголос завдань, поетапності їх виконання, слухання аудіокниг, обговорення в колективі; б) візуали – використання схем, таблиць, інтелект-карт, алгоритмів, замальовок, виділення важливого матеріалу кольором; в) кінестетики – виконання письмових завдань, фізичних вправ (Л, Д, П, В). Розвиток зорової, слухової, рухової, тактильної, словесно-логічної пам'яті, мисленнєвої, мовленнєвої функцій, уваги (Л, В, Д, П).	***Учень / учениця:*** – *запам'ятовує* і легше *використовує* різномодальну інформацію завдяки вдосконаленню швидкості, повноти та точності сприймання (З, С, К, І); – *знає,* що зміна видів діяльності (особливо фізична) сприяє кращому усвідомленню та запам'ятовуванню навчальної інформації (К, З, С, І); – *виконує* вправи на розвиток рухової, словесної, вербально-логічної, образно-зорової, слухової, математичної короткочасної (довготривалої, оперативної) пам'яті, зокрема на: а) вироблення навичок запам'ятовування; б) збереження інформації; в) відтворення, *застосовує* при потребі охоронний режим (З, С, К, І); – *знає* свій тип сприймання інформації (аудіал, візуал, кінестетик, дискрет) і кращі відповідні до нього способи запам'ятовування (З, С, К, І, Е); – *вміє запам'ятовувати* різномодальну інформацію, *відтворювати* її у розгорнутому або скороченому вигляді, дотримуючись правильності викладу та логіки формулювань (З, С, І, К); – *розуміє,* що може запам'ятовувати інформацію: а) використовуючи мнемічні прийоми (темпо-ритмічні, методи вільних асоціацій, М. Цицерона, М. Броннікова, асоціативних зв'язків (авторська класифікація [87]), мнемотаблиці тощо);б) на різні часові проміжки – короткий строк (вивчити вірш на завтра), більш тривалий (правило правопису), назавжди (І, З, С, К, Е)

Продовження табл. 5

Виховання бажання самостійно вивчати напам’ять і розповідати вірші (Л, В)	
Аналітико-синтетична діяльність	
Формування навчально-пізнавальних компетенцій (Л, Д, В, П). Опанування навчальними поняттями, логічними закономірностями з одночасним збагаченням загально-мовленнєвих, навчально-інформаційних знань (Л, Д, В, П). Закріплення вміння виконувати завдання без безпосередньої наочної опори чи практичної діяльності, застосовувати внутрішній план дій, розглядати та аналізувати власні вчинки, рівень знань (Л, В, Д, П). Розвиток гностичних, мнестичних функцій, уваги, аналітико-синтетичної діяльності на рівні зорового (зорового та мовленнєво-рухового), слухового аналізаторів, логічного мислення, зв’язного мовлення, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв’язки (Л, Д, В, П). Виховання зосередженості, бажання самостійно розв’язувати проблемні завдання (Л, В, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *організує* самостійно власну навчальну (пізнавальну, мовленнєву) діяльність, здійснюючи планування, аналіз, рефлексію, *вирішує* навчально-пізнавальні проблеми (І, З, С, К); – *використовує,* аналізуючи об’єкти, порівняння, співставлення, узагальнення, ранжування за однією або кількома ознаками (властивостями), *встановлює* причинно-наслідкові, смислові зв’язки (З, С, І, Е, К); – *визначає* за сприяння педагога мету, цілеспрямовано *рухається* до її досягнення: а) мобілізуючи енергію, вольові зусилля; б) аналізуючи складники; в) здійснюючи пошук і виділення необхідної інформації (застосування прийомів інформаційного пошуку), структурування отриманих знань; г) відтворюючи засвоєний матеріал по пам’яті; ґ) прискорюючи усвідомлення матеріалу; д) вибираючи найоптимальніші способи вирішення з урахуванням наявних умов; е) створюючи власні алгоритми для вирішення завдань; є) прогнозуючи, орієнтуючись на якісний результат, часові рамки досягнення; ж) покроково та підсумково контролюючи виконання завдань, адекватно *оцінює* отримані результати (пізнавальні, пізнавально-логічні, мовленнєві), *робить* умовисновки (І, К, З, С, Е); – *здійснює* аналітико-синтетичну діяльність шляхом: а) роботи в групах; б) мозкового штурму; в) навчальних ігор; г) обговорення ідей або актуальних проблем; д) самостійних, креативних видів діяльності (І, З, С, К)
Інтелектуальний складник на рівні базових мисленнєвих операцій (порівняння, співставлення, генералізації, класифікації)	
Удосконалення плануючої функції мислення, вміння планувати свою діяльність, долати інертність психічних процесів, контролювати	***Учень / учениця:*** – *обстежує* предмети, *знаходить і називає* схожість і відмінності (З, С, І, К); – *групує* предмети за однорідними ознаками: а) колір; б) форма; в) розмір; г) матеріал; д) якість

Продовження табл. 5

виконання завдання (Л, Д, В, П). Вправляння у самостійному міркуванні вголос і в розумовому плані, вмінні помічати неточності при виконанні завдання, оцінюванні власної діяльності (Л, В, Д, П). Розвиток гнозису, уваги, мнестичної, мисленнєвої діяльності, аналізу, синтезу, зорового, слухового порівняння, співставлення, диференціації, генералізації, класифікації, ймовірного прогнозування та контролю, зв'язного мовлення (Л, Д, П, В). Виховання кмітливості, бажання вирішувати вербально-логічні завдання (Л, Д, В, П)	поверхні; е) призначення; ж) видо-родова ознака (З, С, І); – *долає* інертність виконуючи навчальні завдання, *проявляє* цілеспрямованість у роботі, *розмірковує* вголос, *порівнює*, *аналізує, реалізує* дії в розумовому плані, *підводить* підсумки та *робить* відповідні умовисновки (З, С, І); – щоб *зрозуміти, засвоїти* нове поняття чи правило: а) кількаразово читає вголос або слухає його з вуст педагога; б) встановлює асоціативні зв'язки зі вже вивченим; в) застосовує вивчене на практиці (вправи, навчальні завдання, складання речень тощо); г) за умов недостатнього розуміння шукає інформацію у джерелах (словник, Інтернет); г) звертається за допомогою (З, С, І, К); – *вміє виділяти* суттєве в завданні, аналізувати хід виконання роботи, кількаразово *порівнювати* з наявним зразком (за потребою), *помічати* недоліки у власній роботі, по можливості *виправляти* їх (І, З, С, К)
Інтелектуальний складник на рівні різних видів ймовірного прогнозування, контролю	
Удосконалення навичок різних видів ймовірного прогнозування та контролю (Л, Д, В, П). Нормалізація самооцінки, вироблення впевненості в собі, подолання нерішучості (В, Д, П). Закріплення вміння рахуватись з думками, бажаннями інших, висловлювати власні міркування, досягати компромісу (Л, Д, В, П). Виховання бажання міркувати і заздалегідь передбачати результати власної діяльності (Д, В, П)	***Учень / учениця:*** – *виявляє* ініціативність, самостійність у діяльності, адекватно *оцінює* свої можливості та якості, *порівнює* їх з рівнем знань і умінь ровесників задля стимулювання внутрішнього зростання, *прагне отримати* схвалення, *відчути* довіру, повагу з боку педагогів і однокласників (З, С, К, І); – *бере участь* у змаганнях, *радіє* перемогам, *відмовляється* від незаслуженої високої оцінки, спокійно *сприймає* поразку, *переконується* у важливості більш ретельного виконання завдань, відповідального ставлення до навчання (І, Е, К, З, С); – *трансформує* власну поведінку з урахуванням можливих реакцій інших людей (К, І, З, С, Е); – *вміє* ввічливо і тактовно *відстоювати* власні переконання та наміри (К, І, Е)

Продовження табл. 5

МОТИВАЦІЙНО-АКТИВІЗУВАЛЬНИЙ НАПРЯМ ***Пізнавально-мовленнєва активність***	
Формування усвідомлення про учнівський колектив як суспільство в мініатюрі (В, П). Закріплення вміння приймати схвальні відгуки про виконання начальних завдань, вироблення прагнення бути уважним (-ою), проявляти старанність і наполегливість (В, П, Л, Д). Підтримування, розширення пізнавально-навчальної, пізнавально-мовленнєвої активності (Л, В, Д, П). Закріплення вміння ефективно, по можливості творчо розв'язувати навчальне чи проблемне завдання (Л, Д, В). Розвиток основних видів гнозису, уваги, пам'яті, креативного, вербально-логічного мислення, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання креативного бачення вирішення проблемних завдань (Л, Д, В, П)	***Учень / учениця:*** – *проявляє* інтерес до пізнавальної, дослідницької, мовленнєвої діяльності (Е, І, З, С, К); – *дивується* новому, *розмірковує*, *знаходить* у предметах, явищах навколишньої дійсності раніше незнайомі сторони, *запитує* у дорослих, *уточнює* власні знання з певних тем (І, З, С, К, Е); – *визначає* наперед *та оцінює* власні можливості під час виконання роботи (зможу-не зможу-потребуватиму допомоги) (І, К, З, С); – *відчуває* свою значущість в учнівському колективі, прагне до постійного самовдосконалення (З, С, І, К, Е); – *виконує* творчі завдання, доручення педагога: а) чергування в куточку природи; б) ведення сторінки шкільного сайту щодо життя класу (збір інформації, фотографій); в) оформлення вітальних, навчальних стендів, тематичних виставок художніх робіт; г) організація колективної роботи підгрупи; д) репортаж із запрошеним до класу гостем (інтерв'ю, есе, мінітвір) (З, С, І, К, Е)
НЕЙРОФІЗІОЛОГІЧНО-МОВЛЕННЄВИЙ НАПРЯМ ***Нейрофізіологічний складник***	
Поліпшення інтегративної діяльності аналізаторів, міжпівкульної взаємодії та налагодження (оновлення, компенсація відсутніх) нейронних зв'язків (Л, Д, П). Удосконалення навичок мультимодального навчання із залученням різноманітних репрезентативних систем, урахування індивідуальних особливостей сприймання (візуал, аудіал, кінестетик, дискрет) (Л, Д, В, П).	***Учень / учениця:*** – *використовує* з метою релаксації, зняття психоемоційного напруження*:* ✓ прийоми малювання (розфарбовки-антистреси), ліплення, аплікації, застосовуючи обривання, поробки з м'ятого паперу (серветок); ✓ дихальні (бло-пени), пальчикові (стискання-розтискання пальців), мімічні («кривляка») вправи; ✓ роботу зі звичайним, кінетичним, «живим» піском, крупами («пальчиковий басейн»); ✓ вправи зі слаймом, поп-трубками («розтягайко»), поп-итом, симплом, сквішами, іграшками-антистресами (задави страх, невпевненість, злість);

Продовження табл. 5

Закріплення вміння виконувати нейромоторні та нейрографічні, релаксаційні арт-терапевтичні, дихальні, кінестетичні вправи і за рахунок цього підвищення якості засвоєння алгоритмізованих дій, когнітивних, мовленнєвих здібностей (Л, Д. В, П). Формування уявлень про користь обіймів з рідними людьми (відновлення нейромереж) (П). Закріплення вміння утримувати в пам'яті, дотримуватись поетапного процесу виконання програми дій, одночасно контролюючи їх (Л, В, Д, П). Розвиток гностичних, мнестичних функцій різноманітних модальностей, уваги, аналітико-синтетичної діяльності, прогнозування, контролю, емоційно-вольової сфери, всіх складових мовленнєвої діяльності (Л, В, Д, П). Виховання бажання надавати емоційну підтримку тим, хто цього потребує (В, П)	✓ хібукі, гуся-обіймуся тощо (обійми); ✓ кінестетичні вправи: самомасаж кінезіом'ячиком, інтенсивні розтирання долонь і прикладання їх до симетричних частин тіла (очі, вуха, щоки, коліна, лікті – навхрест, нирки) (розтирання-прикладання); обіймання дерев, відчуваючи їх силу та енергію, визначаючи товщину стовбура, обмацуючи поверхню кори, повторюючи тілом стовбур і крону (гілля) (К, Е, З); – *виконує* нейропсихологічні вправи на розвиток зорової координації, уваги, пам'яті, самоконтролю, стимулювання психо- мовленнєвої діяльності (З, К, І, Е); – *виконує* спочатку повільно, а потім у помірному темпі вправи на швидкочитання шляхом почергового знаходження і називання цифр, які розташовані хаотично (від 1 до 10 – вказівний палець однієї руки), та прочитання відповідно пронумерованих складів (вказівний палець іншої руки) (З, К, І, КС); – *відчуває* відповідальність за свої вчинки та слова, *прогнозує* результати та наслідки своєї діяльності, *контролює* виконання, адекватно *оцінює* результати («я повинен», «я впевнений») (І, К, З, С, Е)
ЕМОЦІЙНО-ЦІННІСНИЙ НАПРЯМ ***Емоційно-почуттєвий складник***	
Формування уявлень про елементарні відмінності моральних, інтелектуальних та естетичних почуттів (Л, Д, В, П). Удосконалення навичок вивільнення прихованої агресії (Д, П). Вироблення навичок розуміння внутрішнього світу співрозмовника через зовнішні прояви, внутрішні якості (Л, Д, В, П).	***Учень / учениця:*** – *має* загальні *уявлення* про моральні, інтелектуальні та естетичні почуття, відмінності між ними (З, Е, І); – *ставиться* позитивно до своєї особистості, *має* адекватну самооцінку, впевненість у своїх навчальних можливостях, сформовану позитивну Я-концепцію, мотивацію до навчання (І, Е, К); – *усвідомлює* доцільність вимог педагога, *знає* шкільні правила і *виконує* їх (С, З, І, К); – *досягає* успіхів без суперництва, шляхом наполегливості, працелюбності, вміннями емоційної саморегуляції (З, С, Е);

Продовження табл. 5

Закріплення навичок само- і взаємоповаги, спілкування з однолітками та дорослими-учасниками освітнього процесу (Л, Д, В, П, Ф, М). Удосконалення навичок колективної діяльності (Л, Д, В). Розвиток гностичних, мнестичних функцій, уваги, аналітико-синтетичної діяльності, міжособистісних стосунків, соціальних емоцій і мотивів, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання моральних основ соціальної поведінки (Л, Д, В, П)	– *намагається зрозуміти* під час спілкування почуття співрозмовника, *пізнати* його внутрішній світ (З, С, І, Е); – *оволодіває* навичками емпатії, співпереживань, поваги до інших людей, правилами ефективної вербальної взаємодії, навичками співробітництва і найпростішими способами вирішення конфліктів (С, І, З, К, Е); – глибоко *присідає*; інтенсивно *підстрибує* з опорою на всю ступню, одночасно виконуючи різкі рухи руками (вгору-вниз) – з метою вивільнення прихованої агресії (З, К, Е); – *вміє нести* відповідальність за свої вчинки, *володіти* навичками рефлексії, самоаналізу, *усвідомлювати* свої психологічні, індивідуальні психомовленнєві особливості (З, С, К, І)
Емоційно-регулятивний і поведінковий складники	
Формування оптимістичної картини світу, вміння самовизначатися у ситуаціях вибору з урахуванням своїх міркувань (Л, Д, В, П). Закріплення вміння приймати рішення, брати на себе відповідальність за їх наслідки, здійснювати дії та вчинки на основі обраних цільових та смислових установок (Л, Д, В, П). Удосконалення навичок виробляти в собі позитивні та долати негативні якості (В, П). Розвиток гностичних, мнестичних, мисленнєвих функцій, аналітико-синтетичної діяльності, рухового, поведінково-діяльнісного, смислового прогнозування та контролю, зв'язного мовлення, емоційно-вольової сфери, вміння встановлювати причинно-наслідкові та смислові зв'язки (Л, Д, П, В).	***Учень / учениця:*** – *має:* а) оптимістичне світосприйняття, довірливо-критичне ставлення до навколишнього світу; б) ціннісне ставлення до здоров'я та людського життя; в) громадянську позицію щодо вивчення української мови (Е, І, К); – *оцінює* адекватно: а) власну поведінку; б) свій фізичний та емоційний стан; в) риси свого характеру (І, З, С, Е); – *вміє встановлювати* причинно-наслідкові та смислові зв'язки між життєвими подіями, власними переживаннями та емоційною виразністю міміки і жестів (З, Е, К, І); – *пояснює* логіку власних думок, *робить* продумані кроки до прийняття правильних рішень (І, К, З, С); – *здійснює* вчинки, *виконує* певні дії з урахуванням мети і змісту діяльності, *прогнозує* можливі наслідки (К, І, Е); – *виробляє* в собі навички посидючості, витримки, впевненості, самокритичності, охайності, допитливості, комунікабельності, дружелюбності, працелюбства, адекватної оцінки власних і чужих дій (І, К, Е, З, С); – *долає* прояви невпевненості, замкнутості, егоїзму, імпульсивності, впертості, роздратованості, страху мовлення, надмірних

Продовження табл. 5

Виховання прагнення до здійснення взаємо- та самоконтролю (Л, Д, В, П)	реакцій на зауваження (негативізм, підвищення голосу, різкі жести, уразливість, плаксивість) (К, І, Е)
Самопізнавальний складник	
Поглиблення уявлень про існування у кожної людини власного внутрішнього світу (думок, почуттів, бажань, ставлень), стимулювання розширення стійкого пізнавально-емоційного інтересу (В, П, Д). Підтримання віри у власні сили, впевненості у досягненні поставленої мети, відчуття власної спроможності (Л, Д, В, П). Закріплення навичок розв'язувати та проявляти гнучкість при вирішенні проблемних і конфліктних ситуацій (В, Д, П). Удосконалення навичок відповідальності, справедливості, отримання задоволення від ініціативних позитивних дій, нівелювати виниклі суперечки, знаходити компроміс, надавати перевагу конструктивним діям і рішенням (В, Д, П). Закріплення навичок спостереження та визначення емоційного стану навколишніх, поваги до почуттів ін. людей (П, Д, В). Розвиток соціальних емоцій, вербально-логічного мислення, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання цілеспрямованості та самостійності (Л, Д, В)	***Учень / учениця:*** – *усвідомлює:* а) важливість вираження та називання своїх почуттів, емоційних станів (*я думаю…, я відчуваю…, мене турбує..*), збереження особистого простору; б) те, що людське тіло, зокрема, очі, губи, руки, навіть ноги можуть розповісти про настрій; в) наявність у власному житті минулого, теперішнього, майбутнього, розрізняє їх (Е, З, С, І); – *має* узагальнене судження про самого / саму себе, *вербалізує* його (І, К, Е); – *проявляє* приязнь, щирість, відповідальність, безкорисливість, співчуття у взаєминах з навколишніми, зокрема з особами з особливими освітніми потребами (Е, К, І); – *оцінює* адекватно власні вчинки, *відмовляється* від незаслуженої високої оцінки, *передбачає* наслідки своїх негативних дій (К, І, Е, З, С); – *проявляє* відповідальність, цілеспрямованість, наполегливість у досягненні поставленої мети (виконанні завдання, подолання мовленнєвих та ін. труднощів), певну незалежність від допомоги й керівництва з боку педагога (І, Е, К); – *висловлює* власну точку зору так, щоб вона була зрозумілою іншим (фонетично, лексично, граматично, синтаксично, змістовно, стилістично тощо) (К, І, З, С, Е); – *визнає* свою провину, *проявляє* гнучкість, гідно виходячи з конфліктної ситуації, знаходячи компроміс (І, Е, К)

Продовження табл. 5

ДІЯЛЬНІСНО-МОВЛЕННЄВИЙ НАПРЯМ ***Загальнорухова сфера, пальцево-п'ястковий, мімічний, артикуляційний складники***	
Удосконалення локомоторного, пальцево-п'ясткового, мімічного, орального, артикуляційного праксису (Л, Д, В, Ф, П). Відпрацювання координованості, довільності, цілеспрямованості рухів (Л, Д, Ф). Закріплення навичок виконання основних прийомів самомасажу (Л, Д, В). Вироблення навичок саморегуляції довільних видів діяльності, свідомого програмування, рухового контролю (Л, Д, В, Ф). Розвиток гнозису, уваги, пам'яті різноманітних модальностей, аналітико-синтетичної діяльності, слухо-моторної, слухо-зорової координації, складових мовленнєвої діяльності (Л, Д, П, В). Виховання чуття ритму (Л, Д, В, Ф)	***Учень / учениця:*** – *виконує* вправи: а) загальнорозвивальні (гімнастичні, пластичні, танцювальні); б) ручні, пальчикові; в) мімічні; г) артикуляційні, довільно *прогнозує* їх поетапність, *контролює* кожен з етапів, *оцінює* результати власної діяльності (З, К, С, І, Е); – *загальмовує* довільно надмірну рухову активність (І, Е, К); – *супроводжує* рухи умовними реакціями: а) вибору: на один сигнал педагога – піднімання руки, на інший – припинення рухів; б) конфліктні: на слово «кулак» – піднімання пальця, на слово «палець» – кулака (З, К, І, Е); – *опрацьовує* довільно самостійно полімодальну інформацію (З, С, К, І, Е); – *виконує* рухові завдання на: а) стеження за рухами предметів (стрілка годинника, політ пташки, метелика); б) координацію рухів очей і рук (слухо-моторна, слухо-зорова); в) організацію серій рухів (К, З, І, Е); – *використовує* свідомо рухи у навчальній та ін. видах діяльності (К, І, Е, З, С)
ПРОСОДИЧНИЙ НАПРЯМ ***Голосовий, дихально-мовленнєвий, складовий складники***	
Розширення динамічного діапазону голосу (Л, В). Закріплення вміння керувати власним голосом, розподіляти дихання під час мовлення (Л, В, Д, П). Уточнення знань про види речень за метою висловлювання та інтонацією (Л, В, Д).	***Учень / учениця:*** – *вміє розподіляти* дихання під час мовлення, *керувати* своїм голосом (К, І, С); – правильно *вимовляє* слова різної складової структури як в усному, так і писемному (читання) мовленні (К, І, З, С); – *розрізняє* види речень за метою висловлювання (розповідні, питальні, спонукальні) та інтонацією (неокличні, окличні), *читає* їх з відповідною інтонацією та силою голосу (К, І, З);

Продовження табл. 5

Вправляння у відтворенні слів різної складової структури (Л, В, Д). Розвиток сприймання, уваги, пам'яті різноманітних модальностей, вербального мислення, усіх компонентів мовленнєвої діяльності (Л, Д, В, П). Виховання бажання удосконалювати свою голосову функцію (Л, В)	– *модулює (виділяє)* голосом: а) початок і завершення речення; б) лексеми, важливі для вираження думки (К, І, С); – *декламує* вивчені напам'ять вірші, *розповідає* чистомовки (скоромовки, домовлянки, заклички тощо), *переказує* тексти, зокрема з опорою на запитання, дотримуючись плавності, чіткості, виразності мовлення (К, І, С)
Мелодико-інтонаційний складник на рівні ритму	
Розширення уявлень про ритм і його види (Л, В, Д). Автоматизація і диференціація звуків (Л). Вправляння у вміння поєднувати рухи зі словом, дотримуючись певного ритму (Л, В, Д, П, М, Ф). Розвиток слухового, зорового, рухового сприймання, уваги, пам'яті, прогнозування і контролю, ритміко-інтонаційної сторони мовлення (Л, В, Д, П, М, Ф). Виховання вміння отримувати задоволення від відчуття та відтворення ритму у різноманітних видах діяльності (Л, В, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *має уявлення,* що ритм – це невід'ємний складник життя кожної людини, *розрізняє* види ритмів: а) біологічний (серцевий, дихальний); б) природний (пори року, частини доби); в) музичний (музичні інструменти, метроном); г) технічний (стукіт коліс залізничного транспорту) тощо (І, К, З, С, Е); – *слухає, вивчає* напам'ять руханки (логопедичні, народні пісні, вірші, хороводи), супроводжуючи їх відтворення відповідною мімікою, жестами, інтонацією, узгоджуючи власні рухи зі звучанням музики або лічбою педагога (І, К, Е); – *виконує* вправи і завдання, котрі сприяють розвитку ритміко-інтонаційної сторони мовлення (К, І, С); – *записує* слова і речення – графічно, орфографічно правильно, ритмічно (К, І, З)
Мелодико-інтонаційний складник на рівні темпу, інтонації, паузації, наголосу	
Розширення знань про інтонаційну виразність мовлення (Л, В). Вправляння у відтворенні однорідних членів речення з перелічувальною або протиставною інтонацією, діалогів з використанням інтонацій запитання, ствердження, захоплення, заклику тощо (Л, В, Д, П).	***Учень / учениця:*** – *диференціює* на слух речення з різним інтонаційним оформленням (С, І, Е); – *відповідає* на запитання повними реченнями, дотримуючись відповідної інтонації (К, І, С); – *придумує* речення за різними інтонаційними схемами (І, З, К, Е); – *передає* правильно інтонацію під час: а) читання цілими словами; б) усної розповіді (запитання, ствердження, захоплення, заклик, перелік однорідних елементів тощо); в) читання речень;

Продовження табл. 5

Закріплення звуковимовних навичок (Л, В). Актуалізація словника самостійних і службових частин мови, їх доречного вживання у складі речень (Л, В, Д, П). Розвиток зорового, слухового, рухового сприймання, уваги, пам'яті, ймовірного прогнозування, самоконтролю, вербально- логічного мислення, аналітико-синтетичної діяльності, зв'язного мовлення, орфографічної пильності (Л, В, Д, П). Виховання вміння засобами інтонаційної виразності мовлення адекватно виражати свої емоції (Л, В, Д)	г) читання і переказу текстів різних типів і стилів (С, І, К, Е); – *зберігає* чітку, плавну і виразну вимову, емоційну забарвленість під час читання всього тексту, дотримуючись пауз між реченнями, злито вимовляючи прийменник з наступним словом (І, К, С, Е); – *трансформує* деформовані речення, прибирає зайві, використовує виправлені речення для складання вірша (загадки, чистомовки тощо), *читає* утворені рядки (З, І, К) – *контролює* темп мовлення, зазвичай *розмовляє* у помірному темпі, при потребі прискорюючи чи уповільнюючи його (І, К, С); – *виконує* вправи, які вимагають зміни темпу мовлення (від повільного до швидкого чи навпаки) (К, І, С)
Мелодико-інтонаційний складник на рівні наголосу	
Закріплення знань про логічний і фонетичний наголос, їх роль у реченні (слові) (Л, В, Д). Вправляння у розстановці логічних і фонетичних наголосів (Л, В, Д). Розвиток різномодального сприймання, уваги, пам'яті, аналітико-синтетичної діяльності, смислового, фонематичного прогнозування, контролю, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки (Л, Д, В, П). Виховання бажання користуватись словником наголосів для правильного орфоепічного вживання лексем (Л, В)	***Учень / учениця:*** – *має уявлення* про фонетичний і логічний наголос, *розуміє,* що логічним наголосом виділяються найважливіші для вираження думки речення (тексту) лексеми (І, З, С, К); – *виділяє* за вказівкою педагога логічним наголосом змістово важливі слова або частини речення (І, К, С, З); – *знає,* що фонетичний наголос може бути: а) нерухомим (постійним); б) подвійним (*по́милка – поми́лка*) (І, К, С, З); – *промовляє* чітко числівники, дотримуючись правильного фонетичного наголосу (*два́дцять, чотирна́дцять*) (К, І, С); – *знає,* що через зміну фонетичного наголосу змінюється значення слова (*о́брази (персонажі) – обра́зи (емоції) – образи́ (ікони*) (І, К, С, З)

Продовження табл. 5

ФОНОЛОГІЧНО-ФОНЕТИЧНИЙ НАПРЯМ ***Фонематичний складник***	
Закріплення розуміння ролі звуків у розпізнаванні лексем (Л, В, Д, П). Розрізнення на слух і визначення акустико-артикуляційних ознак голосних і приголосних звуків (Л, В, Д). Формування уявлень про напівпом'якшені приголосні і їх позначення під час звукового аналізу (Л, В). Вправляння у розрізненні на слух і правильному правописі ненаголошених голосних у словах (Л, В, Д). Розвиток гностичних, мнестичних функцій різноманітних модальностей, фонематичних процесів, аналітико-синтетичної діяльності (Л, В, Д, П). Виховання уважності (Л, В, Д, П)	***Учень / учениця:*** – *має уявлення* про: ✓ існування напівпом'якшених приголосних, відмінності у позначенні м'яких ([н'], [д'], [л']) і напівпом'якшених ([м'], [б'], [п'])[10] звуків; ✓ чергування голосних і приголосних звуків у словах: а) голосних у корені (*кінь – коні, піч – печі*); б) приголосних основи (*луг – лужок, юнак – юнацький*) (З, С, І, К); – *диференціює:* а) голосні-приголосні; б) тверді-м'які; в) дзвінкі-глухі приголосні; г) звукосполучення [дж]-[дз] за уявленнями (С, І, К); – *розрізняє* фонетичний і логічний наголоси, *визначає* наголошені і ненаголошені голосні, *знає* способи перевірки ненаголошених із метою правильного правопису (*зе^{и}мля́ – зе́млі, гри^{е}би́ – гриб*) (С, З, І, К, Е)
Фонетичний складник	
Вдосконалення навичок чіткості та виразності артикуляції звуків під час читання шляхом здійснення самоконтролю за правильністю вимови (Л, В, Д). Удосконалення навичок плавної виразної вимови зв'язних висловів, зокрема із прийменниками (Л, В, Д, П). Розвиток сприймання, пам'яті, уваги різноманітних модальностей, аналітико-синтетичної діяльності, навичок чіткої і виразної дикції, орфографічної пильності (Л, В, Д, П).	***Учень / учениця:*** – *слідкує* за правильністю власної звуковимови під час усного та писемного (читання) мовлення (К, С, І, З); – *порівнює* вимову в українській та іноземній мові (С, З, І, К); – *промовляє* правильно лексеми з: а) дзвінкими приголосними в кінці кореня та складу (*риб-ка, бе-різ-ка*); б) апострофом (*сім'я, в'їхати*); в) ненаголошеними *е-и* (*ве^{и}сло́ – ве́сла, ли^{е}сто́к – ли́стя*) (К, І, З); – *вміє* плавно і виразно *вимовляти* речення та словосполучення з прийменниками (*у шафі – ушафі*) (З, І, К); – *промовляє* чітко кожне слово у складі речення, дотримуючись пауз між реченнями, зберігаючи

[10] Повна інформація про м'які та напівпом'якшені звуки української мови наявна в авторському посібнику [31].

Продовження табл. 5

Виховання уваги до звукової складової української та іноземної мов (Л, В, Д, П).	емоційну забарвленість та інтонаційну виразність (К, І, З, С, Е); – *закінчує* скоромовки (домовлянки, чистомовки, римівки, вірші), додаючи потрібне (-і) слово (-а) (в кінці, в середині, на початку), *вивчає* їх напам'ять (С, З, І, К)
ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИЙ НАПРЯМ ***Лексичний, граматичний, морфологічний складники***	
Закріплення понять про лексичне значення слова, його види (пряме, переносне, антонімічне, паронімічне, синонімічне, полісемічне, збірне, абстрактно-узагальнене) (Л, Д, В). Активізація засвоєння лексики через мовленнєву практику (Л, В, Д). Формування уявлень про самостійні частини мови (із уживанням термінології), знань щодо запитань, на які вони відповідають, розуміння ролі частин мови у реченнях (текстах), граматичних категорій кожної з них, простеження взаємозв'язку між словами в реченні, графічного позначення самостійних частин мови у синтаксичних схемах: іменник – підмет (одна суцільна лінія), додаток (пунктирна лінія); прикметник – означення (хвиляста лінія); дієслово (дві суцільні лінії); займенник (одна суцільна лінія), додаток (пунктирна лінія); прислівник – обставина (чергування пунктирів і крапок) (Л, В).	***Учень / учениця:*** – *упізнає* у тексті знайомі слова та словосполучення у властивому для них лексичному значенні, *правильно* записує їх (З, І, К); – *використовує* як в усному, так і писемному мовленні (задля вираження власних думок, відповідно до ситуації та мети висловлювання): а) слова у прямому та переносному значенні (-ях) (*зебра – тварина і пішохідний перехід*); б) порівняння, образні вислови (*ласий як… кіт, клишоногий неначе… ведмідь; дівчина… як сонце, ніби квітка, неначе троянда, мов півонія*); в) лексеми в абстрактно-узагальненому значенні, що не фіксується органами чуття (*доброта, старанність, відстань тощо*) (З, І, К); – *розрізняє* смислові відтінки слів (*крупний-великий: крупний – це лише такий, що складається з однорідних часточок великого розміру (крупний пісок, крупна сіль, крупні градини, крупне зерно); великий – значний за своїм розміром, величиною (великий бегемот, велике озеро*) (З, С, І, К, Е); – *вміє добирати*: а) пароніми; б) антоніми; в) синоніми; г) споріднені слова (З, С, І, К); – *засвоює та вживає* в мовленні слова з певних лексичних тем[11]: ✓ вересень: а) «Щоб інших навчити, слід самому (-ій) вміти»; б) «Іграшка стільки світів відкривала»; в) «Без хлібу нема обіду»; г) «Жовте листячко летить, під ногами шелестить» [91];

[11] Послідовність і змістове наповнення лексичних тем може варіюватись відповідно до індивідуальних психомовленнєвих можливостей учнів.

Продовження табл. 5

Уточнення категоріального, видо-родового рівнів, рівнів паронімії, синонімії, антонімії,полісемії, омонімії іменників, прикметників, дієслів (Л, Д, В). Збагачення видо-родового рівня іменників, прикметників, дієслів (Л, В, Д, П). Вироблення розуміння відмінностей між буквою чи складом і службовими частинами мови (сполучник, прийменник), їх ролі у реченні (Л, Д, В, П). Удосконалення вміння розрізняти слова з коренями, що звучать однаково, але мають різне значення, різні граматичні форми одного й того самого слова (в різному роді, числі, відмінку), не плутати їх з паронімами (Л, В, Д). Вправляння в кращому розумінні та подальшому тлумаченні значення слів, які складаються з кількох основ (Л, В, Д, П). Закріплення розуміння і розрізнення смислових відтінків слів у складі словосполучень, речень, текстів (Л, Д, В, П). Удосконалення навичок лексичної системності (Л, В, Д, П). Автоматизація та диференціація звуків на різновидовому мовленнєвому матеріалі (Л). Закріплення вміння добирати до частини тексту добре знайомі прислів'я та приказки, пояснювати логіку їх уживання (Л, В, Д, П).	✓ жовтень: а) «Де розумом не дійду, то в книжці знайду»; б) «Легенди про українських козаків»; в) «Осінь, осінь золотава»; г) «Мандрівка до осіннього лісу»; ✓ листопад: а) «Щоб себе міг поважати, рідну мову треба знати»; б) «Перелітні чи осілі біля нашої оселі?» (дикі птахи); в) «Друзі наші менші»; г) «Турбота людей про тварин»; ✓ грудень: а) «Бережись, Хома, іде зима!»; б) «Холодно стало – шуби дістали»; в) «Святий Отче Миколай, мою хату не минай!»; г) «Зимонько завзята, принеси нам свята!» [7, 15]; ✓ січень: а) «Замела зима доріжки, а ми йдемо грати в сніжки»; б) «З словами ввічливими знайся, будь чемним і не зазнавайся!»; в) «Хто спортом займається, той сил набирається»; ✓ лютий: а) «Що для мене Україна?»; б) «Моя майбутня професія»; в) «Транспорт ми знаємо, правила пам'ятаємо»; г) «Хто вершить історію України?»; ✓ березень: а) «Надійшла весна прекрасна»; б) «Квіти свято влаштували» (магія квітів) [2, 13]; в) «Куди водиця тече, там травиця росте»; г) «З чистого джерела народної мудрості»; ✓ квітень: а) «Веснянки співали, весну закликали»; б) «Таємниці Космосу»; в) «Техніка і машини у Великодня»; ✓ травень: а) «Весна і мама дуже схожі»; б) «Ліс – безцінний дар природи»; в) «Диво-казка, сповнена краси»; житті людини»; г) «Святковий передзвін; д) «Прийде літо – все розмаїто» (З, С, І, К, Е);

Продовження табл. 5

Вправляння у «словесному малюванні» картин природи (пейзажі) (Л, В). Збагачення лексичного запас порівняннями та образними виразами (Л, Д, В). Поповнення словника новими лексемами під час спілкування з дорослими, читання літератури (візуальні, аудіальні джерела), розуміння їх значення, стимулювання до використання нових слів як в усному, так і писемному мовленні (Л, В, Д, П). Вправляння у визначенні власних-загальних назв, істот-неістот, роду, числа, відмінка іменників; неозначеної (початкової) форми, зворотності, часу, роду, числа (у минулому часі) дієслів; приналежності до кількісних або порядкових, простих (один корінь) або складених (два і більше слів) числівників, розумінні їх ролі у художніх і науково-популярних текстах, правильному використанні як в усному, так і писемному мовленні (Л, В, Д). Закріплення вміння робити лексичний розбір слів на позначення самостійних частин мови (Л, В). Засвоєння правил правопису самостійних і службових частин мови (Л, Д, В). Вправляння у розрізненні префіксів як складової частини дієслів і прийменників (Л, Д, В).	– *знає* назви самостійних (іменник, прикметник, дієслово, числівник, займенник, прислівник) і службових (прийменник, сполучник) частин мови, їх роль у реченні, *знаходить* їх у словосполученнях (реченнях, текстах), *ставить* відповідні запитання до слів, *простежує* взаємозв'язок між лексемами (З, С, І); – *розрізняє* лексеми самостійних частин мови: 1) іменники в значенні: а) прямому, переносному (*крила метелика, крила мрії*); б) паронімічному (*дід-лід, лава-ґава*); в) антонімічному (*урок-перерва, радість-сум*); в) синонімічному (*друг-товариш, оселя-хата-дім*); г) омонімічному (*кран – підйомний і водопровідний*); г) збірному (*мають рід, але не змінюються за родами; дітвора, козацтво*); д) абстрактно-узагальненому (*любов, краса*); 2) прикметники в значенні: а) в прямому, переносному (*пшенична крупа-пшеничне волосся*); б) паронімічному (*дружний-дружній*); в) антонімічному (*теплий-холодний, дзвінкий-глухий*); в) синонімічному (*сердитий-похмурий-сварливий*); г) омонімічному (*моторний парубок-моторне мастило*); 3) дієслова в значенні: а) прямому, переносному (*хлопчик сміється, сонечко сміється (яскраво світить*); б) паронімічному (*літати-вітати*); в) антонімічному (*йти-стояти, забувати-пригадувати*); в) синонімічному (*йти-крокувати*); г) омонімічному (*я шию голкою-фламінго має шию*) (З, С, І, К); – *визначає в*: 1) іменниках: а) назви істот-неістот, власні-загальні; б) рід, число, відмінок; в) і графічно позначає в синтаксичній схемі головний (підмет) чи другорядний (додаток) член речення; 2) прикметниках: а) рід, число, відмінок; б) графічне позначення в схемі речення означення; 3) дієсловах: а) неозначену (початкову) форму (*писати, малювати*); б) зворотність (*на -сь, -ся; купатися, навчатись*); в) час (*минулий – відпочивав, теперішній – читає, майбутній – поїде*); г) рід, число (*у минулому часі; розповів, переказала, зацвіло,*

Продовження табл. 5

Диференціювання слів (словосполучень, образних виразів) відповідно до стилістичних особливостей тексту (опис, розповідь, міркування) (Л, В, Д). Розвиток зорового, слухового, рухового сприймання, уваги, мнестичних функцій, мисленнєвих операцій конкретизації, абстрагування, класифікації, генералізації, зорового, рухового, слухового, смислового ймовірного прогнозування та контролю, аналітико-синтетичної діяльності, орфографічної пильності, зв'язного мовлення (Л, Д, В, П). Виховання бажання самостійно з'ясовувати значення незнайомих слів і вживати нові лексеми в мовленні (Л, В)	*зраділи*); д) графічне позначення в схемі речення присудка; 4) займенниках: а) приналежність до особових (*я, ти, він, вона, воно, ми, ви, вони*); б) число (*він – одн., вони – мн.*); в) графічне позначення в синтаксичній схемі головного (підмет) чи другорядного (додаток) члена речення; 5) прислівниках: графічне позначення в синтаксичній схемі обставини; 6) числівниках: а) приналежність до кількісних або порядкових (порядок при лічбі) *(одна дівчинка – перша дівчинка*); б) приналежність до простих (один корінь) або складених (два і більше слів) (*п'ять, двадцять чотири*), *розуміє* їх роль у художніх і науково-популярних текстах, правильно *використовує* як в усному, так і писемному мовленні (З, С, І, К) (див. Реалізація змісту…); – *читає (слухає)* текст, *диференціює* слова (словосполучення, образні вирази) відповідно до стилістичних особливостей тексту (опис, розповідь, міркування) (З, С, І, К); – *добирає* до частини тексту прислів'я (приказку) (за сприяння педагога) (І, З, К); – використовуючи слово, *зображає* природу (пейзаж), друга (подругу, бабусю тощо; портрет) (З, І, Е); – *поповнює* свій словниковий запас новими лексемами з/зі: а) спілкування з дорослими; б) літературних джерел (візуальних, аудіальних), *розуміє* їх значення та *використовує* нові слова у власному мовленні (за сприяння педагога) (І, З, С)
СИНТАКСИЧНО-ІНФОРМАТИВНИЙ НАПРЯМ ***Синтаксичний складник на рівні словосполучення, речення, тексту***	
Формування уявлень про лексичні та граматичні засоби зв'язку речень у тексті, змісту та побудови текстів-описів, міркувань (Л, Д, В). Закріплення знань про абзаци, їх роль у тексті, частини тексту (зачин, основна частина, кінцівка),	***Учень / учениця:*** – *має уявлення* про засоби зв'язку речень у тексті: ✓ лексичні: а) лексичний повтор (повтор слова або використання споріднених лексем для посилення зв'язності тексту); б) синонімічна заміна (заміна синонімічним виразом або лексемою для різноманітності, виразності мовлення); в) залучення антонімів; г) використання слів однієї видо-родової групи; ✓ граматичні: а) єдність видових і часових форм

Продовження табл. 5

головні та другорядні члени речення (Л, В, Д). Вправляння в аналізі текстів за схемою, у переказі за запитаннями, складеним планом, мнемотаблицями (Л, Д, В). Збагачення словника самостійними та службовими частинами мови, прислів'ями, приказками, фразеологізмами, образними виразами (Л, В). Вправляння у придумуванні запитань до тексту, складанні колективних розповідей, зокрема описових (за матеріалами спостережень за природою, фотоілюстраціями), казок, у т. ч. й за аналогією, оголошень із використанням числівників (Л, В, Д). Розвиток зорового, слухового, рухового сприймання, довільної уваги, пам'яті, мисленнєвих операцій аналогії, диференціації, генералізації, ймовірного прогнозування та контролю, аналітико-синтетичної діяльності, емоційно-вольової сфери (Л, В, Д, П). Виховання бажання придумувати казки та розповідати їх друзям і однокласникам (Л, В, Д, П)	(хронологічна єдність тексту підкреслюється задіянням дієслів одного виду і часу: для описів – недоконаного, у розповіді – доконаного виду); б) займенникова заміна (займенник отримує ознаку тієї частини мови, яку він замінює); в) використання службових слів, які пов'язують лексеми всередині речення) (З, С, І, К, Е); – *придумує*, зберігаючи відповідну інтонацію *озвучує* і, дотримуючись розділових знаків, правильно *записує* речення з однорідними членами із використанням сполучників, прийменників і без них (І, К); – *складає* розповідь: а) з опорою на ілюстративний матеріал; б) з досвіду; в) відповідно до будови тексту (І, К, З); – *придумує* діалог: а) із зоровою опорою (сюжетні картинки, їх серії); б) описаною ситуацією (слух – слухання або зір – читання); в) реальною ситуацією з життя, використовуючи адекватну міміку, жести, інтонаційний і руховий супровід (І, З, С, К, Е); – *придумує* заголовок до прочитаного тексту, *визначає* кількість абзаців, *складає* план тексту: а) з опорою на запитання; б) самостійно, *переказує* за ним (-и) текст (З, І, К) (див. Реалізація змісту…); – *сприймає* на слух і *відтворює* тексти різних: а) типів (опис, розповідь, міркування); б) стилів (розмовний, художній, науково-популярний, діловий) (С, І, К); – *переказує* тексти: а) стисло; б) повно; в) від першої особи (К, І, З, С); – *бере участь* у інсценізаціях прослуханих (прочитаних) творів (С, З, І, К, Е)

Продовження табл. 5

РЕЦЕПТИВНО-ОРФОГРАФІЧНИЙ НАПРЯМ ***Рівень читання***	
Стимулювання інтересу до читання (Л, В, Д, П). Вправляння в ефективному читанні шляхом вироблення здатності достатньо швидко орієнтуватися в текстах, одночасно вставляючи пропущені букви або видаляючи зайві, встановлюючи межі речень, визначати непотрібні за змістом речення, розуміти, аналізувати, узагальнювати отриману інформацію, запам'ятовувати ідеї текстів (Л, В, Д, П). Закріплення вміння за вказівкою педагога вибирати з речення або тексту і читати слова на позначення самостійних (службових) частин мови, дієслів на -сь, -ся, лексем з м'яким знаком, апострофом, морфологічними елементами (корінь, суфікс, префікс, закінчення) (Л, Д, В). Розвиток різномодальних гностичних, мнестичних функцій, уваги, аналітико-синтетичної діяльності, навичок слухового, зорового, рухового, смислового, рецептивного контролю, ймовірного прогнозування, самоконтролю, орфографічної пильності, вміння встановлювати причинно-наслідкові та смислові зв'язки (Д, П, Л, В). Виховання бажання читати книги за власним вибором (Л, В)	***Учень / учениця:*** – *використовує* під час читання автоматизовані в мовленні звуки, *контролює* правильність їх вимовляння (З, С, І, Е); – *розв'язує* звуко-буквені ребуси (І, К, З, С, Е); – *володіє* навичками свідомого, інтонаційно правильного, достатньо швидкого, чіткого, виразного читання: а) мовчки або вголос; б) цілими словами; в) із прогнозуванням (лексем, емоційного настрою тощо); г) з ритмічним простукуванням олівцем (методика І. Пальченка); д) за методикою В. Едігея (див. Додатки) (З, І, К, С); – *визначає* основні складові текстів (зачин, основна частина, кінцівка), тип тексту (опис, розповідь, міркування), головну думку прочитаного, *обґрунтовує* власні міркування щодо цього, підкріплюючи читанням окремих фрагментів, *придумує* заголовок, *складає* план, *переказує* текст (близько до тексту, своїми словами) (І, К, З); – *читає*: ✓ колонки (пірамідки) слів; ✓ речення: а) прості; б) складні; в) народні прикмети, прислів'я, приказки; ✓ математичні вирази, використовуючи прийменники (*на, від, до*); віршовані, пісенні (українські народні) і прозові тексти: а) за особами; б) частинами (З, І, К); – *виправляє* деформований текст (речення), читаючи його, одночасно вставляючи (прогнозуючи, прибираючи зайві, роз'єднуючи) букви (склади, слова, словосполучення, речення) (І, К, З, С, Е)

Продовження табл. 5

Рівень письма	
Вправляння у прискореному записі слів і речень у міру своїх можливостей (Л, В, Д). Закріплення навичок списування, зокрема творчого, з виконанням певних навчальних завдань (заміна повторюваних слів – займенники, іменники; виписування іменників, прикметників, дієслів, займенників, числівників (Л, Д, В, П). Вправляння у виконанні письмових робіт, зокрема творчих (утворення відносних прикметників від іменників, розташування дієслів у неозначеній формі за абеткою, написання *не* з дієсловами тощо) (Л, В). Закріплення вміння писати різні види диктантів, записування слів з навчальними завданнями у дві (три) колонки, записування числівників словами (Л, В). Актуалізація словника самостійних і службових частин мови (Л, В). Удосконалення навичок орфографічно правильного письма, вміння застосовувати вивчені правила Уточнення знань про морфемні частини слова (корінь, суфікс, префікс, закінчення), вправляння у правильному правописі відмінкових закінчень іменників ч. р., ж. р. у Д. в., Р. в. О. в., М. в. одн., мн. (на	***Учень / учениця:*** – *виконує* вправи: а) зорові (графічні, оптико-просторові); б) слухові (музичні, фонетичні); в) артикуляційні; г) мімічні; д) пальчикові (К, І, Е, З, С); – *вміє писати* каліграфічно, помірно швидко, ритмічно, графічно, орфографічно правильно, чітким, розбірливим почерком, дотримуючись правил письма, вимог оформлення письмових робіт (К, І, З, С) (див. Реалізація змісту…); – *прискорює і контролює* власне письмо в міру своїх можливостей, *дає* оцінку виконаній роботі (К, І, З); – *списує*, у т. ч. і творчо: а) слова (довільно, за абеткою); б) словосполучення; в) речення (із заданою кількістю слів, з антонімами, синонімами, омонімами, сполучниками, прийменниками, з однорідними членами); г) тексти різних типів (опис, розповідь, міркування), в т. ч. з пам’яті, не підглядаючи (З, І, К); – *записує* лексеми у дві колонки, диференціюючи: а) флексії чоловічого та жіночого роду іменників (прикметників); б) дієслова минулого і теперішнього часу; в) кількісні і порядкові числівники (словесний запис); г) самостійні та службові (прийменники, сполучники) частини мови; ставлячи відповідні запитання (І, К, З, С); – *вимовляє і* правильно *записує* слова з: а) м’яким знаком; б) дзвінкими приголосними в кінці слова (складу); в) апострофом; г) подвоєнням приголосних; д) прийменниками (І, К, З, С); – *придумує і записує*: ✓ слова: а) зі складами *м’я (м’ясо), п’я (п’ята), в’я (в’яз)*; б) відповідної частини мови тощо; ✓ речення: а) із зоровою опорою (фотоілюстрації, предметні, сюжетні картинки, їх серії); б) з використанням опорних слів, словосполучень; в) опорні запитання; г) з певним словом (на позначення конкретної частини мови); ґ) різними формами слова; д) однорідними, спорідненими словами, лексемами у певному значенні (прямому, переносному, анто-, сино-, омонімічному); е) з окремих частин; є) з власного досвіду; ж) за мовними ситуаціями;

Продовження табл. 5

-а, -я, з основою на твердий і м'який приголосний, р) (Л, Д, В). Вправляння у розв'язуванні мовних загадок, визначенні роду, числа, відмінка іменників, прикметників, часу, роду, числа дієслів, узгодженні слів між собою (Л, Д, В, П). Закріплення вміння писати тексти-інструкції, оголошення (Л, В). Вправляння у трансформації деформованих речень (текстів) шляхом вилучення зайвих, додавання відсутніх мовних елементів (букв, складів, слів, словосполучень, речень), встановлення причинно-наслідкових і смислових зв'язків (Л, В, Д, П). Розвиток зорового, оптико-просторового, рухового, слухового, вербального сприймання, уваги, пам'яті, ймовірного прогнозування та контролю, аналітико-синтетичної діяльності, писемних навичок, зв'язного усного і писемного мовлення, орфографічної пильності, дрібної моторики (Л, Д, В, П). Виховання бажання придумувати тексти привітань, створювати вітальні листівки для рідних, друзів, однокласників (Л, В, Д)	✓ тексти: а) з окремих речень, у т. ч. використовуючи прийменники; б) з окремих частин (зачин, основна частина, кінцівка); в) з встановленням меж речень; г) святкові листівки, привітання; д) оголошення (К, І, З, С, Е); – *пише:* а) графічні, слухові, словникові, вибіркові, попереджувальні диктанти, диктанти речень; б) перекази, невеликі твори на задану тему (з опорою на запитання, план, опорні слова), правильно ставлячи розділові знаки між однорідними членами, в кінці речення (З, І, К); – *знає і застосовує* правила правопису: а) відмінкових закінчень іменників (ж. р., ч. р. у Д. в., Р. в., О. в., М. в. одн. чи мн.); б) чергування приголосних і голосних в іменниках; в) написання м'якого знака у суфіксах *-ськ- (міський), -зьк- (слизький), -цьк- (козацький)* прикметників; г) особових закінчень дієслів; д) *не* з дієсловами (З, І, К, С); – *пише* невеликі твори на певну тему – колективно або одноосібно (З, С, І, К); – *вміє опрацьовувати* деформований текст (деформовані речення): а) прибираючи зайві склади (слова, словосполучення, речення) як кількісно, так і за змістом; б) додаючи відсутні склади (слова, словосполучення, речення) (З, С, І, К, Е); – *виконує* розбори: а) звуко-буквений; б) складовий; в) морфологічний; г) лексичний; д) синтаксичний (З, С, І, К) (див. Реалізація змісту…); – *виправляє* власні та навмисно допущені педагогом помилки на письмі (З, С, І, К)

Продовження табл. 5

СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИЙ НАПРЯМ ***Етика спілкування***	
Вправляння у використанні норм мовленнєвого спілкування в залежності від віку співрозмовника, ступеня знайомства з ним (Л, П, В, Д). Закріплення знань про те, що у громадських місцях, на вулиці слід розмовляти спокійно, тихо, не привертати до себе уваги, не втручатися в розмову інших, не використовувати прізвиська та образливі слова (В, П). Вправляння у вміння гнучко вирішувати проблемні ситуації (В, Д, П). Збагачення словника формами мовленнєвого етикету (знайомство, привітання, прощання, висловлення прохання подяки, побажання, дозволу, відмови, співчуття, звернення з компліментом, телефонні розмови тощо), прислів'ями, фразеологізмами, у змісті яких відбито норми мовленнєвого етикету (Л, В, Д, П). Розвиток різномодального сприймання, уваги, пам'яті, мисленнєвих операцій, порівняння, співставлення, генералізації, класифікації, ймовірного прогнозування та контролю, аналітико-синтетичної діяльності, дихальної, голосової функцій, темпо-ритмічного	***Учень / учениця:*** – *усвідомлює,* що ввічливість не тільки необхідна, але й приємна (С, І, К, Е); – *використовує* ввічливі форми як усного, так і писемного мовлення при написанні листів (З, С, І, К, Е); – *користується* доречно українською мовою в конкретних ситуаціях (привітання, побажання, побутове, внутрішньо-, позашкільне спілкування тощо), вживаючи ввічливі форми звертання, добираючи теми спілкування для обох сторін, користуючись правилами мовленнєвого етикету в залежності від віку співрозмовника, ступеня знайомства з ним (І, К, З); – *розмовляє* вільно, невимушено, тактовно, чітко, виразно, переконливо, з нормальним темпом і силою голосу, дотримуючись правильної пози, міміки, зберігаючи тему та логіку розмови, уникаючи зайвого напруження, надмірних рухів (К, І, Е); – *висловлює* власні думки, бажання, наміри, прохання тощо, користуючись мовними та позамовними (міміка, жести, емоції), інтонаційними засобами (І, К, Е); – *звертається* за потреби до людей за допомогою, підтримкою, *відповідає* словами вдячності, готовності допомогти (К, З, С, І, Е); – *змінює* своєчасно емоційний тон розмови (спокійний, чемний, лагідний, прохальний, переконливий, пояснювальний тощо) відповідно до ситуації, привертає увагу до себе своїми знаннями та вміннями, доброзичливим ставленням (І, К, Е, С); – *простежує* різницю між дражнилками гумористичного характеру як жанром творчості та образливими словами, прізвиськами (С, І, Е, К); – *прагне бути* справедливим, морально витриманим, *проявляє* гнучкість у вирішенні конфліктних ситуацій, тактовно вербально чи невербально (погляд, міміки, жести, вигуки) *висловлює* власну погодженість або непогодженість зі змістом проблеми, пропонованими шляхами вирішення (І, К, Е);

Завершення табл. 5

складника мовлення, почуття гумору, зв'язного мовлення, емоційно-вольової сфери (Л, Д, В, П). Виховання навичок самостійного, без нагадування дорослих, використання форм ввічливості (Л, В)	– *називає* дорослих на ім'я та по батькові, з повагою ставиться до них (З, С, І, К, Е); – *помічає* у власному мовленні, в мовленні ровесників або дорослих різнопланові помилки, при потребі коректно виправляє їх (З, С, І, К, Е)
Соціально-невербальна, вербальна взаємодія	
Диференціювання соціального оточення (сім'я, друзі, однокласники, сусіди, співробітники батьків тощо), вироблення вміння розмежовувати стилі спілкування з ними (В, П). Розширення умов для спілкування з ровесниками та дорослими, вияву своїх позитивних рис (доброта, турбота, чуйність, чесність тощо) (В, П). Зміцнення інтересу, зацікавлене ставлення до вербального спілкування з ін. людьми (Л, Д, В, П). Закріплення вміння оцінювати себе ніби з боку ін. людей, аналізувати свої дії та вчинки по відношенню до інших (Л, В, Д, П). Розвиток гностичних, мнестичних, мисленнєвої, мовленнєвої функцій, комунікативної компетенції, голосової функції, міміки, антиципації, рефлексії (Л, В, Д, П). Виховання бажання пізнавати внутрішній світ людей (Д, П)	***Учень / учениця:*** – *вміє упорядковувати* свої почуття та отримані враження, прагне демонструвати іншим свої вміння та здібності (З, С, І, К); – *підтримує* щирі, доброзичливі, дружні стосунки з батьками, сестрами та братами (Е, К, І) – *виступає* з усним повідомленням, *вміє ставити* запитання, коректно *підтримувати* навчальний діалог (З, С, І, К, Е); – *підтримує* спільну діяльність підгрупи (всього класу), *застосовує* навички культурного спілкування (З, С, К, І); – *вміє дружити*, при потребі *підтримувати, турбуватися* про своїх друзів, ділити з друзями досягнення та невдачі (І, Е, К); – *проявляє* ініціативу у спілкуванні, *налагоджує* спільну взаємодію, *вербально* комунікує з ін. людьми, використовуючи монолог, діалог, листи, *обмінюється* інформацією (І, К, С); – *проявляє* емпатію, співпереживання та співчуття до ін. людей, зокрема з особливими освітніми потребами (Е, І, З, С, К) [85]; – *враховує* інтереси, настрій партнера (-ів) по спілкуванню, можливу реакцію на його / її слова чи дії, *запобігає* виникненню конфліктів і непорозуміння між ним / нею та однокласниками або дорослими, спокійно *приймає* умови, на яких потрібно спілкуватись із педагогами (З, С, І, К, Е)

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПРОГРАМИ З КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ ЧЕРЕЗ ВПРОВАДЖЕННЯ АЛГОРИТМІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ

Будь-яка діяльність людини підпорядкована певним алгоритмам. ***Алгоритм*** – це здійснювана за певними правилами система дій, за допомогою яких поопераційно, максимально ефективно у виконанні та часі вирішується намічене завдання [34]. Відповідно ***алгоритмізація навчання*** – це масове або диференційоване застосування в освітньому процесі певної (-их) програми (-ам) інтелектуальних дій для реалізації наміченої мети (поставлених завдань) (Рібцун, 2024).

Застосування алгоритмів у роботі з дітьми з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами розглядались у численних наукових розвідках, зокрема: Л. Бартєнєва, Л. Андрусишин, І. Брушневська, Н. Гаврилова, Е. Данілавічютє, А. Маркова, І. Мартиненко, З. Мартинюк, І. Марченко, І. Омельченко, Ж. Піаже, Ю. Рібцун, О. Савченко, Т. Сак, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко, Л. Федорович, Н. Чередніченко, М. Шеремет та ін.

Загальні алгоритми корекційно-розвиткової роботи зі здобувачами початкової освіти з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами

Нами розроблені логопсихосинергетичні алгоритми корекційно-розвиткової роботи з дітьми з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами, що, шляхом опори на більш сформовані показники (пропедевтичний і базовий рівні), дозволяють намітити результативну динаміку психомовленнєвого зростання (розвивально-перспективний рівень), завдяки чому здійснюватиметься динамічна реорганізація діяльності залучених систем (Рібцун, 2024). Зазначимо лише деякі з них.

Для роботи з учнями з ***функціональними мовленнєвими фонетико-фонематичними труднощами*** – формування та розвиток:

- *на пропедевтичному рівні:*
  – слухового гнозису;
  – слухової уваги та пам’яті;
  – слухо-просторового гнозису;
  – слухового невербального ймовірного прогнозування;
- *на базовому рівні;*
  – орального, мімічного, п’ястково-пальцевого праксису;
  – спрямованості уваги на фонологічну структуру слова;
  – фонематичного сприймання;
  – невербального слухового контролю;
  – складового невербального ймовірного прогнозування;
- *на розвивально-перспективному рівні:*
  – фонематичних уявлень;
  – вербального слухового контролю;
  – звуковимови;

– складової структури слів;
– фонетичного, фонологічного прогнозування на вербальному матеріалі;
– різноманітних видів звукового, складового аналізу та синтезу;
– цілісного чи поскладового читання слів різної складності;
– соціально-комунікативної діяльності.

Для роботи з дітьми з ***функціональними мовленнєвими лексико-граматичними труднощами:***

- *на пропедевтичному рівні:*

– міжпівкульної взаємодії;
– інтегративної діяльності аналізаторів;
– зорового, слухового гнозису;
– зорової, слухової уваги та пам'яті;
– зорово-, слухо-просторового гнозису;
– емоційно-вольової сфери;
– невербального контакту з дорослим;

- *на базовому рівні;*

– локомоторного, п'ястково-пальцевого, артикуляційного, мімічного, праксису;
– основних мисленнєвих операцій;
– розуміння зверненого мовлення;
– зорового, слухового, рухового, смислового контролю;
– складового, лексичного, морфологічного, граматичного, синтаксичного ймовірного прогнозування на невербальному матеріалі;
– фонетико-фонематичного складника (фонематичні процеси, звуковимова, фонетичний, складовий контроль);

- *на розвивально-перспективному рівні:*

– лексичної складової (категоріальність, контекстуальність, паронімія, антонімія, синонімія, омонімія);
– граматичного компонента (число, рід, відмінок);
– морфологічного складника (флексії, суфікси, префікси);
– фонетичного, фонологічного, складового, лексичного, морфологічного, граматичного, синтаксичного прогнозування на вербальному матеріалі;
– синтаксичного компонента (словосполучення, речення, текст);
– лексичного, граматичного, морфологічного, синтаксичного контролю;
– соціально-комунікативної діяльності.

Для роботи з дітьми з ***функціональними мовленнєвими темпоритмічними труднощами:***

- *на пропедевтичному рівні:*

– міжпівкульної взаємодії;
– інтегративної діяльності аналізаторів;
– слухового гнозису;
– слухової уваги та пам'яті;
– слухо-просторового гнозису;
– слухового невербального ймовірного прогнозування;
– лічильних навичок;

- *на базовому рівні;*

– спрямованості уваги на темпоритмічну організацію мовлення;

– продуктивних, творчих видів діяльності (малювання, конструювання, аплікація тощо);

– темпоритмічної складової на невербальному матеріалі;

– локомоторного, п'ястково-пальцевого, артикуляційного, мімічного, праксису;

– фонетико-фонематичної складової;

– основних мисленнєвих операцій;

- *на розвивально-перспективному рівні:*

– емоційно-вольової сфери;

– голосової, дихальної функцій;

– темпоритмічної складової на вербальному матеріалі;

– просодики, інтонації, наголосу;

– лексико-граматичного, синтаксичного складників;

– фонетичного, фонологічного, складового, лексичного, морфологічного, граматичного, синтаксичного прогнозування на вербальному матеріалі;

– фонетичного, складового, лексичного, граматичного, морфологічного, синтаксичного контролю;

– соціально-комунікативних навичок.

Корекційно-розвивальна робота будується мультисегментно (від лат. segmentum – відрізок), адже педагоги одночасно працюють за кількома напрямами, окремі сегменти яких утворюють циклограму (з грецьк. κύκλος – коло, γράμμα – літера).

Циклограма корекційно-розвиткової роботи являє собою сукупність повторюваних у часі сегментів навчання, які є взаємопов'язаними і переходять з одного в інший (Рібцун, 2024).

Циклограму корекційно-розвиткової роботи утворюють наступні сегменти: удосконалення передумов усного та писемного мовлення ↔ розвиток імпресивного мовлення ↔ вироблення мотиваційної основи психомовленнєвої діяльності ↔ вивчення української мови як навчального предмета ↔ розвиток фонематичних процесів ↔ виховання навичок правильної звуковимови ↔ уточнення та розширення словникового запасу ↔ засвоєння навичок правильного використання граматичної будови мови ↔ становлення діалогічного та монологічного зв'язного мовлення ↔ опанування навичками читання та письма ↔ збагачення мовленнєвої практики на основі свідомого використання знань з фонетики, граматики і правопису, оволодіння алгоритмами виконання різноманітних типів вправ ↔ формування усного та писемного мовлення як знаряддя мислення ↔ удосконалення усного та писемного мовлення як засобу спілкування.

Учні з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами зі значними утрудненнями розв'язують різнорівневі математичні, лінгвістичні задачі навіть за аналогією, адже потребують деталізації пояснень, розкладання полікомпонентних дій на окремі елементи, демонстрації взаємозв'язків між ними. Саме алгоритмізація навчання стає у пригоді вчителю інклюзивного класу.

Під час алгоритмізації дії-складники сприймаються як більш простіші та зрозуміліші, що сприяє їх швидшій автоматизації, а отже, спрощенню, скороченню термінів фіксації. Так поступово розкладена інтелектуальна дія згортається, стаючи повною та автоматизованою.

Вищі психічні функції формуються у певній ієрархії та мають внутрішньоструктурні зв'язки, що можна відобразити у алгоритмічних ланцюжках.

Алгоритмічний ланцюжок на рівні зорового сприймання, мисленнєвих операцій порівняння, співставлення, класифікації, узагальнення

Фотографічні кольорові зображення → фотографічні чорно-білі зображення → реалістичні кольорові зображення → кольорові зображення в умовах простого зашумлення → кольорові зображення в умовах складного зашумлення → неповні кольорові реалістичні зображення → реалістичні кольорові зображення в умовах насиченого сюжету → перекреслені чорно-білі реалістичні зображення → контурні кольорові зображення → контурні кольорові зображення в умовах простого зашумлення → перекреслені контурні кольорові зображення → контурні кольорові зображення, накладені одне на одне (проба В. Поппельрейтера) → контурні кольорові зображення в умовах складного зашумлення → неповні контурні кольорові зображення → контурні кольорові зображення в умовах сюжету → чорно-білі контурні зображення → чорно-білі контурні зображення в умовах простого зашумлення → перекреслені контурні чорно-білі зображення → контурні чорно-білі зображення, накладені одне на одне (проба В. Поппельрейтера) → контурні чорно-білі зображення в умовах сюжету → силуетні кольорові зображення → силуетні кольорові зображення в умовах сюжету → силуетні чорні зображення → силуетні чорні зображення в умовах сюжету → пунктирні зображення → пунктирні кольорові зображення → пунктирні кольорові зображення в умовах сюжету → пунктирні чорно-білі зображення → пунктирні чорно-білі зображення в умовах сюжету → кольорові лабіринти → графічні елементи на кольорових сюжетних малюнках → відмінності на кольорових сюжетних малюнках → нісенітниці на сюжетних кольорових малюнках (права потилична ділянка) → графічні образи букв → графічні образи складів → графічні образи слів → графічні образи фраз (ліва потилична доля; про це більш детально описано в авторському комплекті «Я учуся розмовляти» [86]).

Алгоритмічний ланцюжок на рівні мислення (у двох варіантах):

а) сенсорно-моторний складник, перцептивне пізнання → доопераційний рівень, використання символів, зокрема мови → період конкретних операцій, логічне мислення і категоризація → період формальних операцій, гіпотетичне мислення;

б) наочно-дійове мислення (зорові та премоторні ділянки головного мозку) → наочно-образне мислення (зорові ділянки мозку) → конструктивне мислення (тім'яні ділянки) → логічне мислення (лобні ділянки) → вербально-логічне мислення (скроневі ділянки) → просторово-часове мислення (скронево-тім'яні ділянки).

Алгоритмічний ланцюжок на рівні фонематичних процесів і звуковимови, мисленнєвих операцій порівняння, співставлення, аналізу, синтезу

Фонематичне сприймання → фонематичні уявлення → фонематичний аналіз і синтез.

Фонематичне сприймання на рівні власного мовлення: зосередження уваги на власних кінестетичних відчуттях і акустичному образі звука → аналіз кінестетичних і акустичних ознак фонем → співставлення акустичного та мовленнєво-кінестетичного образу фонеми у власній вимові.

Фонематичне сприймання на рівні зверненого мовлення: акцентування уваги на інтонаційно-мелодійному оформленні звукокомплексів, акустичних, візуальних образах звуків і складів, ритмі мовлення → аналіз і співставлення акустичного та артикуляційно-візуального образу фонем у зверненому мовленні → диференціація голосних, приголосних у почутому та власному мовленні

Фонематичні уявлення: зосередження уваги на акустичному інтонаційно-мелодійному оформленні звукокомплексів, морфем, кінестетичних відчуттях у власному мовленні → наголошення на ритмі власного мовлення (акцентовані, неакцентовані звуки, склади) → аналіз і синтез кінестетичних і акустичних ознак фонем → співставлення акустичного та артикуляційно-кінестетичного образу фонеми у власній вимові та мовленні навколишніх → вибір еталонів голосних і приголосних звуків у зверненому мовленні → диференціація голосних і приголосних у власному мовленні.

Фонематичний аналіз і синтез: порівняння слів, котрі різняться одним чи кількома звуками (на матеріалі флексій, префіксів, суфіксів, чергувань у корені, паронімів) → вибір конкретних звукокомплексів або морфем → диференціація у зверненому та власному мовленні фонем, що стоять у різних позиціях (початок, середина, кінець) → цілісна фіксація лексем → усвідомлений вибір фонем у різних позиціях в слові → встановлення фонем у чітко виражених послідовностях.

Фонематичний аналіз: аналіз ізольованих звуків → аналіз звуків на фоні слова → аналіз звуків зі складу слова → звуковий аналіз складу.

Аналіз (упізнавання) ізольованих звуків («Коли почуєш звук…, плесни в долоні») – визначення: голосного серед приголосних → голосного серед голосних → приголосного серед голосних → приголосного серед приголосних далеких за акустико-артикуляційними ознаками → приголосного серед приголосних, близьких, у тому числі, за акустико-артикуляційними ознаками.

Аналіз звуків на фоні слова – визначення: спільного голосного на початку слова → спільного ненаголошеного голосного на початку слова → спільного приголосного на початку слова (щілинного, іншого) → спільного приголосного у кінці слова (зімкненого, іншого) → першого наголошеного голосного в словах → першого ненаголошеного голосного в словах → першого щілинного приголосного в словах → першого будь-якого приголосного в словах → останнього зімкненого приголосного в слові → першого приголосного в односкладових словах зі збігом приголосних → останнього приголосного в

односкладових словах зі збігом приголосних → місця звука в слові → порядку звуків у слові → кількості звуків у слові.

Аналіз звуків зі складу слова («Коли почуєш в слові звук…, плеснеш в долоні») – визначення: наголошеного голосного на початку слова → ненаголошеного голосного на початку слова → щілинного приголосного на початку слова → будь-якого приголосного на початку слова → зімкненого приголосного в кінці слова → будь-якого приголосного в кінці слова.

Звуковий аналіз складу – визначення: першого звука у відкритих, закритих складах → останнього звука у відкритих, закритих складах → порядку звуків у відкритих, закритих складах.

Спочатку дитина починає орієнтуватися у світі звуків, чути та виокремлювати їх (I етап), далі аналіз і синтез здійснюється на *зоровому (практичному) рівні* з опорою на матеріалізовані засоби (ілюстративний та графічний матеріал) у вигляді окремих фішок і цілісних схем, літер (II етап); потім аналітико-синтетична діяльність відбувається на *слуховому рівні*, де дитина невербально реагує, наприклад, на наявність певного звука в слові або промовляє лексему, утворюючи її із заданих звуків (III етап); згодом фонематичний аналіз і синтез постають на *рівні уявлень*, тобто здійснюються у розумовому плані, без залучення зорової та слухової опор, зокрема, у вигляді самостійного придумування слів із заданим звуком або їх певною кількістю (IV етап); і, як результат, ці вміння досягають повного автоматизму (V етап).

Формування правильної звуковимови: уточнення акустичного, кінестетичного образу звука → розвиток фонематичної уваги, пам’яті, аналітико-синтетичної діяльності → підготовка мовленнєво-рухового апарату до викликання (постановки) звука → постановка звука (за наслідуванням, механічний, змішаний спосіб) → автоматизація звуків у складах (відкритих і закритих), словах (на початку, в середині, в кінці слова), словосполученнях (способи керування, узгодження, прилягання), реченнях, текстах з використанням звуко-кольорових підказок, звуко-візуальної, звуко-рухової, звуко-смакової, звуко-тактильної абеток (Ю. Рібцун) [39, 86] → диференціація звуків (голосних-приголосних, твердих-м’яких, дзвінких-глухих) на аналогічно структурованому мовленнєвому матеріалі (стосовно алгоритмів діяльності з фонематичного напряму існує цілий ряд авторських посібників, зокрема [39, 77, 78, 79, 86]).

Алгоритмічний ланцюжок на рівні лексико-граматичної складової, мисленнєвих операцій порівняння, співставлення, ототожнення, класифікації, абстрагування, генералізації, ймовірного прогнозування та контролю

Лексика: формування поглиблених уявлень і реальних знань про навколишній світ → привернення уваги до словникового оформлення мовлення → розвиток імпресивного мовлення → уточнення предметного значення слова → порівняння та співставлення значень слів → збагачення словника антонімами, синонімами, паронімами, омонімами → уточнення видо-родових узагальнень → формування лексичної системності → розширення словника за рахунок

засвоєння навчальної інформації, додаткової літератури → підтримання інтересу до нових лексем, бажання дізнаватись про їх значення.

Граматика: активне спостереження за зверненим мовленням → виховання спрямованої уваги до зміни граматичних форм → порівняння та співставлення самостійних частин мови в граматичних аспектах (число, рід, час тощо) → розвиток імпресивної складової (покажи, де що / хто, який /-а, -е, -і, що робить / -ив, -ила, -тиме) → багаторазове почергове відпрацювання → практичне засвоєння основних форм словозміни та словотворення → використання засвоєних граматичних форм у реченнях і текстах різної складності.

Стартові алгоритми корекційно-розвиткової роботи з учнями початкових класів з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами

Пропонуємо зразки алгоритмів, які доцільно використовувати під час роботи зі здобувачами початкової освіти з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами.

Рівень усного мовлення

Надаємо зразок авторського алгоритму, створеного з окремих компонентів за допомогою *афірмацій*, в яких міститься коротка фраза-формула установки як на загальне покращення психоемоційного стану учня, так і на стимулювання позитивних змін у подоланні мовленнєвих труднощів (в дужках зазначені напрями корекційно-розвивальної роботи):

1. Я хочу, щоб моє мовлення було правильним і чітким, а тому буду старанно займатися з педагогами (мотиваційно-активізувальний, діяльнісно-мовленнєвий напрями).
2. Мені цікаво пізнавати світ звуків, що оточує мене, адже він такий різноманітний (мотиваційно-активізувальний, нейрофізіологічно-мовленнєвий, фонологічно-фонетичний, просодичний, емоційно-ціннісний, когнітивно-мовленнєвий напрями).
3. Я вмію розрізняти та порівнювати багато звуків, навіть якщо неправильно вимовляю деякі з них (фонологічно-фонетичний, просодичний напрями).
4. Мій язик і / чи губи вміють приймати певне положення, я вмію відчувати стан своїх голосових зв’язок, спрямовувати на язик повітряний струмінь так, щоб утворився потрібний звук (діяльнісно-мовленнєвий, фонологічно-фонетичний, просодичний напрями).
5. Мій язик і губи вміють рухатися, повітряний струмінь – бути теплим чи холодним, голосові зв’язки – змикатися та розмикатися, і завдяки цьому я вмію вимовляти різні звуки (діяльнісно-мовленнєвий, фонологічно-фонетичний, просодичний напрями).
6. Вчасно пригадуючи, як утворюється новий звук, я можу правильно вимовляти його у складах, словах, словосполученнях, реченнях і текстах (когнітивно-мовленнєвий, діяльнісно-мовленнєвий, фонологічно-фонетичний, просодичний напрями).

7. Я прагну бути уважним (-ою) до свого мовлення і не стану плутати новий звук із жодним іншим (когнітивно-мовленнєвий, діяльнісно-мовленнєвий, фонологічно-фонетичний, просодичний напрями).

8. Моє мислення, увага та пам'ять настільки розвинені, що я можу робити фонематичний аналіз та синтез окремих складів і слів (когнітивно-мовленнєвий, мотиваційно-активізувальний, діяльнісно-мовленнєвий, фонологічно-фонетичний, просодичний напрями).

9. Я хочу навчитися правильно читати і писати, а тому вивчаю та розрізняю букви і знаю, який звук позначає кожна з них (мотиваційно-активізувальний, когнітивно-мовленнєвий, діяльнісно-мовленнєвий, фонологічно-фонетичний, просодичний, рецептивно-орфографічний напрями).

10. Я зустрічаю багато нових слів і засвоюю їх значення, навчаюсь правильно узгоджувати слова і будувати зв'язні речення та тексти (мотиваційно-активізувальний, когнітивно-мовленнєвий, діяльнісно-мовленнєвий, лексико-граматичний, синтаксично-інформативний напрями).

11. Сподіваюсь, що зі мною приємно спілкуватися, адже я розмовляю без помилок, вільно та чітко промовляючи нові звуки і слова, контролюючи правильність власного мовлення (мотиваційно-активізувальний, соціально-комунікативний, когнітивно-мовленнєвий, діяльнісно-мовленнєвий, фонологічно-фонетичний, лексико-граматичний, синтаксично-інформативний напрями).

Рівень писемного мовлення

Починаючи шкільне життя, учні з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами досить часто розгублюються і в потоках щоденної вербальної інформації забувають навіть те, що постійно відбувається на уроках. А все, що пов'язане з письмом, для них зовсім нове, невідоме. Саме тому доцільно використовувати алгоритми виконання та оформлення письмових робіт (див. табл. 6).

Алгоритм виконання письмових робіт

Таблиця 6

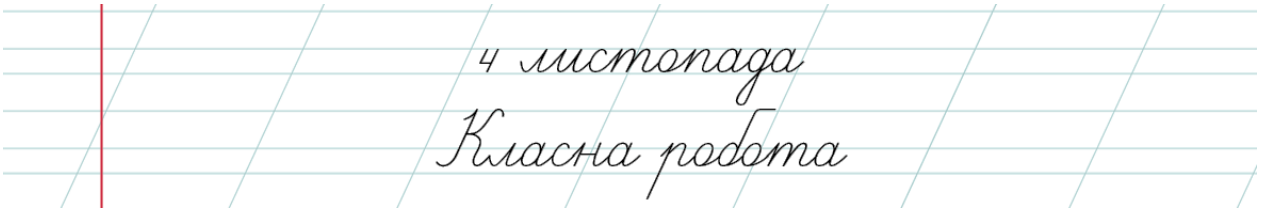
1. Відкрий пенал, дістань ручку.
2. Відкрий зошит для письма.
3. Пригадай сьогоднішнє число.
4. Щоб визначити, де писати сьогоднішнє число, приклади три пальці до початку сторінки.
5. Запиши сьогоднішнє число. Крапку в кінці ставити не потрібно:

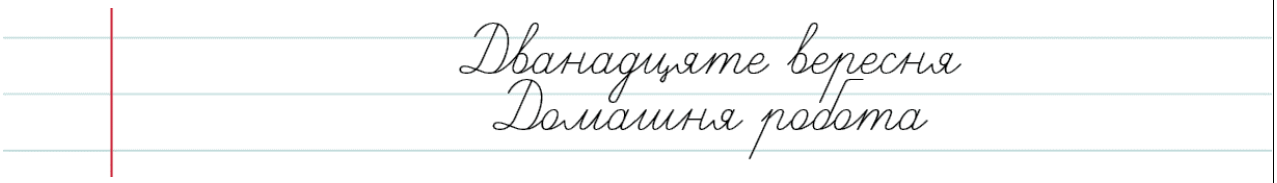
6. Щоб визначити, де писати слова «класна (домашня) робота», приклади два пальці до початку сторінки.

Продовження таблиці 6

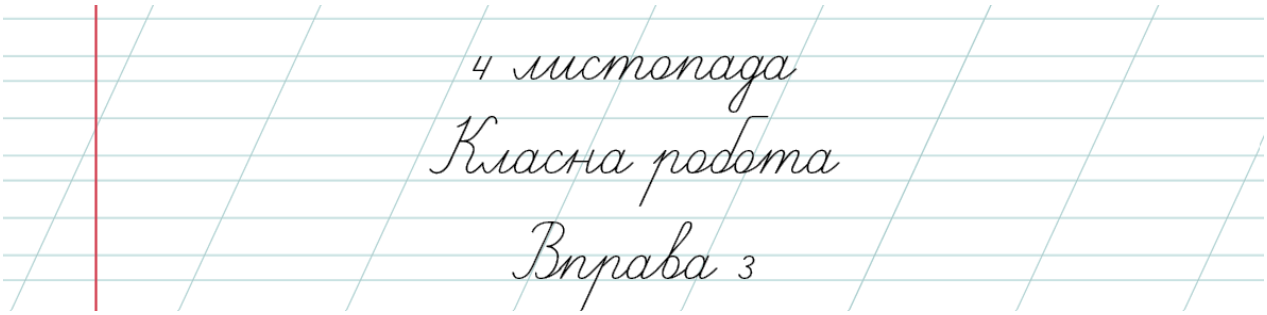
7. Запиши, яка це робота – класна чи домашня. Крапку в кінці ставити не потрібно:

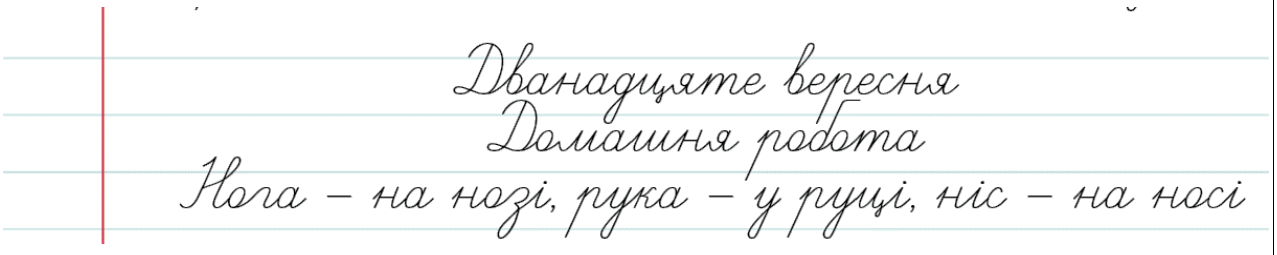
або

8. Щоб визначити, де писати слова «вправа» або «диктант», приклади три пальці до початку сторінки.
9. Пам’ятай, що між написанням сьогоднішнього числа, виду роботи та завдання пропускати рядки не потрібно.
10. Запиши слово «вправа», поруч вкажи її номер. Крапку в кінці ставити не потрібно:

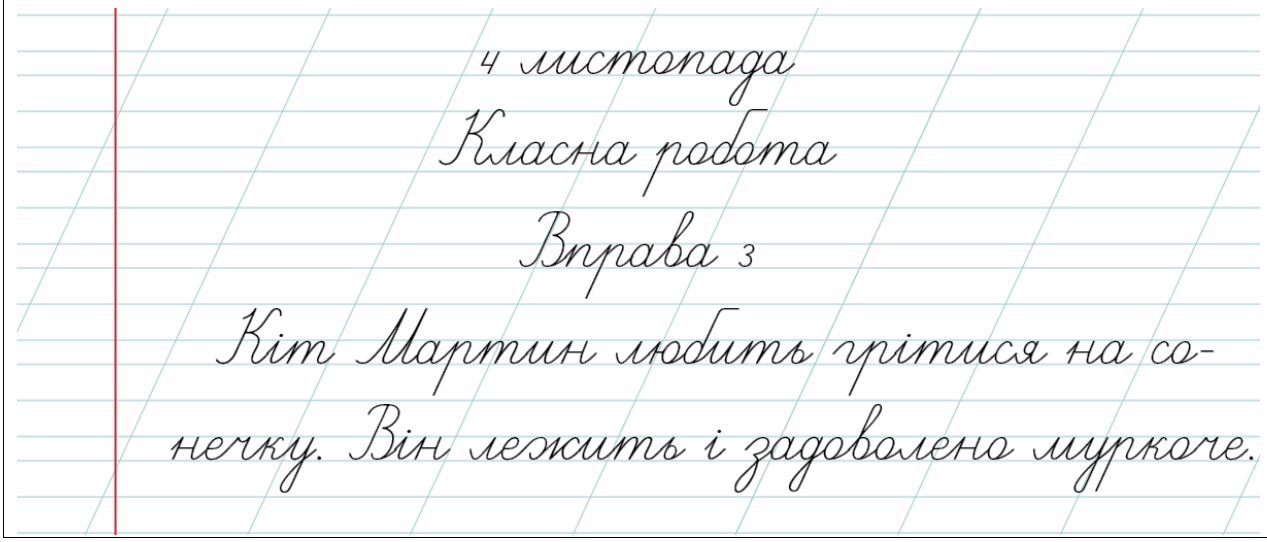
11. Щоб визначити, де почати писати слова вправи (диктанту), приклади до початку сторінки один палець (абзац).
12. Виконуй завдання. Будь уважним (-ою):

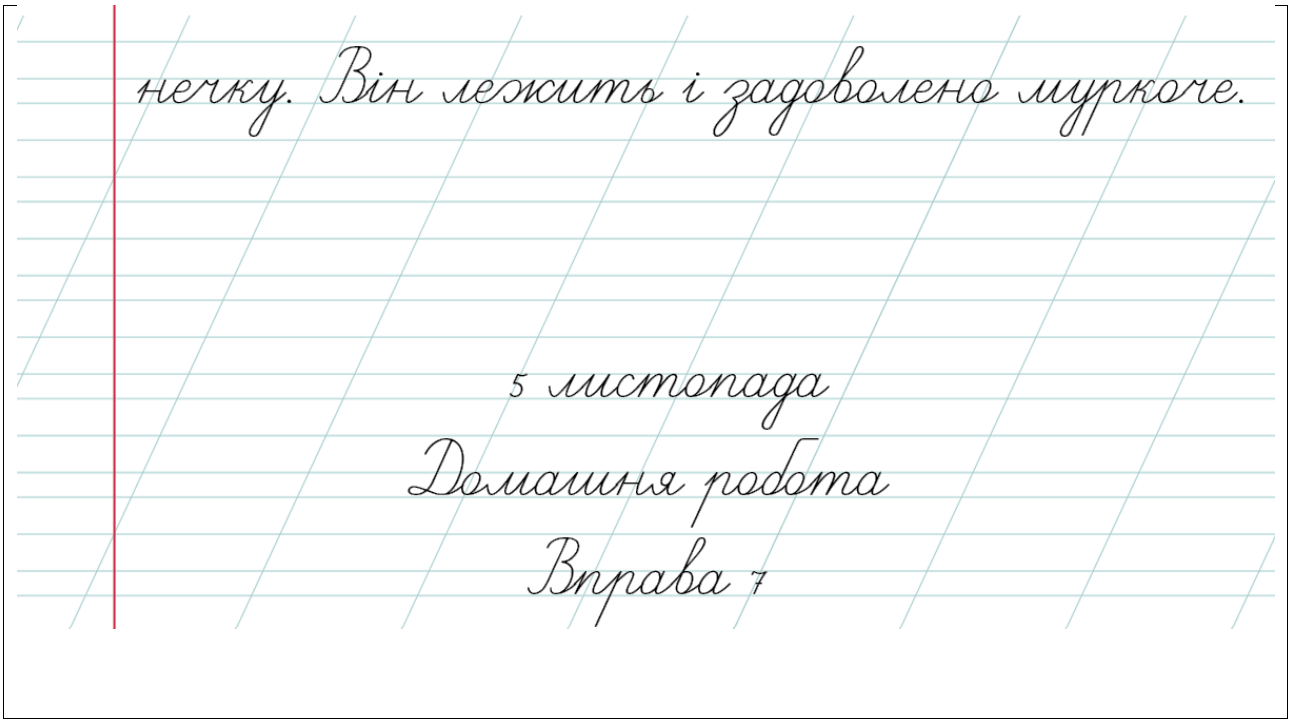
13. Пам’ятай, що потрібно дописувати слова (словосполучення, речення) до самого берега. При потребі користуватись переносом.

Завершення таблиці 6

14. Підкреслення в зошиті доцільно робити простим олівцем.
15. Якщо до кінця сторінки залишилось тільки два робочих рядки, новий вид роботи краще зробити з нової сторінки.

16. Між заключним рядком тексту однієї роботи і початком наступної потрібно пропускати два робочих рядки:

Допущення помилок – це природний процес вироблення в учнів умінь і навичок. Завдання педагога – зробити так, щоб здобувачі початкової освіти не боялися виправляти власні помилки, причому робили це правильно (див. табл. 7).

Таблиця 7

Алгоритм виправлення помилок

№	*Послідовність*	*Приклад*
1.	Уважно прочитай речення.	
2.	Якщо ти побачиш зайве чи зовсім неправильно написане слово, закресли його тонкою горизонтальною лінією і поряд напиши правильний варіант. Брати слово в дужки, закреслювати його жирною чи подвійною лінією не потрібно.	*Марійка допомагала бабусі вирощувати на городі ~~фрукти~~ овочі.*
3.	Якщо помилка допущена в написанні лише однієї букви, потрібно закреслити її навскіс (справа наліво згори донизу) і замість неї зверху написати потрібну літеру. Слід робити це ручкою, а не олівцем	*Петрусь на канікули завжди їде в с̸а̸ло.*
4.	Подумай, як можна зробити виправлення непомітним (способом подовження або дописування елементів)	*Мій старший брат максим перикар → брат Максим перукар*

Базові алгоритми корекційно-розвиткової роботи з молодшими школярами з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами

Першим алгоритмом розбору, з яким знайомляться першокласники з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами, є алгоритм звукового, а згодом звуко-буквеного розбору слів (див. табл. 8)[12]. Робота такого спрямування продовжується і в наступних класах.

Таблиця 8

Алгоритм звуко-буквеного розбору слова

Розбір на рівні усного мовлення		
№	*Послідовність*	*Приклад*
1.	Чітко вимов слово	їжак
2.	Послідовно назви всі звуки в слові	[й], [і], [ж], [а], [к]
3.	Поділи слово на склади, визнач їх кількість	ї-жак – 2 склади
4.	Визнач наголошений склад	ї-жа́к – наголошений другий склад

[12] З метою кращого розуміння поетапності пропонуємо складні випадки розборів («на випередження») для учнів 1-4 класів.

Продовження таблиці 8

5.	Назви літеру та охарактеризуй звук (-и), який (-і) вона позначає: голосний – наголошений або ненаголошений, приголосний – дзвінкий або глухий, твердий або м'який	Буква *ї* позначає два звуки: [й] – приголосний, м'який, та [і] – голосний, ненаголошений. Буква ж позначає звук [ж] – приголосний, дзвінкий, твердий. Буква *а* позначає звук [а] – голосний, наголошений. Буква *к* позначає звук [к] – приголосний, глухий, твердий.
6.	Поясни можливі причини невідповідності між кількістю звуків і кількістю букв	Звуків більше, аніж букв, бо літера ї на початку слова «їжак» позначає два звуки: [й] та [і]
Розбір на рівні писемного мовлення		
№	*Послідовність*	*Приклад*
1.	Запиши у квадратних дужках усі звуки слова	Велика буква не використовується, звуки не з'єднуються: [*н і н а*]
2.	Познач за потребою м'якість або подовження приголосних, звукосполучення	[*о с і н': і й*] *осінній* [*в і д л у н': а*] *відлуння* [*ш ч е н' а*] *щеня* [*дж е р е л' н а*] *джерельна*
3.	Визнач наголошений склад, постав наголос	[*л' о н' а*] *Льоня* [*д о шч и т'*] *дощить*
4.	Запиши поряд з квадратними дужками слово	[*дз в' і н к и й*] *дзвінкий* [*дж м' і л'*] *джміль* [*к и й і в*] *Київ*
5.	Біля написаного слова постав тире, запиши кількість складів	[*п е н'*] *пень – 1 склад* [*л' і т о*] *літо – 2 склади* [*к у к у п' у дз а*] *кукурудза – 4 склади*
6.	Запиши кожну букву та відповідний (-і) звук (-и), охарактеризуй його (їх): голосний – наголошений або ненаголошений, приголосний – дзвінкий	[*ж и т': а*] *життя – 2 склади* *ж – [ж] – пригол., дзв., тв.*[13]; *и – [и] – гол., ненагол.;* *т + т – [т':] – пригол., глух., м'як.;* *я – [а] – гол., наголош.*

[13] Голосний звук – гол., наголошений – нагол., ненаголошений – ненагол.; приголосний – пригол., дзвінкий – дзв., глухий – глух., твердий – тв., м'який – м'як.

Завершення таблиці 8

	або глухий, твердий або м'який	5 букв, 4 звуки
7.	Порахуй і запиши кількість букв, через кому – звуків. Запам'ятай, що є звуки, які не належать ані до дзвінких, ані до глухих: [в], [й], [м], [н], [н'], [л], [л'], [р], [р']	– = • = [ф ж м 'і л'] джміль – 1 склад ф + ж – [фж] – приголос., дзв., тв.; м – [м'] – приголос., дзв., м'як.; і – [і] – голос., наголош.; л – [л'] – приголос., м'як.; ь – [-] 6 букв, 4 звуки

Алгоритмізація має пронизувати увесь корекційно-розвитковий процес, шлях опанування української мови, стосуватися усіх складових мовленнєвої діяльності, у т. ч. й лексичної. Пропонуємо алгоритм лексичного розбору слова (див. табл. 9).

Таблиця 9

Алгоритм лексичного розбору слова

Розбір на рівні усного мовлення		
№	*Послідовність*	*Приклад*
1.	Постав слово у початковій формі (називного відмінку чоловічого роду однини; неозначеній формі)	Тихо падає сніжок на дерева, на лужок. Початкова форма слова «падає» падати
2.	Визнач, до якої частини мови належить слово	Слово «тихо» є прислівником, бо відповідає на запитання як?
3.	Визнач, яке це слово: одно- чи багатозначне	Слово «падає» багатозначне. В цьому реченні воно означає «випадати опадами». Має ще такі значення: а) втрачати рівновагу (хлопчик упав з велосипеда); б) поширюватись навколо (падає світло); в) ставати меншим (температура падає); г) припадати на звук (склад) (наголос падає)
4.	Визнач, слово вжито у прямому чи у переносному значенні; воно є застарілим чи загальновживаним	Слово «падає» вжито у прямому значенні, воно загальновживане
5.	Добери і назви синоніми, антоніми, пароніми до слова	Антоніми: тихо – гучно Синоніми: тихо – безшумно Пароніми: тихо – лихо

Алгоритм може стимулювати інтелектуальну, творчу, мовленнєву діяльність дітей спочатку з побутовими (правила поведінки), а згодом лінгвістичними явищами. Варто звернути увагу, що під час вивчення української мови застосовують переважно алгоритми на логічну та граматичну складові, а от розробок щодо експресивно-семантичного компонента обмаль, що відкриває перспективи майбутніх досліджень. Використання графічних схем, умовних позначень дозволяє регулювати процес автоматизації та диференціації навичок. Наведемо приклад алгоритму морфологічного розбору слова на рівні усного та писемного мовлення (див. табл. 10).

Таблиця 10

Алгоритм морфологічного розбору слова

Розбір на рівні усного мовлення		
№	*Послідовність*	*Приклад*
1.	Постав запитання до слова, визнач і назви частину мови	Перелітні (хто?) птахи дочекалися (чого?) весни Птахи – іменник, відповідає на запитання «хто?»
2.	Назви іменник у початковій формі називного відмінка однини	Весни – іменник, відповідає на запитання «чого?». Початкова форма – весна
3.	Визнач і назви загальною чи власною назвою є іменник	Іменники в реченні є загальними назвами
4.	Назви істоту чи неістоту називає іменник	Птахи – іменник є назвою істоти. Весни – іменник є назвою неістоти
5.	Визнач рід іменника (якщо форма однини) та число	Птахи – іменник стоїть у формі множини (вони) Весни́ – іменник стоїть у формі жіночого роду однини (її)
6.	Поставивши запитання, визнач відмінок іменника	У реченні слово «птахи» вжито в називному відмінку; слово «весни» – у родовому відмінку
7.	Визнач головним чи другорядним членом речення є слово	Слово «птахи» виступає у реченні головним членом, «весни» – другорядним
8.	Зміни слово за запитаннями та визнач закінчення, основу	Слово «птахи» – це форма множини до слова «птах». Щоб визначити закінчення, слід змінити слово: птаха, птахові. У слові «птахи» закінчення -и, основа – птах.
9.	Добери до слова кілька споріднених, визнач корінь, префікс, суфікс (за наявності)	Щоб визначити корінь слова «весна», потрібно дібрати споріднені: весняний, веснянка, веснонька. Отже корінь слова весн-

Продовження таблиці 10

10.	Поясни чому слово написано саме так	Слово «весни́» («весна») пишеться з -е-, бо перевірочне слово «ве́сни» (у множині під наголосом)
Розбір на рівні писемного мовлення		
№	*Послідовність*	*Приклад*
1.	Постав запитання до слова, визнач і назви частину мови	*Лагідне (яке?) весняне (яке?) сонечко розбудило пухнасті (які?) вербові (які?) котики* *Лагідне – прикметник, відповідає на запитання «яке?»*
2.	Визнач іменник, з яким пов'язаний прикметник	*Весняне (сонечко яке?)* *Вербові (котики які?)*
3.	Назви прикметник у початковій формі називного відмінка чоловічого роду однини	*Початкова форма – лагідний; весняний; пухнастий; вербовий*
4.	За числом і родом іменника визнач число і рід прикметника	*Прикметник «весняне» стоїть у формі середнього роду однини, бо іменник «сонечко» середнього роду.*
5.	За відмінком іменника визнач відмінок прикметника	*Прикметник «лагідне» стоїть у формі називного відмінка*
6.	Визнач, головним чи другорядним членом речення є слово	*У реченні прикметник є другорядним членом*
7.	Зміни слово за запитаннями та визнач закінчення, основу	*Щоб визначити закінчення, слід змінити слово «лагідне»: лагідний, лагідного, лагідному. У слові «лагідне» закінчення -е, основа – лагідн-.*
8.	Добери до слова кілька споріднених, визнач	*Щоб визначити корінь слова «вербові», потрібно дібрати споріднені: верба,*
	корінь, префікс, суфікс (за наявності)	*вербонька, вербичка. Отже корінь слова верб-, а суфікс -ов- – вербові*

Завершення таблиці 10

9.	Поясни чому слово написано саме так	*У слові «вербовий» пишемо в корені -е-, бо перевірочне слово «верби»* (іменник із проблемною голосною під наголосом)
10.	Перевір виконане завдання	*Вербові (котики які?) – прикметник, початкова форма – вербовий; множина, другорядний член речення; верба, вербонька, вербичка. Вербові*

Для успішного застосування алгоритму важлива сформованість навичок самоперевірки та самоконтролю, що забезпечується багаторазовими повтореннями. Засвоєння суті алгоритму, усвідомлення послідовності та кількості операцій, підкріплені контролем і оцінкою власної діяльності, дає змогу ще під час виконання завдання виправити допущені помилки і досягти успішних результатів. Пропонуємо алгоритм синтаксичного розбору речення (див. табл. 11).

Таблиця 11

Алгоритм синтаксичного розбору речення

Розбір на рівні усного мовлення		
№	*Послідовність*	*Приклад*
1.	Прочитай речення	Навіщо восени руда білочка горішки збирає?
2.	Визнач, це розповідне, питальне чи спонукальне речення за метою висловлювання	Це речення є питальним, адже запитує у нас про білочку
3.	Назви, яке це речення за інтонацією (емоційним забарвленням) – окличне чи неокличне	Речення є неокличним
4.	Визнач, це просте чи складне речення за будовою	Речення є простим, адже має тільки одну граматичну основу
5.	Скажи, речення є не- чи поширеним за наявністю другорядних членів?	Речення є поширеним, адже в ньому наявні другорядні члени
6.	Охарактеризуй головні члени речення, назви до яких частин мови вони належать	(Хто?) білочка – це підмет, виражений іменником. Білочка (що робить?) збирає. Збирає – це присудок, виражений дієсловом
7.	Використовуючи запитання, встанови зв’язки слів у реченні	(хто?) білочка (що робить?) збирає, білочка (яка?) руда, збирає (що?) горішки, збирає (коли?) восени

Продовження таблиці 11

8.	Охарактеризуй другорядні члени речення, назви до яких частин мови вони належать	Білочка (яка?) руда. Руда – це другорядний член речення, виражений прикметником. Збирає (що?) горішки. Горішки – це другорядний член речення, виражений іменником. Збирає (коли?) восени. Восени – це другорядний член речення, виражений прислівником
Розбір на рівні писемного мовлення		
№	*Послідовність*	*Приклад*
1.	Прочитай речення	*Які красиві блискучі каштани лежать під деревом!*
2.	Визнач, це розповідне, питальне чи спонукальне речення за метою висловлювання	*Речення спонукальне, бо його метою є захоплення*
3.	Назви, яке це речення за інтонацією (емоційним забарвленням) – окличне чи неокличне	*Речення окличне – в його кінці стоїть знак оклику*
4.	Визнач, це просте чи складне речення за будовою	*Речення просте, бо має одну граматичну основу: каштани лежать*
5.	Скажи, речення є не- чи поширеним за наявністю другорядних членів?	*Речення є поширеним, адже має другорядні члени: красиві блискучі (каштани) під деревом*
6.	Охарактеризуй головні члени речення, назви до яких частин мови вони належать	*(Що?) Каштани – це підмет, виражений іменником. Каштани (що роблять?) лежать. Лежать – це присудок, виражений дієсловом*
7.	Використовуючи запитання, встанови зв’язки слів у реченні	*Каштани (які?) красиві блискучі (що роблять?) лежать (під чим?) під деревом*
8.	Охарактеризуй другорядні члени речення, назви до яких частин мови вони належать	*Красиві, блискучі – це другорядні члени речення, виражені прикметниками. Деревом – це другорядний член речення, виражений іменником*

Завершення таблиці 11

9.	Перевір виконане завдання	*Які красиві блискучі каштани лежать під деревом! (спонук., окл., пр., поширю.[14]) Каштани (що роблять?) лежать; каштани (які?) красиві блискучі; лежать (де?) під деревом*

Здобувачі початкової освіти з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами повинні мати чіткі орієнтири, де можна застосовувати той чи ін. алгоритм, спрямовуючи свою увагу під час проходження певної теми на виконання ряду операцій. Саме це демонструє практичність використання алгоритмізованого навчання, яке поступово поширюється за межі школи і надає змогу учням використовувати алгоритми в різноманітних видах діяльності. Наведемо приклад алгоритму складання плану тексту (див. табл. 12), адже планування – основа будь-якої роботи.

Таблиця 12

Алгоритм складання плану тексту

Текст
Через потік Андрійко і Ніна, школярі-першокласники, поверталися зі школи. На шляху був ярок. Припекло сонце, розтанув сніг, і ярком потекла вода. Шумить бурхливий потік. Стоять перед потоком Андрійко і Ніна. Андрійко швидко перебрів через потік, став на протилежному березі. Подивився хлопчик на Ніну й соромно йому стало. Бо він же в чобітках, а Ніна – в черевичках. Як же вона перебреде? «Ой, як недобре я зробив, – подумав Андрійко. – Чому я не зразу побачив, що Ніна в черевичках?» Андрійко перебрів потік назад, підійшов до Ніни й каже: «Це я хотів довідатись, чи глибоко. Бо переправлятися будемо вдвох». «Як? – здивувалася Ніна. – Адже я в черевичках». «Сідай мені на спину, – сказав Андрійко». Ніна сіла на спину Андрійкові й хлопчик переніс її. *(Василь Сухомлинський)*
Алгоритм
1. Прочитай текст. Зверни увагу на емоційний стан героїв. 2. Виконай словникову роботу. Значення яких слів тобі невідомі? *(ярок, перебрів)* 3. Знайди в тексті початок (зачин, основну частину, кінцівку). 4. Подумай, яким одним реченням можна передати зміст кожної частини тексту?

[14] Спонукальне речення – спонук., окличне – окл., просте – пр., поширене – пошир.

Завершення таблиці 12

Текст	*План*
Андрійко і Ніна, школярі-першокласники, поверталися зі школи.	1. Звідки повертались діти додому?
На шляху був ярок. Припекло сонце, розтанув сніг, і ярком потекла вода. Шумить бурхливий потік. Стоять перед потоком Андрійко і Ніна.	2. Що побачили діти на своєму шляху?
Андрійко швидко перебрів через потік, став на протилежному березі. Подивився хлопчик на Ніну й соромно йому стало. Бо він же в чобітках, а Ніна – в черевичках. Як же вона перебреде? «Ой, як недобре я зробив, – подумав Андрійко. – Чому я не зразу побачив, що Ніна в черевичках?». Андрійко перебрів через потік назад, підійшов до Ніни й каже: «Це я хотів довідатись, чи глибоко. Бо переправлятися будемо вдвох». «Як? – здивувалася Ніна. – Адже я в черевичках». «Сідай мені на спину», – сказав Андрійко. Ніна сіла на спину Андрійкові й хлопчик переніс її.	3. Чому Андрійкові стало соромно? 4. Як Андрійко виправив свою помилку?
5. Запиши речення до плану в такій самій послідовності, як описано події. 6. Переконайся, що за записаним планом ти можеш переказати текст зберігаючи зв’язок між окремими частинами, не пропустивши головного.	

Вивчення віршів напряму пов’язано зі станом сформованості мнестичних процесів. Однак учні з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами, маючи достатньо збережену пам’ять, не можуть відразу запам’ятати віршовані рядки, що зумовлено незнанням послідовності операцій, які слід виконати. Саме тому пропонуємо алгоритм вивчення віршів молодшими школярами з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами (див. табл. 13).

Таблиця 13

Алгоритм вивчення віршів

Віршований текст
Мрія Як виросту – збудую хату, На хаті колесо приб’ю, А там я поселю крилату Лелечу клекітну сім’ю. Нехай розводиться, гніздиться По всіх деревах і хатах, Нехай мені щоночі сниться, Що я літаю, наче птах. *(Дмитро Павличко)*

Завершення таблиці 13

<table>
<tr><td colspan="2">Алгоритм</td></tr>
<tr><td colspan="2">1. Двічі повільно прочитай вірш.
2. Виконай словникову роботу. Значення яких слів і виразів тобі невідомі? (пояснення слів і виразів: на хаті колесо приб’ю (колесо від воза), гніздиться, клекітна сім’я).
3. Дай уголос відповіді на запитання:</td></tr>
<tr><td>Віршовані рядки</td><td>Запитання до тексту</td></tr>
<tr><td>Як виросту – збудую хату,</td><td>Про що мріє хлопчик?</td></tr>
<tr><td>На хаті колесо приб’ю,</td><td>Що хоче прибити на хаті хлопчик?</td></tr>
<tr><td>А там я поселю крилату
Лелечу клекітну сім’ю.</td><td>Чию сім’ю він мріє поселити в новому гнізді?</td></tr>
<tr><td>Нехай розводиться, гніздиться
По всіх деревах і хатах,</td><td>Що зробить лелеча сім’я?</td></tr>
<tr><td>Нехай мені щоночі сниться,
Що я літаю, наче птах.</td><td>Які сни хотів би бачити хлопчик?</td></tr>
<tr><td colspan="2">4. Ще раз прочитай вірш, супроводжуючи його рухами або замальовками на аркуші:</td></tr>
<tr><td>Віршовані рядки</td><td>Запитання до тексту</td></tr>
<tr><td>Як виросту – збудую хату,</td><td>Руки підняти вгору, потягнутись; показати зведеними під кутом долонями «дашок»</td></tr>
<tr><td>На хаті колесо приб’ю,</td><td>Показати «дашок»; круговими рухами колесо; стукати кулачком по кулачку</td></tr>
<tr><td>А там я поселю крилату
Лелечу клекітну сім’ю.</td><td>Долонею вказати напрямок; руками імітувати рухи крил; закинути голову назад («клекітна»); скласти пальці в «замок»</td></tr>
<tr><td>Нехай розводиться, гніздиться
По всіх деревах і хатах,</td><td>Розвести руки в сторони («розводиться»); покласти долоню на долоню («гніздиться»); змахи зі сторони в сторони піднятими вгору руками; зробити «дашок»</td></tr>
<tr><td>Нехай мені щоночі сниться,
Що я літаю, наче птах.</td><td>Показати долонями на себе; покласти складені долоні під щоку; покласти руку на груди; руками імітувати рухи крил</td></tr>
<tr><td colspan="2">5. Відтвори зміст вірша за опорними словами.
6. Повтори вірш за скороченою опорою.
7. Закрий книжку. Розкажи вірш не підглядаючи. Розкажи, про що мрієш ти?</td></tr>
</table>

Отже, алгоритми своєю структурованістю, мінімізованістю та чіткістю виступають ґарантом якості освітнього процесу, є ефективним засобом формування у школярів наочно-образного, абстрактно-логічного, репродуктивного, творчого мислення, цілеспрямованої організації мисленнєвої діяльності, розуміння навчального матеріалу, його усвідомлення, генералізації, впорядкованості, міцності засвоєних знань, можливості диференціації, переносу, становлення і подальшого удосконалення формування у здобувачів початкової освіти з функціональними

мовленнєвими та навчальними труднощами пізнавальних і регулятивних навчальних дій, зміцнення граматичних, орфографічних навичок, звукового, звуко-буквеного, лексичного, морфологічного, синтаксичного аналізу, пропедевтики лінгвістичних помилок.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Візія майбутнього освіти і науки України. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/Viziya.maybutnoho.osvity.i.nauky.Ukrayiny/12.07.2023/Viziya.maybutnoho.osvity.i.nauky.Ukrayiny-12.07.2023-2.1.pdf (дата звернення 28.06.2026 р.)

2. Вітаю тебе / упоряд. О. Рібцун, Ю. Рібцун. Київ : Літера ЛТД, 2010. 32 с.

3. Ґінґер С. Психотерапія: 100 хибних уявлень або як зробити свій вибір. Львів : Каменяр, 2007. 150 с.

4. Данілавічютє Е. А. Порушення письма в учнів II–IV класів із дитячим церебральним паралічем та шляхи їх корекції : дис. … канд. пед. наук зі спец. 13.00.03. Київ, 1997. 239 с.

5. Данілавічютє Е., Трофименко Л., Мартинюк З., Аркадьєва О., Грибань Г. Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція мовлення» для 1-4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з тяжкими порушеннями мовлення. Ін-т спец. педагогіки НАПН України. Київ, 2024. 102 с.

6. Довідник діагностичних критеріїв DSM-5 від Американської психіатричної асоціації. Львів : Галицька Видавнича Спілка, 2023. 536 с.

7. З неба падають сніжинки / упоряд. Ю. Рібцун. Київ : Літера ЛТД, 2013. 64 с.

8. Кірик М., Данилова Л. Нова українська школа: організація діяльності учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти. Львів : Світ, 2019. 136 с.

9. Колупаєва А. А. Формування у першокласників з мовленнєвими вадами уявлень про фонетичну і граматичну систему рідної мови: дис. … канд. пед. наук: 13.00.03; Ін-т педагогіки АПН України. Київ, 1998. 145 с.

10. Конопляста С. Ю., Сак Т. В.; Логопсихологія : навч. посіб. Київ : Знання, 2010. 293 с.

11. Методичні рекомендації для інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення категорій (типології) освітніх труднощів у осіб з ООП та рівнів підтримки в освітньому процесі. Київ : Квант-Раціо, 2021. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730624 (дата звернення 28.06.2026 р.)

12. Методичні рекомендації щодо запровадження безбар'єрності освітніх послуг у закладах загальної середньої освіти (наказ МОН України №6/688-24 від 04.09.2024 р.). URL: https://mon.gov.ua/npa/pro-metodychni-rekomendatsii (дата звернення 28.06.2026 р.)

13. Моїй рідненькій / упоряд. О. Рібцун, Ю. Рібцун. Київ : Літера ЛТД, 2010. 32 с.

14. Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та операційний план з її реалізації на 2024-2026 роки (Розпорядження КМУ від 7 червня 2024 р. №527-р). URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-natsionalnoi-stratehii-rozvytku-inkliuzyvnoho-navchannia-na-period-do-2029-roku-ta-zatverdzhennia-operatsiinoho-planu-zakhodiv-z-ii-realizatsii-na-20242026-roky-527r-070624 (дата звернення 28.06.2026 р.)

15. Ой, весела в нас зима / упоряд. Ю. В. Рібцун. Київ : Літера ЛТД, 2010. 64 с.

16. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів : навч.-метод. посіб. / М. А. Порошенко, А. А. Колупаєва, М. В. Ярошук, О. М. Таранченко, Л. І. Прохоренко, І. М. Гудим, О. Ф. Федоренко, Е. А. Данілавічютє, Ю. В. Рібцун, А. Ю. Мельник, О. В. Воробей, Г. О. Ярова, Ю. В. Заруденко, М. О. Болкун, В. Є. Новосад, О. О. Макарук, Л. А. Самойленко. Київ : Всеукраїнська благодійна організація «Благодійний фонд Порошенка», 2021. 252 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/713131/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

17. Організація корекційно-розвиткової роботи в умовах інклюзивно-ресурсного центру : метод. рекомендації / Т. В. Жук, Т. Д. Ілляшенко, Т. Д. Каменщук, А. Г. Обухівська, Г. В. Якимчук. Київ : Ніка-Центр, 2021. 94 с.

18. Прасол Д. В. Адаптації і модифікації у освітньому процесі в закладах дошкільної та загальної середньої освіти : метод. посіб. / Д. В. Прасол, І. В. Спіріна, О. В. Бавольська, Г. Ю. Іваскевич, І. А. Соломко, М. С. Душенкова, О. С. Чеканова, І. В. Дрозд, А. О. Толмачова. Миколаїв: вид. Торубара В. В., 2023. 1393 с.

19. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text (дата звернення 28.06.2026 р.)

20. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти. (Постанова КМУ від 26 грудня 2025 р. №810). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025-%D0%BF#Text (дата звернення 28.06.2026 р.)

21. Про затвердження Типових освітніх програм для 1-2 класів закладів загальної середньої освіти. (Наказ МОН України №1272 від 08.10.2019 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1272729-19#Text (дата звернення 28.06.2026 р.)

22. Про затвердження Типових освітніх програм для 3-4 класів закладів загальної середньої освіти. (Наказ МОН України №1273 від 08.10.2019 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1273729-19#Text (дата звернення 28.06.2026 р.)

23. Про затвердження Типової освітньої програми для 1-4 класів закладів загальної середньої освіти (Наказ МОН України №467 від 18.03.2026 р.). URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/96561/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

24. Про організацію 2025/2026 навчального року в закладах загальної середньої освіти : Лист МОН України №1/17526-25 від 22.08.2025 р. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/95314/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

25. Психолінгвістичні дидактичні технології діагностики і подолання мовленнєвих порушень у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення : навч.-метод. посіб. / Е. Данілавічютє, Л. Трофименко, В. Ільяна, Ю. Рібцун, З. Мартинюк, Г. Грибань. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. С. 698-846. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730619 (дата звернення 28.06.2026 р.)

26. Рібцун О. Г., Рібцун Ю. В. Іграшки з природного матеріалу**.** Київ : Літера ЛТД, 2011. 64 с. : іл. (Я – чарівник)

27. Рібцун О. Г., Рібцун Ю. В. Конструювання з паперу**.** Київ : Літера ЛТД, 2011. 32 с.

28. Рібцун О. Г., Рібцун Ю. В. Малювання крок за кроком. Київ : Літера ЛТД, 2011. 64 с. : іл. (Я – чарівник)

29. Рібцун О. Г., Рібцун Ю. В. Навчайся разом з нами робити оригамі. Київ : Літера ЛТД, 2011. 64 с. : іл. (Я – чарівник)

30. Рібцун О. Г., Рібцун Ю. В. Пластилінові фантазії**.** Київ: Літера ЛТД, 2011. 64 с. : іл. (Я – чарівник)

31. Рібцун Ю. Мистецька освітня галузь. *Стандартизація навчально-методичного забезпечення навчання молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення*: навч.-метод. посіб. / Е. Данілавічютє, Л. Трофименко, В. Ільяна, Ю. Рібцун, З. Мартинюк, Г. Грибань. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. С. 521-621. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730924 (дата звернення 28.06.2026 р.)

32. Рібцун Ю. Психолого-педагогічна підтримка дітей із заїканням в умовах війни : навч.-метод. посіб. Київ : ФОП Цибульська В. О., 2023. 132 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/739023/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

33. Рібцун Ю. Технологічна освітня галузь. *Стандартизація навчально-методичного забезпечення навчання молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення*: навч.-метод. посіб. / Е. Данілавічютє, Л. Трофименко, В. Ільяна, Ю. Рібцун, З. Мартинюк, Г. Грибань.

Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. С. 274-339. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730925 (дата звернення 28.06.2026 р.)

34. Рібцун Ю. В. Алгоритмізація роботи з учнями з особливими мовленнєвими потребами на уроках української мови. *Scientific Collection «InterConf+»* : with the Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (September 19-20, 2024; Rome, Italy) / comp. by LLC SPC «InterConf». Rome: Dana, 2024. №49(217). С. 99-116. URL: https://lib.iitta.gov.ua/742472 (дата звернення 28.06.2026 р.)

35. Рібцун Ю. В. Вивчення праксичних функцій молодших школярів з особливими мовленнєвими потребами. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2021. № 3 (103). С. 49-55. URL: https://lib.iitta.gov.ua/726830/. (дата звернення 28.06.2026 р.)

36. Рібцун, Ю. В. Вивчення праксичних функцій молодших школярів з особливими мовленнєвими потребами (продовження). *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2021. № 4 (104). С. 28–45. URL: https://lib.iitta.gov.ua/728885/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

37. Рібцун Ю. В. Використання логопсихосинергетичного підходу у задоволенні особливих мовленнєвих потреб. *Věda a perspektivy*. 2022. № 1(8). С. 164-175. URL: https://lib.iitta.gov.ua/729772/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

38. Рібцун Ю. В. Використання морфонологічних знань у навчанні дітей з тяжкими порушеннями мовлення. *Засоби і прийоми, які сприяють розвитку й комунікації педагогів та дітей з особливими освітніми потребами* : матеріали Всеукр. наук.-пед. підвищення кваліфікації, 30 січня – 12 березня 2023. Одеса : Видавничий дім «Гельветика». 2023. С. 82-85. URL: https://lib.iitta.gov.ua/734850 (дата звернення 28.06.2026 р.)

39. Рібцун Ю. В. Віршики, картинки, звуки для забави і науки. Альбом для логопедичних ігор-занять з дітьми 3-6 років. Харків : Видав. гр. «ОСНОВА», 2013. 176 с. : іл. (Серія «Логопеду-ДНЗ»)

40. Рібцун Ю. В. Діти з порушеннями писемного мовлення в Новій українській школі. *Освіта, наука та культура України в світі: мобільність, глобалізація, інклюзія* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. симпозіуму (23-24 серпня 2022 р.). Львів, 2022. С. 243-248. URL: https://www.researchgate.net/publication/384675475_Diti_z_porusennami_pisemnogo_movlenna_v_Novij_ukrainskij_skoli (дата звернення 28.06.2026 р.)

41. Рібцун Ю. В. Долаємо бар'єри, формуємо компетентності. Діти з особливими мовленнєвими потребами в умовах сучасного закладу дошкільної освіти. *Палітра педагога*. 2021. №3 (129). С. 20-24

42. Рібцун Ю. В. До питання варіативного формування навичок читання у дошкільників із вадами мовленнєвого розвитку. *Особистість у єдиному освітньому просторі* : зб. наук. тез IV Міжнар. форуму, 11-26 квіт. 2013 р., 2013. Вип. № 2 (12). URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5847/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

43. Рібцун Ю. В. До питання створення універсальних освітніх програм для дітей з особливими мовленнєвими потребами. *Особлива дитина: навчання і виховання.* 2022. № 1 (105). С. 53-68. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730169/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

44. Рібцун Ю. В. До питання створення універсальних освітніх програм для дітей з особливими мовленнєвими потребами (продовження; частина 2). *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2022. № 2 (106). С. 59-64. URL: https://lib.iitta.gov.ua/731328 (дата звернення 28.06.2026 р.)

45. Рібцун Ю. В. До питання створення універсальних освітніх програм для дітей з особливими мовленнєвими потребами (завершення; частина 3). *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2022. № 3 (107). С. 74-83. URL: https://lib.iitta.gov.ua/731693 (дата звернення 28.06.2026 р.)

46. Рібцун Ю. В. Допитливі співрозмовники. Програми з корекційно-розвиткової роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (1-4 класи). Ін-т спец. педагогіки та психології НАПН України. Київ, 2018. 83 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/711391/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

47. Рібцун Ю. В. Заїкання: діагностичний інструментарій і стратегії підтримки в умовах кризових викликів сучасності : навч.-метод. посіб. Харків : Ранок, 2024. 368 с.

48. Рібцун Ю. Заїкання: підтримка дитини з особливими мовленнєвими потребами в освітньому середовищі : навч.-метод. посіб**.** Київ : ФОП Цибульська В. О., 2023. 272 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/738529/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

49. Рібцун Ю. В. Запобігти, захистити, допомогти. Діти з особливими мовленнєвими потребами в умовах воєнного стану. *Вісник науки та освіти*. 2022. № 2. С. 202-213. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731467 (дата звернення 28.06.2026 р.)

50. Рібцун Ю. В. Засвоєння граматичної категорії відмінка школярами із тяжкими порушеннями мовлення. *International scientific conference «Modern European psychological and pedagogical education*. The development of a creative learning environment» : conference proceedings, October 8-9, 2021. Łódź, the Republic of Poland : «Baltija Publishing», 2021. С. 158-162. URL: https://lib.iitta.gov.ua/728263/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

51. Рібцун Ю. В. Засвоєння правил переносу слів молодшими школярами з тяжкими порушеннями мовлення. *Інноваційні наукові дослідження у галузі педагогіки та психології*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (11-12 лют., м. Запоріжжя). Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2022. С. 135−138. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730157/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

52. Рібцун Ю. В. Засвоєння теми «Правила вживання апострофа» учнями з особливими мовленнєвими потребами. *Вісник науково-дослідної лабораторії інклюзивної педагогіки «Спеціальна та інклюзивна освіта: теорія, методика, практика»* : матер. 10-ої Всеукр. наук.-практ. конф. (28 берез. 2024 р.). Умань : Візаві, 2024. Вип. 10. С. 151-154. URL: https://lib.iitta.gov.ua/740293 (дата звернення 28.06.2026 р.)

53. Рібцун Ю. В. Здобувачі початкової освіти з особливими мовленнєвими потребами: взаємозв'язок когнітивної та мовленнєвої сфер. *Сучасні теоретичні й прикладні контексти спеціальної та інклюзивної освіти : зб. тез доповідей IV Всеукр. наук.-практ. конф. (16-19 травня 2024 р., Луцьк).* С. 212-216. URL: https://www.researchgate.net/publication/384675122_Zdobuvaci_pocatkovoi_osviti_z_osoblivimi_movlennevimi_potrebami_vzaemozv'azok_kognitivnoi_ta_movlennevoi_sfer (дата звернення 28.06.2026 р.)

54. Рібцун Ю. В. Здобувачі початкової освіти з особливими мовленнєвими потребами крізь призму розвитку різномодальних каналів сприймання. *Формування життєвої компетентності осіб з особливими освітніми потребами в системі позашкільної, спеціальної та інклюзивної освіти*: зб. наук. пр. (до 220-ї річниці з дня заснування університету). Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2024. С. 158-161. URL: https://www.researchgate.net/publication/381852643_Zdobuvaci_pocatkovoi_osviti_z_osoblivimi_movlennevimi_potrebami_kriz_prizmu_rozvitku_riznomodalnih_kanaliv_sprijmanna (дата звернення 28.06.2026 р.)

55. Рібцун Ю. В. Змістові аспекти корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими мовленнєвими потребами. *Innovations in education and science in the context of European integration*: Scientific monograph. Volume 1. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2025. С. 469-488. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745513 (дата звернення 28.06.2026 р.)

56. Рібцун Ю. В. Знаємо. Міркуємо. Застосовуємо: забезпечення рівного доступу до навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Логопед*. 2018. № 9 (93). С. 2−13. URL: http://lib.iitta.gov.ua/711753/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

57. Рібцун Ю. В. Концептуально-теоретичні основи корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. *Development trends in special and inclusive education in the context of the European dimension: theory and practice*: Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing. 2024. С. 189-204. URL: https://lib.iitta.gov.ua/742287 (дата звернення 28.06.2026 р.)

58. Рібцун Ю. В. Логопсиходіагностика дітей з особливими мовленнєвими потребами як передумова створення освітнього середовища. *Preschool and primary education in European integration and national dimensions* : Scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 94-115. URL: https://lib.iitta.gov.ua/736622 (дата звернення 28.06.2026 р.)

59. Рібцун Ю. В. Логопсихокомпенсаційна робота з молодшими школярами з тяжкими порушеннями мовлення. *Педагогіка XXI століття: сучасний стан та тенденції розвитку* : колект. моногр. : у 2 ч. Ч. 2. Львів-Торунь : Ліга-Прес, 2021. С. 886-915. URL: https://lib.iitta.gov.ua/729593/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

60. Рібцун Ю. В. Логопсихосинергетичний підхід: синергетика науки та практики. Грааль науки : міжнар. наук. журнал. Вінниця : ГО «Європейська наукова платформа»; НУ «Інститут науково-технічної інтеграції та співпраці», 2026. №64 (березень 2026). С. 1213-1236. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/748694 (дата звернення 28.06.2026 р.)

61. Рібцун Ю. В. Набуття морфологічних знань здобувачами початкової освіти з особливими мовленнєвими потребами. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика* : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 16-18 березня 2023 р.) / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2023. С. 374-377. URL: https://lib.iitta.gov.ua/735405 (дата звернення 28.06.2026 р.)

62. Рібцун Ю. В. Нейропсихологічний підхід у роботі з дітьми із заїканням. Подолання психотравм, зумовлених воєнними діями. *Modern technologies for solving actual society's problems*. Publishing House of University of Technology, Katowice, 2022. С. 113-120. URL: https://lib.iitta.gov.ua/732106 (дата звернення 28.06.2026 р.)

63. Рібцун Ю. В. Нейрофізіологічні аспекти порушень писемного мовлення у молодших школярів із заїканням. *Current issues of science, prospects and challenges*: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the II International Scientific and Theoretical Conference, June 10, 2022. Vol. 3. Sydney, Australia: European Scientific Platform. С. 20-23. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730794 (дата звернення 28.06.2026 р.)

64. Рібцун Ю. В. Особливості використання прийменникових конструкцій школярами із тяжкими порушеннями мовлення. *Modern educational space*: Conferece Proceeding, October 22, 2021. Leipzig: Baltija Publishing. С. 79-83. URL: https://lib.iitta.gov.ua/729331 (дата звернення 28.06.2026 р.)

65. Рібцун Ю. В. Особливості соціоадаптаційних труднощів у дітей з особливими мовленнєвими потребами в умовах воєнних дій. *Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи*: матеріали Всеукр. наук.-пед. підвищення кваліфікації, 4 березня – 14 квітня 2024. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 269-272. URL: https://lib.iitta.gov.ua/740906 (дата звернення 28.06.2026 р.)

66. Рібцун Ю. В. Подолання труднощів пізнавального розвитку дітей з особливими мовленнєвими потребами : навч. посіб. Київ : Видавець Цибульська В. О., 2025. 160 с. : іл. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746230 (дата звернення 28.06.2026 р.)

67. Рібцун Ю. В. Понятійно-термінологічний словник. Логопедія. Логопсихологія. Ін-т спец. педагогіки та психології НАПН України. Київ, 2022. URL: https://lib.iitta.gov.ua/731696/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

68. Рібцун Ю. В. Програми з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку» для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із тяжкими порушеннями мовлення (підготовчий, 1-4 класи). Ін-т спец. педагогіки та психології. Київ, 2015. URL: https://lib.iitta.gov.ua/11010/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

69. Рібцун Ю. В. Професійний довідник учителя-логопеда дошкільного навчального закладу. Харків : Вид. група «Основа», 2013. 239 [1] с. (Серія «Професійний довідник»). URL: https://lib.iitta.gov.ua/730595/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

70. Рібцун Ю. В. Психолого-педагогічний супровід дітей із заїканням. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* : зб. наук. пр. Т. 2. Вип. 79. Запоріжжя : КПУ, 2021. С. 72-76. URL: https://lib.iitta.gov.ua/729509/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

71. Рібцун Ю. В. Реалізація логопсихосинергетичного підходу в корекційно-розвитковій роботі з молодшими школярами з особливими мовленнєвими потребами. *Scientific Collection «InterConf+»* : with the Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference «Modern Knowledge: Research and Discoveries» (February 19-20, 2025; Vancouver, Canada) / comp. by LLC SPC «InterConf». Vancouver: A.T. International, 2025. 54(236). С. 179-197. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744705 (дата звернення 28.06.2026 р.)

72. Рібцун Ю. В. Роль латералізації функцій головного мозку в навчанні дітей із вадами мовлення. *Вісник Інституту розвитку дитини* : зб. наук. пр. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 26. С. 95–98. (Серія «Філософія. Педагогіка. Психологія»). URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/5844/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

73. Рібцун Ю. В. Роль сукцесивних і симультанних факторів у психомовленнєвому розвитку дітей. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матер. XIX Міжн. наук.-практ. конф. / за ред. І. В. Жукової, Є. О. Романенка. Вільнюс : ГО «ВАДНД», 2022. С. 280-284. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730204/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

74. Рібцун Ю. В. Силабус нормативного освітнього компонента «Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної та мовленнєвої діяльності». Луцьк, 2026. 19 с. URL: https://tinyurl.com/2caa526m (дата звернення 28.06.2026 р.)

75. Рібцун Ю. В. Стандартизація початкової освіти дітей із тяжкими порушеннями мовлення в умовах Нової української школи. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський зб. наук. пр. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2019. Вип. 23. Т. 3. С. 139-145. URL: http://lib.iitta.gov.ua/716768/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

76. Рібцун Ю. В. Створення навчальних посібників для роботи з молодшими школярами з особливими освітніми потребами: актуальні питання. *Moderní aspekty vědy* : LIX. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2025. С. 171-189. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746317 (дата звернення 28.06.2026 р.)

77. Рібцун Ю. В. Сходинками правильного мовлення : навч.-метод. посіб. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 240 с. URL: https://www.researchgate.net/publication/382233298_Shodinkami_pravilnogo_movlenna_navcalno-metodicnij_posibnik (дата звернення 28.06.2026 р.)

78. Рібцун Ю. В. У країні Веселкових звуків. Альбом учителя-логопеда. Частина 1. Харків : Вид. гр. «Основа», 2020. 96 с. : іл. (Серія «Логопеду»)

79. Рібцун Ю. В. У країні Веселкових звуків. Альбом учителя-логопеда. Частина 2. Харків : Вид. гр. «Основа», 2020. 80 с. : іл. (Серія «Логопеду»)

80. Рібцун Ю. В. Учні початкових класів із тяжкими порушеннями мовлення: навчання та розвиток. Львів : Світ, 2020. 264 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730353/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

81. Рібцун Ю. В. Філософсько-теоретичні та практичні аспекти етики роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в закладах освіти. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат* : матер. IV Всеукр. міждисципл.наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 25 квітня 2024 р.). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. С. 265-269. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741849/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

82. Рібцун Ю. В. Формування міжпівкульної взаємодії у дітей із заїканням. *Interdisciplinary research: scientific horizons and perspectives*: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference, May 6, 2022. Vol. 2. Vilnius, Republic of Lithuania: European Scientific Platform. С. 121-125. URL: https://lib.iitta.gov.ua/730405/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

83. Рібцун Ю. В. Формування міжпівкульної взаємодії як засіб психо-мовленнєвого розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями. *Теорія і практика спеціальної педагогіки та психології* : зб. наук. пр. Вип. 11. Ін-т спец. педагогіки та психології НАПН України. Київ. 2023. С. 101-113. URL: https://lib.iitta.gov.ua/734812 (дата звернення 28.06.2026 р.)

84. Рібцун Ю. В. Хібукі-терапія як засіб подолання стресів у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку із заїканням. *Theoretical and empirical scientific research: concept and trends:* Collection of scientific papers «ΛΌГОΣ» with Proceedings of the VI International Scientific and Practical Conference, Oxford, February 2, 2024. Oxford-Vinnytsia: P.C. Publishing House & UKRLOGOS Group LLC, 2024. С. 340-346. URL: https://lib.iitta.gov.ua/739212

85. Рібцун Ю. В. Ширшає коло друзів. Рівні права, рівні можливості, кроки до успіху. Київ : ТОВ «Поліпринт», 2021. 64 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746813/ (дата звернення 28.06.2026 р.)

86. Рібцун Ю. В. Я учуся розмовляти : навч.-метод. комплект : логопедичний альбом з розвитку мовлення дошкільників 3-6 років. Київ : Генеза, 2019. 160 с. : іл. (Серія «Помічник вихователя»).

87. Рібцун Ю. В., Зилінська О. О. Використання ейдетики в розвитку мовленнєвої діяльності дошкільників. *Scientific Collection «InterConf»* : with the Proceedings of the 10-th International Scientific and Practical Conference «Global and Regional Aspects of Sustainable Development» (May26-28, 2024; Copenhagen, Denmark) / comp. by LLC SPC «InterConf». Copenhagen: Berlitz Forlag, 2024. №202. С. 133-140. URL: https://www.researchgate.net/publication/385003592_Vikoristanna_ejdetiki_v_rozvitku_movlennevoi_dialnosti_doskilnikiv (дата звернення 28.06.2026 р.)

88. Рібцун Ю. В., Рібцун О. Г. Граємо – мову вивчаємо. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2012. 64 с.

89. Рібцун Ю. В., Рібцун О. Г. Словничок для діточок: пароніми : метод. посіб. Київ : Світич, 2012. 136 с. : іл. URL: https://www.researchgate.net/publication/381963166_Slovnicok_dla_ditocok_paronimi (дата звернення 28.06.2026 р.)

90. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підруч. для вищ. навч. закл. Київ : Грамота, 2013. 504 с.

91. Свято «Золота осінь» / упоряд. О. Рібцун. Київ : Літера ЛТД, 2010. 64 с.

92. Соботович Є. Ф. Психолінгвістична структура мовленнєвої діяльності та механізми її формування. Київ : ІЗМН, 1997. 44 с.

93. Тарасун В. В. Тести навчальних здібностей для 1 класу. Київ : РОВО «Укрвузполіграф», 1992. 232 с.

94. Трофименко Л. І. Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція мовлення» для 1-4 класів закладів загальної середньої освіти для дітей з тяжкими порушеннями мовлення / Л. І. Трофименко та ін. Ін-т спец. педагогіики та психології НАПН України. Київ, 2018. 89 с.

95. Чайченко Г. М., Цибенко В. О., Сокур В. Д. Фізіологія людини і тварин : підр. Київ : Вища шк., 2003. 463 с. : іл.

96. Чередніченко Н. В., Горбачова Д. М. Формування фонетико-графічної грамотності у молодших школярів із порушеннями мовленнєвого розвитку в умовах корекційного навчання : навч.-метод. посіб. Київ : ДІА, 2016. 212 с.

97. Чередніченко Н. В., Клименко І. В., Тенцер Л. В. Порушення письма у молодших школярів: діагностика та корекція : навч.-метод. посіб. Київ : ДІА, 2016. 248 с.

98. Формування безпечного освітнього простору закладу освіти в діяльності працівників психологічної служби / авт. кол: В. В. Байдик, Ю. П. Гопкало, І. О. Корнієнко, Н. В. Лунченко, Ю. А. Луценко, Р. А. Мороз, М. В. Саврасов, І. І. Ткачук; за наук. ред. Н. В. Лунченко, І. І. Ткачук. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2023. 111 с.

99. Яковлева А. Сучасний тлумачний словник української мови: 55 000 слів. Харків : Торсінг, 2020. 672 с.

100. Boyd John R. A Discourse on Winning and Losing Col. Air University Press Curtis E. LeMay Center for Doctrine Development and Education Maxwell AFB, Alabama. March 2018, 400 p.

101. Homskaya E. Luria A. R. A Scientific Biography. London : Springer, 2001. 200 p.

102. Kaplia O., Ribtsun Y. Barbashova I., Chobaniuk M., Ptashchenko O. Development of Ukrainian education in the conditions of military incursion. *Multidisciplinary Science Journal*, 2024. №6(10). P. 1-6. URL: https://lib.iitta.gov.ua/740752 (дата звернення 28.06.2026 р.)

103. Marchuk O., Holiiad I., Boiko V., Ribtsun Y., Bogdan Z., Lukashenko K. Holistic Education: the Unity of the Intellectual and Emotional Sphere. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 2024. №16(2), 666-677. URL: https://lib.iitta.gov.ua/741224 (дата звернення 28.06.2026 р.)

104. Ribtsun Y., Bielova O., Korolenko V., Bolotnykova T., Govorun O., Myttseva O. Personality Development in the Paradigm of Current Neuropedagogy. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 2023. №14 (4). P. 388-403. URL: https://lib.iitta.gov.ua/738458 (дата звернення 28.06.2026 р.)

105. Ribtsun, Y., Kupras V., Miliutina, K., Nahorniak, S., & Shlapko, T. Modifying Curricula to Support Students with Special Needs – Step Toward Inclusion in Higher Education. *Journal of Posthumanism*, 2025. №5(1), 1259–1269. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745322 (дата звернення 28.06.2026 р.)

106. Ribtsun Y., Pinchuk Y., Cherednichenko N., Tarasenko H., Melnyk V. & Butenko V. Difficulties of Inclusive Education in Preschool: Neurophysiological Features. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 2025 №1(16). P. 7-15. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/745064 (дата звернення 28.06.2026 р.)

Відео-ресурси (за абеткою)

1. Рібцун Ю. В. Використання пізнавальних завдань у психолінгвосинергетиці навчання молодших школярів з особливими мовленнєвими потребами. URL: https://youtu.be/Z7RhKpGWmoY (дата звернення 28.06.2026 р.)

2. Рібцун Ю. В. Дитина із заїканням: на допомогу батькам і фахівцям. URL: https://www.youtube.com/watch?v=LwIOZHa7fD8 (дата звернення 28.06.2026 р.)

3. Рібцун Ю. Діагностика фонематичної складової як основи правильного усного та писемного мовлення. URL: https://www.youtube.com/watch?v=G6XDYCO6x48 (дата звернення 28.06.2026 р.)

4. Рібцун Ю. В. Діти з особливими мовленнєвими потребами в Новій українській школі: сучасні реалії. URL: https://youtu.be/oKiBkhWoLUw. (дата звернення 28.06.2026 р.)

5. Рібцун Ю. Діти з темпо-ритмічними розладами: логопсиходіагностика та компенсація. URL: https://youtu.be/m-TtWXDJEns (дата звернення 28.06.2026 р.)

6. Рібцун Ю. Допомога дітям з особливими освітніми потребами в умовах кризових викликів сучасності. URL: https://www.youtube.com/watch?v=MDrcyRT1V0o (дата звернення 28.06.2026 р.)

7. Рібцун Ю. Комплексна психолого педагогічна допомога дітям з особливостями мовленнєвого розвитку. URL: https://www.youtube.com/watch?v=XBoTJmo4seQ (дата звернення 28.06.2026 р.)

8. Рібцун Ю. В. Нова українська школа. Діти з особливими мовленнєвими потребами в НУШ. URL: https://youtu.be/kaTokEcSrSw (дата звернення 28.06.2026 р.)

9. Рібцун Ю. Освітній курс на євроінтеграцію: діти із заїканням в Новій українській школі. URL: https://www.youtube.com/watch?v=5w_LfH2hpDo (дата звернення 28.06.2026 р.)

10. Рібцун Ю. В. Поліструктурність уроків української мови: лайфгаки для вчителя інклюзивного класу. URL: https://youtu.be/PrecZptOeM4 (дата звернення 28.06.2026 р.)

11. Рібцун Ю. Підлітки з порушеннями мовлення під час війни: на допомогу батькам та фахівцям. URL: https://www.youtube.com/watch?v=SAttjuUkGqI (дата звернення 28.06.2026 р.)

12. Рібцун Ю. В. Програма «Корекція розвитку»: теоретичні основи і практична реалізація. URL: https://youtu.be/W81w9QLTIW8 (дата звернення 28.06.2026 р.)

13. Рібцун Ю. Проєкт презентацій наукових робіт «Книга від вченого. Учні початкових класів із ТПМ». URL: https://youtu.be/2lHMfc7Ushw (дата звернення 28.06.2026 р.)

14. Рібцун Ю. Розвиток голосової функції у дітей із темпо-ритмічними порушеннями мовлення. URL: https://www.youtube.com/watch?v=doZiyF1rfRE (дата звернення 28.06.2026 р.)

15. Рібцун Ю. В. Розвиток емоційної сфери дітей із функціонально-мовленнєвими труднощами. URL: https://www.youtube.com/watch?v=D9xbxR6gWfw (дата звернення 28.06.2026 р.)

16. Рібцун Ю. В. Розвиток зорових функцій та операцій як засіб інтенсифікації мовлення дітей. URL: https://www.youtube.com/watch?v=gRFh6LDCPGc (дата звернення 28.06.2026 р.)

17. Рібцун Ю. В. Специфічні акценти мисленнєвої діяльності осіб з особливими мовленнєвими потребами. URL: https://youtu.be/PCX9cR6ZI8g (дата звернення 28.06.2026 р.)

18. Рібцун Ю. В. Створення безбар'єрного освітнього середовища для дітей з особливими мовленнєвими потребами. URL: https://youtu.be/DzODgdJRSos (дата звернення 28.06.2026 р.)

19. Рібцун Ю. В. Шляхи активізації пізнавального розвитку молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення. URL: https://www.youtube.com/watch?v=b4fiV7-f77w (дата звернення 28.06.2026 р.)

ДОДАТКИ

Додаток 1

Використання нейропсихологічного підходу у подоланні функціональних мовленнєвих і навчальних труднощів

Мовлення є складною функціональною системою, що заснована на діяльності взаємопов'язаних мозкових структур, кожна з яких водночас виконує специфічну, притаманну тільки їй, операцію [89]. О. Лурія виділив функціональні блоки в діяльності мозку, які доцільно застосовувати в корекційно-розвитковій роботі з дітьми з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами (див. табл. 1, рис. 2-4).

Таблиця 1

Функціональні блоки в діяльності мозку

МОВЛЕННЄВА ДІЯЛЬНІСТЬ			
Функціональні блоки в діяльності мозку			
I блок	***II блок***		***III блок***
підкоркові утворення	кора задніх відділів великих півкуль		кора передніх відділів великих півкуль
нормальний тонус кори та її активний стан	прийом, переробка та зберігання чуттєвої інформації, здійснення пізнавальних процесів		програмування, регуляція, контроль поведінки, регуляція підкоркових утворень, тонусу
З о н и			
первинні	*вторинні*	*третинні*	
прийом чуттєвої інформації	аналіз збуджень	синтез, інтеграція отриманої інформації	
корковий відділ аналізатора		зони перекриття аналізаторів	

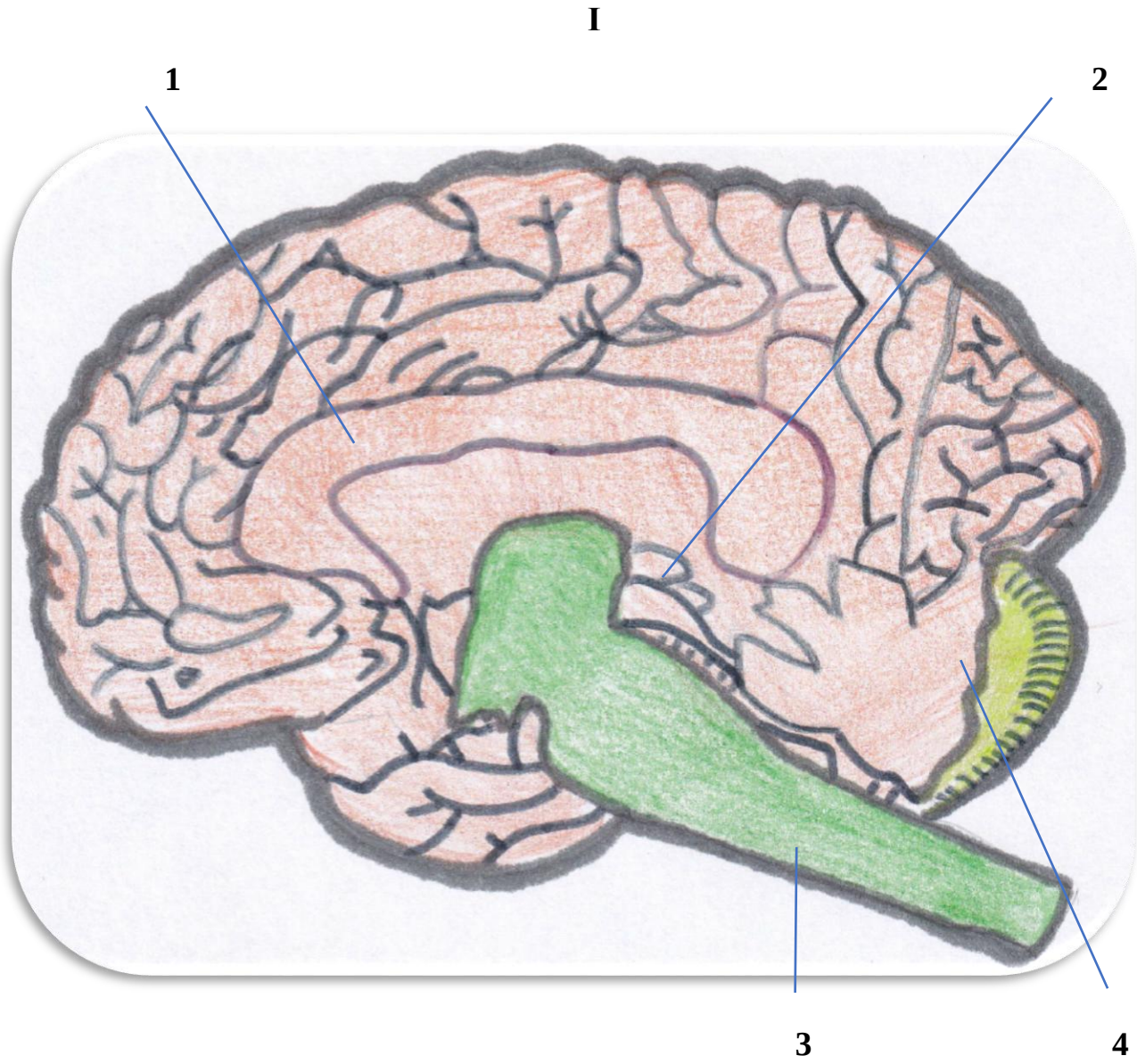

Рис. 2. Енергетичний блок

I – енергетичний блок – вимовна сторона мовлення
1 – мозолисте тіло – міжпівкульна взаємодія
2 – середній мозок – зір, слух, контроль рухів
3 – ретикулярна формація – розуміння мовлення, активізація кори, увага
4 – мозочок – довільні рухи, координація, пам’ять, мислення

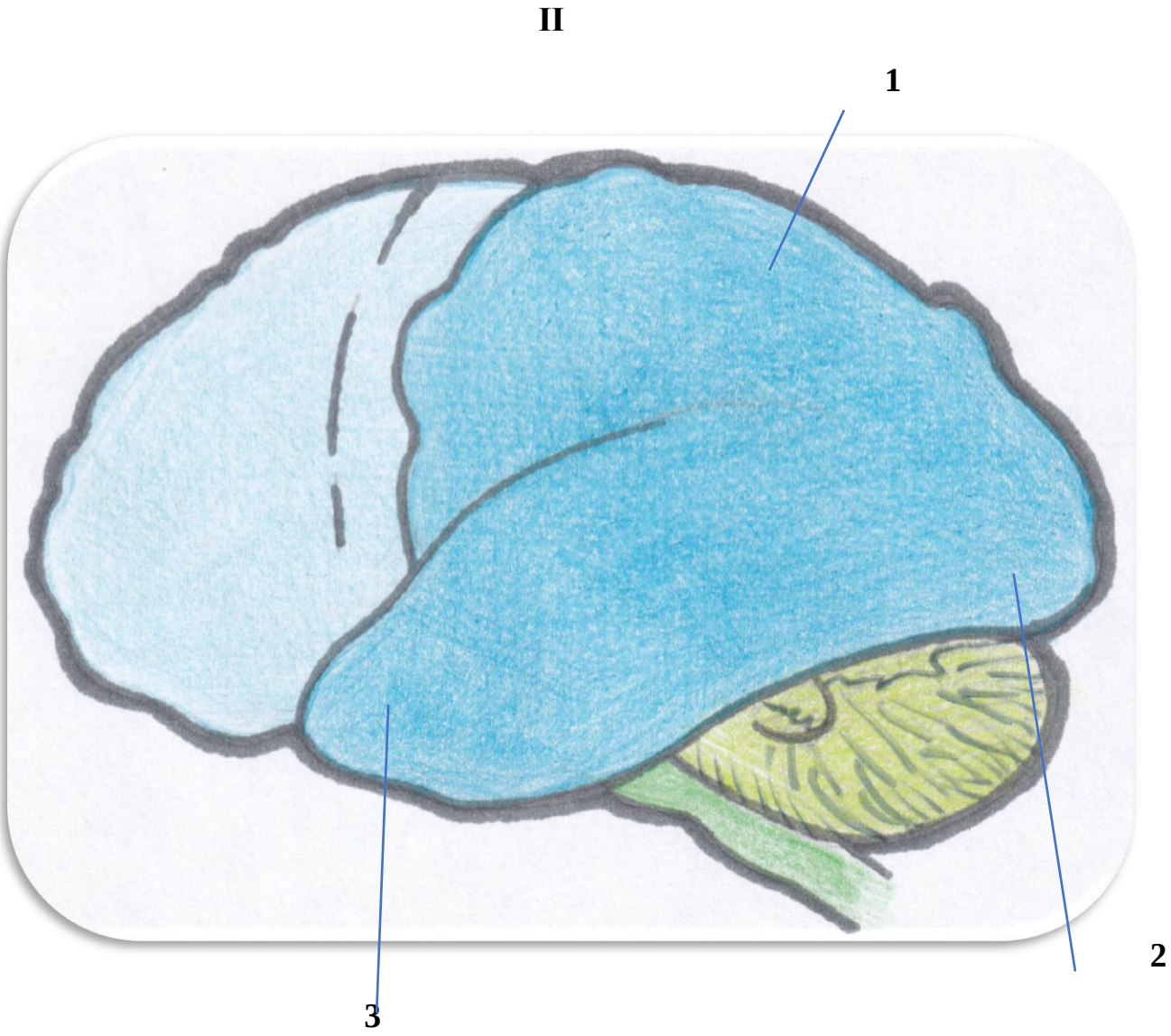

Рис. 3. Інформаційний блок

II – інформаційний блок – переробка, зберігання інформації

1 – тім'яна доля – кінестетичний аналіз положення артикуляційного апарату

2 – потилична доля – зорові імпульси

3 – скронева доля – сприймання, розуміння мовлення, трансформація смислу у мовну форму

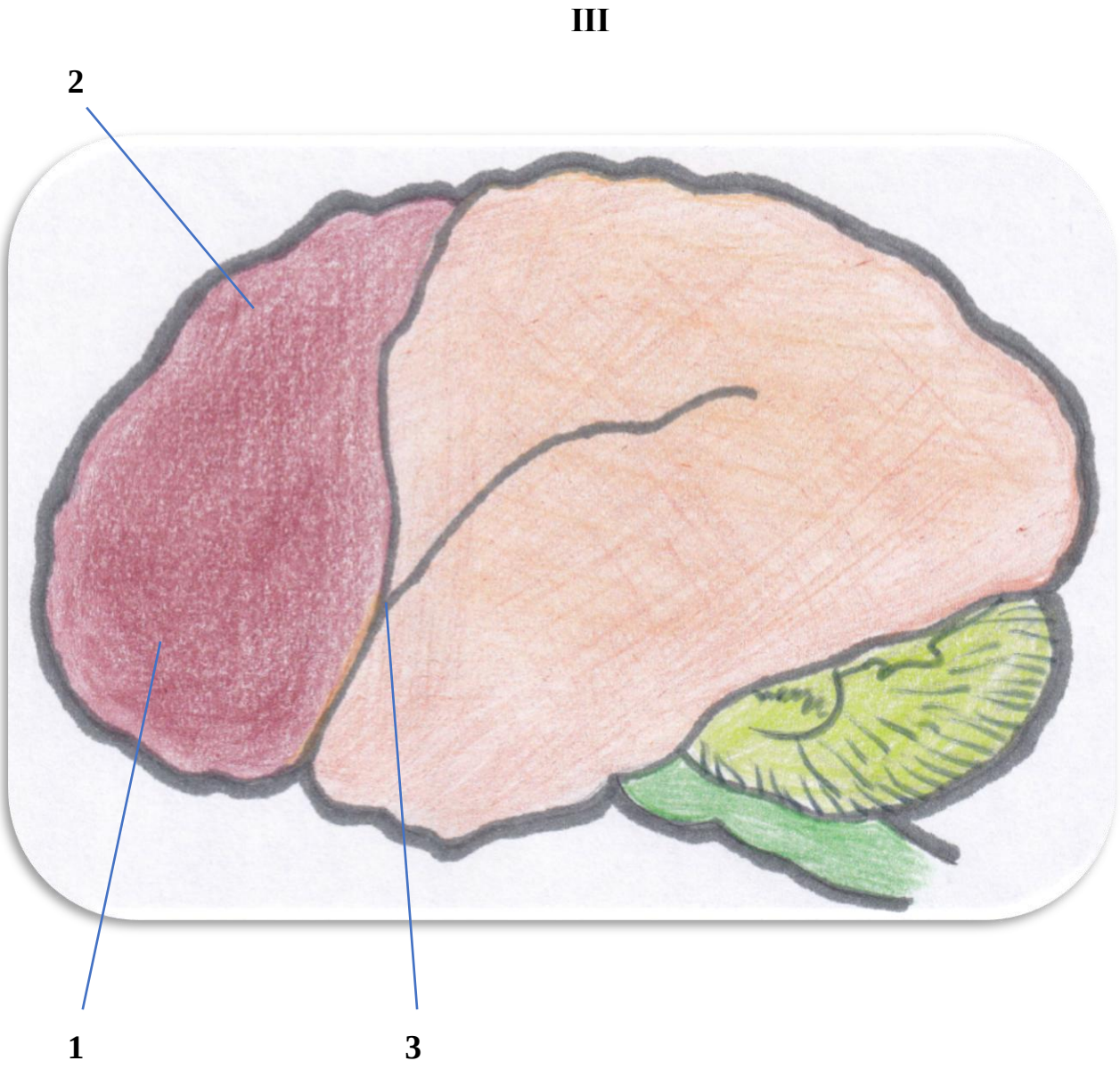

Рис. 4. Динамічний блок

III – динамічний блок – блок програмування, регуляції та контролю

1 – префронтальна ділянка – обробка та реалізація складних програм поведінки, усвідомлення смислу мовлення

2 – премоторна ділянка – серії рухів, кінетичні мелодії, лінгвістичне програмування

3 – моторна ділянка – просторові уявлення

Додаток 2

Психомовленнєвий розвиток учнів 1-4 класів з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами шляхом застосування методики В. Едігея

Корекційно-розвиткова робота передбачає виконання як суто мовленнєвих, так і пізнавальних завдань. У навчальній діяльності вони тісно переплітаються, що потребує застосування інноваційних технологій. Однією з таких навчальних технологій є методика Валерія Едігея – доктора психології, професора, талановитого вчителя, який присвятив власне життя розвитку вітчизняної початкової освіти, зокрема через проведення уроків мислення і цікавого читання. Шляхом пізнавального розвитку молодших школярів відбувалось ефективне удосконалення читацьких навичок, особливо правильності, швидкості та усвідомлення. В основу методики було покладено дослідження доктора філософії, видатного німецько-британського психолога Г. Айзенка, котрий запропонував для діагностики інтелектуальних здібностей застосовувати метод анаграм у вигляді своєрідного шифрування слів перестановками букв і складів.

Метод удосконалення техніки читання через пізнавальний розвиток викликає в учнів: а) зацікавленість освітнім процесом; б) підвищення концентрації уваги, швидкості обробки інформації, спостережливості; в) збільшення рівня ерудиції, осмисленості, обсягу короткострокового запам'ятовування, словникового запасу; г) активізацію вербально-логічного, творчого мислення, аналітико-синтетичної діяльності, зорового, рухового, рецептивного, смислового ймовірного прогнозування та контролю, орфографічної пильності лексем, зокрема перевірних і словникових; ґ) удосконалення швидкості, гнучкості, самостійності мислення; д) поглиблення інтелектуальних і лінгвістичних здібностей загалом.

В. Едігей поділив анаграми на кілька розділів: 1) предмети (*істоти – елв – лев, неістоти – удб – дуб*); 2) ознаки предметів (*шихорой – хороший*); 3) тексти; 4) тексти з пізнавальними завданнями. Пропонуємо тексти за методикою В. Едігея для здобувачів 1-4 класів з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами (див. навчальні картки 1-4).

Навчальна картка 1

На лужку

Тут жоклу. аН кулуж вироко. рикПет сепа рівко. Питиме нів лепте локомо.

Зразок 1

На лужку

Тут лужок. На лужку корови. Петрик пасе корів. Питиме він тепле молоко.

Навчальна картка 2

Сонячний зайчик

ленОка посміхнулась. бігПідла до навік. оД кімтина вскочив сонийняч чикзай. чинДівка лазраді. В накімті лоста лосвіт, тишноза. чикЗай майпронув оп кімтіна й сковичив аз новік. ленОку ец ен смутизало. онаВ назла, ощ він чавпом дибути тикві й деваре.

Зразок 2

Сонячний зайчик

Оленка посміхнулась. Підбігла для вікна. До кімнати вскочив сонячний зайчик. Дівчинка зраділа. В кімнаті стало світло, затишно. Зайчик промайнув по кімнаті й вискочив за вікно. Оленку це не засмутило. Вона знала, що він помчав будити квіти і дерева.

Навчальна картка 3

Голоси тварин

У кахказ тванири розмовляють. А як насправді? Є в них овам ич еман?

Тванири спілкуються між боюсо аз помодогою запахів, іврух латі, логосу. У хин, таким чином, ен наод, а бині тир вимо.

тиЗна логоси ринтва батре для огот, щоб передбачати їхню веподінку під час чізустрі ич при спілкуванні.

Зразок 3

Голоси тварин

У казках тварини розмовляють. А як насправді? Є в них мова чи нема?

Тварини спілкуються між собою за допомогою запахів, рухів тіла, голосу. У них, таким чином, не одна, а ніби три мови.

Знати голоси тварин треба для того, щоб передбачати їхню поведінку під час зустрічі чи при спілкуванні.

Навчальна картка 4

Працьовиті комашки

иЧ вододилось бітo спостерігати аз рашмуками? аЗ мици ленькимами працьовитими макохами?

Для госво лажит онив сутьне очгілки, сосвіно ат яливіно кигол.

Утеплюють сумихи стебмила, хомом. З дняпів рашмуник пологий, щоб цемсон огрівався. гаБато ціпра онив вкладають у огой буподову. В ронаді утькаж про роботящу дилюну: працьовитий, овм рашмука.

Зразок 4

Працьовиті комашки

Чи доводилось тобі спостерігати за мурашками? За цими маленькими працьовитими комахами?

Для свого житла вони несуть гілочки, соснові та ялинові голки.

Утеплюють сухими стеблами, мохом. З півдня мурашник пологий, щоб сонцем огрівався. Багато праці вони вкладають у його побудову. В народі кажуть про роботящу людину: працьовитий, мов мурашка.

ЗМІСТ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ……4
Науково-теоретичне підґрунтя створення програми …….....5
Мета та основні завдання програми ……7
Структура побудови програми ……..8
Загальні зауваги до програми ……..11

ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ ПРОГРАМА КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ «ПІЗНАВАЛЬНИЙ РОЗВИТОК». 1-4 КЛАСИ» ДЛЯ УЧНІВ З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ДРУГОГО-П'ЯТОГО РІВНЯ ПІДТРИМКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ……16

Подорож до Країни Знань (1 клас) ……..18
Когнітивно-мовленнєвий напрям ……..……18
Мотиваційно-активізувальний напрям ……...22
Нейрофізіологічно-мовленнєвий напрям …….....23
Емоційно-ціннісний напрям ……24
Діяльнісно-мовленнєвий напрям …….....27
Просодичний напрям …….....31
Фонологічно-фонетичний напрям ……..36
Лексико-граматичний напрям ……37
Синтаксично-інформативний напрям …….....40
Рецептивно-орфографічний напрям …….....43
Соціально-комунікативний напрям ……46

Хочемо, можемо, будемо (2 клас) ……48
Когнітивно-мовленнєвий напрям …….....48
Мотиваційно-активізувальний напрям ……...52
Нейрофізіологічно-мовленнєвий напрям …….....53
Емоційно-ціннісний напрям ……54
Діяльнісно-мовленнєвий напрям ……56
Просодичний напрям …….....58
Фонологічно-фонетичний напрям ……..64
Лексико-граматичний напрям ……67
Синтаксично-інформативний напрям ……70
Рецептивно-орфографічний напрям …….....73
Соціально-комунікативний напрям ……76

Думаємо, міркуємо, розуміємо (3 клас) ……78
Когнітивно-мовленнєвий напрям ……78
Мотиваційно-активізувальний напрям ……83
Нейрофізіологічно-мовленнєвий напрям ……84
Емоційно-ціннісний напрям ……85
Діяльнісно-мовленнєвий напрям ……88
Просодичний напрям ……90
Фонологічно-фонетичний напрям ……95
Лексико-граматичний напрям ……96
Синтаксично-інформативний напрям ……102
Рецептивно-орфографічний напрям ……105
Соціально-комунікативний напрям ……109
Вчимося доводити свої думки (4 клас) ……111
Когнітивно-мовленнєвий напрям ……111
Мотиваційно-активізувальний напрям ……115
Нейрофізіологічно-мовленнєвий напрям ……115
Емоційно-ціннісний напрям ……116
Діяльнісно-мовленнєвий напрям ……119
Просодичний напрям ……119
Фонологічно-фонетичний напрям ……122
Лексико-граматичний напрям ……123
Синтаксично-інформативний напрям ……126
Рецептивно-орфографічний напрям ……128
Соціально-комунікативний напрям ……131

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПРОГРАМИ З КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ ЧЕРЕЗ ВПРОВАДЖЕННЯ АЛГОРИТМІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ……133
Загальні алгоритми корекційно-розвиткової роботи зі здобувачами початкової освіти з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами ……133
Стартові алгоритми корекційно-розвиткової роботи зі здобувачами початкової освіти з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами ……139
Базові алгоритми корекційно-розвивальної роботи зі здобувачами початкової освіти з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами ……143
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА …… 154
Відео-ресурси (за абеткою) ……161
ДОДАТКИ ……162
Додаток 1. Використання нейропсихологічного підходу у подоланні функціонально- та навчально-мовленнєвих труднощів ……162
Додаток 2. Психомовленнєвий розвиток учнів 1-4 класів з функціональними мовленнєвими та навчальними труднощами шляхом застосування методики В. Едігея……166

Навчальне видання

Рібцун Юлія Валентинівна

ПРОГРАМА КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ «ПІЗНАВАЛЬНИЙ РОЗВИТОК». 1-4 КЛАСИ» ДЛЯ УЧНІВ З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ МОВЛЕННЄВИМИ ТРУДНОЩАМИ, ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ДРУГОГО-П'ЯТОГО РІВНЯ ПІДТРИМКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

ISBN 978-617-8324-24-7

Видавець Цибульська В. О.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК №6562 від 03.01.2019 р

Інформація про автора

Рібцун Юлія Валентинівна – старша наукова співробітниця, кандидатка педагогічних наук, старша наукова співробітниця відділу логопедії Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, логопединя, дефектологиня, психологиня, психотерапевтка, членкиня Української Спілки Психотерапевтів; коло наукових інтересів: теорія і методика логопсихосинергетичної, логонейропсихологічної діагностики та компенсації порушень мовленнєвого розвитку осіб різних вікових груп; створення електронної лого-бібліотеки з питань наукового, нормативного та програмно-методичного забезпечення спеціальної дошкільної та шкільної освіти